

RAPORT ROCZNY Z REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA – PODKARPACKIE 2020

Podkarpackie

Regionalne Obserwatorium
Terytorialne

**Badanie realizowane
na zlecenie:**

Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego
al. Łukasza Cieplińskiego 4,
35-010 Rzeszów

**Wykonawca
badania:**

BIOSTAT

www.biostat.com.pl

44-206 Rybnik
ul. Kowalczyka 17
tel./faks 32 422 17 07
biostat@biostat.com.pl

Termin realizacji:

Realizacja badania: październik - grudzień 2014 r.

Spis treści

Streszczenie	5
1. Metodologiczna koncepcja badań	8
1.1. Cele badania.....	8
1.2. Obszary i pytania badawcze.....	8
1.3. Metody i narzędzia badawcze	10
2. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podkarpackiego	13
2.1. Kontekst krajowy i makroregionalny	13
2.1.1. Położenie, podział administracyjny i dostępność komunikacyjna	13
2.1.2. Gospodarka i rynek pracy	14
2.1.3. Ludność, kapitał ludzki i kwestie społeczne	21
2.2. Zróżnicowanie wewnętrzne województwa	26
2.3. Sytuacja społeczno-gospodarcza województwa w opinii przedstawicieli badanych podmiotów.....	30
2.3.1. Sytuacja społeczno-gospodarcza w województwie podkarpackim z perspektywy przedstawicieli sektora prywatnego	30
2.3.2. Bariery oraz potencjały rozwojowe województwa – w opinii pracowników Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego i jednostek podległych oraz aktorów regionalnych zaangażowanych w realizację Strategii	33
2.3.3. Bariery oraz potencjały rozwojowe województwa – w opinii przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego.....	35
2.3.4. Bariery oraz potencjały rozwojowe województwa – w opinii przedstawicieli sektora prywatnego	41
2.3.5. Bariery oraz potencjały rozwojowe województwa podkarpackiego – w opinii przedstawicieli sektora społecznego	46
2.3.6. Bariery oraz potencjały rozwojowe województwa podkarpackiego – w opinii przedstawicieli sektora nauki.....	47
3. Ocena zgodności <i>Strategii</i> z innymi dokumentami strategicznymi i programowymi	50
4. Ocena realizacji <i>Strategii</i> z perspektywy celów i priorytetów	58
4.1 . Trafność i zasadność doboru wskaźników monitorowania <i>Strategii</i>	58
4.2 . Stan realizacji <i>Strategii</i> na poziomie priorytetów tematycznych – w perspektywie: wskaźnikowej, działań, finansowej i terytorialnej	61
4.2.1. Priorytet tematyczny 1.1 Przemysł	63
4.2.2. Priorytet tematyczny 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe.....	71
4.2.3. Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka	78
4.2.4. Priorytet tematyczny 1.4 Rolnictwo	83
4.2.5. Priorytet tematyczny 1.5. Instytucje otoczenia biznesu	87
4.2.6. Priorytet tematyczny 2.1. Edukacja	91
4.2.7. Priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo narodowe.....	96
4.2.8. Priorytet tematyczny 2.3. Społeczeństwo obywatelskie	101

4.2.9. Priorytet tematyczny 2.4. Włączenie społeczne	103
4.2.10. Priorytet tematyczny 2.5. Zdrowie publiczne	107
4.2.11. Priorytet tematyczny 2.6. Sport	111
4.2.12. Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna	114
4.2.13. Priorytet tematyczny 3.2. Dostępność technologii informacyjnych	121
4.2.14. Priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa	126
4.2.15. Priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich	132
4.2.16. Priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu 138	
4.2.17. Priorytet tematyczny 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków	147
4.2.18. Priorytet tematyczny 4.2. Ochrona środowiska	152
4.2.19. Priorytet tematyczny 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii 159	
5. Znajomość <i>Strategii</i> województwa oraz zgodność działań z celami strategicznymi – na podstawie opinii przedstawicieli sektora publicznego, społecznego, prywatnego i sektora nauki.....	163
6. Odpowiedzi na pytania badawcze.....	195
7. Wnioski i rekomendacje.....	206
Aneks	219
Studium Przypadku nr I - „Skansen Archeologiczny Karpacka Troja w Trzciniicy – atrakcją turystyczną regionu”	222
Studium Przypadku nr II - „Rozbudowa portu lotniczego Rzeszów - Jasionka”	225
Studium Przypadku nr III - „Rozbudowa (modernizacja) ciągu biologicznego komunalnej oczyszczalni ścieków w Rzeszowie”	233
Studium Przypadku nr IV – „Likwidacja barier rozwojowych – most na Wiśle z rozbudową drogi wojewódzkiej nr 764 oraz połączeniem z drogą wojewódzką nr 875”	236
Studium Przypadku nr V - „Budowa drogi obwodowej Mielca”	240
Bibliografia.....	244
Spis tabel	245
Spis rysunków i map	249

Streszczenie

Niniejsze opracowanie jest wynikiem przeprowadzonych badań i analiz stanowiących próbę podsumowania pierwszego roku obowiązywania *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020*. Podstawą do przygotowania niniejszego Raportu są założenia wynikające z systemu monitorowania zawartego w obowiązującej *Strategii*, jak również względy praktyczne, wynikające z potrzeby okresowej weryfikacji postępów w realizacji *Strategii*.

Głównym celem stawianym przed niniejszym opracowaniem była **ocena stopnia realizacji SRW**, w tym zmiany m. in. wskaźników monitoringowych realizacji *Strategii* oraz osiągnięcia zakładanych efektów realizowanych działań (w poszczególnych priorytetach tematycznych *SRW*). Jego przygotowanie zostało oparte o wytyczne Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego oraz rozszerzenia wynikające z inicjatywy Wykonawcy.

Badanie obejmowało okres od 26 sierpnia 2013 r. (data uchwalenia *Strategii*) do momentu rozpoczęcia pomiaru, tj. 15 października 2014 roku. W ramach przeprowadzonych analiz wykorzystano zarówno ogólnodostępne dane statystyczne, jak również dokumenty finansowe (budżet województwa podkarpackiego na 2014 rok, wieloletnią prognozę finansową do 2025 roku), a także wykaz przedsięwzięć realizowanych w analizowanym okresie czasu w ramach ogólnopolskich programów operacyjnych (perspektywa finansowa 2007-2013) oraz dokumenty programowe, odnoszące się do województwa podkarpackiego. Analizy powyższych zbiorów danych zostały uzupełnione o dane wywołane, pochodzące z pomiarów ilościowych na grupie jednostek samorządu terytorialnego oraz podmiotach gospodarczych, funkcjonujących na terenie województwa, a także o dane pochodzące z serii wywiadów jakościowych, przeprowadzonych z przedstawicielami różnych grup aktorów regionalnych oraz przedstawicielami departamentów Urzędu Marszałkowskiego.

Powyższe dane oraz analizy pozwoliły na dokonanie oceny stopnia realizacji *SRW*, w wymiarze wskaźników, działań, finansów oraz terytorializacji. Należy jednak zaznaczyć, że ze względu na stosunkowo – krótki okres, jaki upłynął od uchwalenia *Strategii*, pojawiły się trudności z precyzyjnością wskazań. Trudności te dotyczyły zwłaszcza terytorializacji, która została zaburzona, ponieważ analizom poddane zostały przedsięwzięcia, których planowanie rozpoczęło się w okresie poprzedzającym uchwalenie *SRW*.

W zakresie skuteczności zrealizowanych i realizowanych celów będzie można, w szczegółowy sposób, wypowiedzieć się w późniejszym czasie. Roczny okres realizacji *Strategii* jest zbyt krótki na wyprowadzenie jednoznacznych wniosków. Skuteczność działań względem wyznaczonych celów mogą potwierdzić zmiany wskaźników w kolejnych latach, a także opinie i analizy prowadzone w związku ze sporządzaniem kolejnych raportów.

Po pierwszym roku obowiązywania *Strategii* **o niewątpliwiej skuteczności można mówić w odniesieniu do działań ukierunkowanych na rozwój instytucji otoczenia biznesu oraz w zakresie poprawy dostępności komunikacyjnej. Właściwy kierunek zmian można wskazać również w obszarze wsparcia dotyczącego branży przemysłowej.** Należy oczekiwać, że działania te okażą się skuteczne, co winno przełożyć się również na zmiany w innych sektorach, takich jak turystyka i rolnictwo: one także winny być bardziej wspierane, aby – w dłuższej perspektywie czasowej – można było mówić o skutecznej realizacji celów.

Skuteczność widoczna jest również na poziomie wielu zaplanowanych kierunków działań. Chociaż w przypadku niektórych, wskazana jest ich intensyfikacja, a jej brak może spowodować, iż niektóre działania okażą się nieskuteczne, całokształt dotychczas podejmowanych przedsięwzięć wskazuje, że w zamiarze podmiotów realizujących *Strategię* jest uzyskanie trwałych i szeroko zakrojonych zmian.

Wyniki przeprowadzonych analiz wskazują na zauważalny postęp jaki dokonał się w województwie od momentu przyjęcia SRW. O fakcie tym świadczą zauważone zmiany w wartościach wskaźników monitorujących, gdzie na ogólną liczbę wskaźników (168), **w przypadku 32, zakładana wartość została osiągnięta lub przekroczona. Wzrost wartości wskaźników monitorujących wdrażanie *Strategii* został natomiast zauważony w przypadku 71 kolejnych pozycji.** Największy wzrost został zaobserwowany w następujących priorytetach tematycznych, których stopień realizacji nie budzi obaw:

- Priorytet tematyczny 1.1. Przemysł (wzrost wartości 4 na 7 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka (wzrost wartości 5 na 6 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 1.4. Rolnictwo (wzrost wartości 4 na 5 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 1.5. Instytucje otoczenia biznesu (wzrost wartości 8 na 11 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 2.1. Edukacja (wzrost wartości 11 na 14 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe (wzrost wartości 6 na 7 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 2.5. Zdrowie publiczne (wzrost wartości 4 na 6 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna (wzrost wartości 9 na 14 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa (wzrost wartości 6 na 7 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich (wzrost wartości 8 na 10 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków (wzrost wartości 3 na 3 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 4.2. Ochrona środowiska (wzrost wartości 5 na 8 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii (wzrost wartości 4 na 5 wskaźników).

Najwięcej spadków i braków zmian wartości wskaźników zaobserwowanych zostało w priorytecie tematycznym 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu. Z pewnością działania w tym kierunku powinny zostać zintensyfikowane. Zagrożeniem w uzyskaniu założonych efektów może być niespójność między celami *Strategii*, a działaniami realizowanymi przez władze lokalne, które kierują się przede wszystkim własnymi dokumentami strategicznymi.

Ponadto, po pierwszym roku obowiązywania *Strategii*, trudno wskazać priorytet, którego realizacja byłaby szczególnie zagrożona. Powyższe należy wiązać z faktem, iż w ramach każdego Priorytetu podejmowane były działania oraz uzyskiwane były efekty. Jednocześnie województwo powinno zwrócić szczególną uwagę na obszary, w których wystąpiły najwyraźniejsze spadki, tj.:

- Priorytet tematyczny 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe (spadek wartości 7 na 13 wskaźników).

- Priorytet tematyczny 2.4. Włączenie społeczne (spadek wartości 3 na 5 wskaźników).
- Priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu (spadek wartości 24 na 37 wskaźników).

Należy przy tym zaznaczyć, że wzrost wartości wskaźników nie zawsze oznacza uzyskanie zaplanowanych efektów, podobnie jak spadek wartości wskaźników, nie zawsze świadczy o nieuzyskiwaniu efektów. Na zmiany wartości wskaźników wpływ mają bowiem także zjawiska i procesy zachodzące w całym kraju, niezależne lub tylko częściowo zależne, od działań ukierunkowanych na uzyskiwanie zaplanowanych efektów.

Jednocześnie należy zwrócić uwagę na fakt, że nakłady finansowe ponoszone przez samorząd województwa podkarpackiego oraz zaplanowane w przyszłych latach w ramach WPF mogą okazać się niewystarczające do pełnej realizacji celów poszczególnych priorytetów tematycznych. **W celu pełnej realizacji założeń *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020* nieodzowne wydaje się wykorzystanie środków europejskich (szczególnie w celu realizacji dużych inwestycji). Niezbędne jest również zaktywizowanie poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego oraz podmiotów prywatnych do realizacji przedsięwzięć zgodnych ze *SRW*.** Kwestia ta jednak nie powinna stanowić problemu ze względu na duże zainteresowanie po stronie JST i sektora prywatnego, związanego z wykorzystywaniem wsparcia płynącego z programów operacyjnych w przyszłości. Wpływ środków europejskich na realizację celów *SRW*, związany jest również z faktem, że **w zdecydowanej większości zapisy znajdujące się w krajowych programach operacyjnych, dotyczących przyszłej perspektywy finansowej, wypisują się w zapisy zawarte w *Strategii*, co umożliwi pozyskanie przez województwo znaczących środków finansowych na realizację przedsięwzięć w poszczególnych celach *SRW*.**

Duże znaczenie dla osiągnięcia założonych celów ma również RPO WP, które stanowi główny instrument realizacji *SRW*. Poszczególne osie priorytetowe zawarte w dokumencie, odnoszą się do zbieżnych efektów podejmowanych interwencji. Jednocześnie opisy typów i przykłady przedsięwzięć, które mogą zostać objęte wsparciem w ramach RPO WP, ich oczekiwany wkład w realizację celów szczegółowych, w stosownych przypadkach są zbieżne z przedsięwzięciami przypisanymi w ramach prowadzonych analiz do poszczególnych priorytetów tematycznych *SRW*.

Chociaż wielu efektów opisanych w *Strategii* nie udało się jeszcze osiągnąć, a „wejściowa” sytuacja społeczno-gospodarcza województwa w wielu aspektach pozostaje w zgodności ze scenariuszem pośrednim, **zmiany wartości wskaźników pozwalają twierdzić, że województwo rozpoczyna realizację scenariusza szans.**

1. Metodologiczna koncepcja badań

1.1. Cele badania

Celem głównym badania było dokonanie oceny stopnia realizacji *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020* w okresie roku od jej przyjęcia, w tym zmiany m.in. wskaźników monitoringowych realizacji *Strategii* oraz osiągnięcia zakładanych efektów realizowanych działań (w poszczególnych priorytetach tematycznych *Strategii*).

Ekspertyza pozwoliła ocenić trafność zapisów działań, celów i priorytetów tematycznych, a także odpowiedzieć, w jakim stopniu cele określone w obowiązującej *Strategii*, przełożyły się na wymierne efekty prorozwojowe (zwłaszcza w kontekście stopnia osiągniętych rezultatów i spójności programowania rozwoju w odniesieniu do najważniejszych krajowych i unijnych dokumentów strategicznych oraz zmiany wskaźników monitorujących realizację *Strategii*).

Wykonawca – zgodnie z zaleceniem Zamawiającego – ocenił trafność i zasadność doboru wskaźników monitorowania *Strategii*, tj. wskaźników bazowych oraz określił ich wartości szacunkowe, metodologię pozyskiwania oraz przydatność w procesie oceny stopnia realizacji *Strategii*.

1.2. Obszary i pytania badawcze

Obszary i pytania badawcze zostały przedstawione w ujęciu tabelarycznym:

Tabela 1. Obszary i pytania badawcze

Obszary badawcze	Pytania ogólne
Diagnoza aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podkarpackiego	Jaka jest aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza województwa podkarpackiego?
	Jakie można zidentyfikować bariery oraz potencjały rozwojowe, umożliwiające uzyskanie przewagi konkurencyjnej województwa?
Trafność i zasadność doboru wskaźników monitorowania <i>Strategii</i>	Czy wskaźniki określone w <i>Strategii</i> dla odpowiednich priorytetów tematycznych odpowiadają zakładanym efektom realizowanych działań?
	Czy wzrost wartości wskaźników przekłada się na realne efekty założone w <i>Strategii</i> ? Jakie efekty nie są dostrzegalne mimo wzrostu wartości najbliższych im wskaźników, jakie natomiast są dostrzegalne, mimo braku (lub niewielkiego) wzrostu wskaźników?
Stopień realizacji <i>Strategii</i>	Czy cel główny oraz cele strategiczne określone w <i>Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020</i> są realizowane skutecznie?
	W jakim stopniu są realizowane poszczególne cele? Który spośród 4 celów jest realizowany w zbyt małym stopniu? Co może być przyczyną braku realizacji tych celów? Ocena stopnia realizacji poszczególnych celów <i>Strategii</i> .
	W jakim stopniu realizowane są priorytety tematyczne z poszczególnych dziedzin działań? Które spośród 19 priorytetów tematycznych są realizowane w zbyt małym stopniu? Co może być przyczyną braku realizacji tych priorytetów? Ocena stopnia realizacji poszczególnych priorytetów tematycznych.
	Jaki jest stopień realizacji wskaźników monitoringowych przypisanych do poszczególnych priorytetów <i>Strategii</i> ?

Obszary badawcze	Pytania ogólne
Wdrażanie Strategii i spójność programowa podejmowanych działań	Czy opracowane na poziomie regionu strategie sektorowe, programy branżowe, programy strategiczne (Błękitny San i Rozwoju Bieszczad) i inne dokumenty, realizują cele <i>Strategii</i> ?
	Czy kierunki działań zapisane w <i>Strategii</i> dla poszczególnych dziedzin działań strategicznych znajdują odzwierciedlenie w działaniach władz województwa (projekt RPO WP 2014-2020, lista projektów kluczowych, programy branżowe)?
	Czy jednostki podległe samorządowi województwa oraz inne podmioty włączone w system realizacji <i>Strategii</i> faktycznie kierują się w swoich działaniach wytycznymi określonymi w <i>Strategii</i> ?
	Jaki jest stopień zaangażowania aktorów regionalnych w realizację <i>Strategii</i> , podzielonych zgodnie z koncepcją zarządzania wielopodmiotowego w ujęciu sektorowym: sektor publiczny, sektor prywatny, sektor społeczny, sektor nauki, szkolnictwa wyższego, B+R?
	Czy nakłady finansowe ponoszone przez samorząd województwa oraz zaplanowane w przyszłych latach na realizację poszczególnych priorytetów tematycznych były/będą wystarczające?
	W jakim stopniu realizacja <i>Strategii</i> wpłynęła na zmianę sytuacji społeczno-gospodarczej województwa w okresie ostatniego roku? Czy nastąpiła zmiana pozycji województwa podkarpackiego w rankingu województw?
	Czy <i>Strategia</i> była podstawowym punktem odniesienia dla RPO WP w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz towarzyszących mu dokumentów (np. kryteriów wyboru projektów)?
	Jaka jest ocena zapisów RPO WP 2014-2020, w tym zaplanowanych kierunków wsparcia oraz nakładów finansowych, pod kątem wdrażania <i>Strategii</i> w poszczególnych dziedzinach działań strategicznych, priorytetach tematycznych i kierunkach działań (realizacji zakładanych efektów)?
	Czy lista projektów kluczowych zgłoszonych do MliR w ramach Kontraktu terytorialnego wpisuje się w zapisy <i>Strategii</i> pod kątem zakładanych efektów i spójności z zakładanymi celami?
	Czy zapisy projektów krajowych programów operacyjnych wpisują się w realizację <i>Strategii</i> (analiza)?
	Jaki trend rozwoju województwa do 2020 był realizowany przez ostatni rok? Który scenariusz (scenariusz szans, pośredni, zagrożenia) zapisany w <i>Strategii</i> jest aktualnie realizowany w województwie oraz jakie należy podjąć działania, aby rozpocząć wdrażanie najbardziej pożądanego modelu rozwoju?
	W jakim stopniu realizowana jest terytorializacja polityki rozwoju określona w <i>Strategii</i> przede wszystkim poprzez Obszary Strategicznej Interwencji oraz bieguny wzrostu. Jaka jest spójność działań w tym zakresie z RPO WP 2014-2020. Ocena sposobu dokonania terytorializacji polityki rozwoju.
Działania podmiotów w województwie w kontekście założeń i celów Strategii	Jaka jest znajomość celów <i>Strategii</i> wśród przedstawicieli podmiotów sektora publicznego, prywatnego, społecznego i nauki?
	W jaki sposób przedstawiciele podmiotów oceniają <i>Strategię</i> w kontekście własnej działalności oraz dostosowania jej do potrzeb województwa?
	Czy podmioty podejmują działania wpisujące się w cele <i>Strategii</i> ? Jakie działania podmiotów wpisują się w cele <i>Strategii</i> w szczególności?
	Czy podmioty realizując działania korzystają z możliwości, jakie gwarantują programy operacyjne? Jakich warunków sprzyjają, jakie nie sprzyjają realizacji działań w oparciu o programy operacyjne?
	Jakie działania/ przedsięwzięcia prorozwojowe, wpisujące się w proces realizacji <i>Strategii</i> , podejmowane są w województwie? Jakich dobrych praktyk można wskazać w oparciu o analizę odpowiednich przypadków (działań)?
Wnioski i rekomendacje	Jakie są wnioski/rekomendacje dla Zarządu Województwa w zakresie systemu wdrażania <i>Strategii</i> z wykorzystaniem instrumentów będących w dyspozycji samorządu (praktyczne wnioski rekomendacje wraz uzasadnieniem)?
	Jakie są rekomendacje dotyczące stopnia realizacji <i>Strategii</i> na podstawie wybranych wskaźników monitorujących?
	Jakie są rekomendacje dotyczące trafności i zasadności zastosowanych wskaźników monitorowania <i>Strategii</i> ?

1.3. Metody i narzędzia badawcze

Analiza Desk Research

Analiza dokumentów wtórnych stanowiła najistotniejszy element realizowanych badań, co pozostawało w zgodności z określoną przez Zamawiającego problematyką badawczą. W ramach analizy *desk research* przebadane zostały uwarunkowania społeczno-gospodarcze województwa podkarpackiego, a także zostały zebrane, zgrupowane, zaktualizowane wskaźniki określone w obowiązującej Strategii. Materiał był prezentowany m.in. w oparciu o metodę kartograficzną. W toku analizy znajdowały zastosowanie następujące dokumenty:

- Dokumenty strategiczne i programowe:
  - Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,
  - strategii rozwoju województw sąsiednich,
  - Krajowy Program Reform,
  - Monitoring *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020* – priorytety tematyczne. Rzeszów 2013
  - Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
  - Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie,
  - 8 *Strategii* zintegrowanych,
  - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności,
  - Program strategicznego rozwoju Bieszczad,
  - Program Strategiczny Błękitny San,
  - Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020,
  - Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 (projekt),
  - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjająca włączeniu społecznemu,
  - Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020. Warszawa 2013,
  - Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo,
  - Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020 (aktualna + projekt aktualizacji),
  - Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020,
  - Strategie sektorowe, programy branżowe i inne dokumenty realizujące cele *Strategii*,

- Publikacje, raporty ekspertyzy:
  - Bieńkowska D., Ulański C., Szymańska J., Trajektorie migracyjne województwa podkarpackiego, Kraków 2010,
  - Gorzelak G., Jałowiecki B., Konkurencyjność regionów. „Studia Regionalne i Lokalne” vol. 1, 2000,
  - Gorzelak G., Bieda i zamożność regionów. Założenia, hipotezy, przykłady. „Studia Regionalne i Lokalne” nr 4, 2004,
  - Gorzelak G., Regiony Polski Wschodniej i Zachodniej – ujęcie porównawcze. W: Gorzelak G., Tucholska A. (red.) Historyczno-kulturowe uwarunkowania rozwoju. Polska i Ukraina. Warszawa 2008,
  - Jałowiecki B., Szczepański M.S., Rozwój lokalny i regionalny w perspektywie socjologicznej. Tychy 2002,
  - Malikowski M., Społeczeństwo Podkarpacia w badaniach rzeszowskiego ośrodka socjologicznego. Rzeszów 2008,
  - Malikowski M., Podkarpacie. Studium socjologiczne. Rzeszów 2010,
  - Malikowski M., Sowa K.S., Szanse i bariery rozwoju „Ściany Wschodniej” Polski. Rzeszów 1995,
  - Płoszaj A., Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej wraz z analizą SWOT dla Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014-2020, Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Warszawa 2013,
  - Raport końcowy. Handel zagraniczny oraz bezpośrednio inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim w latach 2010-2013, Szczecin 2014,

- Rynek pracy w województwie podkarpackim w 2012 roku. GUS Rzeszów 2013,
  - Tuziak A., Innowacyjność w endogenicznym rozwoju regionu peryferyjnego, Studium Socjologiczne. Warszawa 2013.
- Inne dokumenty:
    - Budżet województwa podkarpackiego na rok 2014,
    - lista projektów kluczowych zgłoszonych do Kontraktu terytorialnego,
    - Rocznik statystyczny województwa podkarpackiego. GUS Rzeszów 2013,
    - Statystyczne vademecum samorządowca. Województwo podkarpackie, Rzeszów 2013,
    - Uchwały Zarządu/Sejmiku Województwa Podkarpackiego,
    - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Podkarpackiego na lata 2013 - 2025.

Badanie jakościowe

W ramach przeprowadzonego badania, zrealizowano:

- indywidualne wywiady pogłębione z pracownikami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego i jednostek podległych, zaangażowanych w opracowanie i realizację *Strategii*, programowanie rozwoju województwa, przygotowywanie RPO WP 2014-2020 oraz programów branżowych (10);
- indywidualne wywiady telefoniczne z wybranymi przedstawicielami aktorów regionalnych zaangażowanych w realizację *Strategii* – z uwzględnieniem sektora prywatnego (2), społecznego (2), nauki i szkolnictwa wyższego (2);
- indywidualne wywiady telefoniczne z przedstawicielami sektora prywatnego (w tym z przedstawicielami klastrów, grup producentów rolnych, Instytucji Otoczenia Biznesu; łącznie 15);
- indywidualne wywiady telefoniczne z przedstawicielami sektora społecznego (w tym z przedstawicielami podmiotów ekonomii społecznej, z przedstawicielem ROPS w Rzeszowie; łącznie 5);
- indywidualne wywiady telefoniczne z przedstawicielami sektora nauki (w tym z przedstawicielami uczelni, przedstawicielami firm badawczych i badawczo-rozwojowych; łącznie 8).

Badanie CATI

W ramach zrealizowanego badania przeprowadzone zostały wywiady telefoniczne CATI z przedstawicielami małych, średnich i dużych przedsiębiorstw z województwa podkarpackiego.

Badania wśród przedstawicieli małych (zatrudniających od 10 do 49 pracowników), średnich (od 50 do 249) i dużych (od 250) przedsiębiorstw pozwoliły uzyskać wiedzę na temat postrzegania *Strategii* przez przedstawicieli sektora prywatnego, wiedzę na temat zgodności działań w/w podmiotów z celami *Strategii*, wiedzę na temat wykorzystywania przez podmioty programów operacyjnych w realizacji działań, z uwzględnieniem sprzyjających i niesprzyjających uwarunkowań. Ponadto, okazały się pomocne w dookreśleniu barier i potencjałów rozwojowych województwa.

Próba badawcza do badań CATI z przedsiębiorcami była próbą reprezentatywną ze względu na wielkość przedsiębiorstw oraz ich terytorialną lokalizację. W ramach pomiaru zrealizowano 365 wywiadów kwestionariuszowych, co przy poziomie ufności 95% stanowi gwarancję błędu na poziomie nie większym niż 5%.

Badanie CAWI

Wśród wykorzystanych technik ilościowych, zrealizowano również badanie kwestionariuszowe oparte na narzędziu CAWI. Badania wśród przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego pozwoliły uzyskać wiedzę na temat postrzegania *Strategii* oraz jej celów i priorytetów przez przedstawicieli sektora publicznego. Pomiar umożliwił również pozyskanie informacji na temat zgodności działań ww. podmiotów z celami *Strategii*, wiedzę na temat wykorzystywania przez podmioty programów operacyjnych w realizacji działań, z uwzględnieniem sprzyjających i niesprzyjających uwarunkowań.

Wyniki badania CAWI z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego, wykorzystano również w celu dookreślenia barier i potencjałów rozwojowych województwa - pozwoliły one skonfrontować wiedzę na temat trendów i scenariuszy rozwoju województwa.

Badaniem kwestionariuszowym zostało objętych 111 JST spośród 185 (25 powiatowych, 160 gminnych), co pozwoliło uzyskać gwarantowaną zwrotność ankiet na poziomie 60%.

Studium przypadku

W ramach prowadzonego badania dokonano opisu przykładowych 5 działań/ przedsięwzięć prorozwojowych, podejmowanych w województwie, wpisujących się z proces realizacji *Strategii*. W ramach studium przypadku zidentyfikowano przedsięwzięcia, przeanalizowano dokumentację projektową oraz przeprowadzono 10 indywidualnych wywiadów pogłębionych, po dwa wywiady z przedstawicielami określonego działania/ przedsięwzięcia.

Pełne studia przypadku stanowią aneks do raportu końcowego.

Panel ekspercki

Na końcowym etapie prowadzonego badania, zrealizowany został panel ekspercki, którego zadaniem była weryfikacja poprawności wnioskowania oraz dyskusja nad wynikami badania. Do udziału w panelu eksperckim zaproszono osoby odpowiedzialne za kształt *Strategii rozwoju województwa*, ekspertów i specjalistów – przedstawicieli środowisk naukowych, posiadających specjalistyczną wiedzę na temat badanych problemów i obszarów.

Panel przebiegał wedle następującego schematu:

- Prezentacja, podczas której zaprezentowane zostały najważniejsze wyniki badania.
- Dyskusja nad wynikami badania, obszarami problemowymi, zagadnieniami specjalistycznymi, wstępnymi rekomendacjami.

Uczestnicy panelu wypełnili ankiety (PAPI), których celem było określenie zasadności wniosków oraz rekomendacji płynących z wyników badania.

2. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podkarpackiego

2.1. Kontekst krajowy i makroregionalny

2.1.1. Położenie, podział administracyjny i dostępność komunikacyjna

Województwo podkarpackie jest jednym z 16 województw, położonym w południowo-wschodniej części Polski. Zajmuje terytorium 17 845,76 km², co pod względem powierzchni lokuje region na 11 miejscu w kraju. Graniczy z województwem małopolskim, świętokrzyskim i lubelskim oraz z państwami - Ukraina i Słowacja.

Województwo podkarpackie powstało w 1999 roku w rezultacie reformy terytorialnej kraju, z obszarów dawnych województw: przemyskiego, rzeszowskiego, a także części krośnieńskiego, tarnobrzesckiego i tarnowskiego. Wspólnie z województwami lubelskim, świętokrzyskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim stanowi makroregion tzw. Polskę Wschodnią¹.

Pod względem administracyjnym, region podzielony jest na 21 powiatów i 4 miasta na prawach powiatu (Krosno – 47,3 tys. mieszkańców, Przemyśl – 64 tys. mieszkańców, Rzeszów – 180 tys. mieszkańców i Tarnobrzeg – 48,6 tys. mieszkańców). Miasta te pełnią szczególnie ważną rolę; posiadane przez nie potencjały wewnętrzne można stymulować i wykorzystać do procesów prorozwojowych.

Zgodnie ze standardami NUTS Unii Europejskiej, województwo podkarpackie składa się z 4 podregionów statystycznych: podregionu krośnieńskiego, przemyskiego, rzeszowskiego i tarnobrzesckiego. Ogółem w województwie zlokalizowanych jest 51 miast.

Region stale rozwija swoją infrastrukturę transportową. W 2012 roku w województwie podkarpackim, na 100 km² powierzchni przypadało 107,7 km dróg publicznych (13 miejsce w Polsce) wobec średniej dla kraju - 131,8 km. Długość eksploatowanych linii kolejowych wynosiła w 2012 roku - 1024 km, w tym zelektryfikowanych linii w eksploatacji było zaledwie 365 km (w 2011 r. – 355 km)².

W 2010 roku Wskaźnik Międzygałęziowej Dostępności Transportowej w województwie podkarpackim okazał się niższy, niż w Polsce (odpowiednio: 82,3 i 100). Województwo uplasowało się jednak na wyższej pozycji na tle pozostałych województw Polski Wschodniej (lubelskie – 81,7; podlaskie – 73,3; a warmińsko-mazurskie – 77,1)³. Podobnie sytuacja przedstawiała się ze względu na długość dróg o twardej nawierzchni (na 100 km²). W 2011 roku wskaźnik ten wyniósł dla województwa podkarpackiego 84,9; dla Polski 89,7; dla Polski Wschodniej 75,8. Relatywnie słaba dostępność przestrzenna województwa poprawiła się jednak w związku z zakończeniem budowy autostrady A4 w zachodniej części województwa oraz w związku z usprawnieniem infrastruktury kolejowej, skutkującym skróceniem czasu podróży⁴.

¹ W *Diagnozie sytuacji...* pojawia się również termin „region wschodni”, który należy odnosić – zgodnie z jednostkami NUTS – do województw: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego i świętokrzyskiego.

² *Monitoring Strategii Rozwoju województwa podkarpackiego – priorytety tematyczne. Rzeszów 2013*

³ Płoszaj A., *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej wraz z analizą SWOT dla Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014-2020, Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2013, s. 13 i nast.*

⁴ Dane na temat realizacji *Strategii* w obszarze transportu

2.1.2. Gospodarka i rynek pracy

Struktura gospodarki

Gospodarka regionalna definiowana jest wspólnie jako kluczowy czynnik procesów prorozwojowych. Województwo podkarpackie określane jest jako region rolniczo-przemysłowy.

Zgodnie z danymi statystycznymi, w województwie, w czerwcu 2013 roku zarejestrowanych było 156,9 tys. podmiotów gospodarki narodowej⁵, więcej niż w 2012 roku (155 034) oraz w 2010 roku (152 618). W sektorze publicznym w 2013 roku – zarejestrowanych było w województwie 6 028 podmiotów, w sektorze prywatnym 153 599. Powyższe dane ukazują dominację sektora prywatnego w regionalnej gospodarce. Dominacja sektora prywatnego w gospodarce województwa okazała się jednak nieco słabsza, niż w skali kraju. W województwie wyższy, niż w kraju okazał się bowiem odsetek podmiotów publicznych (dla ogółu zarejestrowanych podmiotów, odpowiednio: 3,77% i 3,01%). Spośród województw Polski Wschodniej, jedynie w województwie warmińsko-mazurskim odsetek podmiotów publicznych okazał się wyższy, niż w województwie podkarpackim (4,57%).

Według form prawnych – przedsiębiorstwa państwowe w 2013 roku były reprezentowane przez 2 firmy, 18 568 spółek (w tym handlowych - 8 660, cywilnych – 9 769) 772 - spółdzielni, i 118 107 - osób fizycznych, prowadzących działalność gospodarczą.

Województwo podkarpackie jest regionem z dominującą małą i średnią przedsiębiorczością⁶. Struktura przedsiębiorstw wg wielkości przedstawiała się w następujący sposób: mikroprzedsiębiorstwa – 147 644, małe przedsiębiorstwa 5918, średnie przedsiębiorstwa – 1 268, duże przedsiębiorstwa – 204.

Województwo podkarpackie charakteryzuje się nieznacznie wyższym (2,0) niż w większości województw Polski Wschodniej wskaźnikiem podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców (średni dla Polski Wschodniej – 1,7). Wskaźnik ten okazał się jednak wyraźnie niższy, jeśli odnieść go do poziomu krajowego (6,7)⁷.

Tabela 2. Podmioty gospodarcze z udziałem kapitału zagranicznego

Kraj/region / województwo	Podmioty gospodarcze z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców w 2012 roku. (w tys.)
Polska	6,7
<i>Polska Wschodnia</i>	1,7
Województwo lubelskie	1,8
Województwo podkarpackie	2,0
Województwo podlaskie	1,5
Województwo świętokrzyskie	1,4
Województwo warmińsko-mazurskie	2,2

Źródło: Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych

⁵ Rocznik statystyczny województwa..., wyd. cyt.

⁶ Rocznik statystyczny województwa..., wyd. cyt.

⁷ GUS, Bank Danych Lokalnych.

Województwo charakteryzuje się relatywnie wysokim poziomem zatrudnienia w przemyśle; wprawdzie w 2013 roku odsetek zatrudnionych w przemyśle i budownictwie był w województwie niższy, niż w kraju (odpowiednio: 24,25% i 26,33%), jednak wyraźnie wyższy, niż w Polsce Wschodniej (20,81%). Tylko nieznacznie niższy, niż w Polsce Wschodniej, okazał się w województwie odsetek zatrudnionych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie (odpowiednio: 32,76% i 34,50%). Pod tym względem województwo podkarpackie, podobnie jak cała Polska Wschodnia, różni się od pozostałej części kraju (odsetek dla kraju – 17,11%)⁸.

Tabela 3. Struktura zatrudnienia według sektorów gospodarki

Kraj/region / województwo	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (%)	przemysł i budownictwo (%)	handel; naprawa poj. samochodowych; transport i gosp. magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja (%)	działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości (%)	pozostałe usługi (%)
Polska	17,11	26,33	24,34	3,99	28,22
Polska Wschodnia	34,50	20,81	18,11	2,33	24,26
Województwo podkarpackie	32,76	24,25	17,51	1,99	23,50

Źródło: Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych

Zmiany zachodzące na rynku pracy w Polsce polegają między innymi na odchodzeniu od tradycyjnych umów o pracę na rzecz tzw. „atypowych” form zatrudnienia, do których zalicza się umowy - zlecenia, umowy o dzieło czy samozatrudnienie. Liczba zatrudnionych na podstawie stosunku pracy w województwie podkarpackim spadła w ostatnich latach z 372 486 w 2010 roku do 365 668 w 2012 roku. W województwie można było jednak zaobserwować korzystną proporcję między nowoutworzonymi, a zlikwidowanymi miejscami pracy (odpowiednio w 2012 roku: 20 340 i 15 710⁹).

Rolnictwo

Województwo podkarpackie lokuje się na czwartym miejscu w kraju pod względem liczby gospodarstw rolnych (w 2013 roku - 134 024). Cechą charakterystyczną rolnictwa w województwie podkarpackim jest jego rozdrobnienie – większość gospodarstw stanowią gospodarstwa małe o powierzchni 1,01-1,99 ha (ponad 32%; 43 046) oraz niewiele większe – o powierzchni 2,00-2,99 ha (26%; 34 928). Przeciętna powierzchnia gospodarstwa indywidualnego, wyniosła w 2012 roku 4,56 ha, znacznie mniej, niż w skali całego kraju¹⁰. W województwie podkarpackim występują także niskie – w skali kraju – ilości bydła i trzody chlewnej. W 2012 roku zanotowano 90,2 tys. sztuk bydła, co plasowało województwo na 15 miejscu w kraju¹¹.

⁸ GUS, Bank Danych Lokalnych.

⁹ Rocznik statystyczny województwa..., wyd. cyt.

¹⁰ Monitoring Strategii..., wyd. cyt.

¹¹ Monitoring Strategii..., wyd. cyt.

Znaczący udział rolnictwa w zatrudnieniu, koresponduje z niską uzyskiwaną w tej branży, Wartością Dodaną Brutto. Przy 22,7% pracujących w rolnictwie, wkład ten wynosi jedynie 6,3%¹². Zatrudnienie w rolnictwie to w dużej mierze także forma bezrobocia ukrytego, związana między innymi, z występowaniem gospodarstw samo zaopatrzeniowych, czyli produkujących jedynie na własne potrzeby. Wydajność pracy z rolnictwa wynosi dla Polski Wschodniej 2/3 średniej krajowej¹³.

Niska wydajność rolnictwa w województwie podkarpackim może rzutować na zatrudnienie w sektorze rolno-spożywczym. W 2011 roku w województwie było zarejestrowanych 841 podmiotów gospodarczych, działających w sekcji C, w działach 10-12, mniej niż, przykładowo, w województwie lubelskim.

Cechą charakterystyczną branży – a także kierunkiem jej rozwoju - jest rolnictwo ekologiczne. Uwarunkowania sprzyjające dla tego rodzaju rolnictwa to nieskażone tereny, dające możliwość pozyskiwania roślin zielarskich, duże połacie użytków zielonych sprzyjające produkcji zwierzęcej oraz duży potencjał siły roboczej¹⁴.

Przemysł

Polska Wschodnia to region zróżnicowany pod względem uprzemysłowienia. Najbardziej uprzemysłowione jest województwo podkarpackie, warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie.

Przemysł w województwie podkarpackim to przede wszystkim przedsiębiorstwa działające w branży elektromaszynowej (w tym lotniczej), chemicznej i spożywczej. W branżach tych wytwarzane jest prawie 70% produkcji przemysłowej województwa¹⁵. Pozostałe gałęzie przemysłu to przemysł szklarski, materiałów budowlanych, drzewny oraz lekki¹⁶. Zakłady przemysłowe są zlokalizowane w województwie głównie w jego zachodniej części. Południowa i wschodnia część to głównie tereny rolnicze i obszary chronione¹⁷.

Dalszy rozwój przemysłu w województwie ma związek z utworzeniem Specjalnych Stref Ekonomicznych – Euro-Park Mielec i Wisłosan Tarnobrzeg – oraz Parków Przemysłowych i Technologicznych – Park Przemysłowy, Stare Miasto Park i Podkarpacki Park Naukowo-Techniczny¹⁸. O rozwoju regionalnej gospodarki w ostatnich latach świadczy również rozwój klastrów. W 2013 działało ich w województwie dwadzieścia jeden¹⁹.

Największe wiodące podmioty gospodarcze w regionie to Asseco Poland SA – największa polska firma IT, WSK PZL Rzeszów SA – część amerykańskiego koncernu United Technologies – produkujący komponenty do silników lotniczych, PZL Mielec sp. z o.o. – produkujący kompletne statki powietrzne, część tego samego koncernu, Hamilton Sundstrand Poland – podzespoły i elementy pomocowe silników lotniczych, Huta Stalowa Wola SA – maszyny budowlane i przemysł obronny, Inglot Cosmetics - kosmetyki, Grupa Nowy Styl – meble biurowe, Grupa Zelmer – sprzęt AGD oraz PGNiG Sanok.

---

¹² A. Płoszaj..., wyd. cyt.

¹³ Tamże.

¹⁴ Monitoring Strategii..., wyd. cyt.

¹⁵ A. Tuziak..., *Innowacyjność w endogenicznym rozwoju...* s. 42

¹⁶ Zob. Wrota Podkarpackie, [on-line] http://www.wrota.podkarpackie.pl/pl/obsługa_inwestora/gospodarka

¹⁷ Tamże.

¹⁸ A. Tuziak..., wyd. cyt., s. 40.

¹⁹ Wg danych Urzędu Marszałkowskiego;

O dużym znaczeniu przemysłu w województwie podkarpackim świadczy jego siła eksportowa. Udział eksportu województwa podkarpackiego, w skali kraju zaznacza się najwyraźniej w grupie: pojazdy, statki powietrzne, jednostki pływające oraz współdziałające urządzenia transportowe, w ich krajowym eksporcie (udział na poziomie 5,43%). Wygenerowana wartość eksportu w województwie w roku 2013 wyniosła 19 152 mln złotych, co uplasowało je na 8. miejscu w kraju, z udziałem w wysokości 3,2%. Pod tym względem województwo podkarpackie wyprzedziło inne województwa Polski Wschodniej. Większość eksportowanych towarów(3/4 z całości eksportu) mieściła się w czterech następujących kategoriach²⁰:

- maszyny i urządzenia mechaniczne; sprzęt elektryczny; części do nich; urządzenia do rejestracji i odtwarzania dźwięku, urządzenia telewizyjne do rejestracji i odtwarzania obrazu i dźwięku oraz części i wyposażenie dodatkowe do tych urządzeń;
- pojazdy, statki powietrzne, jednostki pływające oraz współdziałające urządzenia transportowe;
- tworzywa sztuczne i wyroby z nich; kauczuk i wyroby z kauczuku;
- metale nieszlachetne i wyroby z metali nieszlachetnych.

Ważnym czynnikiem rozwoju regionalnego, a tym samym czynnikiem kreującym jego oblicze, jest bezpieczeństwo energetyczne. Województwo podkarpackie zasilane jest energią elektryczną z Krajowego Systemu Elektroenergetycznego liniami o napięciu 400 kV i 220 kV. Energia jest dostarczana przez węzły energetyczne w Widełce, Boguchwale, Iskrzyni i Chmielowie. Konwencjonalna energia elektryczna jest wytwarzana w elektrociepłowni Rzeszów, elektrowni Stalowa Wola, a także pochodzi spoza województwa. Obok produkcji energii konwencjonalnej w województwie podkarpackim produkuje się energię elektryczną z odnawialnych źródeł energii, m.in. w 18 (2011 rok) elektrowniach wiatrowych, w 18 elektrowniach wodnych oraz z wykorzystaniem energii słonecznej. W ostatnim przypadku, województwo podkarpackie znajduje się w czołówce pod względem rocznej sprzedaży kolektorów słonecznych (11,6% udziału w krajowym rynku sprzedaży kolektorów słonecznych, co pozwala regionowi zajmować 3 miejsce w kraju). Udział odnawialnych źródeł energii w produkcji energii elektrycznej wyniósł w 2011 roku - 11,1% wobec średniej dla całego kraju na poziomie 8%²¹.

Turystyka

Perspektywiczne branże w województwie to nie tylko przemysł (lotniczy, maszynowy, chemiczny i farmaceutyczny rolno-spożywczy, gumowy, drzewny meblarski, IT/ICT), ale także turystyka.

Turystyka w województwie jest związana z takimi walorami środowiska przyrodniczego, jak góry i jeziora, niemniej wiąże się również z dostępem do miejsc ukazujących dziedzictwo kulturowe regionu, takich jak – między innymi - Muzeum Zamek w Łańcucie, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyślu, Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, Muzeum Kresów w Lubaczowie. Do kluczowych instytucji kultury należą m.in. Biuro Wystaw Artystycznych w Rzeszowie, Regionalne Centrum Kultur Pogranicza w Krośnie, Galeria Sztuki

---

²⁰ Raport końcowy. Handel zagraniczny oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim w latach 2010-2013, Szczecin 2014, s. 6-7.

²¹ Monitoring Strategii..., wyd. cyt.

Współczesnej w Przemyślu. Województwo podkarpackie w 2012 roku należało do grupy 4 województw w kraju z najwyższą liczbą instytucji kultury – domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic. Warto podkreślić, że instytucje kultury zlokalizowane były przede wszystkim na wsi (74%).

O turystyce w regionie decydują również atrakcje turystyczne (takie jak m.in. Kolejka Bieszczadzka, Karpacka Troja) i wydarzenia artystyczne. Do największych i najbardziej rozpoznawalnych zalicza się m.in. Międzynarodowe Biennale Plakatu Teatralnego, Międzynarodowe Biennale Grafiki Komputerowej w Rzeszowie, Międzynarodowe Triennale Malarstwa Euroregionu Karpaty „Srebrny Czworokąt” w Przemyślu, Festiwal Muzyczny w Łąncucie, Festiwal Muzyki Dawnej w Jarosławiu, Międzynarodowy Festiwal Muzyki Akordeonowej w Przemyślu oraz – mający międzynarodowy charakter - Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w Rzeszowie²².

Do zasobów dziedzictwa kulturowego sprzyjających turystyce, a tym samym wpływających na wzrost PKB zalicza się m.in. historyczne układy urbanistyczne, architekturę sakralną, rezydencjonalną, obronną oraz budownictwo ludowe²³.

Innowacyjność gospodarki

Jako cechę charakterystyczną dla Polski Wschodniej wskazuje się niską innowacyjność gospodarki. Chociaż problem ten dotyczy także całego kraju, województwo podkarpackie – w ujęciu wskaźnikowym – przedstawia się stosunkowo korzystnie. Chociaż jedynie 15,80% przedsiębiorstw przemysłowych w regionie poniosło w 2013 roku nakłady na działalność innowacyjną, w ujęciu ogólnokrajowym takich przedsiębiorstw było jeszcze mniej, bo jedynie 13,3%. Powyższe przekładało się na wartość wskaźnika „udział sprzedaży produktów nowych/ istotnie ulepszonych w przychodach ze sprzedaży”; wartość dla województwa w 2013 roku wyniosła 12,32%, było to powyżej wartości ogólnokrajowej wskaźnika (11,47%), co uplasowało województwo na czwartym miejscu w kraju.

Ważną rolę w rozwoju przedsiębiorczości i zmianie struktury regionalnej²⁴ gospodarki odegrały instytucje otoczenia biznesu, które definiuje się jako jeden z potencjałów rozwojowych makroregionu Polski Wschodniej²⁵. W oparciu o fundusze europejskie na lata 2007-2013 założono w województwie podkarpackim wiele tego rodzaju instytucji, wyposażono w infrastrukturę oraz podniesiono jakość zasobów kadrowych ludzi w nich zatrudnionych. Celem tego typu instytucji jest realizacja zaawansowanych usług proinnowacyjnych takich jak m.in. transfer technologii, współpraca pomiędzy nauką, a biznesem czy inkubacja firm technologicznych.

W Polsce Wschodniej – a także w województwie podkarpackim – w roku 2012 dostęp do ośrodków innowacji i przedsiębiorczości był wyraźnie lepszy, niż w kraju, jeśli zważyć na liczbę osób przypadających na jeden ośrodek innowacji i przedsiębiorczości (kolejno: 40,8 tys., 40,9 tys. i 46,9 tys.)²⁶.

---

²² *Monitoring Strategii...*, wyd. cyt.

²³ *Tamże*.

²⁴ *Monitoring Strategii...*, wyd. cyt.

²⁵ *A. Płoszaj...*, wyd. cyt.

²⁶ *Tamże*, s. 34.

Tabela 4. Liczba osób przypadająca na jeden ośrodek innowacji i przedsiębiorczości

Kraj/region / województwo	Liczba osób przypadająca na jeden ośrodek innowacji i przedsiębiorczości w 2012 roku (w tys.)
Polska	46,9
Polska Wschodnia	40,8
Województwo lubelskie	41,0
Województwo podkarpackie	40,9
Województwo podlaskie	36,4
Województwo świętokrzyskie	53,3
Województwo warmińsko-mazurskie	36,3

Źródło: Płoszaj A., *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej wraz z analizą SWOT dla Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014-2020, Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego*. Warszawa 2013.

W literaturze z zakresu studiów regionalnych, przyjmuje się, że o sile regionu stanowią ośrodki innowacji i przedsiębiorczości. W makroregionie Polski Wschodniej w 2012 roku działały 202 takie ośrodki. Ze względu na liczbę podmiotów gospodarczych, przypadających na jeden ośrodek innowacji i przedsiębiorczości, regiony Polski Wschodniej (3,2 tys.) posiadają na tle kraju (4,8 tys.) relatywnie silniejszą pozycję, co dotyczy także województwa podkarpackiego z 3,0 tys. podmiotów gospodarczych przypadających na jeden taki ośrodek²⁷.

Tabela 5. Liczba podmiotów gosp. przypadających na jeden ośrodek innowacji i przedsiębiorczości

Kraj/region / województwo	Liczba podmiotów gospodarczych przypadających na jeden ośrodek innowacji i przedsiębiorczości w 2012 roku (w tys.)
Polska	4,8
Polska Wschodnia	3,2
Województwo lubelskie	3,1
Województwo podkarpackie	3,0
Województwo podlaskie	2,9
Województwo świętokrzyskie	4,5
Województwo warmińsko-mazurskie	3,0

Źródło: Płoszaj A., *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej wraz z analizą SWOT dla Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014-2020, Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego*. Warszawa 2013.

Szczególnym wskaźnikiem innowacyjności są zgłoszenia patentowe. Mając na uwadze długotrwały okres przyznawania patentów oraz skomplikowaną procedurę, to z pewnością trafny wskaźnik innowacyjności gospodarki. Polska Wschodnia (2,8) wyraźnie odstawała pod tym względem od średniej dla kraju (5,2), jeśli uwzględnić zgłoszenia patentowe na 100 tys. mieszkańców. Województwo podkarpackie, pomimo innowacyjnego przemysłu lotniczego, uzyskało wskaźnik na poziomie 2,5; a zatem poniżej średniej dla Polski Wschodniej.

²⁷ Tamże, s. 34.

Tabela 6. Zgłoszenia patentowe na 100 tys. mieszkańców w 2011 roku

Kraj/region / województwo	Zgłoszenia patentowe na 100 tys. mieszkańców w 2011 roku (%)
Polska	5,2
Polska Wschodnia	2,8
Województwo lubelskie	4,7
Województwo podkarpackie	2,5
Województwo podlaskie	0,9
Województwo świętokrzyskie	3,7
Województwo warmińsko-mazurskie	1,0

Źródło: Płoszaj A., *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej wraz z analizą SWOT dla Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014-2020, Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego*. Warszawa 2013.

Kapitał trwały i finansowy to istotne elementy decydujące o rozwoju regionalnym, szczególnie ze względu na ich wytworzenie przez przedsiębiorstwa zlokalizowane w województwie. Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca w cenach bieżących wyniosła w 2012 roku 17 390 zł, wobec 14 457 zł w 2010 roku²⁸.

Przychody z całokształtu działalności w 2012 roku wyniosły 90 476,9 mln, wobec 79 715,4 mln w 2010 roku. Z kolei koszty z całokształtu działalności wyniosły w 2012 roku 86 936,8 mln wobec 76 249,9 mln w 2010 roku. W 2012 roku wynik finansowy wyniósł 3 540,1 mln. W 2012 roku z ogółu 2 345 przedsiębiorstw w województwie – 77,8% zakończyło z wynikiem finansowym netto dodatnim, 21,7% - z wynikiem ujemnym.

Wytworzony PKB w województwie w roku 2011 wynosił 57 028 mln zł, a zatem więcej, niż w roku 2010 (52 522 mln zł) i 2009 (50 749 mln zł). Makroregion Polski Wschodniej wypracował w 2010 roku niewiele ponad 15% PKB w Polsce.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw wyniosły ogółem w 2012 roku - 12 565,1 mln zł (ceny bieżące) wobec 10 288,7 mln zł w 2010 roku, z czego nakłady sektora publicznego - 6 727,2 mln zł, a prywatnego – 5 837,9 mln zł. Najwięcej nakładów inwestycyjnych zanotowano w przetwórstwie przemysłowym (2 433,2 mln zł), oraz w transporcie i gospodarce magazynowej – (4 296,8 mln zł)²⁹.

Środki trwałe znajdujące się w województwie podkarpackim posiadały następującą wartość: w 2012 roku – 122 317,4 mln zł, z czego sektor publiczny - 49 529 mln zł, prywatny – 72 787,9 mln zł.³⁰

Rozwój regionalny to nie tylko wykorzystanie potencjałów endogennych, nawet tych będących w posiadaniu regionu w postaci trwałego majątku czy kapitału finansowego. Znaczący wpływ kapitału i środków trwałych, jak również innowacji, następuje poprzez inwestycje z zewnątrz regionu. W przypadku regionów Polski zwraca się uwagę na inwestycje zagraniczne (BIZ – Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne). Przyjmuje się, że w latach 2007-2012 wartość BIZ (bezpośrednich inwestycji zagranicznych) wyniosła co najmniej 7 387,4 mln zł. Roczna wartość inwestycji oscylowała w tym okresie pomiędzy 854 mln zł w 2010 roku i 1 493 mln zł w 2011 roku, co było wartością rekordową, wobec 1 197 mln w 2012 roku. Cechą charakterystyczną inwestycji było ich relatywne opóźnienie w stosunku do całego kraju, które wynikało z reakcji gospodarki regionalnej

²⁸ Monitoruj podkarpackie.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

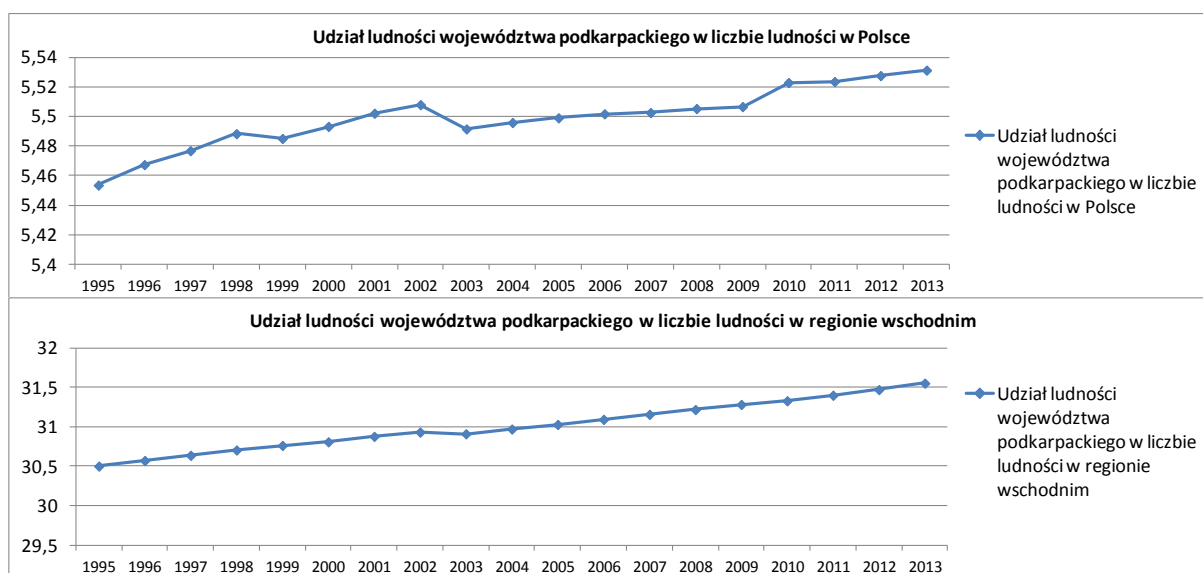
w stosunku do światowej czy krajowej. Opóźnienie to należy uznać za charakterystyczne dla regionu peryferyjnego; regiony takie reagują na zmiany w skali globalnej, czy krajowej - kilkanaście miesięcy później³¹.

2.1.3. Ludność, kapitał ludzki i kwestie społeczne

Sytuacja społeczno-demograficzna i jej uwarunkowania

Mimo negatywnych trendów demograficznych, jakie zaznaczają się na poziomie ogólnokrajowym, spadek liczby ludności w województwie charakteryzował się niższą dynamiką. W perspektywie lat 1995-2013 można mówić o pozytywnym trendzie demograficznym, jeśli odnosić się do udziału ludności województwa w liczbie ludności w kraju i makroregionie Polska Wschodnia. Również w ostatnich latach (2012-2013) – mimo spadku ludności w województwie (z 2 129 951 do 2 129 294) wzrastał jej udział w liczbie ludności w Polsce Wschodniej, co dotyczyło zarówno ludności miejskiej (z 27,684% do 27,749%), jak i wiejskiej (z 34,827% do 34,910%). W stosunku do ludności w kraju wzrost udziału w tych latach dotyczył jedynie ludności miejskiej (z 3,774% do 3,776%)³².

Rysunek 1. Udział ludności województwa podkarpackiego w liczbie ludności w Polsce i w Polsce Wschodniej w latach 1995-2013

Źródło: Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych

W 2013 roku w miastach zamieszkiwało 878 297 mieszkańców, co stanowiło 41,25% ogółu ludności w województwie. Odsetek ludności zamieszkującej w miastach był w województwie podkarpackim wyraźnie niższy, niż w kraju (60,42%) i nieco niższy, niż w Polsce Wschodniej (46,90%) Pod względem płci, w 2013 roku województwo zamieszkiwało 1 042 602 mężczyzn i 1 086 692 kobiet. Odsetek kobiet był w województwie nieco niższy, niż w kraju i w Polsce Wschodniej (kolejno: 51,03%, 51,25%, 51,61%)³³.

³¹ Podkarpackie dla inwestorów – analiza ekonomiczna możliwości inwestycyjnych w województwie podkarpackim 2010-2012.

³² GUS, Bank Danych Lokalnych.

³³ Jak wyżej.

W województwie podkarpackim w 2013 roku – w przeciwieństwie do kraju i Polski Wschodniej - odnotowany został dodatni przyrost naturalny na 1000 ludności (0,8). Na uwagę zasługuje również fakt, że średnia długość życia w województwie podkarpackim jest jedną z najwyższych w kraju i wynosi (dla roku 2013) 74,8 lata - w przypadku mężczyzn (w Polsce 73,1 lata, w Polsce Wschodniej – 73,4) i 82,4 lat – w przypadku kobiet (w Polsce 81,1; w Polsce Wschodniej – 82,0). Takiej długości życia w województwie może sprzyjać m.in. czyste środowisko, zdrowy styl życia i niski poziom stresu. Pod względem emisji zanieczyszczeń do powietrza ze źródeł przemysłowych, województwo podkarpackie, w ostatnich latach (2000-2013) zajmuje bowiem jedno z ostatnich miejsc w kraju, emitując ok. 3,3% zanieczyszczeń pyłowych (w skali kraju) i 1,2% zanieczyszczeń gazowych (13 i 14 miejsce na 16 województw pod względem zanieczyszczeń pyłowych i gazowych)³⁴.

Województwo podkarpackie posiada korzystną strukturę demograficzną, jeśli zważyć na odsetki ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym wyniósł w 2013 roku 19,1%, a zatem okazał się wyższy, niż w całym kraju (18,2%) i w Polsce Wschodniej (18,3%). W województwie odnotowany został również relatywnie wysoki odsetek osób w wieku produkcyjnym (63,7%), wyższy niż w skali kraju (63,4%) i w Polsce Wschodniej (63,2%). Spośród województw Polski Wschodniej wyższy odsetek takiej ludności był obserwowany jedynie w województwie warmińsko-mazurskim.

Tabela 7. Struktura demograficzna – ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w 2012 roku

Kraj/region/województwo	Ludność w wieku:		
	przedprodukcyjnym (%)	produkcyjnym (%)	poprodukcyjnym (%)
Polska	18,3	63,9	17,8
Polska Wschodnia	18,7	63,7	17,6
Województwo lubelskie	18,6	63,0	18,4
Województwo podkarpackie	19,5	63,8	16,7
Województwo podlaskie	18,2	63,7	18,1
Województwo świętokrzyskie	17,6	63,2	19,2
Województwo warmińsko-mazurskie	19,3	65,0	15,7

Źródło: Płoszaj A., *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej wraz z analizą SWOT dla Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014-2020, Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego*. Warszawa 2013.

W 2013 roku współczynnik aktywności zawodowej wynosił dla województwa podkarpackiego 56,8% i był nieznacznie wyższy, niż w kraju – 56,1%. W roku 2013 na 1 tys. ludności w województwie przypadało 199 pracujących, więcej niż w Polsce Wschodniej (183), mniej jednak niż w kraju (226)³⁵.

Strukturę zawodową mieszkańców województwa ukazuje rozkład ludności wg głównego źródła utrzymania. W 2011 roku na 2 127,3 tys. mieszkańców dochód z pracy najemnej uzyskiwało 586,6 tys. (27,6%), z pracy na własny rachunek 121,9 tys. (5,7%), co łącznie stanowiło 708,5 tys. mieszkańców. Z niezarobkowych źródeł utrzymania korzystało ogółem 524,0 tys. mieszkańców województwa podkarpackiego, z czego emerytury pobierało 360,7 tys. (17%) renty 119,3 tys. (5,6%),

³⁴ *Monitoring Strategii...*, wyd. cyt.

³⁵ GUS, *Bank Danych Lokalnych*.

a zasiłki i świadczenia 44,0 tys. Zarobkowe źródła utrzymania stanowiły 33,3%; a niezarobkowe 24,6%³⁶.

Wykształcenie, edukacja i postawy obywatelskie ludności

W województwie podkarpackim spośród 1 835,8 tys. mieszkańców powyżej 13 roku życia, wykształceniem wyższym legitymowało się 266,0 tys., czyli 14,5%, wykształceniem policealnym i średnim 555,7 tys. osób (30,3%). Ponadto w województwie zamieszkiwało 398,8 tys. osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (21,7%) oraz 101,9 tys. osób z wykształceniem gimnazjalnym (5,5%), jak również 348,3 tys. osób z wykształceniem podstawowym (19,0%)³⁷.

W związku z rozwojem uczelni państwowych i niepaństwowych w latach 90-tych XX wieku oraz w I dekadzie XXI wieku, w Polsce zdecydowanie wzrosła liczba osób z wykształceniem wyższym. Dane Narodowego Spisu Powszechnego wciąż jednak ukazują relatywnie niższy poziom wykształcenia wśród mieszkańców województwa podkarpackiego, niż innych regionów. Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku co najmniej 13 lat, wyniósł w województwie w 2011 roku 14,5%, wobec średniej dla kraju 17,0% i średniej dla Polski Wschodniej 15,3%³⁸. Odsetka osób z wykształceniem wyższym nie można jednak bezkrytycznie przyjmować za wskaźnik kapitału ludzkiego. Sytuacja na rynku pracy w Polsce w ostatnich latach, czyli trudności ze znalezieniem pracy również przez osoby z wykształceniem wyższym, a także masowy rozwój szkolnictwa wyższego w latach 90-tych, i co się z tym wiąże, dewaluacja dyplomów i obniżenie realnej wartości jakości kształcenia, nie zawsze skutkują wykorzystaniem osób z wykształceniem wyższym w gospodarce. Ponadto, niższy poziom wykształcenia mieszkańców województwa należy wiązać z niższym poziomem urbanizacji regionu. W perspektywie ogólnopolskiej, ludność mieszkająca na wsiach charakteryzuje się niższym poziomem wykształcenia, niż ludność mieszkająca w miastach (w 2011 roku odsetek osób z wykształceniem wyższym w kraju – w mieście –21,43%, na wsi – 9,91%³⁹).

Tabela 8. Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku co najmniej 13 lat

Kraj/ region/ województwo	Odsetek osób z wykształceniem wyższym (2011 rok; %)
Polska	17,0
Polska Wschodnia	15,3
Województwo lubelskie	16,1
Województwo podkarpackie	14,5
Województwo podlaskie	16,0
Województwo świętokrzyskie	16,0
Województwo warmińsko-mazurskie	14,0

Źródło: Płoszaj A., *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej wraz z analizą SWOT dla Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014-2020, Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego*. Warszawa 2013.

O poziomie wykształcenia mieszkańców decyduje – między innymi - system oświatowy. Dzieci w wieku 3-5 lat objęte wychowaniem przedszkolnym w 2012 roku stanowiły w województwie

³⁶ *Rocznik statystyczny województwa...*, wyd. cyt.

³⁷ GUS, *Narodowy Spis Powszechny. Ludność*, Warszawa 2013.

³⁸ A. Płoszaj..., wyd. cyt.

³⁹ GUS, *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Bank Danych Lokalnych

podkarpackim w 2012 roku 63,8% (61,7% w 2011 roku). W miastach wychowaniem przedszkolnym objętych było 84,5% dzieci, na wsi 50,2%; co ukazuje sporą dysproporcję⁴⁰.

Nauczanie na poziomie podstawowym było prowadzone w 1 099 szkołach, do których uczęszczało 125 543 uczniów. Na poziomie gimnazjalnym w roku szkolnym 2012/13 kształcenie było prowadzone w 579 szkołach, gdzie uczyło się 71 084 uczniów. Warto podkreślić jest, że w województwie oba typy szkół w 2012 roku plasowały się na pierwszym (szkoły podstawowe) i drugim (gimnazja) miejscu, jeśli chodzi o dostęp do Internetu przeznaczony do użytku uczniów.

Ważnym wskaźnikiem decydującym o poziomie kapitału ludzkiego są wyniki sprawdzianu szóstoklasistów w porównaniu do średniej krajowej. W 2011 roku w województwie podkarpackim uczniowie osiągnęli średnią 25,84, w porównaniu do średniej dla całego kraju - 25,27 (maksymalnie 40 punktów) i trzecie miejsce w kraju za województwem małopolskim i mazowieckim. Tym samym województwo podkarpackie plasowało się na pozycji lidera w Polsce Wschodniej. Do egzaminu gimnazjalnego przystąpiło 25 539 uczniów w województwie podkarpackim; w części humanistycznej osiągnięto 26,99 punktów, co pozwoliło regionowi uplasować się na drugim miejscu w kraju (średnia dla kraju 25,31), w części matematyczno-przyrodniczej – 24,39 punktów, co przełożyło się na trzecie miejsce w (średnia dla kraju 23,64), z języka obcego – 27,91 punktów, przy średniej dla kraju 28,54.

Struktura szkół ponadgimnazjalnych województwa podkarpackiego w 2013 roku to: 97 zasadniczych szkół zawodowych, do których uczęszczało 11 528 uczniów; 249 liceów ogólnokształcących, do których uczęszczało 46 277 uczniów oraz 14 liceów profilowych wraz z 766 uczniami. W 151 technikumach uczyło się 37 025 uczniów.

W województwie podkarpackim w 2012 roku istniało 16 szkół wyższych, wśród których kluczową rolę odgrywały: Uniwersytet Rzeszowski, Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza, Wyższa Szkoła Zarządzania w Rzeszowie, Wyższa Szkoła Prawa i Administracji Rzeszów-Przemysław, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Stalowej Woli, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna w Jarosławiu. Pod względem liczby uczelni województwo podkarpackie zajmowało 12 miejsce w kraju i 2 miejsce na tle Polski Wschodniej. Wg danych GUS za 2011 rok w województwie podkarpackim studiowały 70 933 osoby, co również przełożyło się na drugie miejsce w makroregionie Polski Wschodniej – za Lublinem (z 96 187 studentami) – od lat silnym ośrodkiem naukowym i akademickim. Dla porównania, w województwie podlaskim studiowało w tym czasie 50 873 studentów, warmińsko-mazurskim 46 654 i świętokrzyskim – 42 297 studentów. W latach 2007-2011 obserwowany był spadek liczby studentów w całym kraju na poziomie 10%, natomiast w województwie podkarpackim spadek ten wyniósł 3,9%⁴¹.

Mając na względzie aktywność obywatelską, zaznaczyć należy, że frekwencja w wyborach samorządowych w 2010 okazała się w województwie wyższa, niż w kraju (odpowiednio: 50,75% i 47,32%). Spośród pozostałych województw Polski Wschodniej wyższa frekwencja odnotowana została jedynie w województwie świętokrzyskim (53,59%). W wyborach prezydenckich (I tura) frekwencja w województwie (53,8%) okazała się wyższa, niż w innych województwach Polski Wschodniej: w lubelskim - 52,2%, podlaskim - 51,7%, świętokrzyskim - 49,5%⁴².

---

⁴¹ *Rocznik statystyczny województwa..., wyd. cyt.*

⁴² *Monitoring Strategii..., wyd. cyt.*

W województwie podkarpackim funkcjonowało 5,1 tys. organizacji pozarządowych (w Polsce 84,5 tys.), mających łącznie 0,3 mln członków (wobec 11 mln w kraju). W województwie w 2012 roku znajdowało się 306 fundacji i 6 104 stowarzyszeń i organizacji społecznych⁴³.

Problemy społeczne

W województwie podkarpackim w 2013 roku stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła 16,3% i była wyższa, niż w Polsce (13,4%) i w Polsce Wschodniej (15,5%)⁴⁴.

Województwo podkarpackie to region zagrożony ubóstwem. W 2013 prawie co piąty mieszkaniec województwa (20,9%) żył poniżej relatywnej granicy ubóstwa; w kraju odsetek takich osób okazał się niższy (16,2%), niemniej spośród województw Polski Wschodniej, jedynie województwo świętokrzyskie mogło wykazać się pod tym względem lepszą sytuacją (19,7%).

W województwie w 2013 roku 9,4% osób żyło w gospodarstwach domowych poniżej minimum egzystencji; odsetek ten również okazał się wyższy w stosunku do odsetka w skali kraju (7,4%), niższy jednak, niż w większości województw Polski Wschodniej (za wyjątkiem województwa świętokrzyskiego).

Inne wskaźniki pokazujące relatywnie zagrożenie ubóstwem to przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę, który w województwie podkarpackim wyniósł w 2013 roku 76,8% wartości krajowej⁴⁵. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wyniósł w 2011 roku 21,1% wobec 25,5% w województwie świętokrzyskim i 31,30% w województwie lubelskim⁴⁶.

Mając na względzie trudną sytuację społeczną mieszkańców województwa podkarpackiego, warto przytoczyć wskaźniki udziału korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności. W województwie podkarpackim, w 2013 roku, wskaźnik ten okazał się wyższy (641,1), niż w Polsce (516,2) i w Polsce Wschodniej (617,3)⁴⁷.

Mówiąc o problemach społecznych województwa podkarpackiego, nie powinno się pomijać zjawiska migracji. Z punktu widzenia rozwoju regionalnego, ważny jest napływ ludzi wykształconych, posiadających know-how w różnych dziedzinach gospodarki. We współczesnym studiach regionalnych kreatywność, twórczość i talent stanowią wyznaczniki wykorzystania potencjałów endogennych. Tymczasem, w województwie silnie zaznacza się odpływ, niż napływ ludności, co ukazują dane statystyczne. W 2012 roku – napływ do województwa miał miejsce na poziomie 18 156, z kolei odpływ (-20 103), co dało saldo w postaci (-1 947) osób, wobec salda (-1 929) w 2010 roku⁴⁸. Najczęściej migrowano do województw małopolskiego, śląskiego i mazowieckiego, co stanowiło 64% ogółu migracji.

Mieszkańców województwa, do opuszczania swoich miejscowości motywuje przede wszystkim przekonanie o wyższych zarobkach w kraju i o łatwości znalezienia pracy w innym miejscu.

---

⁴³ *Rocznik statystyczny województwa..., wyd. cyt.*

⁴⁴ *GUS, Bank Danych Lokalnych*

⁴⁵ *Monitoring Strategii..., wyd. cyt.*

⁴⁶ *Tamże.*

⁴⁷ *GUS, Bank Danych Lokalnych*

⁴⁸ *Rocznik statystyczny województwa..., wyd. cyt.*

Argumentów do wyjazdu dostarcza mieszkańcom również sytuacja na rynku pracy – niskie płace oraz wysokie bezrobocie⁴⁹.

Migracje i wcześniej wspomniany niski przyrost naturalny, skutkują depopulacją regionów. Regiony Polski Wschodniej zostały zdefiniowane jako szczególnie narażone na tego rodzaju zjawiska. Niemniej zaznaczyć należy, że saldo migracji w województwie podkarpackim jest jednym z najniższych w całym makroregionie Polski Wschodniej (-1,1%), wobec (-2,4) w lubelskim, (-2) w świętokrzyskim, (-1,9) w warmińsko-mazurskim i 1,6 w podlaskim.

2.2. Zróżnicowanie wewnętrzne województwa

Województwo podkarpackie jest wewnętrznie zróżnicowane pod względem ekonomicznym i społecznym. Różnice wynikają zarówno ze stanu środowiska przyrodniczego (góry w południowej części województwa), ale także z zapoczątkowanego w XX wieku kierunku rozwoju przemysłu (zlokalizowanego przede wszystkim w centralnej i północno-zachodniej części województwa)⁵⁰.

Zróżnicowanie województwa uwidacznia się na poziomie jednostek NUTS 3 – czyli w czterech podregionach województwa: krośnieńskim, rzeszowskim, przemyskim i tarnobrzeskim.

Najmniej uprzemysłowioną częścią województwa pozostaje podregion przemyski. W przemyśle i budownictwie, w 2013 roku, w tej części województwa udział zatrudnienia wynosił jedynie 16,86%⁵¹. Podregion przemyski był tym samym najbardziej rolniczym regionem w województwie, o czym świadczy bardzo wysoki udział zatrudnienia w sektorze rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (41,77). Nieco niższy odsetek zatrudnionych w ww. sektorze, lecz wciąż powyżej średniej dla województwa, występował w podregionie krośnieńskim (36,08%). Na tej podstawie można skonstatować, że rolnictwo – w ujęciu regionalnym – to w większym stopniu domena południowej i wschodniej części województwa podkarpackiego. Najbardziej uprzemysłowioną częścią województwa pozostaje część północno-zachodnia, a w szczególności podregion tarnobrzeski. Jedynie w tym podregionie zatrudnieni w przemyśle i budownictwie przeważali liczebnie nad zatrudnionymi w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie. Wysoki poziom uprzemysłowienia występował również w podregionie krośnieńskim i rzeszowskim. Ostatni podregion charakteryzował się również najwyższym udziałem zatrudnionych w handlu i usługach.

---

⁴⁹ Zob. D. Bieńkowska, C. Ułasiński, J. Szymańska, *Trajektorie migracyjne województwa podkarpackiego*, Kraków 2010, s. 102.

⁵⁰ Por. A Czudec, *Ekspertyza dotycząca województwa podkarpackiego*, (w:) *Strukturalne i przestrzenne uwarunkowania rozwoju podkarpackiego rolnictwa*, Rzeszów 2013, s. 846.

⁵¹ GUS, Bank Danych Lokalnych.

Tabela 9. Struktura zatrudnienia według sektorów gospodarki – zróżnicowanie wewnętrzne województwa w 2013 roku (%)

Obszar	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (%)	przemysł i budownictwo (%)	handel; naprawa poj. samochodowych; transport i gosp. magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja (%)	działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości (%)	pozostałe usługi (%)
Województwo podkarpackie	33,22	24,59	17,75	2,01	23,83
Podregion krośnieński	36,08	23,96	15,95	1,53	22,48
Podregion przemyski	41,77	16,86	16,03	1,81	23,53
Podregion rzeszowski	27,65	22,51	20,59	2,69	26,55
Podregion tarnobrzeski	30,18	31,04	16,22	1,67	20,89

Źródło: Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych

W podregionach o relatywnie wyższym udziale zatrudnienia w rolnictwie, osiągnąć było wyraźnie niższy produkt krajowy brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca (w przemyskim – 78,1% średniej wartości dla województwa, w krośnieńskim – 86,6% średniej wartości dla województwa). Najwyższa wartość PKB uzyskana została w podregionie rzeszowskim (120% wartości średniej dla województwa). Wartość wskaźnika powyżej średniej uzyskana została także w podregionie tarnobrzeskim (104,5%).

Tabela 10. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w podregionach województwa w 2011 roku

Województwo podkarpackie z uwzględnieniem podregionów	produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca, województwo = 100 (%)
Podregion krośnieński	86,6
Podregion przemyski	78,1
Podregion rzeszowski	120
Podregion tarnobrzeski	104,5

Źródło: Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych

W podregionach ze znaczącym udziałem przemysłu lub usług (podregion rzeszowski i tarnobrzeski) na 1 tys. ludności przypadało więcej osób pracujących (odpowiednio: 228 i 202). Podregion krośnieński i przemyski uplasował się pod tym względem poniżej średniej dla województwa (189 i 160).

Tabela 11. Pracujący na 1000 ludności w podregionach województwa w 2013 roku

Województwo podkarpackie z uwzględnieniem podregionów	pracujący na 1000 ludności
Województwo podkarpackie	199
Podregion krośnieński	189
Podregion przemyski	160
Podregion rzeszowski	228
Podregion tarnobrzeski	202

Źródło: Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych

W podregionie rzeszowskim i tarnobrzeskim niższa, niż w podregionie krośnieńskim i przemyskim była także stopa bezrobocia (kolejno: 14,6%, 15,5%, 17,3% i 19,0%).

Tabela 12. Stopa bezrobocia w podregionach województwa w 2013 roku

Województwo podkarpackie z uwzględnieniem podregionów	stopa bezrobocia (%)
Województwo podkarpackie	16,3
Podregion krośnieński	17,3
Podregion przemyski	19
Podregion rzeszowski	14,6
Podregion tarnobrzeski	15,5

Źródło: Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych

Należy zaznaczyć, że jednostki statystyczne NUTS ukazują zróżnicowanie województwa jedynie w sposób uproszczony. W rzeczywistości podregiony pozostają wewnątrznie zróżnicowane, co dostrzegalne jest na niższych poziomach analitycznych.

Powyższe dotyczy między innymi przeciętnego wynagrodzenia brutto. W zestawieniu podregionalnym zróżnicowanie nie uwidacznia się w tak dużej rozpiętości, jak w zestawieniu na poziomie powiatów. W podregionie krośnieńskim wynagrodzenie okazywało się jedynie o około pięćset złotych niższe, niż w podregionie rzeszowskim (kolejno: 3 021,02 zł i 3 505,38 zł). Podregion rzeszowski pozostawał jednak bardzo zróżnicowany pod względem wysokości przeciętnego wynagrodzenia, bowiem w nim właśnie znajdował się powiat (strzyżowski) o najniższej wartości wynagrodzenia (2 786,37 zł), a także miasto na prawach powiatu – Rzeszów – o wartości najwyższej (3 859,86 zł). Zróżnicowanie pod względem przeciętnego wynagrodzenia brutto w ujęciu powiatowym prezentuje poniższa tabela.

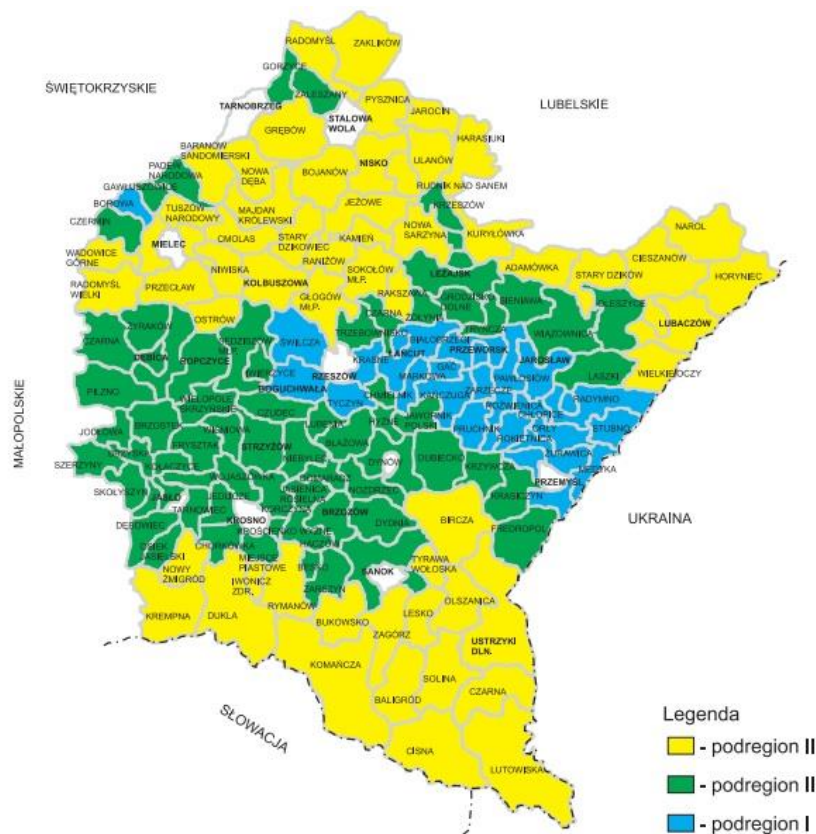
Tabela 13. Przeciętne wynagrodzenie brutto w powiatach województwa w 2013 roku

Przeciętne wynagrodzenie brutto (zł)	Powiat	Przedział (zł)
2 786,37	strzyżowski	do 2950
2 887,05	krośnieński	
2 890,03	łańcucki	
2 890,57	niżański	
2 929,58	kolbuszowski	
2 931,78	przeworski	
2 951,96	lubaczowski	od 2951 do 3050
2 964,62	brzozowski	
2 980,59	m. Krosno	
3 036,69	przemyski	
3 038,82	jasielski *	od 3051 do 3200
3 070,98	rzeszowski	
3 078,45	sanocki	
3 138,68	ropczycko-sędziszowski	
3 146,29	leżajski	
3 165,79	dębicki	
3 200,51	m. Tarnobrzeg	od 3201 do 3350
3 237,17	bieszczadzki *	
3 283,39	leski *	
3 325,5	m. Przemysł	
3 326,4	tarnobrzeski	
3 328,63	jarosławski	
3 329,68	mielecki	
3 360,58	stalowowolski	od 3350
3 859,86	m. Rzeszów	

Źródło: Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych

O zróżnicowaniu wewnętrznym województwa – w większym stopniu dostrzegalnym z poziomu powiatów - może decydować nie tyle położenie geograficzne, co poziom urbanizacji oraz struktura rolnictwa. Szczególnie zróżnicowane pozostają obszary wiejskie. Zdaniem G. Ślusarza⁵², w województwie – w odniesieniu do obszarów wiejskich - można wydzielić trzy podregiony ze względu na zróżnicowanie cech przyrodniczych, warunków ekonomicznych, demograficznych i infrastrukturalnych.

Tabela 14. Zróżnicowanie województwa podkarpackiego – obszary wiejskie

Źródło: G. Ślusarz, 2005, Studium społeczno-ekonomicznych uwarunkowań rozwoju obszarów wiejskich w świetle zagrożenia marginalizacją – na przykładzie woj. podkarpackiego, Wydawnictwo UR, prace naukowe Wydziału Ekonomii, seria Monografie i Opracowania, nr 1, Rzeszów.

Podregion I – to obszar w środkowo-wschodniej części województwa – zdaniem autora koncepcji - o najlepszych warunkach rozwoju, zamieszkiwany przez 12,9% ludności wiejskiej i zajmujący 10,3% powierzchni obszarów wiejskich regionu. Podregion II to część, w której występują ograniczenia rozwojowe. Obszar ten zamieszkiwany jest przez 31% mieszkańców obszarów wiejskich województwa podkarpackiego. Charakterystyczną cechą tego podregionu jest duże rozdrobnienie rolnictwa i usytuowanie w pobliżu średniej wielkości miast. Podregion III obejmuje pozostałe gminy regionu zamieszkiwane przez 25% mieszkańców. Podregion – w ujęciu geograficznym tworzą dwa obszary województwa – położone w części północnej i południowej. Obszary te należy postrzegać jako najbardziej zagrożone marginalizacją.

⁵² G. Ślusarz, 2005, Studium społeczno-ekonomicznych uwarunkowań rozwoju obszarów wiejskich w świetle zagrożenia marginalizacją – na przykładzie woj. podkarpackiego, Wydawnictwo UR, prace naukowe Wydziału Ekonomii, seria Monografie i Opracowania, nr 1, Rzeszów (za:) A. Czulec, wyd. cyt., s. 852-853.

2.3. Sytuacja społeczno-gospodarcza województwa w opinii przedstawicieli badanych podmiotów

2.3.1. Sytuacja społeczno-gospodarcza w województwie podkarpackim z perspektywy przedstawicieli sektora prywatnego

Na temat sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie podkarpackim można wnioskować na podstawie kondycji przedsiębiorstw. Chociaż większość przedstawicieli przedsiębiorstw deklarowała brak zmiany w odniesieniu do sytuacji sprzed roku (53,97%), pozostali częściej deklarowali poprawę kondycji, niż jej pogorszenie (kolejno: 27,95% i 15,89%). Jedynie 2,19% badanych wyrażało w tej kwestii niezdecydowanie.

Tabela 15. Kondycja przedsiębiorstw w porównaniu do sytuacji sprzed roku

Jak przedstawia się kondycja Pana(i) firmy w porównaniu do jej sytuacji sprzed roku?	Częstość	%
Poprawiła się	102	27,95
Nie zmieniła się	197	53,97
Pogorszyła się	58	15,89
Nie wiem/trudno powiedzieć	8	2,19
Ogółem	365	100,0

Źródło: Badanie własne

O dobrej kondycji przedsiębiorstw w województwie świadczy względnie wysoki odsetek tych, które deklarowały kierowanie swoich produktów lub usług na rynek międzynarodowy (33,97%) oraz krajowy (54,79%). Wysokie odsetki przedsiębiorstw wystawiających oferty na rynku gminnym, powiatowym i wojewódzkim (kolejno: 52,60%, 46,85% i 40,82%) świadczą o stosunkowo dobrze rozwiniętym rynku wewnętrznym.

Tabela 16. Zasięg produktów i usług przedsiębiorstw

Proszę wskazać, na jakich rynkach oferują Państwo swoje produkty/usługi?	Częstość	%
Gminnych	192	52,60
Powiatowych	171	46,85
Poza powiatem, ale w województwie	149	40,82
Poza województwem, ale w kraju	200	54,79
Międzynarodowych	124	33,97
Ogółem	365	100,0

Źródło: Badanie własne

Przedsiębiorstwa w województwie podkarpackim cechował umiarkowany optymizm w zakresie przewidywanego popytu na własne produkty i usługi w najbliższych dwóch latach. Chociaż najwięcej przedsiębiorstw deklarowało niezmiennosc w tym zakresie (41,10%), pozostałe znacznie częściej oczekiwały wzrostu (38,08%), niż spadku (9,86%) popytu. Pewności w tej kwestii nie miało 10,96% przedsiębiorstw.

Tabela 17. Przewidywany popyt na produkty i usługi na najbliższe 2 lata

Jak w Pana/i opinii będzie się kształtował popyt na produkty/usługi oferowane przez Państwa placówkę w ciągu najbliższych dwóch lat:	Częstość	%
Będzie wzrastał	139	38,08
Będzie taki sam, jak teraz	150	41,10
Będzie niższy	36	9,86
Nie wiem, trudno powiedzieć	40	10,96
Ogółem	365	100,00

Źródło: Badanie własne

Względnie dobra kondycja przedsiębiorstw w województwie wyrażała się także w planowaniu inwestycji w ciągu najbliższych 12 miesięcy. Deklaracje takie złożyła nieznaczna większość przedsiębiorstw (50,96%), pozostałe, bądź nie planowały inwestycji (43,56%), bądź nie miały pewności w tej kwestii (5,48%).

Tabela 18. Planowanie inwestycji

Czy planują Państwo inwestycje w ciągu najbliższych 12 miesięcy?	Częstość	%
Tak	186	50,96
Nie	159	43,56
Nie wiem, trudno powiedzieć	20	5,48
Ogółem	365	100,00

Źródło: Badanie własne

Przedstawiciele sektora prywatnego częściej zgadzali (57,53%) się, niż nie zgadzali (21,92%) z opinią, że w najbliższej przyszłości województwo ma szansę stać się konkurencyjne w stosunku do innych województw w Polsce. Większość badanych tej kategorii potwierdziła tę szansę. Pozostali (20,55%) wybierali wypośredkowaną odpowiedź „ani tak, ani nie” lub opcję „trudno powiedzieć”.

Tabela 19. Szanse na wzrost konkurencyjności województwa w stosunku do innych województw w Polsce

Czy Pana(i) zdaniem, województwo podkarpackie ma szansę w najbliższej przyszłości stać się konkurencyjne w stosunku do innych województw w Polsce?	Częstość	%
Zdecydowanie tak	78	21,37
Raczej tak	132	36,16
Ani tak, ani nie	51	13,97
Raczej nie	62	16,99
Zdecydowanie nie	18	4,93
Trudno powiedzieć	24	6,58
Ogółem	365	100,00

Źródło: Badanie własne

Wzrost konkurencyjności województwa podkarpackiego względem innych województw w kraju częściej przewidywali przedstawiciele przedsiębiorstw zamierzających inwestować w najbliższym roku (65,6%), niż niezamierzających rozpocząć inwestycji w tym czasie (49,05%). Pierwsi, także rzadziej, niż drudzy odpowiadali na powyższe pytanie przecząco (kolejno: 8,6% i 15,10%).

Tabela 20. Potencjał inwestycyjny, a szansa na wzrost konkurencyjności względem innych województw w Polsce

Czy planują Państwo inwestycje w ciągu najbliższych 12 miesięcy?	Czy Pana(i) zdaniem, województwo podkarpackie ma szansę w najbliższej przyszłości stać się konkurencyjne w stosunku do innych województw w Polsce? (%)						
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	Ogółem
Tak	24,74	40,86	12,90	12,90	2,69	5,91	100,00
Nie	16,35	32,70	16,35	19,50	8,18	6,92	100,00
Nie wiem, trudno powiedzieć	30,00	20,00	5,00	35,00	0,00	10,00	100,00
Ogółem	21,37	36,16	13,97	16,99	4,93	6,58	100,00

Źródło: Badanie własne

Wzrostu konkurencyjności województwa względem innych województw w Polsce najczęściej oczekiwali przedstawiciele przedsiębiorstw przewidujących wzrost popytu na własne produkty i usługi (67,63%). Nieco rzadziej, deklaracje takie składali przedstawiciele przedsiębiorstw nieprzewidujących, ani spadku, ani wzrostu popytu (55,34%), najrzadziej natomiast – przewidujący spadek popytu na własne produktu i usługi (36,11%).

Tabela 21. Przewidywalność popytu na produkty i usługi, a szansa na wzrost konkurencyjności względem innych województw w Polsce

Jak, w Pana/i opinii, będzie się kształtował popyt na produkty/usługi oferowane przez Państwa placówkę w ciągu najbliższych dwóch lat:	Czy Pana(i) zdaniem, województwo podkarpackie ma szansę w najbliższej przyszłości stać się konkurencyjne w stosunku do innych województw w Polsce?(%)						
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	Ogółem
Będzie wzrastał	30,22	37,41	9,35	12,95	4,32	5,76	100
Będzie taki sam, jak teraz	14,67	40,67	18,67	18,00	3,33	4,67	100
Będzie niższy	8,33	27,78	16,67	25,00	13,89	8,33	100
Nie wiem, trudno powiedzieć	27,50	22,50	10,00	20,00	5,00	15,00	100
Ogółem	21,37	36,16	13,97	16,99	4,93	6,58	100

Źródło: Badanie własne

Należy zaznaczyć, że przedstawiciele przedsiębiorstw oczekiwali częściej wzrostu konkurencyjności województwa w stosunku do innych województw Polski Wschodniej, niż do pozostałych województw w kraju. Przewidywania tego typu dotyczyły 76,43% badanych. Przeciwnego zdania było jedynie 8,50% respondentów.

Tabela 22. Szanse na wzrost konkurencyjności województwa w stosunku do innych województw Polski Wschodniej

Czy Pana(i) zdaniem, województwo podkarpackie ma szansę w najbliższej przyszłości stać się konkurencyjne w stosunku do innych województw Polski Wschodniej?	Częstość	%
Zdecydowanie tak	122	33,42
Raczej tak	157	43,01
Ani tak, ani nie	32	8,77

Czy Pana(i) zdaniem, województwo podkarpackie ma szansę w najbliższej przyszłości stać się konkurencyjne w stosunku do innych województw Polski Wschodniej?	Częstość	%
Raczej nie	24	6,58
Zdecydowanie nie	7	1,92
Trudno powiedzieć	23	6,30
Ogółem	365	100,00

Źródło: Badanie własne

2.3.2. Bariery oraz potencjały rozwojowe województwa – w opinii pracowników Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego i jednostek podległych oraz aktorów regionalnych zaangażowanych w realizację *Strategii*

Zdaniem pracowników Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego i jednostek podległych zaangażowanych w opracowanie i realizację *Strategii* można wyróżnić kilka potencjałów rozwojowych województwa podkarpackiego, umożliwiających uzyskanie przewagi konkurencyjnej nad innymi województwami. Taki potencjał stanowią mieszkańcy i stosunkowo dobra sytuacja demograficzna w porównaniu do innych województw:

„Pierwszym potencjałem są ludzie i sytuacja demograficzna, która w naszym województwie jest nie tak jeszcze zła, jak w pozostałych częściach kraju (...). Widać, że następuje spowolnienie dynamiki przyrostu naturalnego, ale jest jeszcze lepiej, niż w reszcie kraju.” (P)

Następnie - struktura gospodarki, gdzie - oprócz rolnictwa - istnieją tradycje przemysłowe, trwa też dynamiczny rozwój kładący nacisk na innowacje (m.in. przemysł lotniczy, chemiczny, tworzyw sztucznych):

„Owszem, mamy rolnictwo z pewnymi dysfunkcjami, ale też mamy duże doświadczenie, duże dziedzictwo przemysłu. Jesteśmy obszarem COP-owskim [Centralny Okręg Przemysłowy], w związku z powyższym mamy gospodarkę, w której jest przemysł, gdzie jest duża innowacyjność. Jest to przemysł otwarty na innowacje, zróżnicowany. Przy okazji badań nad specjalizacją regionalną mieliśmy problem co wybrać jako specjalizację, ponieważ mieliśmy tutaj i przemysł lotniczy i tradycje z zakresu przemysłu chemicznego i tworzyw sztucznych. To jest gospodarka wielosektorowa, z wieloma branżami, co jest elementem pewnej elastyczności. Różnie się sytuacja w sektorach kształtuje na rynku, więc to daje nam szansę przetrwania.” (P)

Potencjałem jest również struktura osadnicza z jednym miastem dominującym w centrum województwa. Miasta subregionalne są natomiast rozmieszczone w ten sposób, że obejmują wszystkie części województwa:

„Mamy bardzo fajną strukturę osadniczą, z jednym miastem dominującym w środku. Jest to teren tak położony, że jest w środku województwa, czyli każdy ma mniej więcej tak samo, poza biegunami południowymi. Oprócz tego Rzeszów nie przytłacza nam pozostałych miast. To nie jest różnica kilkunastokrotna, tylko kilkukrotna (...). Poza tym miasta subregionalne i nasze bieguny są tak rozmieszczone po obwodzie, że w zasadzie obejmują nam wszystkie obszary województwa.” (P)

Województwo podkarpackie jest także bardzo aktywne w dziedzinie produktów tradycyjnych. Region dysponuje również wielokulturowym dorobkiem i siecią instytucji działalności kulturalnej.

Istnieje bowiem duży potencjał aktywności kulturalnej – instytucje kultury mogłyby stać się centrami lokalnymi i regionalnymi, inicjującymi działalność kulturalną. Za potencjał została również uznana zwiększająca się dostępność komunikacyjna województwa. Realizowane są, i oddawane do użytku, kolejne inwestycje drogowe (autostrada A4, droga ekspresowa S19, magistrala kolejowa L30, linie 106 i 108), a także trwa rozbudowa lotniska:

„Najistotniejszy potencjał rozwojowy to jest przede wszystkim sieć TEN-T, która jest w województwie podkarpackim, czyli autostrada A4 i droga ekspresowa S19, jako szkielet komunikacyjny województwa. Oprócz niego, to oczywiście lotnisko w Jasionce, które zabezpiecza komunikowanie nie tylko z Warszawą, ale całą Europą i może ze światem. Jednocześnie może być miejscem przewozu towarowego, gdzie fundamentalny jest rozwój cargo w tamtym rejonie (...). Też linia kolejowa, magistrala kolejowa (...) L-30. Jak również linie kolejowe w układzie północ-południe. Otwarcie na północ, czyli droga 71 i linia 25 i 106, 108 na południe. Kolejnym elementem będzie na pewno linia siarkowa, która daje połączenie ze wschodem Europy.”

W województwie, ze względu na korzystne walory przyrodnicze, ma szansę rozwinąć się energetyka źródeł odnawialnych. Nie można też zapominać o walorach przyrodniczych i stosunkowo czystym środowisku, co służy rozwojowi turystyki.

Każdy z wymienionych potencjałów wiąże się - zdaniem badanych – z ewentualną poprawą sytuacji ekonomicznej poprzez wzrost liczby miejsc pracy, wykorzystywanie nowych technologii.

Zdaniem przedstawicieli aktorów regionalnych zaangażowanych w realizację *Strategii*, potencjał stanowią skupiska branż innowacyjnych technologii, w tym przede wszystkim, wspomniana już branża lotnicza i informatyczna, a także skupiska takich branż jak: odlewnicza, meblarska.

„Generalnie mówimy o przemyśle lotniczym. I to jest ta nasza przewaga, bo jednak w większości przemysł lotniczy jest skupiony w województwie podkarpackim i potrafimy wykorzystać ten fakt. (...) Jeszcze pewnym potencjałem, którym dysponujemy jest IT.” (AZ)

W przekonaniu tej kategorii badanych, potencjał stanowią też zasoby przyrodnicze (turystyka, w tym ekoturystyka), a także kapitał ludzki i rolnictwo. Grupa ta, tak samo jak poprzednicy, wskazywała na korzystną strukturę ludnościową. Poza tym aktorzy regionalni zwracali uwagę także na zaufanie i współpracę społeczną.

Mając na względzie bariery rozwojowe województwa, pracownicy UMWP wskazali sytuację geopolityczną (niestabilna sytuacja na Ukrainie), status regionu tranzytowego, przyjęcie zobowiązań klimatycznych, stosunkowo wysoki poziom zanieczyszczenia powietrza, którego powodem jest niska emisyjność indywidualnych gospodarstw:

„Kwestia, bezpieczeństwa, które się niedawno pojawiło, bo dawniej wydawało się nam, że to jest nasza przewaga w regionie, jesteśmy pomostem na Wschód, a teraz to jest kwestia tego, że to są problemy, jest niestabilnie, to kwestia bezpieczeństwa.” (P)

„Strategia wskazuje, jako barierę rozwojową wysoki poziom zanieczyszczenia, jako problem do rozwiązania, zanieczyszczeń pyłem PM10, pyłem PM2,5 oraz benzoapirenem (...), to jest nasza bariera.” (P)

Kolejną barierę – w przekonaniu badanych – stanowiła realizacja zapisów dotyczących jakości wody. W *Strategii* umieszczono jako priorytet objęcie systemem bezpiecznego unieszkodliwiania ścieków całego województwa. Zdaniem badanych, województwo może mieć trudności z realizacją tego kosztownego zobowiązania. Poza tym, niewystarczające jest w dalszym ciągu skomunikowanie

regionu. Barięą jest także godzenie rozwoju gospodarczego z walorami środowiskowymi, starzenie się społeczeństwa, niewystarczający dostęp do specjalistycznych usług zdrowotnych.

Działania podejmowane na rzecz eliminacji barier to m.in. programowanie inwestycji, ich wdrażanie, poprawa jakości infrastruktury, poprawa jakości środków transportu, działania wspierające grupy producenckie, wspomaganie rozwoju obszarów wiejskich, wsparcie udzielane przedsiębiorcom, mecenat kulturowy, zabezpieczanie zabytków, wpieranie społecznego ruchu kulturalnego, zwiększanie dostępu do usług edukacyjnych (np. system stypendialny).

„My przede wszystkim tworzymy warunki do rozwoju, poprzez infrastrukturę (...), to może przyczynić się do rozwoju gospodarczego, usunięcia tych barier związanych z pewną słabością tego zaplecza komunikacyjnego i ze słabością tych elementów, które mają znaczenie dla decyzji podmiotów gospodarczych lokujących inwestycje.” (P)

Aktorzy regionalni za barierę rozwoju województwa uznali obecność gałęzi gospodarczych, które stosunkowo łatwo przenieść do innego województwa czy kraju, niski stopień dofinansowania organizacji pozarządowych, niski potencjał nowoczesnych technologii poza lotnictwem, wysokie bezrobocie, niskie płace.

„Przede wszystkim tą naszą główną barierą rozwojową to jest jednak mały potencjał, jeżeli chodzi o najnowocześniejsze technologie. My tu wykorzystujemy lotnictwo, ale poza tym lotnictwem to już trudno znaleźć następne obszary gdzie ten potencjał high tech byłby możliwy.” (AZ)

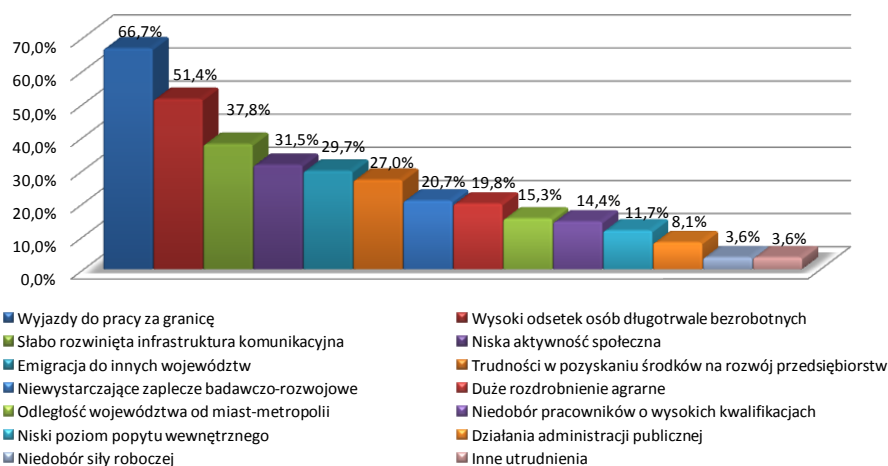
Wśród nowych trudności, z jakimi w przyszłości będzie zmuszone zmagać się województwo, wskazywano odpływ mieszkańców, słabszy rozwój w porównaniu do województw centralnych lub zachodnich, niski kapitał społeczny.

„Wydaje mi się, że to jest uwarunkowanie wewnętrzne – nacisk na odpływ kadry Podkarpacia. Jeżeli nie będziemy umieli zatrzymać młodych ludzi to zagrożony będzie rozwój ekonomiczny.” (AZ)

2.3.3. Bariery oraz potencjały rozwojowe województwa – w opinii przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego

Do przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego skierowane zostało pytanie, dotyczące utrudnień w rozwoju województwa. Najczęściej wskazywanym utrudnieniem były wyjazdy mieszkańców do pracy za granicę (66,7%). Często wskazywanym utrudnieniem był także wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych (51,4%). Najmniej istotnym utrudnieniem w rozwoju województwa, w opinii przedstawicieli JST, jest niedobór siły roboczej (3,6%). Wśród innych propozycji, które wskazywało jedynie 3,6% respondentów znalazły się takie utrudnienia jak: mała ilość miejsc pracy wraz z małą liczbą zakładów pracy, niskie zarobki oraz niski poziom uprzemysłowienia z wykorzystaniem innowacyjnych rozwiązań. Nie zaobserwowano znaczących różnic w wynikach badania pomiędzy powiatami oraz gminami.

Rysunek 2. Utrudnienia w rozwoju województwa wg przedstawicieli JST

Źródło: Badanie własne

Rysunek 3. Utrudnienia w rozwoju województwa wg przedstawicieli JST z podziałem na rodzaj JST

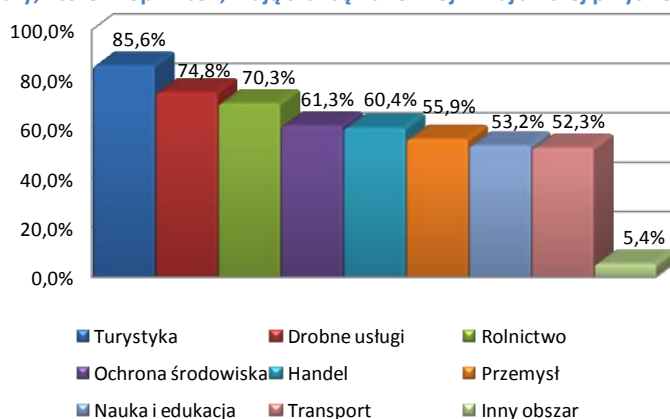
Przyczyny utrudnień w rozwoju województwa	Gmina (częstość)	Powiat (częstość)	Gmina (%)	Powiat (%)
Wyjazdy do pracy za granicę	64	10	66,67	66,67
Słabo rozwinięta infrastruktura komunikacyjna	35	7	36,46	46,67
Emigracja do innych województw	26	7	27,08	46,67
Duże rozdrobnienie agrarne	16	6	16,67	40,00
Wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych	52	5	54,17	33,33
Odległość województwa od miast-metropolii	12	5	12,50	33,33
Niewystarczające zaplecze badawczo-rozwojowe	18	5	18,75	33,33
Niski poziom popytu wewnętrznego	9	4	9,38	26,67
Niska aktywność społeczna	32	3	33,33	20,00
Trudności w pozyskaniu środków na rozwój przedsiębiorstw	28	2	29,17	13,33
Niedobór pracowników o wysokich kwalifikacjach	16	0	16,67	0,00
Niedobór siły roboczej	4	0	4,17	0,00
Działania administracji publicznej	9	0	9,38	0,00
Inne utrudnienia	4	0	4,17	0,00

Źródło: Badanie własne

O barierach i potencjałach rozwojowych województwa, można wnioskować również na podstawie opinii przedstawicieli JST na temat sytuacji na terytorium objętym jurysdykcją jednostek.

Przedstawiciele JST szansy na rozwój gminy/powiatu upatrywali najczęściej w rozwoju turystyki (odpowiedź tę wybrało 85,6%). Bardzo często szansą na rozwój były drobne usługi (74,8%) oraz rolnictwo (70,3%). Pozostałe obszary były wskazywane przez ponad połowę przedstawicieli JST. Nieznaczna część respondentów (5,4%) wskazywała na „inne obszary” wśród których wymieniano służbę zdrowia, e-usługi, kulturę lokalną, odnawialne źródła energii oraz przetwórstwo rolno-spożywcze.

Rysunek 4. Obszary, które w opinii JST, mają szansę na rozwój w najbliższej przyszłości

Źródło: Badanie własne

Przedstawiciele JST poproszeni o ocenę znaczenia powyższych obszarów dla rozwoju powiatu/gminy w skali 1-5 (1 najmniej istotne, 5 bardzo ważne) najwyżej ocenili turystykę (średnia ocena 3,9), handel (3,4) oraz transport (3,3). Przedstawiciele powiatów częściej, niż przedstawiciele gmin, dostrzegali znaczenie turystyki. W powiatach turystyka otrzymała ocenę 4,1 (powiaty ziemskie) oraz 4,5 (powiaty grodzkie), natomiast w gminach, średnia ocena nie przekroczyła 3,7. Największą różnicę w ocenach zaobserwowano w obszarze przemysłu - najwyższą przyznały gminy miejskie (3,9), a najniższą powiaty grodzkie (2,0).

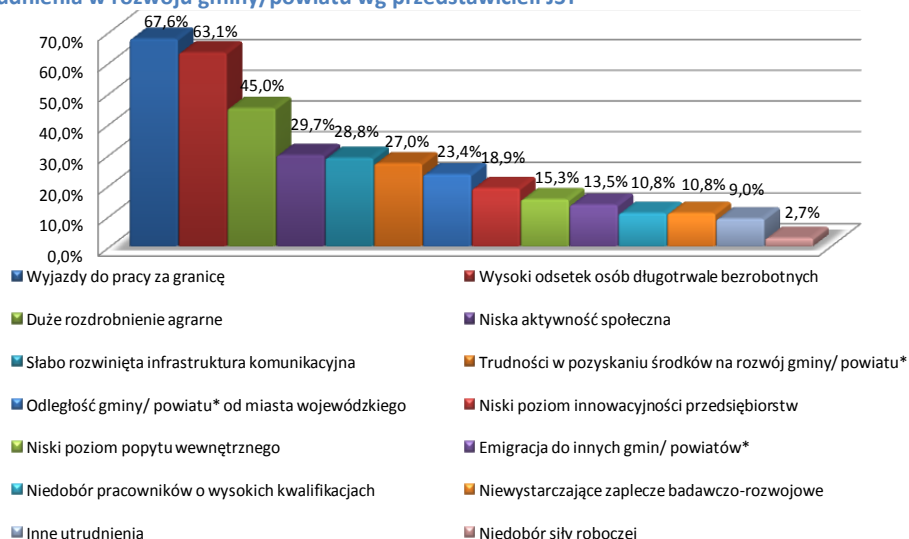
Tabela 23 Obszary najważniejsze dla rozwoju gmin/powiatów wg podziału JST

Obszar	Gmina miejska	Gmina wiejska	Gmina miejsko-wiejska	Powiat ziemski	Powiat grodzki	Średnia ogólna
	OCENA (1-najmniej istotna, 5-bardzo ważna)					
Turystyka	3,7	3,7	3,6	4,1	4,5	3,9
Handel	4,0	3,2	3,8	3,9	2,0	3,4
Transport	3,7	2,8	3,1	3,1	4,0	3,3
Nauka i edukacja	3,6	2,7	2,7	4,0	3,5	3,3
Przemysł	4,3	2,5	4,1	3,3	2,0	3,2
Ochrona środowiska	3,9	3,2	3,5	3,1	2,0	3,1
Rolnictwo	1,9	3,5	3,1	3,5	2,0	2,8
Drobnie usługi	1,8	2,9	2,2	2,7	3,0	2,5

Źródło: Badanie własne

Przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, zapytani o czynniki utrudniające rozwój gminy/powiatu, najczęściej wskazywali na wysoki stopień emigracji w celach zarobkowych (67,6% JST wybrało tą odpowiedź) oraz wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych (63,1%). Dużą przeszkodą w rozwoju gmin oraz powiatów w opinii badanych, może być także duże rozdrobnienie agrarne, odpowiedź tę wybrało 45%. Przedstawiciele powiatów częściej, niż reprezentanci gmin, wskazywali iż czynnikiem utrudniającym rozwój może być: wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych (73,33% w powiecie oraz 61,46% w gminach), duże rozdrobnienie agrarne (60,0% i 42,71%) oraz niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw (26,61% i 17,71%). Inne propozycje czynników utrudniających rozwój to m.in.: brak dostępnych terenów do zagospodarowania (ich brak, lub brak możliwości ich użytkowania ze względu na obszary chronione), niewystarczająca ilość środków inwestycyjnych, niskie zarobki mieszkańców, brak infrastruktury przemysłowej i usługowej oraz odległość od głównych szlaków komunikacyjnych.

Rysunek 5. Utrudnienia w rozwoju gminy/powiatu wg przedstawicieli JST

Źródło: Badanie własne

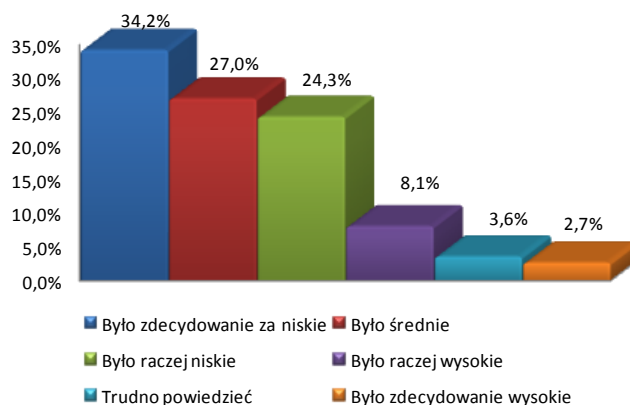
Tabela 24. Utrudnienia w rozwoju gminy/powiatu wg podziału jednostek samorządu terytorialnego

Utrudnienia	Gmina (częstość)	Powiat (%)	Gmina (częstość)	Powiat (%)
Wyjazdy do pracy za granicę	65	10	67,71	66,67
Wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych	59	11	61,46	73,33
Duże rozdrobnienie agrarne	41	9	42,71	60,00
Niska aktywność społeczna	29	4	30,21	26,67
Słabo rozwinięta infrastruktura komunikacyjna	27	5	28,13	33,33
Trudności w pozyskaniu środków na rozwój gminy/ powiatu	26	4	27,08	26,67
Odległość gminy/ powiatu od miasta wojewódzkiego	22	4	22,92	26,67
Niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw	17	4	17,71	26,67
Niski poziom popytu wewnętrznego	15	2	15,63	13,33
Emigracja do innych gmin/ powiatów	14	1	14,58	6,67
Niedobór pracowników o wysokich kwalifikacjach	11	1	11,46	6,67
Inne utrudnienia	10	0	10,42	0,00
Niewystarczające zaplecze badawczo-rozwojowe	9	3	9,38	20,00
Niedobór siły roboczej	3	0	3,13	0,00

Źródło: Badanie własne

Z poziomu gmin i powiatów za barierę rozwojową uznać można również niskie zaangażowanie inwestorów w rozwój gmin/powiatów. Ponad połowa badanych (58,5%) uznawała je za zdecydowanie niskie lub raczej niskie. Zaangażowanie inwestorów na poziomie raczej wysokim lub zdecydowanie wysokim deklarowało jedynie 11,7% badanych.

Rysunek 6. Ocena zaangażowania inwestorów w rozwój gminy/powiatu w ostatnim roku wg JST

Źródło: Badanie własne

Tabela 25. Ocena zaangażowania inwestorów w rozwój gminy/powiatu w ostatnim roku wg rodzaju jednostek samorządu terytorialnego

Zaangażowanie	Gmina (częstość)	Powiat (częstość)	Gmina (%)	Powiat (%)
Było zdecydowanie za niskie	33	5	34,4	33,3
Było raczej niskie	23	4	24,0	26,7
Było raczej wysokie	9	0	9,4	0,0
Było średnie	25	5	26,0	33,3
Było zdecydowanie wysokie	2	1	2,1	6,7
Trudno powiedzieć	4	0	4,2	0,0

Źródło: Badanie własne

Poziom dostępności zewnętrznych środków rozwojowych dla gmin/powiatów przedstawiciele JST ocenili umiarkowanie - większość badanych (36,1%) deklarowała poziom średni, pozwalający zrealizować wszystkie najważniejsze cele, lecz bez żadnych celów mniej ważnych. Bardzo wysokim poziomem środków zewnętrznych, pozwalającym zrealizować wszystkie ważne, i mniej ważne cele, dysponowało 7,2% jednostek, natomiast 20,7% wskazywało na raczej wysoki poziom środków. Większości najistotniejszych celów przy pomocy środków zewnętrznych nie było w stanie zrealizować 9,9% jednostek samorządowych, natomiast 26,1% JST miało trudności z realizacją niektórych najważniejszych celów.

Tabela 26. Ocena poziomu zewnętrznych środków rozwojowych, dostępnych dla gminy / powiatu wg podziału JST

Poziom dostępności zewnętrznych środków rozwojowych	Gmina (częstość)	Powiat (%)	Gmina (częstość)	Powiat (%)
Był bardzo niski, nie byliśmy w stanie zrealizować większości najważniejszych celów, jakie zaplanowaliśmy	8	3	8,33	20,00
Był raczej niski, nie byliśmy w stanie zrealizować niektórych najważniejszych celów, jakie zaplanowaliśmy	27	2	28,13	13,33
Był średni, zrealizowaliśmy wszystkie najważniejsze cele, ale nie zrealizowaliśmy żadnych innych, mniej ważnych	33	7	34,38	46,67
Był raczej wysoki, zrealizowaliśmy także część tych mniej ważnych celów	20	3	20,83	20,00
Był bardzo wysoki, zrealizowaliśmy wszystkie najważniejsze i mniej ważne cele	8	0	8,33	0,00

Źródło: Badanie własne

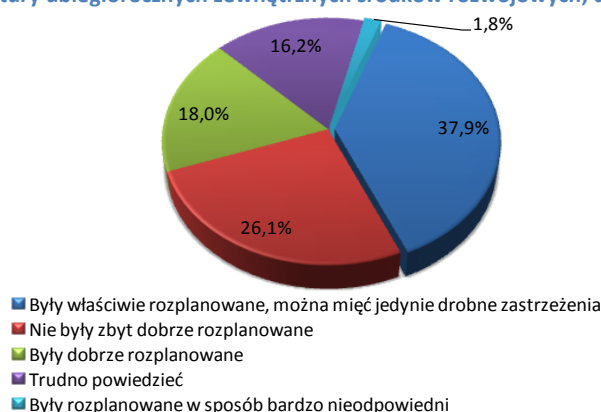
Rysunek 7. Ocena poziomu zewnętrznych środków rozwojowych dostępnych dla gminy / powiatu przez JST

Źródło: Badanie własne

Przedstawiciele JST lepiej oceniali strukturę ubiegłorocznych środków, niż ich wystarczalność. W większości JST (55,9%) dominowało przekonanie o właściwym rozplanowaniu środków zewnętrznych. Bardzo nieodpowiednie rozplanowanie środków deklarowało jedynie 1,8% badanych, a 26,1% uznawała alokację środków za niezbyt dobrze rozplanowaną. Trudności z oceną struktury środków miało 16,2% badanych.

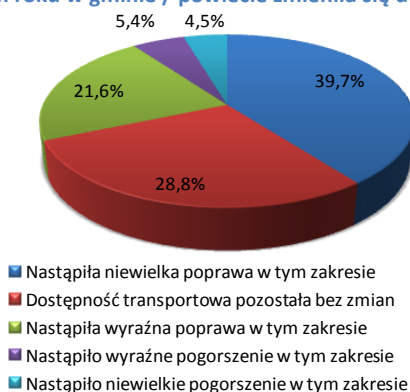
Rysunek 8. Ocena struktury ubiegłorocznych zewnętrznych środków rozwojowych, dostępnych dla gminy / powiatu

Źródło: Badanie własne

Z poziomu gmin i powiatów dostrzegalna była również poprawa dostępności transportowej. Dominowały jednak opinie o niewielkiej poprawie w tym zakresie (39,7%). Z opinią o wyraźnej poprawie zgadzało się 21,6% badanych. Spora część badanych (28,8%) nie dostrzegała zmian dostępności transportowej. Przekonanie o pogorszeniu dostępności transportowej bliskie było jedynie 9,9% JST.

Rysunek 9. Sposób, w jaki w ostatnim roku w gminie / powiecie zmieniła się dostępność transportowa

Źródło: Badanie własne

Tabela 27. Sposób, w jaki w ostatnim roku w gminie / powiecie zmieniła się dostępność transportowa wg podziału JST

Ocena dostępności transportowej	Gmina (częstość)	Powiat (%)	Gmina (częstość)	Powiat (%)
Nastąpiła wyraźna poprawa w tym zakresie	16	8	16,7	53,3
Nastąpiła niewielka poprawa w tym zakresie	39	5	40,6	33,3
Dostępność transportowa pozostała bez zmian	30	2	31,3	13,3
Nastąpiło niewielkie pogorszenie w tym zakresie	5	0	5,2	0,0
Nastąpiło wyraźne pogorszenie w tym zakresie	6	0	6,3	0,0

Źródło: Badanie własne

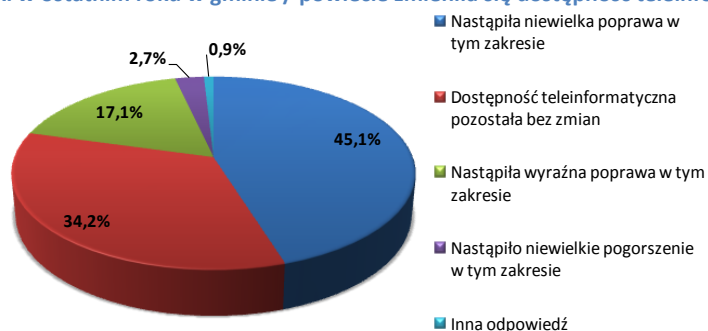
Tylko nieco gorzej przedstawiciele JST zapatrywali się na zmiany w dostępności teleinformatycznej w reprezentowanej gminie/powiecie. Najwięcej badanych uważało, że nastąpiła w tym zakresie niewielka poprawa (45,1%). Wyraźną poprawę dostrzegało 17,1% jednostek samorządowych. Duża część przystawała do opinii o braku zmian w tym zakresie (34,2%). Pogorszenie dostępności teleinformatycznej dostrzegane było jedynie przez 2,7% gmin.

Tabela 28. Sposób, w jaki w ostatnim roku w gminie / powiecie zmieniła się dostępność transportowa wg podziału JST

Ocena zmiany dostępności transportowej	Gmina (częstość)	Powiat (%)	Gmina (częstość)	Powiat (%)
Nastąpiła niewielka poprawa w tym zakresie	41	9	42,71	60,00
Nastąpiła wyraźna poprawa w tym zakresie	16	3	16,67	20,00
Dostępność teleinformatyczna pozostała bez zmian	35	3	36,46	20,00
Nastąpiło niewielkie pogorszenie w tym zakresie	3	0	3,13	0,00
Inna odpowiedź	1	0	1,04	0,00

Źródło: Badanie własne

Rysunek 10. Sposób, w jaki w ostatnim roku w gminie / powiecie zmieniła się dostępność teleinformatyczna

Źródło: Badanie własne

2.3.4. Bariery oraz potencjały rozwojowe województwa – w opinii przedstawicieli sektora prywatnego

Jeśli zważyć na opinie przedstawicieli sektora prywatnego, największy potencjał województwa lokuje się w obszarze turystyki i przemysłu. Najwięcej badanych (kolejno: 66,84% i 65,75%) upatrywało bowiem szansy na rozwój województwa w najbliższej przyszłości w tych właśnie obszarach. Spośród badanych składających tego rodzaju deklaracje, aż 34,42% (wskazujących na turystykę) oraz 32,42% (wskazujących na przemysł) uznało te obszary za bardzo znaczące dla rozwoju. Nieco rzadziej szansa na rozwój województwa – w przypadku przedstawicieli sektora

prywatnego – upatrywana była w handlu (47,95%). Za obszar bardzo znaczący dla rozwoju województwa handel został uznany przez 22,29% badanych składających takie deklaracje. W następnej kolejności wskazywane były drobne usługi (42,47%), nauka i edukacja (41,1%), rolnictwo (41,1%), ochrona środowiska (40,27%) i transport (38,63%). Mając na względzie, iż na ostatni obszar badani wskazywali najrzadziej, można przypuszczać, że transport – choćby ze względu na lokalizację województwa – nie stanowi – w przekonaniu przedstawicieli sektora prywatnego – potencjału rozwojowego.

Oprócz ww. obszarów, badani mieli możliwość upatrywania rozwoju w innych dziedzinach. Samodzielne wskazania respondentów najczęściej odnosiły się do przemysłu lotniczego (5) oraz do branży IT (4), co stanowi potwierdzenie potencjału rozwojowego województwa w tych obszarach.

Tabela 29. Szanse województwa na rozwój, w odniesieniu do określonych obszarów

W jakich obszarach Pana(i) zdaniem województwo podkarpackie ma szanse na rozwój w najbliższej przyszłości?			Proszę dla każdego wskazanego obszaru wybrać liczbę od 1 do 5, gdzie 1 oznacza „obszar nieznaczący dla rozwoju”, 5 – „obszar bardzo znaczący dla rozwoju”				
			1	2	3	4	5
Turystyka	Częstość	244	5	11	51	93	84
	%	66,84	2,05	4,51	20,90	38,11	34,42
Przemysł	Częstość	240	8	16	61	76	79
	%	65,75	3,33	6,67	25,42	31,67	32,92
Handel	Częstość	175	5	13	62	56	39
	%	47,95	2,86	7,43	35,43	32,00	22,29
Drobne usługi	Częstość	155	5	18	43	56	33
	%	42,47	3,23	11,61	27,74	36,13	21,29
Nauka i edukacja	Częstość	150	4	10	35	62	39
	%	41,1	2,67	6,67	23,33	41,33	26,00
Rolnictwo	Częstość	150	11	18	54	46	21
	%	41,1	7,33	12,00	36,00	30,67	14,00
Ochrona środowiska	Częstość	147	5	6	50	58	28
	%	40,27	3,40	4,08	34,01	39,46	19,05
Transport	Częstość	141	2	15	57	47	20
	%	38,63	1,42	10,64	40,43	33,33	14,18
Inna dziedzina	Częstość	17	1	0	2	3	11
Wskazywane w ramach określonych obszarów lub zaliczone do określonych obszarów na etapie analizy: budownictwo (2), informatyka, komputery (4), lotnictwo, przemysł lotniczy, technologie lotnicze (5), przemysł drzewny (1), strefa ekonomiczna (1), infrastruktura (1), hotelarstwo (1) Niezaliczone do żadnego ze wskazanych obszarów: ochrona zdrowia (1), polityka (1), kanalizacja (1), wiara (1)							
Trudno powiedzieć	Częstość	24					
	%	6,58					

Źródło: Badanie własne

Największą barierą rozwojową – w opinii przedstawicieli sektora prywatnego – okazały się niekorzystne dla województwa procesy ruchliwości przestrzennej. Ponad połowa badanych (57,81%) upatrywała utrudnień w wyjazdach mieszkańców do pracy za granicę. Migracje zarobkowe uplasowały się ponadto na pierwszym miejscu w rankingu najistotniejszych utrudnień.

Za najistotniejsze utrudnienie uznało je 19,73% badanych. Chociaż migracje do innych województw – jako najistotniejsze utrudnienie – znalazły się dopiero na 7 pozycji (4,66%), uznawane były za barierę rozwojową przez 45,21% badanych.

Kolejną najistotniejszą barierę rozwojową badani upatrywali w słabo rozwiniętej infrastrukturze komunikacyjnej (13,42%). Ponad co trzeci badany (36,44%) dostrzegał w tym wymiarze istotne utrudnienie dla rozwoju województwa. Nie mniej istotnym utrudnieniem okazał się wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych. Jako istotną barierę, problem ten wskazywało 35,34% respondentów, jako najistotniejszą – 13,15%. Stosunkowo często, za istotne utrudnienie dla rozwoju, uznawany był niedobór pracowników o wysokich kwalifikacjach (28,22%). Działania administracji publicznej oraz trudności w pozyskaniu środków na rozwój, wskazywane były przez mniejszą, lecz nie marginalną część badanych (kolejno: 20,0% i 18,36%). Co może wydać się pewnym zaskoczeniem, stosunkowo rzadko za jedno z czterech istotnych – możliwych do wskazania – utrudnień – uznawana była niska aktywność społeczna (11,51%), a zwłaszcza, charakterystyczne dla województwa, duże rozdrobnienie agrarne (9,04%). Mimo częstego upatrywania utrudnień w stanie infrastruktury komunikacyjnej, odległość województwa od miast-metropolii uznawana była za istotne utrudnienie jedynie przez 8,77% badanych, co może świadczyć o względnie wystarczającym poziomie popytu wewnętrznego. Niski poziom popytu w regionie stanowił jednak istotny problem jedynie dla 6,30% badanych. Szczególnej bariery rozwojowej nie wydają się stanowić w województwie zasoby siły roboczej. W niedoborze tych zasobów istotne utrudnienie dla rozwoju upatrywało jedynie 6,58%. Najbardziej, za istotne utrudnienie uznawane było niewystarczające zaplecze badawczo-rozwojowe (4,38%). Chociaż z perspektywy małych i średnich przedsiębiorstw, obszar ten może być postrzegany jako mało znaczący, mając na względzie dane dotyczące rozwoju zaplecza, nie można wykluczać, że obszar ten stanowi o potencjale rozwojowym województwa podkarpackiego.

Tabela 30. Istotne i najistotniejsze bariery rozwojowe województwa

Co stanowi Pana(i) zdaniem istotne utrudnienie w rozwoju województwa?	Istotne utrudnienie		Utrudnienie wskazywane jako najistotniejsze		
	Częstość	Procent	Ranking	Częstość	Procent
Wyjazdy do pracy za granicę	211	57,81	1	72	19,73
Emigracja do innych województw	165	45,21	7	17	4,66
Słabo rozwinięta infrastruktura komunikacyjna	133	36,44	2	49	13,42
Wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych	129	35,34	3	48	13,15
Niedobór pracowników o wysokich kwalifikacjach	103	28,22	4/5	43	11,78
Działania administracji publicznej	73	20,0	4/5	43	11,78
Trudności w pozyskaniu środków na rozwój przedsiębiorstw	67	18,36	6	34	9,32
Niska aktywność społeczna	42	11,51	8/9	8	2,19
Duże rozdrobnienie agrarne	33	9,04	8/9	8	2,19
Odległość województwa od miast-metropolii	32	8,77	12	3	0,82
Niedobór siły roboczej	24	6,58	10/11	4	1,10
Niski poziom popytu wewnętrznego	23	6,30	10/11	4	1,10
Niewystarczające zaplecze badawczo-rozwojowe	16	4,38	13	1	0,27
Inne utrudnienia, jakie?	19	5,21	-	27	7,40

Co stanowi Pana(i) zdaniem istotne utrudnienie w rozwoju województwa?	Utrudnienie wskazywane jako najistotniejsze				
	Częstość	Procent	Ranking	Częstość	Procent
Kwestie gospodarcze: Brak miejsc pracy / brak inwestorów/ brak przedsiębiorstw produkcyjnych, brak dużych zakładów (6), koszty utrzymania pracownika/ ZUS/ Zbyt wysokie podatki / prawo pracy / za wygórowane wymagania z Urzędu Pracy dotyczące pracowników (5), nieopodatkowane duże sieci handlowe (1), podejście władz w kwestii cen drewna (1) Kwestie społeczno-gospodarcze: niskie zarobki (2) Kwestie społeczno-demograficzne: niska mobilność społeczna, starzejące się społeczeństwo (2), Pozostałe: Brak szkół zawodowych (1), blisko granicy z Ukrainą (1), Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (1),					
Trudno powiedzieć	4	1,10	-	4	1,10

Źródło: Badanie własne

Zważywszy na typ respondenta (przedstawiciele sektora prywatnego), nie powinno dziwić, że za podmioty wymagające wsparcia w celu przyspieszenia rozwoju województwa najczęściej uznawane były małe i średnie przedsiębiorstwa (88,77%). Istotne, że prawie co trzeci przedstawiciel sektora prywatnego, wskazał na konieczność wsparcia szkół wyższych. Nieco rzadziej, aczkolwiek przez niespełna 25%, wskazywani byli rolnicy indywidualni. Ta kategoria wskazywana była częściej, niż grupy producentów rolnych (14,52%).

O postrzeganiu przemysłu jako potencjału rozwojowego, świadczy natomiast niemały odsetek badanych (20,82%) uznających potrzebę wsparcia dużych przedsiębiorstw przemysłowych oraz centrum badawczo-rozwojowych (18,08%). Nieco rzadziej, badani wskazywali na konieczność wsparcia klastrów (11,23%) i spółdzielni produkcyjnych (9,04%). Stosunkowo rzadko jako podmioty, do których kierowane winno być wsparcie w celu zapewnienia rozwoju województwa, wskazywane były instytucje kultury (8,22%) i organizacje pozarządowe (7,40%).

Najrzadziej, spośród możliwych do wskazania podmiotów, badani zaznaczali instytucje otoczenia biznesu (5,48%). Warto wspomnieć, że przy powyższym pytaniu, respondenci samodzielnie dopisywali inne podmioty lub obszary warte wsparcia; najwięcej wskazań (5) dotyczyło – w powyższym kontekście – turystyki.

Tabela 31. Podmioty wymagające wsparcia w celu przyspieszenia rozwoju województwa

Jakie podmioty powinny być Pana(i) zdaniem, w szczególności wspierane, aby województwo podkarpackie mogło się szybciej rozwijać? Proszę wskazać maksymalnie cztery podmioty	Częstość	Procent (%)
Małe i średnie przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe	324	88,77
Szkoły wyższe	120	32,88
Rolnicy indywidualni	91	24,93
Duże przedsiębiorstwa przemysłowe	76	20,82
Centra badawczo-rozwojowe	66	18,08
Grupy producentów rolnych	53	14,52
Klasy, czyli związki przedsiębiorstw	41	11,23
Spółdzielnie produkcyjne	33	9,04
Instytucje kultury	30	8,22

Organizacje pozarządowe	27	7,40
Instytucje otoczenia biznesu	20	5,48
Inne podmioty/ Jakież?	15	4,11
pomoc społeczna (na wzór zachodni; 1), infrastruktura drogowa (1), rolnictwo w kierunku hodowli bydła (1), służba zdrowia (1), szkoły średnie, oświata gminna (2), wykształcenie techniczne i zawodowe, szkoły zawodowe (2), turystyka (5), zakłady pracy budować (1), prywatny krajowy kapitał (1), żaden nie powinien być chroniony (1), po prostu nie przeszkadzać i będzie dobrze (1),		
Trudno powiedzieć	9	2,47

Źródło: Badanie własne

Przedstawiciele sektora prywatnego – mając na względzie potencjał rozwojowy województwa – w toku wywiadów pogłębionych - zwrócili uwagę przede wszystkim na szeroko rozwinięty przemysł lotniczy (Dolina Lotnicza), przemysł ICT, obróbkę metalu, przemysł zbrojeniowy oraz maszynowy, w tym elektryczny, rynek przetwórstwa tworzyw sztucznych oraz chemiczny. Często wskazywano także na potencjał ludzki, w głównej mierze ze względu na wykształcenie ludzi młodych. Na terenie województwa działają bowiem uczelnie wyższe, zarówno publiczne, jak i prywatne, w tym uniwersytet i Politechnika Rzeszowska. Ponieważ, jak wskazali respondenci, województwo podkarpackie to region ludzi młodych, podkreślano także potencjał niewielkich, ale prężnie działających firm, m.in. w zakresie programowania, projektowania oraz informatyki. Jako potencjał respondenci podawali także warunki środowiskowe województwa, jego atrakcyjność pod względem turystycznym. Przy tej okazji wspomniano także, że jest to region leczniczy (dostępność wód geotermalnych). Kolejnym potencjałem dla respondentów była dostępność wolnych przestrzeni do inwestycji. Zwracano uwagę, że z jej niedoborem borykają się inne województwa czy kraje, natomiast na terenie województwa podkarpackiego, zdaniem respondentów, ten problem nie występuje. Biorąc pod uwagę aspekty środowiskowe, za wielki potencjał uznano także położenie w stosunku do granicy Państwa. Umożliwia ono bowiem prowadzenie działalności eksportowej i importowej z Ukrainą i Słowacją. Potencjałem są także rozwinięte aglomeracje, stanowiące silne punkty przemysłowe, które przyciągają inwestorów:

„Przejdę do obszarów, które dla nas są jakby najistotniejsze, czyli przemysł lotniczy, przemysł ICT, przemysł generalnie maszynowy, bo tutaj są silne tradycje przemysłu motoryzacyjnego, przemysłu maszynowego, ciężkiego. Są tradycje w obróbce metalu, przemysł zbrojeniowy jest mocno ulokowany (...). Oczywiście trzeba też nie zapominać o tym, że jest cała sfera turystyki, która myślę, że powinna być rozwijana, a jest pewnym potencjałem rozwojowym – Bieszczady stanowią ten potencjał. Myślę, że tutaj wiele firm przyczyni się do tego, żeby ten potencjał Bieszczad został rozreklamowany.”
(AZ)

Według przedstawicieli sektora prywatnego zasobem, który nie jest obecnie w pełni wykorzystywany jest m.in. przemysł kreatywny. Ze względu na potencjał ludzi młodych wskazywano na obszary, które warto rozwijać: grafika czy projektowanie stron internetowych. Zwrócono również uwagę na zbyt małą ilość miejsc pracy dla młodych, wykształconych mieszkańców, którzy niejednokrotnie są zmuszeni do emigracji poza teren województwa, a nawet kraju. W pełni wykorzystywany nie jest także potencjał naukowo-badawczy, laboratoryjny oraz innowacyjność. Wśród niedocenianych zasobów są także: szkolnictwo zawodowe (brakuje nauczycieli praktycznej nauki zawodu), posiadane rzeki i akweny wodne (brak dla nich pomysłów na rozwój). Słabo rozwinięta jest również współpraca zagraniczna. Na terenie województwa znajduje się znaczące

zagłębienie produkcji wikliny na potrzeby rynku polskiego i europejskich, co również – zdaniem badanych - nie jest w pełni wykorzystywane. Taka sama sytuacja ma miejsce w Krośnieńskiej Hucie Szkła. Bieszczady są także uważane za markę niewystarczająco wypromowaną.

„Takie tradycyjne branże jak wiklina, która jest niedostrzegana przez nasze władze, a naprawdę jest bardzo znaczącym w skali świata zagłębieniem. Tutaj też nasze szkło krośnieńskie, również to jest potencjał, który nie do końca został uwzględniony w naszej Strategii. Region Bieszczad, które są marką samą w sobie, która jest rozpoznawalna, powinniśmy tutaj inwestować. Szczerze jest to możliwość osiągnięcia przewagi w turystyce, ale nie masowej tylko z wyższej półki.” (SP)

Przedstawiciele sektora prywatnego za barierę rozwojową uznawali niedostatecznie rozwiniętą komunikację w regionie, głównie sieć drogową, co wiązano przede wszystkim z brakiem połączenia do Warszawy. Respondenci obawiali się głównie o połączenia północ-południe, gdyż nie ma jak dotąd planów rozbudowy sieci drogowej w tym zakresie. Z racji położenia geograficznego – daleko od centrów logistycznych – rośnie obawa przed konkurencyjnością innych przedsiębiorstw. Bariere stanowiło również pozyskiwanie inwestorów ze względu na peryferyjne położenie województwa, bezrobocie, migracje i niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw. Przeszkodę stanowiły również przepisy związane z ochroną środowiska.

Wśród barier wymieniano także trudności działania klastrów przemysłowych i ich rozwoju, z uwagi na brak zamocowania tego typu podmiotów w otoczeniu instytucjonalnym administracji i biznesu. Zdaniem respondentów, powinno się także rozwijać Programy Innowacyjnej Gospodarki na terenie województwa w celu udostępnienia przedsiębiorcom dodatkowego kapitału.

2.3.5. Bariery oraz potencjały rozwojowe województwa podkarpackiego – w opinii przedstawicieli sektora społecznego

Przedstawiciele sektora społecznego upatrywali potencjału rozwojowego województwa podkarpackiego w wysokiej liczbie organizacji społecznych:

„Dla mnie potencjałem rozwojowym województwa jest przede wszystkim czynnik ludzki. Dla mnie ludzie na każdej płaszczyźnie, na każdym szczeblu, którzy podejmują jakąkolwiek aktywność zmierzającą do tego, aby w naszym województwie było lepiej i to we wszystkich branżach. To jest bardzo duży i bardzo ważny potencjał. Czynnik ludzki.” (SS)

Badani dostrzegali potencjał województwa także w innych – wskazywanych przez pracowników UM i przedstawicieli sektora prywatnego – obszarach.

Reprezentanci tej grupy uważali, że nie w pełni wykorzystywane, a mogące stanowić o potencjale województwa, są: rolnictwo ekologiczne, przemysł samochodowy i turystyka. Niewykorzystanie ostatniego potencjału wiązało się, w przekonaniu badanych, z brakiem odpowiedniej infrastruktury.

Wśród nowych trudności, z jakimi w przyszłości będzie zmuszone zmagać się województwo i uwarunkowań zewnętrznych rzutujących na rozwój województwa, w największym stopniu przedstawiciele sektora społecznego wyróżnili: niepewne źródła finansowania (nie zależy tylko od władz województwa czy inwestycje drogowe zostaną w pełni zrealizowane; zmniejszają się środki na kulturę), odpływ ludzi młodych z regionu, a zatem mniejsza aktywność mieszkańców w różnych

dziedzinach, spadek liczby odbiorców np. propozycji z dziedziny kultury i sportu. Problematyczny może się również okazać napływ imigrantów zza wschodniej granicy:

„Przede wszystkim niepewne źródło finansowania. To są jednak sieci krajowe, czyli to jest w tym momencie autostrada i S19 i magistrale kolejowe to są sieci krajowe. Pytanie, czy środki finansowe, które ma państwo, pozwolą na ich pełne zrealizowanie.”

„Na pewno niż demograficzny, imigracje. Nie tylko te imigracje w sensie emigrowanie Polaków, ale też napływ ludności z różnych krajów, np. z Ukrainy i to też, na pewno, będzie taki mentalny problem do rozwiązania w naszym województwie, bo nasze województwo jest regionem przy granicy.” (P)

2.3.6. Bariery oraz potencjały rozwojowe województwa podkarpackiego – w opinii przedstawicieli sektora nauki

Według przedstawicieli sektora nauki, potencjałem województwa podkarpackiego jest ukierunkowanie lokalnych uczelni na najbardziej rozwinięte gałęzie przemysłu, takie jak: lotnictwo, odlewnictwo, tworzywa sztuczne:

„Uczelnia techniczna - Politechnika Rzeszowska jest ukierunkowana na te gałęzie przemysłu, które w regionie są najmocniej reprezentowane (...). Są to trzy gałęzie najbardziej rozwinięte na Podkarpaciu w porównaniu do ogólnego przemysłu na całej Polsce.” (SN)

Poza tym, badani wskazali także na eksploatację nowoczesnych technologii, wdrażanie innowacyjnych rozwiązań do przemysłu, wykwalifikowaną kadrę, działalność B+R, turystykę, leśnictwo i przemysł drzewny, przemysł motoryzacyjno-maszynowy, lotniczy, siarkowy. Jeden z rozmówców zwrócił uwagę na wykorzystanie rolnictwa do produkcji biopaliw:

„My jesteśmy woj. podkarpackim, rolniczym. Myślę, że ważne jest wykorzystanie roślin na biopaliwa energetyczne i głównie ukierunkowanie się na to, bo jest to energia odnawialna. (...) To co ja obserwuję w okolicy, to jest tu dużo odłogów rolnych, nieruchomości które mogły by być wykorzystane, zagospodarowane np. na uprawę kukurydzy z której otrzymujemy biomasę, w tym kierunku moglibyśmy pójść.” (SN)

Zdaniem badanych województwo - z jednej strony - ma wysokie walory przyrodnicze, a z drugiej - tradycje przemysłowe, które także należy wykorzystać:

„Ja bym wskazał turystykę ze względu na to, że południe to Bieszczady, wschód Rostocze, zachód związany jest z Krakowem, a na północy opieramy się o ostatnie jęzory gór Świętokrzyskich. Z tych względów potencjałem byłaby turystyka.” (SN)

Zasoby, które nie są obecnie w pełni wykorzystywane to - zdaniem przedstawicieli tej kategorii respondentów - aktywizacja biznesowa przedsiębiorczości i aktywizacja zawodowa poza biegunami wzrostu województwa. Nie w pełni wykorzystywany jest także przemysł chemiczny, krajobraz przyrodniczy, rolnictwo (dużo odłogów, czarnoziemy), wykwalifikowana kadra.

Przedstawiciele świata nauki – w kontekście barier rozwojowych – wskazali na niewystarczająco rozwinięty rynek wewnętrzny, niski poziom dofinansowania organizacji pozarządowych, niski potencjał jeśli chodzi o nowoczesne technologie poza lotnictwem, wysokie bezrobocie, niskie płace, opuszczanie województwa przez ludzi wykwalifikowanych i młodych, brak ułatwionego dostępu do preferencyjnych pożyczek, kredytów, dofinansowania, brak jednolitego prawa.

Jeden z rozmówców wskazał przyczyny trudności w rozwoju eksportu przez podkarpackie przedsiębiorstwa – były to trudności transportowe związane z przepustowością dróg oraz brak instytucjonalnego wsparcia dla eksporterów:

„Brak dobrej przepustowości dróg, to powinno się poprawić, nie wystarczające środki finansowe, brak instytucji wspierających działanie eksporterów to chyba najważniejsze bariery które powstrzymują firmy przed podejmowaniem i rozszerzaniem działalności eksportowej.” (SN)

Podsumowanie

Województwo podkarpackie pozytywnie wyróżnia się na tle innych regionów ze względu na dobrze rozwinięty przemysł lotniczy, potencjał kadr zarządzających i technicznych zwłaszcza w przemyśle lotniczym, chemicznym i elektromaszynowym, wysoką aktywność naukowo-badawczą i dydaktyczną rzeszowskich ośrodków akademickich oraz wzorcową strukturę nakładów na działalność B+R. Za atuty uznać można także dodatni przyrost naturalny, korzystną strukturę wiekową ludności, czyste środowisko naturalne, przyrodnicze bogactwo regionu oraz jego korzystne położenie przygraniczne stymulujące rozwój eksportu.

Wnioski z analizy sytuacji społeczno-demograficznej województwa podkarpackiego są następujące:

1. Położenie regionu oraz rozwój infrastruktury transportowej mogą być wykorzystane jako potencjał gospodarczy, choć aktualnie konieczne jest uwzględnienie sytuacji politycznej we Wschodniej Europie, która może rzutować w najbliższej dekadzie także na regionalną gospodarkę. Bliskość wschodniej granicy i południowej granicy – z jednej strony – stwarza większe możliwości eksportowe, z drugiej – utrudnia pozyskiwanie inwestorów, którzy mogą postrzegać Ukrainę jako bardziej atrakcyjny region inwestycyjny, m.in. ze względu na mniej restrykcyjne, niż w krajach UE normy ekologiczne.
2. W strukturze gospodarki województwa zaszły i nadal zachodzą pozytywne zmiany. Zmniejsza się rozdrobnienie agrarne – charakterystyczne dla czasów PRL oraz dla okresu transformacji społeczno-ustrojowej. Inwestowany jest kapitał zagraniczny, a także odnotowuje się wzrost przedsiębiorczości, w wielu przypadkach z wykorzystaniem środków unijnych, co przejawia się tworzeniem instytucji okołobiznesowych i wspierających przedsiębiorczość, takich jak inkubatory przedsiębiorczości, parki technologiczne czy klastry. Duże znaczenie odgrywa przemysł, a zwłaszcza branża lotnicza, maszynowa, chemiczna. Sytuacja taka nie przekłada się jednak na wzrost PKB na jednego mieszkańca, co należy wiązać z większą intensywnością przemian w województwach z silnymi ośrodkami metropolitalnymi. Z powyższych względów, w województwie podkarpackim wymagane są dalsze działania, sprzyjające rozwojowi gospodarczemu Rzeszowa oraz miast subregionalnych.
3. Środowisko naturalne oraz infrastruktura kulturalna stanowią bardzo dobre uwarunkowanie dla rozwoju turystyki, która może i powinna stać się jednym z kluczowych czynników rozwoju regionalnego, wykorzystującego potencjały endogenne.
4. Szansą na rozwój województwa jest również rolnictwo ekologiczne. Dostrzegalnym potencjałem branży rolniczej, choć jeszcze nie w pełni wykorzystywanym, jest produkcja odnawialnych źródeł energii.

5. Kapitał ludzki i społeczny znajduje się na relatywnie wysokim poziomie, co odzwierciedla, między innymi, wysoki poziom wyników egzaminów wśród gimnazjalistów oraz mobilizacja mieszkańców podczas wyborów. Wyniki egzaminów gimnazjalistów pozwalają uznać młodzież województwa za zdolną, twórczą i doskonale radzącą sobie w systemie edukacyjnym. Niebezpieczeństwem jest jednak odpływ wykształconej młodzieży do innych województw oraz do innych krajów.
6. Pomimo relatywnie dobrych wskaźników zatrudnienia w regionie, co należy wiązać także z podejmowaniem zatrudnienia w firmach konkurencyjnych, nowoczesnych i inwestujących, w społeczno-zawodowej sferze życia wciąż obserwuje się negatywne zjawiska. Ich źródłem pozostają w dużej mierze procesy restrukturyzacji gospodarki w latach 90-tych i w pierwszej dekadzie XXI wieku oraz pozostałe po tym okresie problemy społeczne jak bezrobocie, ubóstwo czy marginalizacja społeczna. Problemy te dotyczą zwłaszcza ludność zamieszkującą obszary wiejskie, która - jako „ludność zbędna” - decyduje się migrować w poszukiwaniu zatrudnienia, lub wyjeżdża, z oczekiwaniem na uzyskanie wyższych zarobków.
7. Podmioty gospodarcze regionu wykazują się optymistyczną postawą, zauważając możliwość poprawy sytuacji województwa w stosunku do innych regionów kraju oraz makroregionu Polski Wschodniej. Jednocześnie wykazują się dużą chęcią podejmowania działań prorozwojowych, w tym wykorzystywania możliwości płynących ze środków europejskich.
8. Przedstawiciele sektora publicznego, prywatnego, społecznego oraz sektora nauki na ogół dostrzegają podobne potencjały i bariery rozwojowe województwa. Rozbieżności w zakresie zapatrywania się na kapitał ludzki w województwie, wynikają w dużej mierze z akcentowania innych aspektów kapitału; migracje oraz problemy społeczne (bezrobocie i ubóstwo) stanowią bowiem utrudnienie w wykorzystywaniu tego kapitału, a także kapitał ten osłabiają.

3. Ocena zgodności *Strategii* z innymi dokumentami strategicznymi i programowymi

Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2020 składa się z 6 rozdziałów oraz wykazu skrótów i słownika pojęć.

Rozdział I. stanowi wyjściowa analiza strategiczna. Znajduje się w nim pięć podrozdziałów dotyczących diagnozy dotychczasowej realizacji *Strategii*, przesłanki aktualizacji *Strategii*, sytuacji województwa podkarpackiego w krajowych dokumentach strategicznych, analizy SWOT dla województwa podkarpackiego oraz wnioski z diagnozy i rekomendacje dla części kierunkowej *Strategii*.

Pierwszy podrozdział składa się oceny dotychczasowej realizacji *Strategii*. Autorzy piszą w niej, że strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020 została uchwalona przez Sejmik Województwa już w 2006 roku. Od tego czasu minęło osiem lat, które w gospodarce światowej, jak i krajowej, sytuacji politycznej, a przede wszystkim zmianach o charakterze technologicznym, przeobraziły kontekst realizacji polityki i podejmowania różnego rodzaju działań o charakterze prorozwojowym w regionach, jak również kontekst mechanizmów gospodarczych, w tym w województwie podkarpackim. Ponadto sam region ten przez ostatnie osiem lat zmienił swój charakter i oblicze ze względu na zachodzące w nim procesy i zjawiska ekonomiczne, społeczne, i polityczne, a przede wszystkim ze względu na dynamikę rozwoju.

Do przesłanek aktualizacji *Strategii* zaliczono przede wszystkim zmianę koncepcji polityki rozwoju, polegającą na wykorzystaniu potencjałów wewnętrznych, znajdujących się w obszarach do procesów prorozwojowych. W rezultacie można zauważyć, że nowy model odnosi się do zintegrowanego wykorzystania sił znajdujących się w regionie, a nie na opieraniu się na czynnikach zewnętrznych, jak polityka państwa czy inwestycje kapitału zagranicznego. Nowy model wpisuje się w szeroko rozumianą filozofię partycypacji obywatelskiej, samorządności, przenoszenia kompetencji na jak najniższe szczeble decyzyjne z założeniem, że to sami mieszkańcy posiadają podmiotowość jak również zdolności i umiejętności zorganizowania swojego życia w regionie⁵³.

Ponadto pojawienie się w ostatnich latach dokumentów jak: *Europa 2020, Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjająca włączeniu społecznemu, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności, Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020* oraz *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony. Miasta. Obszary Wiejskie*, spowodowało konieczność aktualizacji dokumentu programowego rozwoju województwa podkarpackiego na najbliższe lata.

Następny podrozdział pokazuje analizę SWOT dla województwa podkarpackiego. Analizy tej dokonano dla dziedziny działań strategicznych, jak: konkurencyjna i innowacyjna gospodarka, kapitał ludzki i społeczny, sieć osadnicza, środowisko i energetyka. Dokonanie analizy SWOT w podziale na ww. obszary pokazuje wielowymiarowe znaczenie poszczególnych obszarów, ich nakładanie się na siebie i wzajemne korelacje. W związku z tym pojawia się pytanie, dlaczego dokonano podziału

---

⁵³ Keating Michael, (1985) *State and Regional Nationalism. Territorial Politics and the European State*. Harvester-Wheatsheart. New York-London, Toronto-Sydney-Tokyo.

Strategii na tego rodzaju dziedzinie. Odpowiedź można znaleźć m.in. w dokumentach takich, jak *Europa 2020*, gdzie z jednej strony mówi się o rozwoju gospodarczym Europy, mającym się dokonać m.in. dzięki przedsiębiorczości jej obywateli oraz konkurencyjności gospodarki poprzez jej innowacyjny charakter. Z drugiej strony w wyraźny sposób wskazuje się na rolę obywateli, jako wykształconych, ale i posiadających kompetencje do aktywności na rynku pracy i na rynku przedsiębiorczości. Wymiary gospodarki i ludzi zostały rozszerzone o rolę sieci osadniczej oraz kwestie środowiskowe. Sieć osadnicza to nic innego, jak tylko infrastruktura sprzyjająca zorganizowaniu życia gospodarczego i społecznego, a kwestie środowiskowe od lat stanowią wyzwanie dla europejskiej polityki, w tym polityki przemysłowej⁵⁴.

W następnym podrozdziale dokonano przedstawienia wniosków z diagnozy i rekomendacji dla części kierunkowej *Strategii*. Autorzy piszą w niej m.in. o charakterystyce województwa na tle innych regionów Unii Europejskiej, która lokuje region jako jeden z uboższych i relatywnie mniej rozwiniętych. Analogicznie można rzec o województwie podkarpackim na tle Polski, gdzie również sytuacja w regionalnej gospodarce nie lokuje go na pozycji obszarów rozwiniętych. Tym samym procesy rozwojowe znajdują się w specyficznej fazie peryferyjnej w wymiarze europejskim, jak i krajowym, regionu. Następnie pojawiają się wnioski i rekomendacje dla dziedzin działań strategicznych.

Rozdział II. odnosi się do analizy trendów rozwoju do 2020 roku w wymiarze makrostrukturalnym. Stanowi swoistego rodzaju ukazanie makro-kontekstu, w którym zachodzą procesy społeczno-gospodarcze w perspektywie regionalnej, w tym przypadku w województwie podkarpackim. Dwa podrozdziały w tej części *Strategii*, przedstawiają scenariusze rozwoju z uwzględnieniem dynamiki zmian kluczowych uwarunkowań potencjałów oraz wizję rozwoju województwa podkarpackiego w 2020 roku.

Autorzy *Strategii* pomimo przyjęcia założenia o szczególnej i ważnej roli potencjałów endogennych, zgodnie ze współczesnym stanem wiedzy z zakresu studiów regionalnych, wskazują na czynniki egzogenne, zewnętrzne, jako na środowisko, w którym funkcjonuje region. Do czynników zewnętrznych zaliczono m.in. koniunkturę gospodarczą na świecie i w kraju, sytuację w krajach Euro, wielkość i alokację funduszy europejskich, politykę rządu polskiego czy napływ bezpośrednich inwestycji. Wszystkie wymienione czynniki stanowią o dynamice rozwoju, bądź stagnacji regionu w najbliższych latach. Z kolei do czynników wewnętrznych zaliczono umiejętność wykorzystania potencjałów rozwojowych regionu, działania samorządu województwa w sferze gospodarczej, relację pomiędzy systemem edukacyjnym z rynkiem pracy w skali regionu, poziom wewnętrznej dostępności komunikacyjnej oraz jakość działania instytucji otoczenia biznesu. Wszystkie te czynniki wewnętrzne stanowią swoistego rodzaju siłę, bez której żaden region nie będzie mógł podołać procesom wyjścia z peryferyjnej sytuacji. W oparciu o metodę delficką ustalono także, że rozwój województwa podkarpackiego w najbliższych latach będzie uzależniony od skali inwestycji w regionie, wielkości i struktury zewnętrznych środków rozwojowych oraz poziomu dostępności transportowej i teleinformatycznej. W oparciu o skalę oddziaływania czynników zarysowano scenariusze: szans, pośredni i zagrożeń.

---

⁵⁴ *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*. Bruksela 2010.

W dalszej części przedstawiona została wizja rozwoju województwa podkarpackiego w 2020 roku. Została ona sformułowana w następujący sposób: „W 2020 województwo podkarpackie będzie obszarem zrównoważonego i inteligentnego rozwoju gospodarczego, wykorzystującym wewnętrzne potencjały oraz transgraniczne położenie, zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańców” (s. 27.) W ten sposób przedstawiona wizja rozwoju regionu koresponduje m.in. z priorytetami Agendy Europa 2020, gdzie mowa jest o celu osiągnięcia wzrostu gospodarczego, który będzie: a) inteligentny, czyli zorientowany na edukację, badania naukowe i innowacje, oraz b) zrównoważony, czyli nie będzie związany z osiąganiem zysku za wszelką cenę, ale będzie brał pod uwagę kwestie środowiskowe oraz społeczne. Owa jakość życia pojawiająca się w wizji to nic innego, jak tylko zwrócenie uwagi na kwestię zrównoważonego rozwoju. Nie można pominąć również faktu, że wizja rozwoju zwraca również uwagę na transgraniczny charakter, czyli na jego położenie geograficzne w strukturach państwa polskiego i Unii Europejskiej. Ponadto rozwój zrównoważony współcześnie odnosi się do jego zorientowania na gospodarkę niskoemisyjną oraz stanowi o sprzyjającym charakterze włączenia społecznego, czyli tworzenia nowych miejsc pracy i ograniczenie ubóstwa. Wiąże się z sytuacją gospodarczą Europy i koniecznością zmiany modelu wykonywania pracy w kontekście zmian w przemyśle oraz dbania o ludzi biednych, co jest historycznym wyznacznikiem „Starego Kontynentu”.

Rozdział III. stanowi zaprezentowanie układu celów strategicznych. Celem głównym *Strategii* jest doprecyzowanie znajdującej się w niej wizji. Cel ten został sformułowany w następujący sposób: „Efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno-gospodarczego drogą do poprawy jakości życia mieszkańców” (s. 30).

W rezultacie do każdej z dziedzin zostały przyporządkowane cele i priorytety. I tak do obszaru konkurencyjna i innowacyjna gospodarka sformułowany został cel przedstawiony w następujący sposób: „Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej. Do obszaru - kapitał ludzki i społeczny - sformułowano cel o brzmieniu: „Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców”. W obszarze sieć osadnicza został przedstawiony następujący cel: „Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu”. W obszarze środowisko i energetyka ustalono następujący cel: „Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa”.

Rozdział IV. najobszerniejszy, składa się z czterech podrozdziałów zatytułowanych: konkurencyjna i innowacyjna gospodarka, kapitał ludzki i społeczny, sieć osadnicza oraz środowisko i energetyka. Podrozdziały te stanowią jednocześnie dziedziny działań strategicznych, priorytety tematyczne i kierunki działań podczas realizacji *Strategii*.

W obszarze konkurencyjna i innowacyjna gospodarka wskazano na następujące priorytety tematyczne: a) przemysł, b) nauka, badania i szkolnictwo wyższe, c) turystyka, d) rolnictwo, e) instytucje otoczenia biznesu. Do obszaru kapitał ludzki i społeczny sformułowano następujące priorytety tematyczne: edukacja, kultura i dziedzictwo kulturowe, społeczeństwo obywatelskie, włączenie społeczne, zdrowie publiczne, sport powszechny. W obszarze sieć osadnicza, priorytetami tematycznymi okazały się: dostępność komunikacyjna, dostępność technologii informacyjnych,

funkcje metropolitalne Rzeszowa, funkcje obszarów wiejskich, spójność przestrzenna i wzmacnianie biegunów wzrostu.

Priorytety te stanowią przełożenie na poziom regionalny m.in. założeń *Konceptji Przestrzennego Zagospodarowania Polski 2030*. Jego celem jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Budowanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystać szanse rozwojowe – poprzez zasady zapobiegania konfliktom o przestrzeń.

W dokumencie tym mowa jest m.in. o budowaniu otwartego i współzależnego systemu – układu obszarów funkcjonalnych największych miast Polski, zintegrowanych w przestrzeni krajowej i międzynarodowej. Założeniem jest również, że na rozwoju największych miast skorzystają najmniejsze i mniejsze. Ponadto wskazuje się na szeroką rolę miast, i w województwie podkarpackim taką rolę przypisano Rzeszowowi. Do poprawy sytuacji przyczyni się rozbudowa infrastruktury transportowej – autostrad, dróg ekspresowych i kolei, oraz telekomunikacyjnej – Internet szerokopasmowy, a także dostęp do wysokiej jakości usług publicznych. Dokument zakłada, że w 2030 roku przestrzeń ma być zintegrowana w układach międzynarodowych, obszary będą lepiej powiązane, a kraj będzie o ugruntowanych warunkach trwałego wzrostu i zrównoważonego rozwoju, dobrze zagospodarowanym i bezpiecznym.

W obszarze środowisko i energetyka priorytetami stały się: a) zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków, b) ochrona środowiska, c) bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii.

Powyższe sformułowania zawarte w *Strategii* są przełożeniem dokumentów programowych. Na przykład *Krajowy Program Reform*, a dokładnie jego czwarta aktualizacja przyjęta przez Radę Ministrów 22.04.2014 roku, ukazuje kluczowe obszary dla rozwoju regionalnego, jak infrastruktura dla wzrostu zrównoważonego – zmniejszanie dystansu infrastrukturalnego m.in. w transporcie, energetyce, telekomunikacji, infrastrukturze społecznej i poprawie otoczenia regulacyjnego i działań na rzecz podniesienia jakości stanowiącego prawa, innowacyjność dla wzrostu inteligentnego (innowacyjność przedsiębiorstw i kreatywność społeczeństwa, wzmocnienie powiązań pomiędzy szkolnictwem wyższym, sektorem nauki i sferą gospodarki, konieczność uzyskania impetu cyfrowego) oraz aktywność dla wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu – to są obszary odrabiania zaległości rozwojowych oraz budowanie nowych przewag konkurencyjnych. Z kolei dokument *Polska 2030*, przyjęty w listopadzie 2012 roku zakłada, że rozwój powinien odbywać się w obszarach: konkurencyjności i innowacyjności (modernizacja), zrównoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji), efektywności i sprawności państwa (efektywności). W tym samym nurcie skonstruowana jest *Strategia Średniookresowa - Strategia Rozwoju Kraju 2020*, która definiuje następujące obszary strategiczne: 1) sprawne i efektywne państwo, 2) konkurencyjna gospodarka, 3) spójność społeczna i terytorialna. Celem tej *Strategii* jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności.

Przedstawiony model *Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2020* wpisuje się również w *Strategię Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020*. Warto przypomnieć, że Polska Wschodnia do obszar o najniższym poziomie rozwoju gospodarczego w Polsce i jeden z najsłabszych w Unii Europejskiej, co decyduje o uznaniu go za obszar szczególnego zainteresowania polityki regionalnej. Rada Ministrów RP przyjęła w 2008 roku dokument *Strategia dla Polski Wschodniej*, której aktualizacja miała miejsce 11.07.2013 roku. Dokument ten wskazuje podejmowanie działań na rzecz Polski Wschodniej w trzech obszarach:

- podnoszenia poziomu innowacyjności makroregionalnej gospodarki w oparciu o specjalizacje ponadregionalne, przy wzmacnianiu potencjału nauki i badań;
- aktywizacja zasobów pracy i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu;
- budowanie powiązań transportowych i nowoczesnej infrastruktury elektroenergetycznej.

Zakładanym celem *Strategii* jest zwiększenie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej całego kraju.

Wizja rozwojowa dla Polski Wschodniej to podnoszenie poziomu innowacyjności makroregionalnej gospodarki, czemu powinno towarzyszyć wzmacnianie potencjału sektora nauki i badań do kreowania rozwiązań w innowacjach oraz potencjału sektora przedsiębiorstw do ich absorpcji i komercyjnego wykorzystania. Ponadto, istotne jest zbudowanie intensywnych powiązań społeczno-gospodarczych z lepiej rozwiniętym otoczeniem, niemniej jednak w tym przypadku warunkiem jest zintegrowana i efektywna infrastruktura połączeń komunikacyjnych, czyli kwestia sieci osadniczej.

Rozdział V. *Strategii* stanowi przedstawienie systemu realizacji oraz ukazanie ram finansowych do jej realizacji.

Rozdział VI. to przedstawienie wniosków z oceny oddziaływania na środowisko.

Strategia jako dokument programowy, znajduje odzwierciedlenie w realizacji konkretnych programów w województwie podkarpackim. I tak, w obszarze kapitału ludzkiego i społecznego, na co wskazują nie tylko dokumenty europejskie, ale i krajowe⁵⁵, warto wskazać realizację programów edukacyjnych dla uczniów i studentów pt. „Nie zagubić talentu”. Również w obszarze kapitałów wskazuje się na zdrowie publiczne. Takie programy jak „Podkarpacki system informacji medycznej” stanowi dobry przykład na zainicjowanie mechanizmów rozwojowych w tym obszarze. Z kolei „Program aktywizacji gospodarczo-turystycznej województwa podkarpackiego poprzez promocję cennych przyrodniczo i krajoobrazowo wskazanych terenów łąkowo-pastwiskowych z zachowaniem bioróżnorodności w oparciu o naturalny wypas”, stanowi doskonały przykład w kierunku rozwoju turystyki w województwie podkarpackim. W obszarze kapitał ludzki realizowane są również projekty odnoszące się do dziedzictwa kulturowego. „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów” to program podkreślający odrębność kulturalną województwa podkarpackiego, a zarazem czyniący z niego wyjątkowy charakter. Wszystko to w celu budowania konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty rynkowej, a także rozwój atrakcji turystycznych, produktów turystycznych i promocji turystycznej.

Z kolei w czwartym obszarze dominowały programy gospodarki odpadami, szeroko rozumianej ochrony środowiska czy odnawialnych źródeł energii. Wskazać można na następujące

---

⁵⁵ *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020*. Warszawa 2013.

programy, jak „Plan gospodarki odpadami dla województwa podkarpackiego”, „Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Podkarpackiego”.

W regionie nie zapomina się o dynamice rozwoju technologii, przede wszystkim tej w postaci Internetu. Programy jak „Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej” czy „Podkarpacki system e-administracji” to przykłady zmian w obszarze modernizacji infrastruktury. Sprzyja to rozwojowi m.in. w obszarze sieć osadnicza, gdzie priorytetami okazały się: dostępność komunikacyjna, dostępność technologii informacyjnych, funkcje metropolitalne Rzeszowa, spójność przestrzenna i wzmacnianie biegunów wzrostu.

W obszarze pierwszym, najbardziej znaczącym z punktu widzenia rozwoju regionu, obszarze konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki, szczególnie wskazuje się na cel nowego przemysłu odnoszący się do przemysł nowoczesnych technologii wzmacniający konkurencyjność regionalnej gospodarki. Kierunki działania, jakie zaproponowano w *Strategii* to przede wszystkim wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu, tworzenie infrastruktury dla innowacyjnego przemysłu, wspieranie rozwoju klastrów i inicjatyw klastrowych. Ten ostatni element jest szczególnie rozwijany w województwie podkarpackim.

Odrębną kwestią jest odpowiedź na pytanie o sporządzenie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 w oparciu o *Strategię rozwoju województwa – Podkarpackie 2020*. Projekt z dnia 26.09.2014 roku Regionalnego Programu Operacyjnego WP składa się z 12 sekcji, z których pierwsze dwa są szczególnie istotne, jeśli chodzi o *Strategię* rozwoju. Sekcja 1 została zatytułowana *Strategia dotycząca wkładu programu operacyjnego w realizację Unijnej Strategii na rzecz inteligentnego, zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz osiągnięcie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej*. W pierwszej kolejności projekt przyjmuje założenia wspomnianej już *Agendy Europa 2020* dotyczące inteligentnego, zrównoważonego wzrostu mającego na uwadze włączenie społeczne oraz spójność społeczną, gospodarczą i terytorialną. W dalszej części dokonano diagnozy wyzwań, potrzeb i potencjałów obszarów i/lub sektorów objętych programem. Projekt został skonstruowany wg schematu: stan obecny w regionie, wyzwania i oczekiwane efekty. Ukazanie obszarów jak gospodarka województwa, e-usługi publiczne, transport, edukacja, czysta energia, ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom kultura i dziedzictwo kulturowe, system osadniczy województwa podkarpackiego, rynek pracy, integracja społeczna zostało przeprowadzone w oparciu o *Strategię rozwoju województwa – Podkarpackie 2020* oraz inne dokumenty jak dane z Eurostatu, GUS, Bank Danych Lokalnych. W następnej kolejności uzasadnienia wyboru celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych dokonano w oparciu o diagnozę oraz uwzględniając unijne, krajowe i regionalne dokumenty strategiczne (s.46 RPO WP).

Sekcja 2 to ukazanie osi priorytetowych, których określono dziesięć, a zaliczono do nich: konkurencyjną i innowacyjną gospodarkę, cyfrowe podkarpacie, czystą energię, ochronę środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego, infrastrukturę komunikacyjną, spójność przestrzenną i społeczną, regionalny rynek pracy, integrację społeczną, jakość edukacji i kompetencje w regionie oraz pomoc techniczną. Ustanowienie takich właśnie osi priorytetowych jest również wynikiem aktualizacji *Strategii* na lata 2014-2020. W wyraźny sposób mowa jest o zbudowaniu zrównoważonego, w wymiarze gospodarczym i społecznym regionu, wykorzystującym swoje potencjały jak: pracowników na rynku pracy, ich wykształcenie i kompetencje. Również założenie

o modernizacji infrastruktury znajduje wyraz z osiach priorytetowych. Wszystko to pozwala na sformułowanie wniosku o wykorzystaniu *Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2020* oraz innych towarzyszących jej dokumentów, jak: *Agenda 2020*, *Strategia Długookresowa i Strategia Średniookresowa dla Polski*, dla skonstruowania projektu RPO WP na lata 2014-2020.

Strategia była podstawowym punktem odniesienia dla RPO WP w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz towarzyszących mu dokumentów, jak wynika z analizy desk research oraz z badań prowadzonych wśród pracowników UMWP. Badani oceniali RPO WP 2014-2020, w tym zaplanowane kierunki wsparcia oraz nakłady finansowe, pod kątem wdrażania *Strategii* w poszczególnych dziedzinach działań strategicznych, priorytetach tematycznych i kierunkach działań. Zdaniem badanych istnieją jednak pewne nieścisłości oraz trudności w realizacji celów strategicznych w ramach RPO wynikające z niedoboru środków, z konstrukcji RPO WP 2014-2020 oraz z niedookreślonego sposobu przełożenia zapisów na realizację polityki na poziomie miast i gmin. W kontekście tego typu trudności, badani zwracali również uwagę na możliwości realizacji działań w ramach innych programów, niemniej względem tych programów badanych także zdarzało się formułować krytyczne uwagi. Najistotniejsze trudności w realizacji działań strategicznych w oparciu o programy operacyjne, ze szczególnym uwzględnieniem RPO WP 2014-2020, dotyczyły:

- mogących wystąpić trudności w działaniach zaplanowanych w ramach priorytetu tematycznego 2.6 Sport powszechny, wynikających z ograniczonej wielkości środków oraz z konstrukcji RPO; trudności mogą dotyczyć zwłaszcza budowy i modernizacji infrastruktury sportowej;
- rozdziwki między zapisami *Strategii* i RPO odnoszącymi się do polityki miejskiej i gminnej w obszarze metropolitalnym Rzeszowa oraz w obszarze biegunów wzrostu - nieokreślenie sposobu przełożenia zapisów na poziom lokalny; zredukowanie możliwości realizacji potrzeb wyższego rzędu;
- mogących się pojawić trudności w budowaniu spójności rynków pracy wokół biegunów wzrostu;
- mogących wystąpić trudności w rozwoju turystyki (w związku z trudnością pozyskania inwestorów) i rolnictwa (zwłaszcza w zakresie poprawy promocji zdrowej żywności);
- konieczności dostosowania się do nowego planu transportowego, co może utrudnić realizację działań w ramach priorytetu tematycznego 3.1. Rozwój sieci transportowej; trudności z realizacją w ramach RPO działań związanych z budową dróg lokalnych;
- niepełnej zgodności programu POWER z realizowanym programem stypendialnym;
- wynikających z konstrukcji RPO trudności w realizacji działań w ramach priorytetu tematycznego 2.5 Zdrowie publiczne, ukierunkowanych na budowę bloków operacyjnych.

Badani przedstawiciele UMWP w Rzeszowie, konstruując *Strategię*, wskazywali ponadto na inne dokumenty strategiczne:

„Tutaj jakby odpowiedź jest naturalna. RPO jest dla nas takim podstawowym instrumentem, zwłaszcza, że mamy możliwość go kreować. Natomiast dla nas jest jeszcze ważny Program Operacyjny Polska Wschodnia na przyszłość. I obecnie jest to Rozwój Polski Wschodniej, który de facto jeszcze przetrwał. Staraliśmy się też uwzględniać dokumenty krajowe, więc nasza strategia powstaje w zgodności i spójności z dokumentami strategicznymi rządowymi. Chociażby Strategia Transportu, która mówi o dostępności komunikacyjnej.”

Wśród działań, programów i projektów realizowanych lub przygotowywanych w badanych instytucjach podległych i komórkach organizacyjnych Urzędu wymieniono program Strategicznego Rozwoju Bieszczad i Strategiczny Program Błękitny San. Są to projekty uszczegółowiające *Strategię*. Dotyczą dostosowania zapisów *Strategii* do obszarów funkcjonalnych. Analiza dokumentów oraz wypowiedzi badanych stanowią potwierdzenie zgodności tych programów z celami *Strategii*, co stanowi także zaświadczenie, że kierunki działań zapisane w *Strategii* dla poszczególnych dziedzin działań strategicznych znajdują odzwierciedlenie w działaniach władz województwa – na poziomie konstruowania dalszych, bardziej szczegółowych dokumentów strategicznych.

„To są dokumenty programowe, które są zawarte w systemie realizacji Strategii. One mają być takimi planami doszczegółowienia Strategii w konkretnych obszarach (...). I tutaj przyjęliśmy formułę, że może to będzie program rozwoju.”

Dokumenty te wynikają z poprzednich założeń, stąd istnieje potrzeba tylko niewielkiego ich dopasowania do *Strategii*.

Podsumowując, **analiza *Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2020* oraz innych dokumentów strategicznych i programowych wykazała zgodność tych dokumentów, z uwzględnieniem ich nadrzędności i podrzędności.**

4. Ocena realizacji *Strategii* z perspektywy celów i priorytetów

4.1. Trafność i zasadność doboru wskaźników monitorowania *Strategii*

Przeprowadzona analiza wykazała trafność i zasadność zdecydowanej większości wskaźników monitorowania *Strategii*.

Zaletą zastosowanych wskaźników jest - po pierwsze – ich mierzalność, po drugie - co tyczy się wskaźników bazujących na statystyce publicznej, dostępność i – w wielu przypadkach - porównywalność z wartościami na poziomie krajowym oraz regionalnym. Chociaż część wskaźników uzyskanych z różnych źródeł regionalnych można uznać za bardziej trafne, ich wartość eksplanacyjną osłabiają trudności związane z porównywalnością danych do poziomu ponadregionalnego oraz – w niektórych przypadkach - brak aktualizacji w ujęciu rocznym.

Takie cechy wskaźników jak mierzalność i porównywalność stanowiły również ważne kryterium doboru wskaźników monitorowania *Strategii* przez twórców dokumentu:

„Problem z samym określeniem wskaźników zawsze jest, bo zawsze przy tworzeniu tego typu dokumentów trzeba narzucić sobie wybór takich wskaźników, żeby obrazowały nam coś, żeby były mierzalne i realne do osiągnięcia.” (P)

Trafność i zasadność wskaźników należy odnosić przede wszystkim do priorytetów tematycznych, gdyż na tym poziomie zostały określone. Nieprzypisanie wskaźników do określonych – w ramach priorytetów tematycznych - kierunków działań, a także do określonych – w ramach kierunków działań – efektów, stanowi – z jednej strony – o trudnościach pomiaru efektów, z drugiej – znacząco ogranicza ich ilość, co przy 168 wskaźnikach cząstkowych – przyspiesza proces analityczny. Taki też cel stawiali sobie autorzy *Strategii*; w aktualnej wersji dokumentu postanowiono także ograniczyć liczbę wskaźników, wybierając przede wszystkim te, których wartości są aktualizowane corocznie:

„Dramaty były dlatego, że pojawiła się znacznie dłuższa lista wskaźników, która była zaproponowana przez członków zespołu (...). Badawczość oparta musi być na systemie systematycznym (...), te wskaźniki muszą pojawiać się rocznie, bo taka jest perspektywa raportowania.” (P)

Pewne trudności związane z prowadzeniem analizy w oparciu o wskaźniki monitorowania *Strategii* wynikają również z nierównomiernego rozłożenia wskaźników w obrębie poszczególnych priorytetów. W związku z zastosowaniem wskaźników, których wartości aktualizowane są w cyklu dłuższym, niż roczny, o zmianach zachodzących w obrębie poszczególnych priorytetów tematycznych trudno wnioskować jedynie w oparciu o określone wskaźniki; konieczne zatem staje się poszukiwanie przejawów oczekiwanych zmian w innych materiałach źródłowych oraz wnioskowanie na ich temat w oparciu o materiał empiryczny. Nie w pełni zasadne staje się również zagregowanie wskaźników do wartości wskaźników syntetycznych, bowiem ich specyfika oraz różny poziom ich związku z kierunkami działań i założonymi efektami, mogą nie tylko uniemożliwić wnioskowanie na temat wszystkich wyznaczonych kierunków działań, ale także istotnie zafałszować obraz – stan i dynamikę przemian w województwie. Z powyższych względów, autorzy raportu skłaniają się raczej do interpretacji zmiany poszczególnych wartości wskaźników dla województwa, z uwzględnieniem

różnic między wartością bazową a wartością docelową oraz – jeśli to możliwe w ramach statystyki publicznej – poprzez porównanie zmian wartości tych samych wskaźników dla województwa i dla kraju⁵⁶.

Związki wskaźników z kierunkami działań przedstawiały się następująco: wskaźniki odnosiły się jednocześnie do kilku kierunków działań, do jednego kierunku działań, a także – do kilku lub jednego z określonych – na poziomie kierunków działań - efektów. Ponadto, niektóre wskaźniki można uznać za korelaty kierunków działań lub efektów; w tym sensie zmiany w obrębie ich wartości można traktować jako (mniej lub bardziej prawdopodobne) następstwo realizowanych działań lub uzyskiwanych efektów. W niektórych przypadkach wskaźniki wprost odnosiły się do odpowiednich efektów. Ostatnie wynikało również – po części – ze sposobu konstruowania zakresów pojęciowych poszczególnych efektów. Część efektów odnosiła się bezpośrednio do założonych działań, część natomiast do oczekiwanych rezultatów działań.

Warto zaznaczyć, że mając na względzie ostatni sposób konstruowania zakresów pojęciowych dla poszczególnych efektów, trudno oczekiwać, że realne efekty znajdą odzwierciedlenie na poziomie wskaźników już po pierwszym roku obowiązywania *Strategii*. Opinię tę zdają się podzielać również przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego, jednostek podległych oraz aktorzy zaangażowani w konstruowanie dokumentu:

„Okres jest krótki, roczny, w związku z tym trudno oczekiwać jakichś radykalnych zmian w województwie.” (P)

Zdaniem badanych – z którym należy się zgodzić - o szczegółach dotyczących realizacji wskaźników będzie można mówić dopiero za kilka lat, także z tego względu, że na poszczególne efekty będą mieć wpływ czynniki zewnętrzne, takie jak sytuacja gospodarcza całego kraju, czy sytuacja geopolityczna. Dodatkowym utrudnieniem analitycznym – w przekonaniu badanych – jest również kończąca się perspektywa finansowa. Trudno o pewność, jakie możliwości rozwojowe stworzy nowa perspektywa, jak również trudno oceniać zgodność realizacji ze *Strategią* tych działań, które zostały wdrożone w okresie obowiązywania wcześniejszej wersji *Strategii*. Ostatnie można odnosić także do zgodności wcześniej rozpoczętych projektów z nowym elementem *Strategii*, jakim są Obszary Strategicznej Interwencji.

W tabeli przedstawione zostały wskaźniki z różnych względów uznane za nietrafne. Przy każdym takim wskaźniku wskazane zostało uzasadnienie nietrafności. Problem nietrafności wskaźników oraz wszelkie wątpliwości, jakie w tym zakresie pojawiły się na etapie analizy, zostały skonfrontowane z opiniami ekspertów w ramach panelu eksperckiego.

---

⁵⁶ Wskaźniki syntetyczne obrazujące dynamikę zmian zachodzących w obrębie poszczególnych priorytetów zostały obliczone i zawarte w aneksie, wraz z opisem metody dokonania obliczeń. Z wyżej opisanych przyczyn nie znalazły zastosowania w formułowaniu wniosków; stanowią jedynie wartość poglądową.

Tabela 32. Uwagi i rekomendacje odnoszące się do trafności wskaźników monitorowania *Strategii*

Nr wskaźnika	Wskaźnik	Uwagi i rekomendacje
Priorytet tematyczny 1.1. Przemysł		
3	Odsetek pracujących w II sektorze gospodarki (%)	Przejęcie od produkcji pracochłonnej do produkcji wiedzochłonnej wiąże się ze spadkiem zatrudnienia w II sektorze. Wskaźnik jest bardziej odpowiedni do pomiaru zmian w przemyśle pracochłonnym, kierunki działań w <i>Strategii</i> dotyczą natomiast zwiększenia innowacyjności przedsiębiorstw przemysłowych. Rekomenduje się zmianę wartości docelowej wskaźnika (obniżenie, określenie „utrzymanie na poziomie wartości bazowej” lub utrzymanie wskaźnika na poziomie wartości nie niższej niż 95% wartości bazowej”).
6	Liczba klastrów działających w województwie podkarpackim	Znaczący wzrost liczby klastrów może stanowić przeszkodę w zwiększeniu liczby członków klastrów. Rekomenduje się zmianę wartości docelowej wskaźnika na „wzrost o 15%”.
Priorytet tematyczny 1.5. Instytucje otoczenia biznesu		
1	Wartość udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeń kredytowych (mln zł)	W roku 2013 nastąpił efekt wypychania poręczeń przez gwarancję de minimis BGK.
2	Liczba udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeń kredytowych	Rekomenduje się stosowanie szerszego zakresu wskaźnika, obejmującego również wartości i liczby innych rodzajów świadczeń.
Priorytet tematyczny 2.3. Społeczeństwo obywatelskie		
3	Odsetek osób przekazujących 1% podatku na rzecz OPP (%)	Trudności w uzyskaniu rzetelności pomiaru dla poszczególnych lat, wynikające ze zmienności procedur związanych z rozliczalnością podatków w określonym roku podatkowym. Zmiany wskaźnika nie muszą odzwierciedlać zmiany siły powiązań społecznych – mogą stanowić pochodną trudności związanych ze zmienną procedurą składania zeznań podatkowych. Rekomenduje się zmianę wskaźnika poprzez odniesienie jego wartości z poziomu województwa do wartości z poziomu ogólnokrajowego, jeśli w przyszłości pojawią się istotne trudności proceduralne w zakresie przekazywania podatku na rzecz OPP.
Priorytet tematyczny 2.1. Edukacja		
4a	Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych szkół zawodowych, techników i liceów ogólnokształcących) (%)	Społeczeństwa ponowoczesne to społeczeństwa wiedzy. W takich społeczeństwach wymagana jest wiedza specjalistyczna. Rekomenduje się przyjęcie założeń pozwalających na zwiększenie odsetka absolwentów techników poprzez zmniejszenie odsetka absolwentów liceów, przy pozostawieniu takiego samego odsetka absolwentów szkół zawodowych. Rekomenduje się określenie wartości docelowej jako „utrzymanie poziomu”
4b	Udział absolwentów techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych szkół zawodowych, techników i liceów ogólnokształcących) (%)	Społeczeństwa ponowoczesne to społeczeństwa wiedzy. W takich społeczeństwach wymagana jest wiedza specjalistyczna. Rekomenduje się przyjęcie założeń pozwalających na zwiększenie odsetka absolwentów techników poprzez zmniejszenie odsetka absolwentów liceów, przy pozostawieniu takiego samego odsetka absolwentów szkół zawodowych. Rekomenduje się określenie wartości docelowej jako 41,5%

Nr wskaźnika	Wskaźnik	Uwagi i rekomendacje
4c	Udział absolwentów liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych zawodowych, techników i liceów ogólnokształcących) (%)	Spółczesne społeczeństwo to społeczeństwo wiedzy. W takich społeczeństwach wymagana jest wiedza specjalistyczna. Rekomenduje się przyjęcie założeń pozwalających na zwiększenie odsetka absolwentów techników poprzez zmniejszenie odsetka absolwentów liceów, przy pozostawieniu takiego samego odsetka absolwentów szkół zawodowych. Rekomenduje się określenie wartości docelowej jako 41,5%
	Rekomendacja ogólna na temat pomiaru założonych efektów	Znacząca część efektów założonych w <i>Strategii</i> nie ma odzwierciedlenia w przyjętych wskaźnikach monitorowania. Rekomenduje się wypracowanie narzędzi, które pozwolą na realizację badań empirycznych na zróżnicowanych grupach badawczych, a zastosowane w nich zmienne i pytania badawcze będą bezpośrednio powiązane z założeniami w <i>Strategii</i> efektami. Rekomenduje się stosowanie ww. narzędzi każdorazowo przy sporządzaniu rocznych raportów ze stanu realizacji <i>Strategii</i> .

4.2. Stan realizacji *Strategii* na poziomie priorytetów tematycznych – w perspektywie: wskaźnikowej, działań, finansowej i terytorialnej

Stan realizacji *Strategii* – w perspektywie wskaźnikowej obrazują wartości określonych wskaźników. W przypadku większości wskaźników (103⁵⁷) nastąpiła zmiana pozytywna, co stanowi jeden z argumentów skłaniających do pozytywnego zaopiniowania realizacji *Strategii* w perspektywie rocznej. Trzydzieści wskaźników, w przypadku których dostrzeżone zostały pozytywne zmiany, przekroczyło wartości docelowe, określone dla roku 2020, dziewiętnaście wskaźników osiągnęło wartości docelowe. W przypadku dziesięciu wskaźników można mówić o zmianie wartości o więcej, niż 50% w stosunku do wartości docelowej (względem wartości bazowej). Przewagę liczebną w kategorii wskaźników, w których odnotowany został wzrost, stanowiły wskaźniki, których wartości wzrosły o co najmniej 50% w stosunku do wartości docelowych (61 wskaźników).

Brak zmiany wartości dotyczył 12 wskaźników, natomiast negatywna zmiana wartości, w stosunku do wartości bazowej zaobserwowana została w przypadku 51 wskaźników.

Tabela 33. Wskaźniki monitoringowe *Strategii* - zestawienie ogólne

Kolor oznaczenia	Stan realizacji wskaźnika	Częstość
	Wskaźniki bazowe	168
	Docelowa wartość wskaźnika przekroczona	13
	Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta	19
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%	10
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%	61
	Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego	12
	Negatywna zmiana wartości wskaźnika	51
	Brak danych	2

⁵⁷ Łączna liczba wskaźników w *Strategii* (z uwzględnieniem wskaźników cząstkowych) wynosi 168.

Priorytety tematyczne, w których dostrzeżonych zostało najwięcej zmian pozytywnych (zawierających większość wskaźników, w których zaobserwowany został wzrost wartości) to:

- Priorytet tematyczny 1.1. Przemysł (4/7)
- Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka (5/6)
- Priorytet tematyczny 1.4. Rolnictwo (4/5)
- Priorytet tematyczny 1.5. Instytucje otoczenia biznesu (8/11)
- Priorytet tematyczny 2.1. Edukacja (11/14)
- Priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe (6/7)
- Priorytet tematyczny 2.5. Zdrowie publiczne (4/6)
- Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna (9/14)
- Priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa (6/7)
- Priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich (8/10)
- Priorytet tematyczny 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków (3/3)
- Priorytet tematyczny 4.2. Ochrona środowiska (5/8)
- Priorytet tematyczny 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii (4/5)

Priorytety tematyczne, w których dostrzeżonych zostało najwięcej zmian negatywnych lub brak zmian (zawierających większość wskaźników, w których zaobserwowany został spadek wartości lub brak zmiany wartości) to:

- Priorytet tematyczny 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe (7/13)
- Priorytet tematyczny 2.4. Włączenie społeczne (3/5)
- Priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu (24/37)

Tabela 34. Wskaźniki monitoringowe Strategii – ujęcie dziedzinowe

Dziedziny działań strategicznych i cele strategiczne				
Zmiana wartości wskaźników	Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka Cel 1: Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej	Kapitał ludzki i społeczny Cel 2: Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców	Sieć osadnicza Cel 3: Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu	Środowisko i energetyka Cel 4: Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa
pozytywna zmiana wartości wskaźników	26	27	37	12
negatywna zmiana lub brak zmiany wartości wskaźników	15	12	32	4

Na podstawie zaobserwowanych zmian wskaźników w poszczególnych priorytetach tematycznych oraz w poszczególnych dziedzinach działań strategicznych można wnioskować o skuteczności realizacji celów strategicznych. Powyższe nie oznacza jednak, że nie należy zintensyfikować podjętych kierunków działań. Przeciwnie – spadek wartości wskaźników dostrzegalny w obrębie każdej dziedziny strategicznej winien być skierowany na wzmocnienie działań w każdej z nich. Jeśli o potrzebie intensyfikacji działań wnioskować na podstawie zmian wartości wskaźników, należałoby wskazać na dziedzinę trzecią – Sieć osadniczą. W przypadku tej dziedziny negatywne zmiany wartości wskaźników (lub brak zmian) pojawiały się najczęściej. Relatywnie najmniej negatywnych zmian wartości wskaźników odnotowanych zostało w dziedzinie - Środowisko i energetyka.

Taki „ilościowy” sposób zapatrywania na wskaźniki ma jednak wyłącznie poglądowy charakter. Skuteczności realizowanych celów nie powinno się ponadto sprowadzać wyłącznie do zmian w obrębie wartości wskaźników. Z tego względu – w celu określenia stanu realizacji *Strategii*, analizy dotyczyły nie tylko wskaźników monitoringowych, ale również działań wpisujących się w poszczególne priorytety, środków przeznaczanych na te działania oraz zgodności działań z Obszarami Strategicznej Interwencji.

4.2.1. Priorytet tematyczny 1.1 Przemysł

Wymiar wskaźnikowy

Do monitorowania stopnia realizacji *Strategii* w ramach priorytetu tematycznego 1.1. Przemysł, zastosowanych zostało siedem określonych w dokumencie wskaźników. Analiza dostępnych danych statystycznych ukazała pozytywne zmiany między wartością bazową, a wartością docelową, w przypadku czterech wskaźników. W przypadku trzech wskaźników, odnotowane zostały spadki wartości.

W województwie podkarpackim w latach 2010-2011⁵⁸ wzrósł udział przemysłu w tworzeniu wartości dodanej brutto (z 27 do 28,3%), co pozostawało w zgodności z oczekiwaniami zawartymi w *Strategii*. Wzrost ekonomicznego znaczenia przemysłu w województwie można uznać za niezagrożony. Na przestrzeni dwóch lat wskaźnik ten zbliżył się do wartości docelowej (określonej na rok 2020) o prawie 40%. Należy zwrócić uwagę, że chociaż wzrost udziału przemysłu w tworzeniu wartości dodanej brutto w ww. okresie zaznaczył się na poziomie całego kraju (z 24,7% do 25,6%), dynamika wzrostu w województwie okazała się wyższa.

Pozytywne, choć – mając na względzie wartość docelową – stosunkowo niewielkie zamiany zasły w województwie w wartości produkcji sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na jednego mieszkańca. W latach 2011-2012 nastąpił procentowy wzrost wskaźnika (z 56,34% do 56,87%) w odniesieniu do wartości krajowej (100%).

---

⁵⁸ Okres, w jakim omawiane były zmiany w obrębie wartości wskaźników, był różny dla poszczególnych wskaźników, co wynikało – po pierwsze (dolna granica) – z określenia w *Strategii* wartości bazowych dla różnych lat, po drugie (górną granicę) – z braku dostępu do najbardziej aktualnych danych statystycznych lub z częstotliwości pomiaru wskaźników w statystykach publicznych (większa niż rok). Braki danych zostały zakodowane w tabelach (b.d.*).

Nieznaczny spadek (o 0,1%) w stosunku do wartości bazowej dotyczył natomiast odsetka pracujących w II sektorze gospodarki. Choć w skali kraju na przestrzeni tych samych lat (2011 – 2013) spadek okazał się wyższy (o 0,2%), tendencję należy traktować jako niezgodną z oczekiwaniami założonymi w *Strategii*. Na powyższą zmianę trudno jednak zapatrywać się jednoznacznie w kategoriach negatywnych, bowiem zmiany strukturalne zachodzące w przedsiębiorstwach, także w związku z wdrażaniem innowacji, mogą wiązać się z koniecznością redukcji zatrudnienia w celu zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw. Wskaźnik, o którym mowa, obrazuje ponadto zmiany przede wszystkim w przemyśle pracochłonnym; zmiany w przemyśle innowacyjnym trafniej określa natomiast wartość dodana brutto⁵⁹. Mając powyższe na względzie, należałoby zatem pozytywnie zapatrywać się już na stabilizację ww. wskaźnika, a jego wzrostu oczekiwać przede wszystkim w związku z ewentualnym powstawaniem nowych przedsiębiorstw przemysłowych.

Można sądzić, że mimo niewielkiego spadku ww. wskaźnika nr 3, zmiany w branży przemysłowej będą w województwie przyjmowały pożądany charakter, co zdaje się sugerować wzrost wartości wcześniej przedstawionych wskaźników. Zmiany te winny - w przyszłości - przyczynić się do uwidocznienia odpowiednich efektów w województwie określonych na poziomie takich kierunków działań jak wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu (1.1.1) czy tworzenie infrastruktury dla innowacyjnego przemysłu (1.1.2).

Odnosząc się do ww. kierunków działań, trudno jednak aktualnie, tj. w oparciu o możliwie najświeższe dane statystyki publicznej (z roku 2012), wnioskować o wzroście współpracy wśród przedsiębiorstw przemysłowych w województwie w zakresie działalności innowacyjnej oraz o wzroście odsetka przedsiębiorstw ponoszących nakłady na ten cel. W obrębie odpowiednich wskaźników (nr 4 i 5) odnotowane zostały spadki (kolejno: z 7,6% do 6,9% i z 16,7% do 14,4%), co – dodatkowo – pozostaje w niezgodności z tendencją ogólnopolską. W skali kraju, w przypadku ww. wskaźników należy mówić bowiem o zmianach pozytywnych (w przypadku wskaźnika nr 4 wzrost z 5,5% do 6,0%; w przypadku wskaźnika nr 5 wzrost z 12,8% do 12,9%). Mimo niekorzystnej dla województwa podkarpackiego tendencji w latach 2011-2012, w najbliższym okresie winna nastąpić poprawa w zakresie uzyskiwania określonych efektów, co należy wiązać ze wzrostem zainteresowania przedsiębiorstw realizacją działań w ramach programów operacyjnych, także o charakterze innowacyjnym⁶⁰. Należy oczekiwać, że zainteresowanie to przełoży się zwłaszcza na zwiększenie dostępu do nowych technologii i know-how oraz na wzrost liczby innowacyjnych projektów badawczych. Zapoczątkowane – jak wynika ze zrealizowanych wśród przedstawicieli przedsiębiorstw badań empirycznych – i planowane w najbliższej perspektywie finansowej działania w zakresie podnoszenia jakości kadr oraz w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy, winny również przełożyć się – w ciągu najbliższych lat – na wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwach regionu. Powyższe winno nastąpić zwłaszcza z tej racji, że orientacja przedsiębiorców na tego typu działania stanowi również rezultat wzmocnienia – w ramach możliwości określonych w programach operacyjnych – mechanizmów wspierających pożądane procesy.

Podobnie należy zapatrywać się na wzrost powiązań między sektorem przemysłu, a sektorem nauki. Choć współpraca obu sektorów – jak wynika z wypowiedzi przedstawicieli uczelni⁶¹ – nie

---

⁵⁹ T. Rachwał, K. Wiedermann, W. Kilar, Rola przemysłu w gospodarce układów regionalnych Unii Europejskiej, Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego 14, 2009, s. 32.

⁶⁰ Zob. badania CATI wśród przedstawicieli sektora prywatnego

⁶¹ Zob. wywiady IDI z przedstawicielami uczelni

jest jeszcze w pełni ugruntowana, stale jest umacniana i poszerzana, tak w ramach współpracy klastrowej, jak i w ramach wspólnych inicjatyw badawczo-rozwojowych, skutkujących również lepszym dopasowaniem profili kształcenia kadr regionu do potrzeb przemysłów innowacyjnych⁶². Za względnie wysoki uznać można również odsetek przedsiębiorstw współpracujących z uczelniami w województwie (25,48%).

Pozytywne zmiany w obrębie wskaźników nr 6 i 7, jakie nastąpiły na przestrzeni lat 2012-2013, pozwalają z dużym prawdopodobieństwem przewidywać stopniowe uzyskiwanie efektów odnoszących się do kolejnego – wpisanego w priorytet tematyczny 1.1 – kierunku działań, jakim jest wzrost współpracy branżowej przedsiębiorstw. Chociaż w dwuletniej perspektywie wzrost liczby klastrów był stosunkowo niewielki, wyraźnie zwiększyła się liczba członków tego typu związków, z czym przede wszystkim należy wiązać przewidywane zmiany.

Tabela 35. Wskaźniki monitoringowe Strategii – priorytet tematyczny 1.1. Przemysł

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 1.1. Przemysł								
1	Udział przemysłu (sekcje B, C, D, E) w tworzeniu wartości dodanej brutto województwa (%)	26,6	27	28,3	b.d.*	b.d.*	30,3	
2	Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca (Polska=100)		56,49	56,34	56,87	b.d.*	60	
3	Odsetek pracujących w II sektorze gospodarki (%)		28,6	30,5	30,4	30,4	33,7	
4	Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej (%)	7,5	7,8	7,6	6,9	b.d.*	10	
5	Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych ponoszących nakłady na działalność innowacyjną - przedsiębiorstwa o liczbie pracujących 10 osób i więcej (%)	18,9	16,1	16,7	14,4	b.d.*	20	
6	Liczba klastrów działających w województwie podkarpackim				19	21	co najmniej podwojenie liczby klastrów	
7	Liczba członków klastrów działających w województwie podkarpackim				567	763	co najmniej potrojenie liczby członków klastrów	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

Wskaźniki bazowe	Docelowa wartość wskaźnika przekroczone	Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%	Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego	Negatywna zmiana wartości wskaźnika	Brak danych

Wymiar działań

⁶² Zob. wywiad IDI z przedstawicielami uczelni,

O realizacji kierunków działań w ramach priorytetu tematycznego 1.1 świadczą projekty rozpoczęte, prowadzone lub zakończone w okresie od 30.08.2013 roku. Na podstawie listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok) realizowano w ramach priorytetu tematycznego 542 projekty. Większość z nich była lub jest realizowana w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, pozostałe – na ogół w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego, nieco rzadziej – w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej, sporadycznie natomiast – w ramach PO Infrastruktura i Środowisko.

Zdecydowana większość projektów (462) pozostawała w zgodności z kierunkiem działania 1.1.1. Wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu i 1.1.2. Tworzenie infrastruktury dla innowacyjnego przemysłu. Niemala ich część dotyczyła wdrażania planów rozwoju eksportu, nawiązania współpracy międzynarodowej czy rozszerzenia sprzedaży eksportowej (co najmniej 61), co można uznać za zaświadczenie o uzyskaniu określonego dla danego kierunku działań efektu, jakim miał być rozwój międzynarodowych oraz krajowych powiązań kooperacyjnych przedsiębiorstw z regionu. Realizację projektów związanych z wdrażaniem planów eksportowych można również wiązać z określonym na poziomie działania 1.1.1. oczekiwaniem, co do poprawy innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw z sektorów wysokiej szansy województwa podkarpackiego, mierzonej wzrostem eksportu produktów tych branż.

W związku z realizacją projektów zorientowanych na implementację nowoczesnych platform, aplikacji i systemów B2B (także P2P), automatyzację procesów biznesowych, w tym także w oparciu o formułę Saas (w liczbie co najmniej 143), z całą pewnością można stwierdzić, że w województwie sukcesywnie wzrasta dostęp do nowych technologii i know-how, co stanowi o jednym z efektów działania 1.1.1.

Ponadto, w województwie dokonuje się rozwój infrastruktury służącej podniesieniu innowacyjności przedsiębiorstw, co uwidacznia się w realizacji projektów zorientowanych zwłaszcza na wdrażanie innowacyjnych technologii produkcji. Oprócz wdrażania innowacyjnych technologii produkcji, nieznacznie rzadziej wdrażane są innowacyjne produkty i usługi, a także dokonywany jest zakup innowacyjnych maszyn i produktów. Wśród projektów innowacyjnych zdarzają się również projekty ukierunkowane na wdrażanie wynalazków oraz rozwiązań zarządczych.

W oparciu o listy beneficjentów zdiagnozowanych zostało co najmniej 166 projektów o charakterze innowacyjnym; znacząca część dotyczyła innowacji z zakresu produkcji materiałowej. Projekty były realizowane – między innymi - w ramach branży lotniczej, a także - miały proekologiczny charakter, co wiązało się również – z innowacjami z zakresu wdrażania nowych technologii i produktów energetycznych. Wśród projektów innowacyjnych nie zabrakło również zorientowanych na budowę i rozbudowę przedsiębiorstw (przykładowo „Utworzenie innowacyjnego zakładu produkującego rury strukturalne i zbiorniki wielkogabarytowe” - PO IG).

Projekty ukierunkowane na wdrażanie innowacyjnych technologii produkcji to – między innymi – przedsięwzięcia w branży lotniczej, takie jak - realizowane w ramach PO IG - „Opracowanie kompleksowej technologii produkcji i montażu części lotniczych”, czy „Uruchomienie produkcji nowego typu przekładni planetarnych turbinowych silników lotniczych”. Przykładem innowacyjności technologicznej może być również projekt realizowany – w ramach PO IG – w branży medycznej pn.

„Wdrożenie trzystopniowej technologii inaktywacji wirusów do produkcji innowacyjnego czynnika von Willebranda”. Inne projekty zaliczone do innowacyjnych z zakresu wdrażania technologii to, między innymi: „Kompleksowa technologia produkcji sprężyn z zastosowaniem innowacyjnych procesów nawijania i szlifowania” (PO IG), „Nowatorska linia technologiczna gwarancją rozwoju F.P.H.U Maxstone s.c.” (RPO WP 2007-2013), „Proekologiczna technologia do odzysku i zagospodarowania strumieni węglowodorowych z wybranych grup odpadów” (PO IG), „Wdrożenie innowacyjnej technologii kompozytowej w procesie produkcji jachtów” (PO IG), „Wdrożenie systemu produkcji innowacyjnych linii technologicznych do bezodpadowego pozyskiwania biopaliwa z kukurydzy” (PO IG).

Niemalą część projektów dotyczyła realizacji prac badawczych nad nowymi technologiami, produktami czy też była ukierunkowana na konstruowanie prototypów produktów. Na listach zidentyfikowanych zostało co najmniej 17 tego typu projektów. Jako przykład można wskazać: „Badania przemysłowe i prace rozwojowe nad innowacyjnymi komponentami silników lotniczych” (PO IG), „Pierwsze wdrożenie wynalazku poprzez uruchomienie produkcji ekologicznych, plazmowych wzmacniaczy energii” (PO IG), „Prace badawcze nad innowacyjnym materiałem sorpcyjnym do redukcji zanieczyszczeń w gazach odlotowych” (PO IG).

Znacznie więcej projektów lokowało się w branży B+R (34). Na ogół dotyczyły one tworzenia centrów badawczo-rozwojowych, rzadziej - wdrażania nowych prorozwojowych kierunków kształcenia, rozbudowywania laboratoriów i usług B+R (oraz zakupu w tym celu odpowiednich narzędzi badawczych i programów). Wśród tego typu projektów nie brakowało inicjatyw z branży medycznej i lotniczej. Przykładowe projekty to: „Utworzenie naukowo-badawczego Laboratorium Międzyuczelnianego w Stalowej Woli” (PO RPW), „Stworzenie Ośrodka Badawczo-Rozwojowego w firmie Olimp Laboratories Sp. z o.o.” (PO RPW), „Utworzenie Centrum Badawczo-Rozwojowego na potrzeby przemysłu lotniczego” (PO IG), „Przyrodniczo - Medyczne Centrum Badań Innowacyjnych” (RPO WP 2007-2013).

Wśród projektów wpisujących się w priorytet tematyczny 1.1 nie zabrakło również takich, w ramach których były realizowane działania proinwestycyjne i probiznesowe (co najmniej 13). Celem tych projektów było zwłaszcza przygotowanie terenów pod inwestycje, nieco rzadziej - rozbudowanie parków naukowo-technologicznych, czy stworzenie inkubatorów.

W zakres priorytetu tematycznego 1.1 Przemysł wpisują się również projekty przeznaczone do realizacji w ramach Kontraktu terytorialnego 2014-2020. Projekty te (takie jak, m.in. „InnoSUPPORT” - Strategiczny system wspierania procesów innowacyjnych w województwie podkarpackim na skalę globalną”, „Budowa niskoemisyjnych autobusów komunikacji miejskiej i międzynarodowej”, „Innowacyjne technologie materiałowe oraz systemy konstruowania, wytwarzania i eksploatacji w przemyśle lotniczym i kosmonautyce”, „Budowa laboratorium Early Neutron Source (ENS) w celu prowadzenia badań materiałowych przy użyciu źródła neutronowego”, „Inteligentne EkoOsiedle 2020 - zintegrowany program badawczo – rozwojowy”) były zorientowane na wspieranie procesów innowacyjnych, realizację badań innowacyjnych oraz na wdrażanie rozwiązań innowacyjnych. W ramach Kontraktu terytorialnego zaplanowane zostało również przedsięwzięcie wspierające działalność badawczo-rozwojową klastra lotniczego, pn. „Rozbudowa infrastruktury badawczo-rozwojowej grupy przedsiębiorstw przemysłu lotniczego regionu

Podkarpacia w zakresie: lotniczych silników turbinowych i ich modułów, statków powietrznych (samolotów i śmigłowców) oraz turbinowych silników pomocniczych APU.”

Wymiar finansowy

W ramach budżetu na rok 2014, województwo podkarpackie wydatkowało blisko 111 mln zł w kierunku zbieżnym z priorytetem tematycznym 1.1. ponad połowa alokacji dotyczyła kierunku działania 1.1.2., gdzie znalazła się budowa Centrum Wystawienniczo - Kongresowego Województwa Podkarpackiego. Do kwot wydatkowanych zgodnie z założeniami priorytetu tematycznego, zaliczono również dotacje dla beneficjentów, realizujących projekty w ramach osi I-VII RPO WP w kierunku przetwórstwo przemysłowe, rozwój przedsiębiorczości. Jednakże ze względu na brak możliwości szczegółowej weryfikacji projektów, pozycja ta nie została przypisana do konkretnego kierunku działań.

Tabela 36. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 1.1. w mln zł

1.1. Przemysł	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
	110,8	31,6	26,1	53,1
1.1.1. Wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu	-	-	-	-
1.1.2. Tworzenie infrastruktury dla innowacyjnego przemysłu	64,0	31,6	26,1	6,3
1.1.3. Wspieranie rozwoju klastrów i inicjatyw klastrowych	-	-	-	-

W przypadku analizy projektów realizowanych na terenie województwa podkarpackiego w okresie objętym badaniem, łączna wartość inicjatyw zbieżnych z priorytetem tematycznym 1.1 wyniosła około 4,4 mld zł. Największa alokacja środków została zidentyfikowana w kierunku 1.1.1. - Wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu. W ramach tego kierunku działań, zaliczono szereg kosztochłonnych inwestycji, związanych z budową innowacyjnych zakładów, bądź linii produkcyjnych. Największa inwestycja dotyczyła budowy zakładu produkcji innowacyjnych szyb dla branży motoryzacyjnej w powiecie tarnobrzeskim, której wartość przekroczyła 350 mln zł, a jej ukończenie planowane jest na IV kwartał 2015 roku. Jednocześnie warto zaznaczyć, że w ramach omawianego kierunku działań wyszczególniono łącznie 5 inwestycji o wartości przekraczającej 100 mln zł oraz łącznie 22 inwestycje o wartości przekraczającej 50 mln zł. Co istotne, wartość wskazanych projektów stanowiła 46,6% łącznej wartości środków w ramach omawianego priorytetu tematycznego.

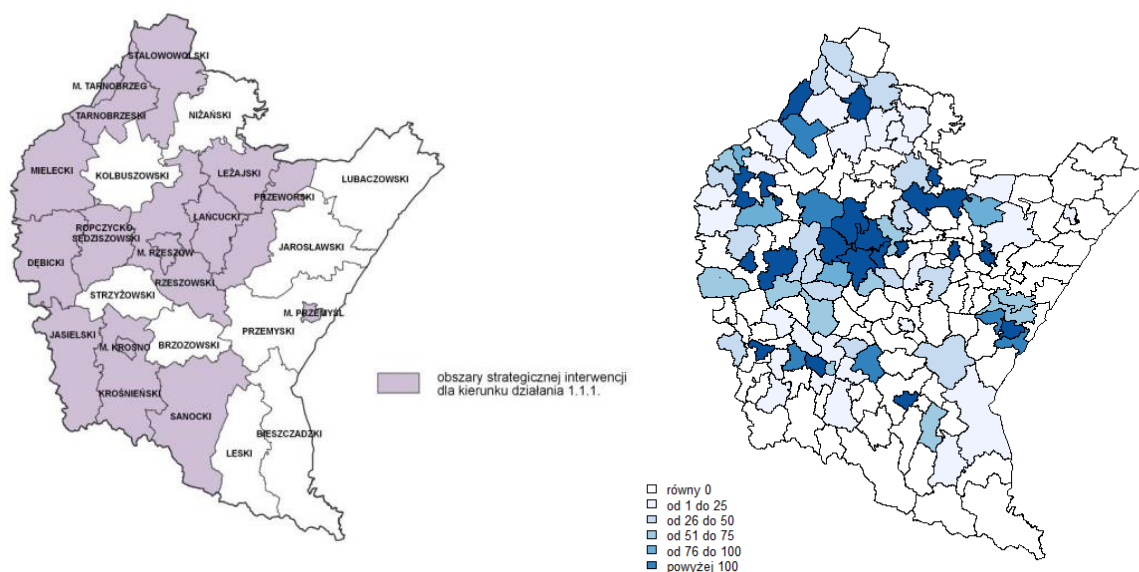
Wysoka alokacja środków wystąpiła również z kierunku 1.1.2., gdzie zaliczono inwestycje z zakresu infrastruktury badawczo-rozwojowej, tworzonej zarówno przez uczenie wyższe, jak również przez podmioty gospodarcze. Największe projekty w tym zakresie, dotyczyły budowy Przyrodniczo - Medycznego Centrum Badań Innowacyjnych oraz rozbudowy Podkarpackiego Parku Naukowo-Technologicznego (PPNT) - II etap.

Tabela 37. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 1.1. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

1.1. Przemysł	PO IG	PO liŚ	PO RPW	RPO	łącznie
1.1. Przemysł	3128,5	226,6	791,9	289,7	4436,5
1.1.1. Wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu	2832,4	143,5	525,0	152,0	3653,7
1.1.2. Tworzenie infrastruktury dla innowacyjnego przemysłu	291,2	83,0	265,9	136,2	776,4
1.1.3. Wspieranie rozwoju klastrów i inicjatyw klastrowych	4,9	-	-	1,5	6,4
Kwota dofinansowania z UE					
1.1. Przemysł	1157,4	134,8	470,3	217,5	1980,4
1.1.1. Wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu	1020,1	69,1	310,1	106,3	1506,1
1.1.2. Tworzenie infrastruktury dla innowacyjnego przemysłu	133,9	65,7	160,2	110,3	470,0
1.1.3. Wspieranie rozwoju klastrów i inicjatyw klastrowych	3,4	-	-	0,9	4,3

Zgodność działań z Obszarem Strategicznej Interwencji⁶³

Rysunek 11. Zestawienie OSI dla kierunku działania 1.1.1., z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)

⁶³ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 38. Priorytet tematyczny 1.1. Przemysł – wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 1.1. Przemysł	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Wymiar wskaźnikowy</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost udziału przemysłu w tworzeniu <u>wartości dodanej brutto</u>; dynamika wzrostu w województwie <u>wyższa, niż w kraju</u> • Wzrost wartości <u>produkcji sprzedanej</u> przemysłu w przeliczeniu na jednego mieszkańca w <u>odniesieniu do wartości krajowej</u> • Nieznaczny <u>spadek (o 0,1%) odsetka pracujących</u> w II sektorze gospodarki • <u>Brak intensyfikacji</u> współpracy przedsiębiorstw przemysłowych w zakresie działalności <u>innowacyjnej</u> – kierunek zmian niezgodny z tendencją ogólnopolską; <u>poziom wskaźnika wyższy, niż w kraju</u> • <u>Spadek odsetka</u> przedsiębiorstw <u>ponoszących nakłady na innowacje</u> – niezgodne z tendencją ogólnopolską - kierunek zmian niezgodny z tendencją ogólnopolską; <u>poziom wskaźnika wyższy, niż w kraju</u>. • Wzrost zainteresowania przedsiębiorstw realizacją działań w ramach programów operacyjnych, o charakterze innowacyjnym (CATI) • Wzrost liczby klastrów - stosunkowo niewielki, wyraźniejszy wzrost liczby członków klastrów <p><u>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Poprawa innowacyjności i konkurencyjności</u> przedsiębiorstw z sektorów wysokiej szansy województwa podkarpackiego, mierzona wzrostem eksportu produktów tych branż - Stosunkowo duża liczba projektów dotyczących wdrażania planów rozwoju eksportu, nawiązania współpracy międzynarodowej czy rozszerzenia sprzedaży eksportowej względnie wysoki odsetek przedsiębiorstw, które deklarowały kierowanie swoich produktów lub usług na rynek międzynarodowy (33,97%) • <u>Wzrost dostępu do nowych technologii</u> i know-how, co stanowi o jednym z efektów - stosunkowo duża ilość projektów zorientowanych na implementację nowoczesnych platform, aplikacji i systemów B2B (także P2P), automatyzację procesów biznesowych, • <u>Rozwój infrastruktury służącej podniesieniu</u> innowacyjności przedsiębiorstw (innowacje technologiczne, nieznacznie rzadziej - innowacyjne produkty i usługi, zakup innowacyjnych maszyn i produktów) • <u>Wdrażanie projektów ukierunkowanych na prace badawcze</u> nad nowymi technologiami, produktami oraz na tworzenie centrów badawczo-rozwojowych) • <u>Realizacja działań proinwestycyjnych i probiznesowych</u>. (przygotowanie terenów pod inwestycje, rozbudowanie parków naukowo-technologicznych czy stworzenie inkubatorów) – <u>potrzeba zwiększenia</u> • <u>Kontynuacja działań</u> uwidoczniła w strukturze projektów przeznaczonych do realizacji w <u>ramach Kontraktu terytorialnego</u> <p>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienia mechanizmów wspierających <u>wzrost zatrudnienia</u> w przedsiębiorstwach regionu, • <u>wzrostu jakości kapitału ludzkiego w przedsiębiorstwach</u> – członkach klastrów/inicjatyw klastrowych. 	<p><u>Adresat rekomendacji: Urząd Marszałkowski</u> Wskazana jest intensyfikacja działań zachęcających przedsiębiorstwa do realizacji przedsięwzięć innowacyjnych we współpracy z innymi przedsiębiorstwami. Wskazane jest stosowanie preferencji dla takich projektów.</p> <p><u>Adresat rekomendacji: IZ RPO WP 2014-2020</u></p> <p>Przy doborze projektów innowacyjnych zaleca się przede wszystkim preferowanie projektów realizowanych wspólnie (przez kilka podmiotów lub przez klastry), rodzaj działalności powinien rzutować na wybór projektów w mniejszym stopniu</p> <p>Wskazane jest preferowanie projektów, w których zakłada się zatrudnienie nowych pracowników</p> <p><u>Adresat rekomendacji: Przedsiębiorcy i klastry</u> Przy realizacji projektów innowacyjnych wskazane jest podejmowanie współpracy z innymi przedsiębiorstwami</p> <p>Na czas realizacji projektów innowacyjnych wskazane jest zatrudnianie nowych pracowników</p>

4.2.2. Priorytet tematyczny 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe

Wymiar wskaźnikowy

Stopień realizacji *Strategii* dla priorytetu tematycznego 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe, możliwy jest do określenia na podstawie określonych w *Strategii* trzynastu wskaźników (z uwzględnieniem cząstkowych; głównych wskaźników - 10). Zmiany pozytywne zaobserwowane zostały w przypadku pięciu wskaźników. Wskaźnik nr 1, 5 i 9 – mając na względzie różnicę między wartością bazową, a wartością docelową – został zrealizowany w co najwyżej 50% (wg dostępnych danych dla określonych lat). W przypadku dwóch wskaźników (nr 4 i 8) można mówić o przekroczeniu docelowej wartości. Wskaźnik nr 7 pozostał na tym samym poziomie, natomiast w przypadku wskaźników pozostałych odnotowane zostały spadki wartości.

Mimo spadku zatrudnienia w II sektorze gospodarki, w województwie podkarpackim można mówić o wzroście zatrudnienia w sektorze B+R w roku 2012 w odniesieniu do roku 2011 (bazowego), co stanowi potwierdzenie zapoczątkowanych zmian zgodnych z kierunkiem określonym w *Strategii*. Istotne, że wartość tego wskaźnika w roku 2012 (nr 8) przekroczyła wartość docelową, przewidzianą na rok 2020. O rozwoju badań stosowanych i rozwojowych w województwie świadczy również wzrost nakładów na działalność B+R na 1 mieszkańca (wskaźnik 1), jaki dokonał się w perspektywie lat 2011-2012. Mimo odnotowanego wzrostu, trudno w sposób jednoznaczny zapatrywać się na możliwość zwiększenia konkurencyjności regionu w tym zakresie, bowiem różnice między nakładami na działalność B+R na 1 mieszkańca w województwie, a nakładami w skali kraju, nie tylko pozostały dla województwa niekorzystne, ale także – w wyżej określonej perspektywie czasowej - wzrosły (z 84,16% (255/303) do 79,89% (298/373), Polska =100).

Województwo umocniło swoją konkurencyjność, jeśli zważyć na liczbę udzielonych patentów na wynalazki krajowe przez Urząd Patentowy RP (wskaźnik nr 4). W tym wypadku, nie tylko możliwe stało się uzyskanie wzrostu powyżej 20%, ale również zwiększenie udziału województwa w liczbie uzyskanych patentów na tle kraju (z 2,66% (53/1989) w roku 2011 do 3,33% (78/2339) w roku 2013. Mając na względzie powyższe, za nieco mniej istotny można uznać spadek liczby zgłoszeń wynalazków krajowych w Urzędzie Patentowym RP (wskaźnik nr 4), co nie pozostawało w zgodzie z tendencją ogólnopolską. Wzrost liczby zgłoszeń wynalazków w skali kraju, jaki dokonał się na przestrzeni lat 2011-2013 spowodował spadek udziału województwa w liczbie zgłoszeń, z 3,09% (120/3878) do 2,66% (113/4237).

Jeśli zważyć na wzrost liczby zleceń badawczych dla uczelni (wskaźnik nr 5), a także na wzrost liczby studentów na kierunkach zamawianych (wskaźnik nr 9), można stwierdzić, że określone w *Strategii* – dla kierunku 1.2.1, 1.2.2 i 1.2.3 – efekty, są uzyskiwane lub, że możliwe będzie ich zaobserwowanie w okresie realizacji *Strategii*.

Uzyskanie odpowiednich efektów, zwłaszcza takich, jak budowanie międzynarodowych zespołów badawczych, czy zwiększenie liczby samodzielnych pracowników naukowych w obszarze nauk wspierających potencjały rozwojowe regionu, będzie jednak możliwe jedynie przez zwiększenie zaangażowania odpowiednich podmiotów lub przez wprowadzenie dodatkowych instrumentów wsparcia, bowiem w województwie, na przestrzeni lat 2012-2013 miał miejsce spadek udziału samodzielnych pracowników naukowych w ogólnej liczbie nauczycieli akademickich (wskaźnik nr 2), spadek liczby zespołów badawczych ogółem w podstawowym miejscu pracy (wskaźnik nr 3a), a zwłaszcza – spadek liczby międzynarodowych zespołów badawczych (wskaźnik 3b) oraz wartości zleceń badawczych dla uczelni (wskaźnik nr 6).

Tabela 39. Wskaźniki monitoringowe Strategii – priorytet tematyczny 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe								
1	Nakłady na działalność B+R na 1 mieszkańca (zł)	90	239	255	298	b.d.*	350	
2	Udział samodzielnych pracowników naukowych w ogólnej liczbie nauczycieli akademickich w podstawowym miejscu pracy (%)				25	22,4	28	
3a	Liczba zespołów badawczych ogółem				431	297	480	
3b	Liczba międzynarodowych zespołów badawczych				73	17	100	
4a	Liczba zgłoszeń wynalazków krajowych w Urzędzie Patentowym RP	70	82	120	103	113	wzrost o 20%	
4b	Liczba udzielonych patentów na wynalazki krajowe przez Urząd Patentowy RP	45	32	53	49	78	wzrost o 20%	
5	Liczba zleceń badawczych dla uczelni				365	391	500	
6	Wartość zleceń badawczych dla uczelni (mln zł)				54,9	4,7	100	
7	Liczba jednostek o statusie Krajowego Naukowego Ośrodka Wiodącego				0 ^c	0 ^c	3	
8	Zatrudnieni w B+R (EPC)	1604,7	4079,3	2851,3	3832	b.d.*	3500	
9	Liczba studentów studiujących na kierunkach zamawianych				7098	7990	10000	
10a	Liczba zakończonych projektów B+R zrealizowanych poprzez system grantowy				45	34	70	
10b	Wartość zakończonych projektów B+R zrealizowanych poprzez system grantowy (mln zł)				25,2	21,9	44	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczone		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁶⁴

W ramach priorytetu tematycznego 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe zidentyfikowanych zostało 18 projektów z listy beneficjentów. Większość z nich była realizowana w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego, pozostałe – w ramach PO RPW i PO IiŚ.

Realizowane projekty wpisywały się w kierunki działań określone dla ww. priorytetu tematycznego. Mając na względzie zidentyfikowane projekty, można stwierdzić, że w województwie podkarpackim dokonywał się rozwój badań stosowanych i rozwojowych (działanie 1.2.1. Rozwój badań stosowanych i rozwojowych obejmujących specjalizacje regionalne jako kluczowy czynnik wzmacniania przewag konkurencyjnych województwa). Spośród 18 projektów, 8 miało charakter stricte badawczy, a tematyka badań mieściła się w obrębie nauk ścisłych. Niektóre projekty ukierunkowane były na rozwój zaplecza badawczego; w ramach działania powstały – między innymi – takie inicjatywy jak „Laboratorium Międzyuczelniane w Stalowej Woli” (PO RPW), realizujące badania w takich dziedzinach jak chemia, biologia, inżynieria materiałowa, „Zakład Nauk o Człowieku w Rzeszowie” (RPO WP 2007-2013), służący studentom medycyny, „Kompleks Naukowo-Dydaktyczny Centrum Mikroelektroniki i Nanotechnologii Uniwersytetu Rzeszowskiego” (PO IiŚ), ukierunkowany na badania z zakresu fizyki, biologii, biotechnologii i matematyki czy „Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Komputerowego” (RPO WP 2007-2013).

W działanie 1.2.2. Wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów, wpisywały się zwłaszcza projekty ukierunkowane na rozwój bazy i infrastruktury dydaktycznej (nierzadko ukierunkowane również na rozwój bazy naukowo-badawczej). Niektóre były ukierunkowane również na wzmacnianie specjalizacji regionalnych, co dotyczyło się między innymi projektu dofinansowanego przez RPO WP 2007-2013 na budowę Regionalnego Centrum Edukacji Zawodowej i Nowoczesnych Technologii w Krośnie. W centrum, zlokalizowanym przy Zespole Szkół Gimnazjalnych, funkcjonują trzy pracownie lotnicze. Ważnym elementem projektu jest współpraca Centrum z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową, a także współpraca z działającymi w regionie przedsiębiorstwami, które zapewniają pracę najlepszym absolwentom szkoły. Podobnym przykładem może być Regionalne Centrum Edukacji Zawodowej i Nowoczesnych Technologii w Strzyżowie, na które środki również pozyskane zostały z RPO WP 2007-2013. Zamierzeniem Zarządu Powiatu jest współpraca Centrum m.in. ze stowarzyszeniem „Dolina Lotnicza”, zrzeszającym zakłady przemysłu lotniczego z regionu.

Część projektów realizowanych w ramach priorytetu tematycznego 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe, była ukierunkowana na współpracę uczelni z przedsiębiorstwami. W ramach projektu Nauka – Staż – Gospodarka, realizowane były staże, zarówno – w przedsiębiorstwach - dla pracowników naukowych, jak i na uczelniach – dla pracowników przedsiębiorstw. Projekt „Staż sukcesem naukowca” (PO KL) przewidywał natomiast transfer wiedzy w podkarpackim środowisku nauki i biznesu oraz budzenie motywacji pracowników naukowych, naukowo-dydaktycznych i dydaktycznych do zakładania firm typu spin off/out oraz do komercjalizacji wiedzy naukowej w przedsiębiorstwach. Projekty realizowane w ramach priorytetu tematycznego 1.2. były również ukierunkowane na stworzenie funduszu stypendialnego dla doktorantów.

---

⁶⁴ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Współpraca środowisk uczelnianych z sektorem przemysłowym była lub jest realizowana także w ramach specjalistycznych szkoleń dla pracowników przedsiębiorstw, prowadzonych przez pracowników nauki. Taki charakter miał projekt skierowany do branży lotniczej, pn. „Szkolenia techniczne umożliwiające transfer wiedzy i umiejętności z zakresu B+R pomiędzy sektorem nauki i przedsiębiorców z branży lotniczej” (PO KL). Celem projektu jest wsparcie branży lotniczej województwa podkarpackiego, stanowiącej pierwszą inteligentną specjalizację regionu, poprzez zaoferowanie firmom lotniczym możliwości bezpłatnego udziału pracowników w specjalistycznych szkoleniach technicznych. W celu zintensyfikowania transferu wiedzy, zaplanowane zostały szkolenia prowadzone przez pracowników naukowych uczelni wyższych, zaangażowanych w prace badawczo-rozwojowe na rzecz przemysłu.

W zakres priorytetu tematycznego 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe, wpisywały się również projekty przeznaczone do realizacji w ramach Kontraktu terytorialnego. Znaczna ich część była zorientowana na realizację badań stosowanych i rozwojowych, obejmujących specjalizacje regionalne oraz na transfer wiedzy między przedsiębiorstwami z branży przemysłowej, a uczelniami wyższymi. Do priorytetu tematycznego 1.2. można również przypisać projekty ukierunkowane na rozwój nauk medycznych. Przykładowe projekty, jakie w powyższym kontekście można wskazać, to: „Zintegrowane badania w obszarze energetyki, technologii informacyjno - komunikacyjnych i mechatronicznych w ramach Regionalnego Centrum Badawczo - Rozwojowego Odnawialnych Źródeł Energii Politechniki Rzeszowskiej”, „Innowacyjne Centrum Rozwoju Technologii Medycznych”, „Rozwój interdyscyplinarnych centrów badawczych jako element naukowej identyfikacji województwa podkarpackiego”, „System informatyczny do automatycznego przeprowadzania badań przesiewowych, pozwalający na wczesne wykrywanie groźnych dla życia chorób wymagających specjalistycznego leczenia (DIAGRES)”, „Centrum Transferu Wiedzy i Technologii w zakresie odnawialnych źródeł energii (OZE)”, „Rozbudowa infrastruktury badawczo-rozwojowej grupy przedsiębiorstw przemysłu lotniczego regionu Podkarpacia w zakresie: lotniczych silników turbinowych i ich modułów, statków powietrznych (samolotów i śmigłowców) oraz turbinowych silników pomocniczych APU”, „Cyfrowe Centrum Innowacji i Komercjalizacji Wiedzy Polski Wschodniej”.

Wymiar finansowy

W ramach priorytetu 1.2. w 2014 roku wyszczególniono finansowanie w ramach kierunku działania 1.2.2. Wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów. Finansowanie obejmuje dotacje dla beneficjentów realizujących projekty w ramach osi I-VII RPO WP w zakresie działalności dydaktycznej w szkolnictwie wyższym, co stanowiło podstawę do kategoryzacji.

Tabela 40. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 1.2. w mln zł

1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
1.2.1. Rozwój badań stosowanych i rozwojowych obejmujących specjalizacje regionalne jako kluczowy czynnik wzmocnienia przewag konkurencyjnych województwa	-	-	-	-

1.2.2. Wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów	1,1	-	-	1,1
1.2.3. Rozwijanie systemu kształcenia na poziomie wyższym wzmacniającego specjalizacje regionalne	-	-	-	-

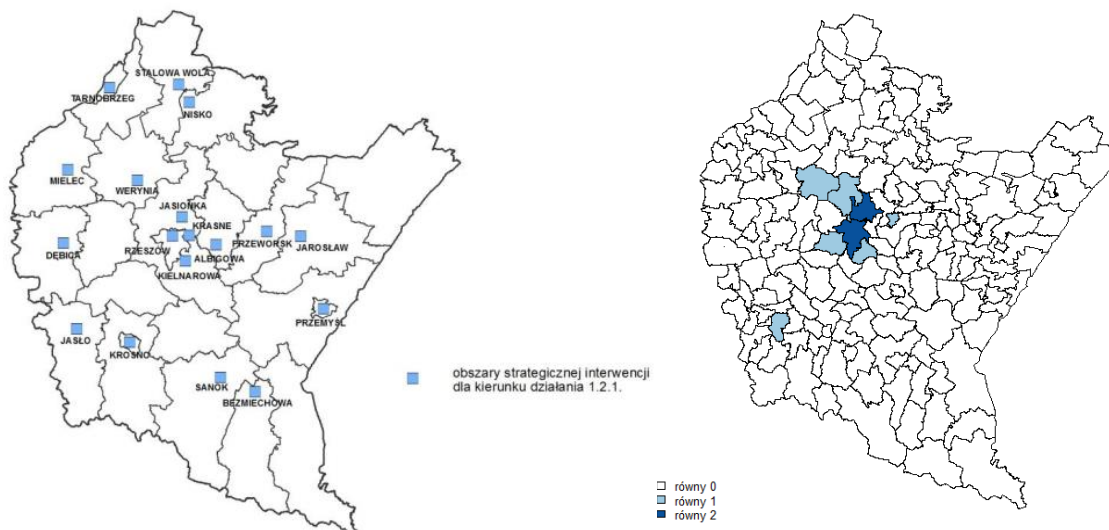
Biorąc pod uwagę wartość projektów zrealizowanych, lub będących w trakcie realizacji w okresie objętym badaniem, można zauważyć, że omawiany priorytet był finansowany głównie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego. Łącznie w ramach priorytetu zostało wydatkowanych bliski 147 mln zł, z czego 104,6 mln stanowiło dofinansowanie UE. Największe nakłady zostały zagregowane w kierunku 1.2.2. - Wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów, gdzie największymi przedsięwzięciami o wartości przekraczającej 20 mln zł były „Baza dydaktyczna i badawcza niezbędna dla powstania i rozwoju kierunku inżynieria środowiska na Wydziale Zamiejscowym Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli”, „Zakład Nauk o Człowieku” oraz „Regionalne Centrum Edukacji Zawodowej i Nowoczesnych Technologii w Krośnie”.

Tabela 41. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 1.2. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe	PO IiŚ	RPO	Łącznie
	26,2	120,7	146,9
1.2.1. Rozwój badań stosowanych i rozwojowych obejmujących specjalizacje regionalne jako kluczowy czynnik wzmacniania przewag konkurencyjnych województwa	-	11,5	11,5
1.2.2. Wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów	26,2	95,5	121,7
1.2.3. Rozwijanie systemu kształcenia na poziomie wyższym wzmacniającego specjalizacje regionalne	-	13,7	13,7
Kwota dofinansowania z UE			
1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe	17,9	86,7	104,6
1.2.1. Rozwój badań stosowanych i rozwojowych obejmujących specjalizacje regionalne jako kluczowy czynnik wzmacniania przewag konkurencyjnych województwa	-	8,1	8,1
1.2.2. Wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów	17,9	67,7	85,6
1.2.3. Rozwijanie systemu kształcenia na poziomie wyższym wzmacniającego specjalizacje regionalne	-	10,9	10,9

Zgodność działań z Obszarem Strategicznej Interwencji⁶⁵

Rysunek 12. Zestawienie OSI dla kierunku działania 1.2.1., z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 42. Priorytet tematyczny 1.2. Nauka badania i szkolnictwo wyższe - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 1.2. Nauka badania i szkolnictwo wyższe	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Perspektywa wskaźnikowa</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Mimo spadku zatrudnienia w II sektorze gospodarki, w województwie podkarpackim można mówić o wzroście zatrudnienia w sektorze B+R wzrost nakładów na działalność B+R na 1 mieszkańca – przy niekorzystnym dla województwa wzroście dysproporcji względem kraju, (z 84,16 (255/303) do 79,89% (298/373), Polska =100) wzrost liczby udzielonych patentów na wynalazki krajowe przez Urząd Patentowy RP. Wzrost udziału województwa w liczbie uzyskanych patentów na tle kraju (z 2,66% (53/1989) w roku 2011 do 3,33% (78/2339) w roku 2013) spadek liczby zgłoszeń wynalazków krajowych w Urzędzie Patentowym RP; spadek udziału województwa w liczbie zgłoszeń, z 3,09% (120/3878) do 2,66% (113/4237) wzrost liczby zleceń badawczych dla uczelni przy jednoczesnym spadku wartości zleceń badawczych dla uczelni wzrost liczby studentów na kierunkach zamawianych spadek udziału samodzielnych pracowników naukowych 	<p><u>Adresat rekomendacji: Urząd Marszałkowski</u> Wskazana jest intensyfikacja dotychczasowych działań zachęcających podmioty do zgłaszania wynalazków w Urzędzie Patentowym RP.</p> <p>Wskazane jest zachęcanie podmiotów do tworzenia nowych zespołów badawczych, w tym zwłaszcza międzynarodowych.</p> <p>Wskazana jest intensyfikacja działań ukierunkowanych na wzrost współpracy między uczelniami i biznesem.</p> <p>Wskazane jest zachęcanie przedsiębiorstw innowacyjnych do realizacji staży i praktyk oraz zachęcanie uczelni do kierowania studentów na praktyki w szczególności do takich przedsiębiorstw.</p> <p><u>Adresat rekomendacji: IZ RPO WP 2014-2020</u> Wskazane jest preferowanie projektów ukierunkowanych nie tylko na badania innowacyjne, ale również na wdrażanie</p>

⁶⁵ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Priorytet tematyczny 1.2. Nauka badania i szkolnictwo wyższe

Wnioski	Rekomendacje
<p>w ogólnej liczbie nauczycieli akademickich</p> <ul style="list-style-type: none"> • spadek liczby zespołów badawczych ogółem w podstawowym miejscu pracy • spadek liczby międzynarodowych zespołów badawczych <p><u>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • W województwie podkarpackim dokonywał się rozwój badań stosowanych i rozwojowych, jednak w zbyt wolnym tempie. Nieżnaczna część projektów wpisujących się w priorytet 1.2 miała charakter stricte badawczy, jednak tematyka badań mieściła się w obrębie nauk ścisłych Niektóre projekty ukierunkowane były na rozwój zaplecza badawczego; • Dokonywało się wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów Projekty - ukierunkowane na rozwój bazy i infrastruktury dydaktycznej. Niektóre były ukierunkowane również na wzmocnienie specjalizacji regionalnych • Realizowana była współpraca uczelni z przedsiębiorstwami Staże dla pracowników uczelni w przedsiębiorstwach oraz dla pracowników przedsiębiorstw – na uczelniach Motywowanie pracowników naukowych, naukowo-dydaktycznych i dydaktycznych do zakładania firm typu spin off/out Fundusz stypendialny dla doktorantów Specjalistyczne szkolenia dla pracowników przedsiębiorstw, prowadzone przez pracowników nauki • Kontynuacja działań uwidoczniła w strukturze projektów przeznaczonych do realizacji w ramach Kontraktu terytorialnego Badania stosowane i rozwojowe obejmujące specjalizacje regionalne oraz transfer wiedzy między przedsiębiorstwami z branży przemysłowej a uczelniami wyższymi. Projekty ukierunkowane na rozwój nauk medycznych. <p><u>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • budowania regionalnego systemu praktyk i staży w przedsiębiorstwach innowacyjnych oraz promocji wybitnie uzdolnionych studentów • utrwalenie współpracy między sektorem przemysłu i sektorem nauki w dziedzinie badań innowacyjnych	<p>do produkcji wynalazków i rozwiązań innowacyjnych.</p> <p>Przy doborze projektów zaleca się stosowanie preferencji dla tych projektów, których realizacja wiąże się z powoływaniem nowych zespołów badawczych.</p> <p>Wskazane jest preferowanie projektów, w których planowana jest trwała i realna współpraca obu kategorii podmiotów.</p> <p>Wskazane są preferencje dla projektów, w ramach których realizowane są praktyki dla wybitnie uzdolnionych studentów w przedsiębiorstwach innowacyjnych lub staże dla wybitnych absolwentów</p> <p><u>Adresat rekomendacji: Przedsiębiorstwa, uczelnie, ośrodki badawczo-rozwojowe</u> Wskazana jest intensyfikacja współpracy z uczelniami/przedsiębiorstwami/ ośrodkami badawczo rozwojowymi w dziedzinach badawczo-rozwojowych</p> <p>Współpraca powinna prowadzić do utrwalenia i umocnienia związków między podmiotami z różnych sektorów.</p> <p>Współpraca powinna być ukierunkowana nie tylko na badania innowacyjne, ale również – w miarę możliwości – na wdrażanie wypracowanych innowacyjnych rozwiązań</p> <p>W ramach współpracy międzysektorowej powinny powstawać nowe zespoły badawcze Współpraca międzysektorowa powinna umożliwiać realizację praktyk dla wybitnych studentów oraz staży dla wybitnych absolwentów w komórkach lub zespołach B+R</p> <p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>Uczelnie</u> Wskazane jest zwiększenie liczby samodzielnych pracowników naukowych na wydziałach prowadzących badania innowacyjne i prorozwojowe</p> <p>Wskazana jest intensyfikacja działań skierowanych na tworzenie zespołów badawczych, w tym zespołów międzynarodowych</p>

4.2.3. Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka

Wymiar wskaźnikowy

Jeśli o realizacji *Strategii* wnioskować w oparciu o wskaźniki określone dla priorytetu tematycznego 1.3. Turystyka, należałoby skonstatować, że nie uwidaczniają się szczególne zagrożenia dla rozwoju branży turystycznej w województwie. Jedynie w przypadku jednego wskaźnika (nr 1) nie nastąpiła zmiana na korzyść – w województwie – zgodnie z danymi Urzędu Marszałkowskiego w Rzeszowie - nie został jeszcze wybudowany, ani jeden wielofunkcyjny o wysokim standardzie, kompleks rekreacyjno-wypoczynkowy i leczniczy z bazą noclegową o standardzie co najmniej trzech gwiazdek⁶⁶. W przypadku pozostałych wskaźników odnotowany został wzrost, a poziom realizacji wskaźnika nr 5 wyniósł więcej, niż 50%.

Należy także dostrzec, iż w przypadku dwóch wskaźników (nr 3 i 5) nastąpiła niewielka poprawa sytuacji województwa na tle kraju. W latach 2012-2013 udział województwa w ilości udzielonych noclegów turystom zagranicznym wzrósł z 1,24% do 1,28%. Wzrost udziału województwa odnotowany został także w ilości udostępnianych miejsc noclegowych w turystycznych obiektach (w stosunku do roku 2011 – z 3,56% do 3,75%).

Jedynie w przypadku wskaźnika nr 2 można mówić o nieznacznym spadku znaczenia województwa w kraju, mimo dostrzegalnego wzrostu wartości wskaźnika. W roku 2013 w kraju udzielono nieznacznie więcej noclegów w turystycznych obiektach, niż w roku 2012, co przełożyło się na ledwie dostrzegalny spadek udziału województwa w ilości udzielonych noclegów z 3,68% do 3,65%.

Zmiany w obrębie powyższych wskaźników mogą stanowić o realizacji działania 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej.

O jednym z efektów działania 1.3.1. – tj. o poprawie dostępności i ekspozycji turystycznej terenów, miejsc, obiektów oraz zbiorów mających charakter ogólnopolskich oraz ponadregionalnych atrakcji turystycznych lub reprezentujących unikatowe dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe regionu może świadczyć wzrost rocznej frekwencji odwiedzających w 10 wybranych dużych atrakcjach turystycznych regionu (wskaźnik nr 4), natomiast o realizacji działania 1.3.3. Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa można wnioskować w oparciu o zmianę wartości wskaźnika nr 6.

W województwie wzrosła liczba podmiotów zrzeszonych w klastrach turystycznych, co stanowi jeden z zakładanych efektów działania 1.3.3.

---

⁶⁶ Uczestnicy panelu eksperckiego zwracali jednak uwagę, że hotele o wysokim standardzie powstają w województwie, także w efekcie rozbudowy i modernizacji istniejących już obiektów hotelowych.

Tabela 43. Wskaźniki monitoringowe Strategii – priorytet tematyczny 1.3. Turystyka

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka								
1	Liczba zbudowanych wielofunkcyjnych, wysoko standardowych kompleksów rekreacyjno-wypoczynkowych i leczniczych z bazą noclegową o standardzie 3 gwiazdek i wyżej				0	0	6	
2	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach noclegowych (od 2012 roku. zmiana metodologii obliczania wskaźnika - GUS)	1941953	2059123	2108452	2284453	2297077	2 700 tys.	
3	Udzielone noclegi turystom zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych (od 2012 roku zmiana metodologii obliczania wskaźnika - GUS)	142469	153762	153253	147661	159789	230 tys.	
4	Roczna frekwencja odwiedzających w 10 wybranych dużych atrakcjach turystycznych regionu (tys.)				1065	1109	Wzrost o 10%	
5	Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach noclegowych (od 2012 zmiana metodologii obliczania wskaźnika - GUS)			21591	24205	25504	27 tys.	
6	Liczba podmiotów zrzeszonych w klastrach turystycznych, Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz Lokalnych Organizacjach Turystycznych				231	252	500	

* Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczona		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁶⁷

W ramach priorytetu tematycznego 1.3. Turystyka na podstawie list beneficjentów PO KL i Funduszy Europejskich zidentyfikowanych zostało 58 projektów (za odrębny projekt uznawana była część projektu realizowanego w danej gminie), z czego większość była realizowana w ramach PO RPW, pozostałe natomiast – w ramach RPO WP 2007-2013 i PO KL lub – znacznie rzadziej – w ramach PO IiŚ.

⁶⁷ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Większość projektów odnosiła się do działania 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej.

Projekt „Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej” (PO RPW), realizowany w województwie w wielu gminach powiatów: brzozowskiego, jarosławskiego, leżajskiego, lubaczowskiego, łańcuckiego, niżańskiego, przemyskiego, rzeszowskiego, stalowowolskiego, tarnobrzesckiego oraz w mieście Rzeszowie i Przemyślu, doskonale stanowi o założonym w *Strategii* efekcie działania 1.3.1. – „rozwój i poprawa stanu infrastruktury dla turystyki wypoczynkowej, uzdrowskiej (w tym leczniczej), krajoznawczej, aktywnej, przygranicznej, biznesowej i religijno-pielgrzymkowej, w tym zwłaszcza dla turystów zmotoryzowanych, z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych”.

O realizacji działania 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej świadczą również takie inicjatywy, jak – między innymi – „Rewaloryzacja i poprawa dostępności bazyliki i klasztoru OO. Bernardynów w Leżajsku” (PO IiŚ), „Budowa obiektów małej infrastruktury drewnianej w Bieszczadzkim Parku Narodowym” (PO IiŚ), „Roztoczański Program Rozwoju Turystyki - etap I - szlaki, trasy turystyczne, pola namiotowe i infrastruktura turystyczna na terenie Gminy Cieszanów” (RPO WP 2007-2013) czy „Zagospodarowanie zespołu zabytkowego Twierdzy Przemyśl w celu udostępnienia dla turystyki kulturowej” (RPO WP 2007-2013).

W ramach kierunku działania 1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa, oczekiwać należy przede wszystkim poprawy jakości obsługi ruchu turystycznego poprzez doksztalcanie i szkolenie kadr sektora turystycznego. Przykładem projektu sprzyjającego uzyskaniu tego efektu jest projekt „Podkarpacka Turystyka na 5 gwiazdek” (PO KL). Inicjatywa ukierunkowana jest na szkolenia skierowane do mikro, małych i średnich przedsiębiorstw i ich pracowników. W działanie – z ukierunkowaniem na uzyskanie ww. efektu – wpisuje się również projekt „Profesjonalizacja kadr w branży turystycznej” (PO KL), adresowany do osób pełnoletnich, mieszkających w województwie podkarpackim, pracujących w branży turystycznej na terenie powiatów: krośnieńskiego, sanockiego, leskiego, bieszczadzkiego lub miasta Krosna, które z własnej inicjatywy są zainteresowane nabyciem nowych, uzupełnieniem lub podwyższeniem kwalifikacji i umiejętności niezbędnych w branży turystycznej.

W ramach priorytetu tematycznego 1.3. Turystyka, realizowane są również przedsięwzięcia zawierające elementy wielu kierunków działań, czego przykładem jest, między innymi, projekt budowy Centrum Wystawienniczo - Kongresowego Województwa Podkarpackiego (PO RPW). Projekt ten, to w istocie szeroko zakrojona inicjatywa, która będzie sprzyjać promocji województwa nie tylko w branży turystycznej. W centrum mają się mieścić również m.in. instytucje i agendy międzynarodowe.

Poza działania z zakresu turystyki wykracza natomiast – realizowany przez Stowarzyszenie Rolników Ostoja „Program aktywizacji gospodarczo-turystycznej województwa podkarpackiego poprzez promocję cennych przyrodniczo i krajobrazowo wskazanych terenów łąkowo – pastwiskowych z zachowaniem bioróżnorodności w oparciu o naturalny wypas” (PROW). Utrzymanie specyficznej roślinności górskich polan i hal oraz nizinnych pastwisk i łąk przemiennych nie tylko pozwala utrzymać walory turystyczne regionu, ale także aktywizuje społecznie wykluczoną ludność wiejską.

W priorytet tematyczny 1.3. Turystyka, wpisują się również projekty zaplanowane do realizacji w ramach Kontraktu terytorialnego. Jako przykład można wskazać projekt „Ordynacja łańcucka – ochrona jej dziedzictwa kulturowego” oraz „Rewitalizacja i zagospodarowanie głównych szlaków turystycznych w Bieszczadach i Beskidzie Niskim wraz z infrastrukturą techniczną wykorzystującą naturalne walory przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe”.

Ponadto, Zarząd Województwa przyznaje dotacje na realizację działań z zakresu turystyki. W roku 2013 dotacje takie na mocy Uchwały Zarządu Województwa, na łączną kwotę 190 268,64 zł, otrzymało dziewięć organizacji (stowarzyszenia, fundacja i PTTK). Zostały one wykorzystane między innymi na modernizację schronisk, szlaków turystycznych, konserwację obiektów turystycznych, promocję produktów turystycznych⁶⁸.

Środki na realizację działań z zakresu turystyki Zarząd Województwa przyznawał również na mocy innych uchwał; były to środki m.in. na organizację forum turystycznego dla przedstawicieli organizacji polonijnych oraz polonijnych biur podróży⁶⁹, na modernizację i podnoszenie atrakcyjności już istniejących produktów i atrakcji turystycznych w regionie⁷⁰.

Wymiar finansowy

Analizowany priorytet tematyczny w ramach środków przewidzianych w budżecie województwa na rok 2014 otrzymał blisko 40 mln zł. zdecydowana większość tej kwoty pochodziła ze środków Unii Europejskiej, zwłaszcza w zakresie rozwoju atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej, gdzie największym, realizowanym projektem była dofinansowana z Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej inicjatywa „Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej”. Jednocześnie należy zaznaczyć, że kierunek działania 1.3.3. Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa, był finansowany jedynie ze środków wojewódzkich, natomiast konkretne inicjatywy obejmowały głównie promocję województwa poprzez współpracę z przewoźnikami lotniczymi.

Tabela 44. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 1.3. w mln zł

1.3. Turystyka	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
	39,9	13,8	26,0	-
1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej	25,9	-	25,9	-
1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa	0,2	-	0,1	-
1.3.3. Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa	13,8	13,8	-	-

W przypadku projektów, które zostały zidentyfikowane oraz przypisane do omawianego priorytetu tematycznego, największa alokacja środków finansowych dotyczyła rozwoju atrakcji

⁶⁸ Zob. Wykaz podmiotów, którym przyznano dotacje na realizację zadań z zakresu turystyki w 2013 roku; Uchwała nr 248/6011/13 Zarządu Województwa Podkarpackiego z dnia 9 lipca 2013 roku.

⁶⁹ Uchwała Nr 233/5568/13 Zarządu Województwa Podkarpackiego z dnia 21 maja 2013 rok.

⁷⁰ Uchwała Nr 232/5528/13 Zarządu Województwa Podkarpackiego z dnia 14 maja 2013 roku.

turystycznych oraz infrastruktury turystycznej. Do projektów w ramach tego kierunku działań zaliczono również budowę Centrum Wystawienniczo - Kongresowego Województwa Podkarpackiego, które zostało przypisane do priorytetu 1.1. Podwójna alokacja tej inwestycji wynika jednak z jej celu „Funkcjonowanie centrum jako ośrodka wspomagającego wdrażanie programów i projektów służących wzrostowi konkurencyjności i atrakcyjności regionów Polski Wschodniej”. Kolejną dużą inwestycją w ramach kierunku 1.3.1. jest postępująca rewaloryzacja i poprawa dostępności bazyliki i klasztoru OO. Bernardynów w Leżajsku, której koszt wynosi blisko 31 mln zł.

Tabela 45. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 1.3. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

1.3. Turystyka	PO IG	PO IiŚ	PO RPW	POKL	RPO	łącznie
	1,4	33,6	190,6	4,0	18,9	248,4
1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej	-	33,6	190,6	-	18,9	243,1
1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa	0,7	-	-	4,0	-	4,7
1.3.3. Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa	0,7	-	-	-	-	0,7
Kwota dofinansowania z UE						
1.3. Turystyka	0,8	28,5	101,7	3,3	11,5	145,8
1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej	-	28,5	101,7	-	11,5	141,7
1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa	0,4	-	-	3,3	-	3,7
1.3.3. Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa	0,4	-	-	-	-	0,4

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 46. Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka	
Wnioski	Rekomendacje
<p>Wymiar wskaźnikowy:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wzrost udział województwa w ilości udzielonych noclegów turystom zagranicznym z 1,24% do 1,28%. Wzrost udział województwa w ilości udostępnianych miejsc noclegowych w turystycznych obiektach (w stosunku do roku 2011 – z 3,56% do 3,75%). Spadek udziału województwa w ilości udzielonych noclegów z 3,68% do 3,65%, mimo zwiększenia liczby noclegów w turystycznych obiektach, wzrost rocznej frekwencji odwiedzających w 10 wybranych dużych atrakcjach turystycznych regionu Wzrost liczby podmiotów zrzeszonych w klastrach turystycznych, Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz Lokalnych Organizacjach Turystycznych W województwie – zgodnie z danymi UMWP w Rzeszowie - nie został jeszcze wybudowany, ani jeden wielofunkcyjny, o wysokim standardzie, kompleks rekreacyjno-wypoczynkowy i leczniczy z bazą noclegową o standardzie co najmniej trzech gwiazdek 	<p>Adresat rekomendacji: Urząd Marszałkowski, JST Wskazana jest intensyfikacja dotychczasowych działań zachęcających podmioty do wprowadzania nowych innowacyjnych produktów turystycznych, do zintensyfikowania współpracy międzynarodowej na rzecz wzrostu ruchu turystycznego, do współpracy w ramach sektora turystycznego i około turystycznego.</p> <p>Wskazane jest podejmowanie działań ukierunkowanych na</p>

Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Większość projektów odnosiła się do działania 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej Następowała poprawa stanu infrastruktury dla turystyki (Projekt Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej) Następowała poprawa jakości obsługi ruchu turystycznego poprzez dokszałcanie i szkolenie kadr sektora turystycznego Projekt budowy Centrum Wystawienniczo - Kongresowego Województwa Podkarpackiego wpisywał się we wszystkie kierunki działań <p><u>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> wprowadzenia na rynek nowych, innowacyjnych produktów turystycznych, zintensyfikowania współpracy z województwami sąsiednimi oraz przygranicznymi regionami Słowacji i Ukrainy na rzecz wzrostu ruchu turystycznego, rozwoju istniejących i tworzenia nowych klastrów oraz innych form organizacyjnych w ramach współpracy i współdziałania podmiotów sektora turystycznego i około turystycznego, rozwoju krajowej i zagranicznej promocji turystycznej województwa opartej na wynikach badań ruchu turystycznego oraz przyjętej <i>Strategii</i> promocji turystycznej regionu 	<p>powiązanie obszaru turystyki z obszarem kultury (imprezy kulturalne) oraz z obszarem rolnictwa (ekologicznego)</p> <p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>IZ RPO WP 2014-2020</u></p> <p>Wskazane jest stosowanie preferencji dla projektów, w ramach których będzie dokonywać się integracja branży turystycznej, kulturalnej i rolniczej</p> <p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>Klastry turystyczne, instytucje kultury, stowarzyszenia kulturalne, agencje rozwoju rolnictwa, spółdzielnie rolnicze</u> Wskazana jest intensyfikacja współpracy ww. podmiotów w zakresie podejmowania inicjatyw na rzecz umocnienia związków między sektorem turystyki, kultury i rolnictwa ekologicznego</p>

4.2.4. Priorytet tematyczny 1.4 Rolnictwo

Wymiar wskaźnikowy

W ujęciu wskaźnikowym realizacja *Strategii* dla priorytetu tematycznego 1.4. Rolnictwo przedstawiała się następująco: Wzrost wartości zaobserwowany został w przypadku pięciu wskaźników, spadek – w przypadku jednego wskaźnika.

Najwyższy – ponad pięćdziesięcioprocentowy – wzrost zaobserwowany został w przypadku wskaźnika nr 2 – odnoszącego się do globalnej produkcji rolniczej na 1 ha użytków rolnych. Mimo wysokiego wzrostu (z 3328zł do 3859zł) - na przestrzeni lat 2010-2012 – w województwie, globalna wartość produkcji – w odniesieniu do poziomu krajowego – spadła jednak z poziomu 65,27% do 61,43% (3328/5099 i 3859/6281).

Województwo zachowało jednak poziom wzrostu na poziomie kraju ze względu na średnią wielkość powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym. W latach 2012-2013 w województwie, a także w kraju, wielkość ta zwiększyła się o 0,04 ha.

W województwie w latach 2011-2013 wzrósł również udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych posiadających certyfikat, w ogólnej powierzchni użytków rolnych (wskaźnik nr 5; z 4,19% do 4,4%). Chociaż dynamika wzrostu była znacznie niższa, niż

w całym kraju (z 2,48% do 3,40%), w województwie podkarpackim utrzymały się wyższe wartości tego wskaźnika w stosunku do wartości krajowych.

Zmiana w obrębie wskaźnika nr 4 (wzrost liczby producentów rolnych) wskazuje na umacnianie i rozwijanie grup producenckich i innych form zorganizowanego gospodarowania w sektorze rolno-spożywczym, co stanowi jeden z zakładanych efektów dla działania 1.4.2. Zwiększenie zorganizowanej obecności rolników i przetwórców na rynku produktów rolnych.

Mając na względzie ujęcie wskaźnikowe stanu realizacji *Strategii* niepokoić może jedynie spadek liczby podmiotów działających w sektorze rolno-spożywczym.

Tabela 47. Wskaźniki monitoringowe *Strategii* – priorytet tematyczny 1.4. Rolnictwo

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 1.4. Rolnictwo								
1	Średnia wielkość powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym (ha)	4,46	4,47	4,54	4,56	4,6	5	
2	Globalna produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych (zł) (zmiana metodologii obliczania wskaźnika - GUS)		3328	3537	3859	b.d.*	4000	
3	Liczba podmiotów działających w sektorze rolno-spożywczym		868	841	b.d.*	b.d.*	1000	
4	Liczba grup producenckich (grupy producentów rolnych oraz grupy producentów owoców i warzyw)				39	50	100	
5	Udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych posiadających certyfikat w ogólnej powierzchni użytków rolnych (%) (zmiana metodologii obliczania wskaźnika - GUS)		4,08	4,19	4,31	4,4	5	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczona		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁷¹

Działania wpisujące się w Priorytet tematyczny 1.4. Rolnictwo, miały w województwie przede wszystkim szkoleniowy, informacyjny i konsolidacyjny charakter. Szkolenia i seminaria organizowane były między innymi przez Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale (przykładowo

⁷¹ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

– seminarium promujące przedsiębiorczość na obszarach wiejskich oraz wspólnych form działalności gospodarczej).

W ostatnich latach zainicjowane zostały przedsięwzięcia, których pełne efekty mogą być dostrzegalne w nieco późniejszej perspektywie. Powyższe dotyczy zwłaszcza takich inicjatyw, jak powstanie Podkarpackiego Klastra Rolno - Spożywczego, którego celem jest rozwój produkcji i kreowanie wysokiej jakości produktów spożywczych oraz stworzenie marki regionalnej produktów żywnościowych, rozpoznawalnej i w regionie, i w kraju, a także zagranicą, powołanie Podkarpackiej Izby Gospodarczej – Związku Grup Producentów Rolnych w Rzeszowie, który za podstawowe zadanie przyjmuje tworzenie warunków rozwoju gospodarczego oraz wspieranie inicjatyw gospodarczych jej członków. W efekcie konsolidacji producentów rolnych nastąpiła, m.in., rozbudowa baz przechowalniczych.

W ramach priorytetu tematycznego 1.4. Rolnictwo, były realizowane działania skierowane – między innymi - na promocję produktów regionalnych, co pozostawało w zgodności z kierunkiem działań 1.4.2. Zwiększenie zorganizowanej obecności rolników i przetwórców na rynku produktów rolnych, oraz zaplanowanym w ramach działania efektem, mającym polegać na wzmocnieniu uczestnictwa produktów wytworzonych w województwie podkarpackim poprzez organizację i udział w targach i wystawach krajowych, zagranicznych oraz innych inicjatywach promujących produkty rolno-spożywcze oraz z kierunkiem 1.4.3. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym opartego na ekologicznej produkcji rolnej oraz certyfikowanych produktów wysokiej jakości. Jako przykład można wskazać „Ekogalę”, organizowaną przez Marszałka Województwa Podkarpackiego, Izbę Rolnictwa Ekologicznego oraz Prezydenta Miasta Rzeszowa. W roku bieżącym, organizatorzy szczególnie skupili się na promocji ekologicznego mleka, produktów mleczarskich, podkarpackiej wołowiny i winiarstwa. „Ekogali” towarzyszy impreza „Tradycyjne Smaki Podkarpacia”, podczas której producenci prezentują żywność produkowaną według tradycyjnych receptur.

Mając na względzie zaplanowany dla działania 1.4.3. efekt „wzmocnienie działalności gospodarczej w pozarolniczych ogniwach agrobiznesu, w tym agroturystyki i etnoturystyki” wskazać należy na działania informacyjno-promocyjne, skierowane do regionalnych winiarzy, które – z inicjatywy Jasielskiego Stowarzyszenia Winiarzy - były podejmowane w Urzędzie Marszałkowskim w ramach konferencji „Winiarstwo szansą rozwoju rolnictwa i promocji Województwa Podkarpackiego”.

Poprawie sytuacji w rolnictwie, sprzyjały projekty realizowane w ramach PROW. Wsparcie przewidziane zostało na ułatwianie startu młodym rolnikom, na modernizację gospodarstw rolnych, na zalesianie gruntów rolnych, a także na działalność nierolniczą. W latach 2007-2013 Podkarpacki Oddział Regionalny Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa prowadził nabór wniosków o przyznanie pomocy w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom”. We wcześniejszych naborach w województwie podkarpackim 651 rolników otrzymało bezzwrotne dotacje. Łącznie młodym rolnikom wypłacono ponad 45 mln zł. Większość zajmowała się: produkcją mieszaną, uprawami polowymi, i hodowlą bydła. Nowe gospodarstwa powstawały w efekcie przekazywania młodym rolnikom gospodarstw przez osoby ubiegające się o rentę strukturalną⁷².

---

⁷² Zob. „100 tys. zł dotacji dla młodych rolników. Nabór do poniedziałku” [online]
<http://www.strefabiznesu.nowiny24.pl/artykul/100-tys-zl-dotacji-dla-mlodych-rolnikow-nabor-do-poniedzialku>

Wnioski o przyznanie pomocy w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” były przyjmowane w województwie podkarpackim przez ARiMR w 2012 roku. Do Oddziału Regionalnego ARiMR w tym czasie rolnicy złożyli 1107 wniosków, w których ubiegali się o przyznanie 154,4 mln zł wsparcia⁷³.

Chociaż znaczna część działań realizowanych w ramach PROW nie miała stricte rolniczego charakteru, można stwierdzić, że pomoc w zakresie realizacji inwestycji związanych z gospodarką wodno-ściekową stanowiła istotne uwarunkowanie dla rozwoju i modernizacji rolnictwa.

Mając na względzie możliwość dyferencjacji dochodów z działalności rolniczej, należy wspomnieć o naborze wniosków w 2014 roku na program związany z zalesieniami gruntów nie przeznaczonych na produkcję rolną. W czasie ostatnich 10 lat z programu skorzystało prawie 4 tysiące rolników, a zalesionych zostało 4 tysiące hektarów⁷⁴.

Z budżetu Samorządu Województwa Podkarpackiego finansowany jest - wskazywany już w przy priorytecie 1.3. Turystyka - „Program aktywizacji gospodarczo-turystycznej województwa podkarpackiego poprzez promocję cennych przyrodniczo i krajobrazowo wskazanych terenów łąkowo – pastwiskowych z zachowaniem bioróżnorodności w oparciu o naturalny wypas”, ukierunkowany również na rozwój rolnictwa. Fakt ten uważa się za jego istotną zaletę, bowiem w ramach jednego programu nie tylko osiągnięte są efekty przypisane do kilku priorytetów tematycznych, ale – jak można stwierdzić – wzmacniane jest integralne podejście do rozwoju turystyki i rolnictwa przy zachowywaniu i odtwarzaniu walorów przyrodniczych i kulturowych w województwie. Zgodnie z założeniem programu możliwa jest bowiem ochrona przyrody poprzez prowadzenie gospodarki rolnej. W efekcie programu przywrócone zostaną naturalne tereny do działalności rolniczej. Przewiduje się również rozwój rzemiosła i przetwórstwa produktów pochodzenia zwierzęcego oraz wzrost zatrudnienia dla mieszkańców regionu⁷⁵.

W najbliższych latach należy oczekiwać intensyfikacji działań i dalszych wymiernych inicjatyw w ramach priorytetu tematycznego 1.4. Rolnictwo. Przykładowo, w roku bieżącym, Urząd Marszałkowski w Rzeszowie zachęcał producentów tradycyjnych wyrobów mleczarskich do składania wniosków w ramach projektu Tradeit, finansowanego bezpośrednio ze środków Komisji Europejskiej.

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 48. Priorytet tematyczny 1.4. Rolnictwo - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 1.4. Rolnictwo	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Wymiar wskaźnikowy:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Wzrost globalnej produkcji rolniczej na 1 ha użytków rolnych, jednak przy relatywnym – względem kraju - spadku globalnej 	<p><u>Adresat rekomendacji: Urząd Marszałkowski, JST</u></p> <p>Wskazana jest intensyfikacja dotychczasowych działań w zakresie</p>

⁷³ Zob. Serwis Funduszy Europejskich FunduszeUEinfo [online] <http://funduszeue.info/blog/2012/12/04/lista-okreslajaca-kolejnosc-przyslugiwania-pomocy-rolnikom-z-woj-podkarpackiego-w-ramach-modernizacji-gospodarstw-rolnych/#sthash.CQ5tCZbu.dpuf>

⁷⁴ „Rolnicy za pieniądze z Unii Europejskiej chcą sadzić lasy” [online]

<http://www.polskieradio.pl/42/273/Artykul/1152077,Rolnicy-za-pieniadze-z-Unii-Europejskiej-chca-sadzc-lasy>

⁷⁵ Zob. „Program aktywizacji gospodarczo-turystycznej województwa podkarpackiego poprzez promocję cennych przyrodniczo i krajobrazowo wskazanych terenów łąkowo – pastwiskowych z zachowaniem bioróżnorodności w oparciu o naturalny wypas”, Rzeszów 2012, s.

Priorytet tematyczny 1.4. Rolnictwo	
Wnioski	Rekomendacje
<p>produkcji rolniczej 65,27% do 61,43% (3328/5099 i 3859/6281)</p> <ul style="list-style-type: none"> wzrost udziału powierzchni ekologicznych użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych posiadających certyfikat w ogólnej powierzchni użytków rolnych, w województwie podkarpackim utrzymały się wyższe wartości tego wskaźnika w stosunku do wartości krajowych, jednak przy niższej dynamice wzrostu wzrost średniej wielkości powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym wzrost liczby grup producenckich (grupy producentów rolnych oraz grupy producentów owoców i warzyw) spadek liczby podmiotów działających w sektorze rolno-spożywczym <p><u>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</u></p> <p>Działania wpisujące się w priorytet tematyczny 1.4 Rolnictwo miały w województwie szkoleniowy, informacyjny i konsolidacyjny charakter (wystawy, targi, szkolenia) Poprawie sytuacji w rolnictwie, sprzyjały projekty realizowane w ramach PROW – dotacje ułatwiające start młodym rolnikom, oraz wspomagające modernizację gospodarstw rolnych</p> <p><u>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> rozwoju współpracy pomiędzy jednostkami naukowo-badawczymi, a sektorem rolno-spożywczym, wykorzystania zdolności produkcyjnych gospodarstw rolniczych do produkcji energii odnawialnej, promocji produktów tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych z terenu województwa podkarpackiego na arenie międzynarodowej i krajowej, wzmocnienia działalności gospodarczej w pozarolniczych ogniwach agrobiznesu, w tym agroturystyki i enoturystyki. 	<p>promocji i podejmowania inicjatyw ukierunkowanych na produkcję ekologicznych produktów wysokiej jakości.</p> <p>Wskazane jest podejmowanie działań ukierunkowanych na wzrost liczby oraz na wzrost możliwości grup producenckich, spółdzielni rolniczych, klastrów rolniczych oraz podmiotów świadczących wsparcie finansowe i szkoleniowe dla sektora rolniczego.</p> <p>Wskazane jest poszerzenie wsparcia dla rolnictwa ekologicznego i regionalnego.</p> <p>Wskazane jest wzmocnienie działań na rzecz rozwoju agroturystyki i enoturystyki.</p> <p><u>Adresat rekomendacji: Urzędy Pracy, Ośrodki Pomocy Społecznej, stowarzyszenia rolnicze, agencje rozwoju rolnictwa</u></p> <p>Wskazana jest intensyfikacja dotychczasowych działań w zakresie przekwalifikowywania tzw. ludności zbędnej na wsi, także z uwzględnieniem zapotrzebowania na zawody i produkty tradycyjne</p> <p><u>Adresat rekomendacji: Uczelnie, jednostki naukowo-badawcze, grupy producenckie, agencje rozwoju rolnictwa:</u></p> <p>Wskazany jest wzrost współpracy ww. podmiotów w zakresie badań i wdrażania ekologicznych produktów rolno-spożywczych oraz w zakresie produkcji energii odnawialnej</p>

4.2.5. Priorytet tematyczny 1.5. Instytucje otoczenia biznesu

Wymiar wskaźnikowy

W perspektywie wskaźnikowej bardzo wyraźne i pozytywne zmiany wiążą się z funkcjonowaniem instytucji otoczenia biznesu. Jedynie w przypadku trzech wskaźników wartości obniżyły się, w przypadku pozostałych – wzrosły, także (co tyczy się 5 wskaźników) ponad poziom wartości docelowej, której uzyskanie miałyby nastąpić w roku 2020.

W województwie uatrakcyjniona została oferta funduszy poręczeniowych i pożyczkowych, co może stanowić o realizacji działania 1.5.2. Wzmocnienie możliwości instytucjonalnych IOB w zakresie finansowego wsparcia przedsiębiorczości. W latach 2011-2013 liczba udzielonych poręczeń wzrosła z 232 do 271 (wskaźnik nr 2).

W latach 2010-2013 – co najmniej kilkakrotnie, ponad założoną wartość docelową – wzrosła wartość (wskaźnik nr 3) i liczba (wskaźnik nr 4) udzielonych pożyczek przez fundusze pożyczkowe.

Ponad wartość docelową, określoną na rok 2020, wzrosła również liczba wykonanych usług doradczych o charakterze ogólnym, świadczona przez podmioty zaliczone do KSU (wskaźnik nr 5) oraz liczba wykonanych usług doradczych w zakresie finansowania zwrotnego (pożyczki, poręczenia) świadczona przez podmioty Krajowej Sieci Innowacji KSU (wskaźnik nr 7).

W województwie nieznacznie wzrosła liczba inwestorów w parkach technologicznych (wskaźnik nr 9) oraz wartość inwestycji w parkach przemysłowych i technologicznych (wskaźnik nr 10). Zostały również zaobserwowane efekty działalności inkubatorów przedsiębiorczości; o utrzymywaniu się inkubowanych przedsiębiorstw na rynku po opuszczeniu inkubatora świadczy wskaźnik nr 11.

Za niepokojące zjawisko uznać należy spadek liczby wykonanych usług szkoleniowych, świadczonych przez podmioty zaliczone do KSU (wskaźnik nr 6) oraz liczby wykonanych usług doradczych o charakterze proinnowacyjnym KSU świadczonych przez podmioty Krajowej Sieci Innowacji KSU. Powyższe zmiany wskazują na trudności w kreowaniu i wspieraniu przez IOB przedsięwzięć proinnowacyjnych w oparciu o kapitał ludzki (Działanie 1.5.3. w *Strategii*).

Tabela 49. Wskaźniki monitoringowe *Strategii* – priorytet tematyczny 1.5. Instytucje otoczenia biznesu

L.p.		2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 1.5. Instytucje otoczenia biznesu								
1	Wartość udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeń kredytowych (mln zł)			49,9	35,3	42,2	wzrost o 15%	
2	Liczba udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeń kredytowych			232	214	271		
3	Wartość udzielonych pożyczek przez fundusze pożyczkowe (mln zł)		9,99	17,78	14,3	47,18		
4	Liczba udzielonych pożyczek przez fundusze pożyczkowe		118	160	127	324		
5	Liczba wykonanych usług doradczych o charakterze ogólnym świadczona przez podmioty zaliczone do KSU			1830	2070	5942	Wzrost o 10%	
6	Liczba wykonanych usług szkoleniowych świadczona przez podmioty zaliczone do KSU			688	273	341*		
7	Liczba wykonanych usług doradczych o charakterze proinnowacyjnym KSU świadczona przez podmioty Krajowej Sieci Innowacji KSU			126	44	93*	wzrost o 20%	
8	Liczba wykonanych usług doradczych w zakresie finansowania zwrotnego (pożyczki, poręczenia) świadczona przez podmioty Krajowej Sieci Innowacji KSU			0	125	324	100	

L.p.		2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
9	Liczba inwestorów w parkach przemysłowych i technologicznych				55	56	co najmniej podwojenie liczby inwestorów	
10	Wartość inwestycji w parkach przemysłowych i technologicznych (mln zł)				ok. 1000	1175,1	co najmniej podwojenie wartości nakładów	
11	Udział podmiotów gospodarczych pozostających na rynku przez minimum 2 lata po opuszczeniu Inkubatora w liczbie inkubowanych podmiotów gospodarczych (%)				0	28	osiągnięcie poziomu min. 90%	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczona		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁷⁶

Z list beneficjentów PO KL i funduszy europejskich do priorytetu tematycznego 1.5. przypisanych zostało 23 projekty, z czego zdecydowana większość była realizowana w ramach RPO WP 2007-2013. Spora część z nich wpisywała się w działanie 1.5.2. Wzmocnienie możliwości instytucjonalnych IOB w zakresie finansowego wsparcia przedsiębiorczości, i była zorientowana na rozwój oferty funduszy pożyczkowych oraz dostosowywanie instrumentów finansowych do potrzeb podmiotów gospodarczych. W istocie było to na ogół dofinansowanie funduszy pożyczkowych udzielanych przez agencje rozwoju regionalnego.

Wymiar finansowy

W ramach analizy budżetu województwa nie zidentyfikowano działań nakierowanych na wsparcie IOB. Jednocześnie w ramach projektów realizowanych przy wsparciu pochodzącym z Programów operacyjnych takie działania wystąpiły. Największa alokacja środków pochodziła z RPO WP i pozwoliła na wzmocnienie możliwości Instytucji Otoczenia Biznesu w zakresie finansowego wsparcia przedsiębiorczości. Średnia wartość projektów z omawianego zakresu wyniosła 8,8 mln zł.

⁷⁶ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Tabela 50. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 1.5. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

1.5. Instytucje otoczenia biznesu	PO IG	RPO	Łącznie
	3,4	119,4	122,8
1.5.1. Wzmacnianie potencjału oraz rozwój IOB i sieci ich współpracy	1,0	6,9	7,9
1.5.2. Wzmocnienie możliwości instytucjonalnych IOB w zakresie finansowego wsparcia przedsiębiorczości	2,4	112,5	114,9
Kwota dofinansowania z UE			
1.5. Instytucje otoczenia biznesu	2,6	93,6	96,2
1.5.1. Wzmacnianie potencjału oraz rozwój IOB i sieci ich współpracy	0,6	3,4	4,0
1.5.2. Wzmocnienie możliwości instytucjonalnych IOB w zakresie finansowego wsparcia przedsiębiorczości	2,0	90,2	92,2

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 51. Priorytet tematyczny 1.5. Instytucje otoczenia biznesu - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 1.5. Instytucje otoczenia biznesu	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Wymiar wskaźnikowy:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost liczby udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeń kredytowych przy spadku wartości udzielonych poręczeń • Wzrost wartości i liczby udzielonych pożyczek przez fundusze pożyczkowe • Wzrost liczby wykonanych usług doradczych o charakterze ogólnym świadczonych przez podmioty zaliczone do KSU • Wzrost liczby wykonanych usług doradczych w zakresie finansowania zwrotnego (pożyczki, poręczenia) świadczona przez podmioty krajowej sieci innowacji • Nieznaczny wzrost liczby inwestorów w parkach technologicznych • Utrzymywanie się inkubowanych przedsiębiorstw na rynku po opuszczeniu inkubatora (28%) • Spadek liczby wykonanych usług szkoleniowych świadczonych przez podmioty zaliczone do KSU • Spadek liczby wykonanych usług doradczych o charakterze proinnowacyjnym KSU świadczona przez podmioty Krajowej Sieci Innowacji KSU <p><u>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</u></p> <p>Spora część projektów realizowanych w ramach priorytetu 1.5. wpisywała się w działanie 1.5.2. Wzmocnienie możliwości instytucjonalnych IOB w zakresie finansowego wsparcia przedsiębiorczości i była zorientowana na rozwój oferty funduszy pożyczkowych oraz dostosowywanie instrumentów finansowych do potrzeb podmiotów gospodarczych. W istocie było to na ogół dofinansowanie funduszy pożyczkowych udzielanych przez agencje rozwoju regionalnego.</p>	<p><u>Adresat rekomendacji: Urząd Marszałkowski</u> Wskazane jest utrzymanie dotychczasowych działań w zakresie wsparcia IOB.</p> <p>Wskazane jest wspieranie IOB z uwzględnieniem zapotrzebowania podmiotów uzyskujących wsparcie od IOB oraz z uwzględnieniem nowych sposobów wsparcia</p> <p><u>Adresat rekomendacji: IOB</u> Wskazana jest kontynuacja dotychczasowych działań oraz bieżące wypracowywanie nowych rozwiązań z uwzględnieniem potrzeb beneficjentów oraz z uwzględnieniem sprawdzonych rozwiązań międzynarodowych</p>

4.2.6. Priorytet tematyczny 2.1. Edukacja

Wymiar wskaźnikowy

Stan realizacji *Strategii* w wymiarze edukacyjnym (priorytet tematyczny 2.1. Edukacja) obrazuje rozkład czternastu wskaźników (z uwzględnieniem cząstkowych; głównych wskaźników - 5). Jedynie w oparciu o trzy wskaźniki (z uwzględnieniem wskaźników cząstkowych) można mówić o negatywnych – niezgodnych z oczekiwaniami zawartymi w *Strategii* - tendencjach. Wartości pozostałych wskaźników w różnym stopniu zbliżyły się do określonej wartości docelowej.

W województwie, powyżej poziomu krajowego, utrzymany został średni wynik egzaminów gimnazjalnych, co dotyczyło wszystkich części ww. egzaminów (wskaźniki 2a i 2b). Na poziomie krajowym utrzymany został poziom zdawalności matur (wskaźnik 2c). Wartości powyższych wskaźników świadczą o względnie wysokiej jakości usług edukacyjnych w podkarpackim.

Na przestrzeni ostatnich lat w województwie nastąpiła poprawa dostępności do edukacji przedszkolnej. Zmiany w tym zakresie zostały uznane w *Strategii* za jeden z efektów Działania 2.1.1. Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych. W województwie wzrosły odsetki dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym, co dotyczyło tak dzieci miejskich, jak i dzieci wiejskich (wskaźniki 1a, 1b, 1c). Mimo, iż zmiana wpisywała się w trend ogólnopolski, w województwie podkarpackim cechowała się zwiększoną dynamiką. Podczas, gdy w województwie odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wzrósł o wartość 6,5%, w skali kraju wzrost odsetka okazał się nieco niższy (4,9%). Powyższe dotyczyło zarówno dzieci wiejskich (kolejno dla województwa i kraju: o 5,0% i o 3,6%), jak i miejskich (kolejno: 7,4% i 6,4%).

W oparciu o zmiany wskaźników 3a i 3b można wnioskować o postępującej modernizacji infrastruktury dydaktycznej i o rozwoju wyposażenia szkół i placówek oświatowych. W latach 2011-2012 w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w województwie spadła liczba uczniów przypadających na jeden komputer. Chociaż zmiany te wpisywały się w trend ogólnopolski, należy zaznaczyć, że wskaźniki 3a i 3b wyraźnie ukazywały wyższą jakość edukacji w województwie w omawianym zakresie. Podczas, gdy w województwie podkarpackim w szkołach podstawowych na jeden komputer przypadało 7,55 uczniów, wskaźnik dla całego kraju okazał się znacznie wyższy, i w 2012 roku wyniósł 10,02 uczniów. Tylko nieco mniejsze różnice zaobserwowane zostały dla szkół gimnazjalnych – odpowiednio 8,66 uczniów w województwie i 10,17 uczniów w kraju.

O dostosowywaniu oferty edukacyjnej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu (Dz. 2.1.2) może świadczyć wzrost udziału absolwentów techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (wskaźnik 4b). Chociaż zmiany w tym zakresie wpisywały się w trend ogólnopolski, należy zaznaczyć, że w województwie odsetek absolwentów tego typu szkół pozostawał na nieco wyższym poziomie, niż w Polsce (33,9% i 31,3%).

W oczekiwania zawarte w *Strategii*, o których można wnioskować również na podstawie przyjętych wartości docelowych wskaźników, nie wpisywał się jednak, ani spadek udziału absolwentów szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (wskaźnik 4a), ani wzrost udziału absolwentów liceów ogólnokształcących (wskaźnik 4c). Chociaż niezgodne z oczekiwaniami tendencje okazywały się stosunkowo słabe, jeśli odnosić się do zmiany wartości

poszczególnych wskaźników, nie były obserwowalne wyłącznie w województwie podkarpackim, przeciwnie – odnosiły się także do poziomu krajowego.

Na poziomie wskaźników trudno o potwierdzenie efektów działania 2.1.3. Kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie. Wskaźnik nr 5, ukazujący udział osób dorosłych w kształceniu i szkoleniu wykazał – wbrew oczekiwaniom – tendencję spadkową (z 3,0% w roku 2011 do 2,6% w roku 2013). Tendencja ta również pojawiła się jednak na poziomie krajowym (z 5,2% do 4,5%), a spadek wartości wskaźnika w województwie okazał się nieznacznie niższy, niż w kraju (0,4% i 0,7%), co - w omawianym zakresie - zaświadcza o nieznacznym obniżeniu dysproporcji między województwem a całym krajem.

Tabela 52. Wskaźniki monitoringowe Strategii – priorytet tematyczny 2.1. Edukacja

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 2.1. Edukacja								
1a	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w mieście (%)	76,5	78,9	84,3	84,5	89,3	95	
1b	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na wsi (%)	35,4	38,6	47,1	50,2	54,5	60,1	
1c	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (%)	51,3	54,3	61,7	63,8	68,2	78	
2a	Średnie wyniki egzaminów gimnazjalnych w części humanistycznej				103,08	101,6	utrzymanie obecnego poziomu powyżej średniej krajowej	
2a	Średni wynik egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej z języka polskiego (Polska=100)	102,4	103,2	106,64	101,64	101,7		
2a	humanistycznej (Polska=100) (zmiana metodologii obliczania wskaźnika)							
2b	Średnie wyniki egzaminów gimnazjalnych w części matematyczno-przyrodniczej z zakresu matematyki (Polska=100)				104,26	104,2	utrzymanie obecnego poziomu powyżej średniej krajowej	
2b	Średni wynik egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej z zakresu przedmiotów przyrodniczych (Polska=100)	101,15	101,59	103,22	102	105,1		
2c	Zdawalność matur (Polska=100)	102,56	100	100	100	100	utrzymanie obecnego poziomu powyżej średniej krajowej	
3a	Liczba uczniów szkół podstawowych (bez specjalnych) przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów (osoby)	8,53	8,16	7,95	7,55	b.d.*	6	
3b	Liczba uczniów gimnazjów (bez specjalnych) przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów (osoby)	9,91	9,46	9,2	8,66	b.d.*	8	
4a	Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych szkół zawodowych, techników i liceów ogólnokształcących) (%)		18	16,9	16	b.d.**	20	

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
4b	Udział absolwentów techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych zawodowych, techników i liceów ogólnokształcących) (%)		33,1	33,7	33,9	b.d.**	40	
4c	Udział absolwentów liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych zawodowych, techników i liceów ogólnokształcących) (%)		48,9	49,5	50,1	b.d.**	40	
5	Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu i szkoleniu (%)		3,3	3	3	2,6	9	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

** Wykonawca dokonał obliczeń odsetków absolwentów w oparciu o dane z Systemu Informacji Oświatowej, stan na 30 września 2013. Dane mogą nie być porównywalne, mimo zastosowania zalecanej metodologii obliczania wskaźnika. Z tego względu zmiany rozpatrywano w odniesieniu do 2012 roku. Wskaźnik 4a – 16%, 4b – 32,2%, 4c – 51,8%.

	Wskaźniki bazowe	Docelowa wartość wskaźnika przekroczone	Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%	Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego	Negatywna zmiana wartości wskaźnika	Brak danych

Wymiar działań⁷⁷

W ramach priorytetu tematycznego 2.1. Edukacja, na podstawie list beneficjentów zidentyfikowanych zostało 454 projekty, z czego wszystkie były realizowane w ramach PO KL.

Zdecydowana większość projektów dotyczyła kierunku działań 2.1.1. Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych. Przykładem uzyskania założonego efektu - poprawa dostępności i jakości usług edukacyjnych na wszystkich poziomach nauczania, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji przedszkolnej (zwłaszcza na terenach wiejskich) i zawodowej oraz w formach pozaszkolnych była – między innymi – realizacja projektu „Mali odkrywcy - Lubaczowskie Punkty Przedszkolne”. Celem projektu było wyrównanie szans edukacyjnych dzieci w wieku 3-5 lat poprzez utworzenie punktów przedszkolnych w gminach wiejskich. Wszystkie utworzone punkty wyposażone zostały w meble, pomoce dydaktyczne, zabawki, itp. Przy każdej szkole, w której zlokalizowane były punkty przedszkolne, urządzono place zabaw.

Poprawa jakości kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli uzyskana została między innymi w wyniku realizacji projektu „Na czasie - program wspierający rozwój szkół w powiecie tarnobrzeskim”. W ramach uczestnictwa w projekcie przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja i szkoły średnie uzyskiwały wsparcie w zakresie doskonalenia pracy nauczycieli/-lek w oparciu o opracowanie Rocznych Planów Wspomagania. Zorientowany na potrzeby nauczycieli był również projekt „Pierwszy Nauczyciel - program doskonalenia zawodowego nauczycieli pierwszych etapów edukacyjnych z terenów wiejskich”.

⁷⁷ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Stypendia za wyniki w nauce przyznawane były, między innymi, w ramach „Programu stypendialnego dla uczniów szczególnie uzdolnionych z terenu województwa podkarpackiego w roku szkolnym 2014/2015”.

Co najmniej 30 projektów stanowiło o realizacji działania 2.1.2. Tworzenie atrakcyjnej oferty edukacyjnej dostosowanej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu. W ramach realizowanych projektów oferowane były zróżnicowane szkolenia zawodowe, także specjalistyczne – informatyczne i językowo-biznesowe.

Przykładem projektu ukierunkowanego na uzyskanie wielu założonych efektów działania 2.1.2 jest projekt „PWP Młodzi zdobywcy podkarpackiego rynku pracy”. Głównym celem projektu jest aktywizacja zawodowa młodych bezrobotnych w wieku 18-30 lat z woj. podkarpackiego zarejestrowanych w PUP w Rzeszowie, Przemyślu i Krośnie. Projekt poprzez zastosowanie innowacyjnych narzędzi takich jak: matrycy talentów i kompetencji, ścieżki wsparcia luk kompetencyjnych, matrycy ofert pracy/stażu aktywizuje młode osoby i dopasowuje oraz uzupełnia ich kompetencje do aktualnych potrzeb rynku pracy w województwie podkarpackim.

W ramach projektu zaplanowana została diagnoza uczestników, opracowanie indywidualnego planu rozwoju, indywidualne i grupowe poradnictwo zawodowe, warsztaty poszukiwania pracy, szkolenia specjalistyczne, staże zawodowe i pośrednictwo pracy. Ze względu na rodzaj grupy docelowej, projekt wpisuje się również w działania w ramach priorytetu tematycznego 2.4. Włączenie społeczne.

W kierunku działań wpisują się również projekty realizowane w ramach priorytetu tematycznego 1.9.2 i 3.3.4 PO KL, czego przykładem może być projekt „Odkryliśmy patent na sukces edukacyjno-zawodowy” oraz „ACE – Aktywna, kreatywna i przedsiębiorcza młodzież – innowacyjne programy kształcenia w obrębie przedsiębiorczości i ekonomii”.

Za przykład projektu wpisującego się w działanie 2.1.3. Kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie, można wskazać – realizowany w ramach PO KL na podstawie umowy podpisanej z Wojewódzkim Urzędem Pracy, projekt „Weekendowa edukacja” skierowany na rozwój kwalifikacji zawodowych Pracodawców i Pracowników sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw.

Wymiar finansowy

W ramach budżetu województwa podkarpackiego zgodnie z priorytetem tematycznym 2.1. Edukacja, alokowano łącznie ponad 47 mln zł. Zdecydowana większość środków dotyczyła realizacji projektów dofinansowanych w ramach RPO WP oraz PO KL, przez co środki finansowe nie widnieją jako wkład budżetu województwa. Główną alokacją środków w ramach omawianego priorytetu jest realizacja projektu „Podkarpackie stawia na zawodowców”, którego celem jest wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe (z wyłączeniem kształcenia osób dorosłych), służące podniesieniu zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia. Projekt ten został przypisany do działania 2.1.2. Do kierunku działania 2.1.1. przypisane programy stypendialne: „Nie zagubić talentu” oraz program stypendialny dla uczniów szczególnie uzdolnionych. W kierunku działań uwzględniono również dotacje dla beneficjentów realizujących projekty w ramach osi I-VII RPO WP z zakresu oświaty oraz dotacje dla beneficjentów realizujących projekty w ramach osi VI-IX PO KL.

Tabela 53. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 2.1. w mln zł

2.1. Edukacja	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
	47,31	0,20	36,27	9,13
2.1.1. Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych	17,81	0,20	7,47	8,33
2.1.2. Tworzenie atrakcyjnej oferty edukacyjnej dostosowanej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu	29,5	-	28,8	0,8

W odniesieniu do projektów realizowanych przy wsparciu Programów Operacyjnych alokacja środków obejmuje wszystkie kierunki działań wyszczególnione w priorytecie tematycznym. Najwyższa łączna wartość projektów została przypisana do kierunku 2.1.1. Największą inicjatywą w ramach omawianego kierunku działań, jest już przytoczony projekt „Podkarpacie stawia na zawodowców”, którego całkowita wartość to blisko 90 mln zł. Kolejnym dużym projektem jest inicjatywa nakierowana na podnoszenie kompetencji kadry zarządzającej i pedagogicznej szkół i placówek oświatowych pn. „Edukacja skuteczna, przyjazna, nowoczesna - rozwój kompetencji kadry zarządzającej i pedagogicznej szkół i placówek oświatowych w województwie podkarpackim.”

Wysoka alokacja środków finansowych w ramach analizowanych Programów operacyjnych wystąpiła również w kierunku działania 2.1.3. Jednocześnie średnia wartość projektów wpisujących się w zakres działania wynosi około 640 tys. zł, a największa inicjatywa, której zakończenie planowane jest na początek III kwartału 2015 roku o wartości ok. 2,3 mln zł dotyczy rozwoju uprawnień kadr w branży lotniczej.

Tabela 54. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.1. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

2.1. Edukacja	POKL	RPO	łącznie
	320,4	8,3	328,7
2.1.1. Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych	212,3	8,3	220,6
2.1.2. Tworzenie atrakcyjnej oferty edukacyjnej dostosowanej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu	8,4	-	8,4
2.1.3. Kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie	99,7	-	99,7
Kwota dofinansowania z UE			
2.1. Edukacja	267,8	3,2	271,0
2.1.1. Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych	179,4	3,2	182,6
2.1.2. Tworzenie atrakcyjnej oferty edukacyjnej dostosowanej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu	7,9	-	7,9
2.1.3. Kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie	80,5	-	80,5

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 55. Priorytet tematyczny 2.1. Edukacja - wnioski i rekomendacje

Priorytet 2.1. Edukacja	
Wniosek	Rekomendacja
<p>Wymiar wskaźnikowy</p> <ul style="list-style-type: none"> • Średni wynik egzaminów gimnazjalnych – powyżej poziomu krajowego • Utrzymanie poziomu zdawalności matur na poziomie krajowym • Poprawa dostępności do edukacji przedszkolnej – dynamika wzrostu wyższa w województwie, niż w kraju • Spadek liczby uczniów przypadających na jeden komputer – wyższe wskaźniki w województwie, niż w kraju • Wzrost udziału absolwentów techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych – odsetek wyższy w województwie, niż w kraju • Nie nastąpił spadek udziału absolwentów szkół zawodowych, ani wzrost udziału absolwentów liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych – podobna sytuacja w kraju • Spadek udziału osób dorosłych w kształceniu i szkoleniu; niższe wartości wskaźnika w województwie, niż w kraju, w województwie nieco niższa dynamika spadku	
<p>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zdecydowana większość projektów dotyczyła kierunku działań 2.1.1. Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych – realizacja projektów świadczyła o osiągnięciu założonych efektów (poprawa dostępności do edukacji przedszkolnej, modernizacja infrastruktury i wyposażenia, rozszerzenie oferty edukacyjnej, cyfryzacja szkół, nowe formy wsparcia nauczycieli, stypendia dla uczniów) • Oferta edukacyjna była dostosowywana (dz. 2.1.2) do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz do potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu. W ramach realizowanych projektów oferowane były zróżnicowane szkolenia zawodowe, także specjalistyczne – informatyczne i językowo-biznesowe. • Rzadziej realizowane były działania skierowane do osób dorosłych – dotyczące kształcenia przez całe życie, w tym kształcenia na odległość.	<p>Adresat rekomendacji: <u>JST, organy prowadzące szkoły, Urząd Marszałkowski</u> Wskazana jest utrzymanie dotychczasowych działań z zakresu wspierania edukacji szkolnej.</p> <p>Wskazana jest intensyfikacja działań ukierunkowanych na promocję kierunków technicznych, matematycznych, przyrodniczych w szkołach średnich</p> <p>Wskazana jest intensyfikacja działań zorientowanych na kształcenie osób dorosłych, poprzedzona odpowiednią diagnozą potrzeb tej kategorii osób</p>
<p>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dalszej promocji kierunków technicznych, matematycznych i przyrodniczych, • kształcenia przez całe życie, • utworzenia centrów edukacji interaktywnej, rozwijających szczególnie wśród dzieci i młodzieży, zainteresowanie nauką oraz wspomagających samodzielne poznawanie świata i uczenie się.	

4.2.7. Priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo narodowe

Wymiar wskaźnikowy

W perspektywie wskaźnikowej o pozytywnym kierunku zmian w województwie należy mówić w przypadku priorytetu tematycznego 2.2. Kultura i dziedzictwo narodowe. Na siedem wskaźników (z uwzględnieniem cząstkowych; głównych wskaźników - 5), tylko w jednym przypadku zaobserwowana została negatywna zmiana wartości.

Chociaż wartości niektórych wskaźników w dalszym ciągu odbiegały od wartości z poziomu krajowego, w ostatnich latach dostrzeżone zostały pozytywne zmiany w zakresie wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego w przeliczeniu na jednego mieszkańca (wskaźniki 1a, 1b, 1c). Chociaż wzrost wydatków ze strony województwa, powiatów i gmin nie zawsze dostrzegalny był w każdym roku kalendarzowym, województwo pod tym względem konsekwentnie zbliżało się do poziomu krajowego (wskaźniki 1a i 1c) lub wyraźnie poza poziom ten wykraczało (wskaźnik 1b).

Można oczekiwać, że wzrost wydatków, przełoży się na realizację efektów określonych dla poszczególnych kierunków działań priorytetu tematycznego 2.2., w dalszej perspektywie czasowej, niemniej warty dostrzeżenia jest fakt, że w województwie podkarpackim wydatki na kulturę i rekreację zwiększały sukcesywnie również gospodarstwa domowe (wskaźnik 2). Mimo spadku wydatków w przeliczeniu na jedną osobę w roku 2013, gospodarstwa domowe w województwie nieznacznie zbliżyły się pod tym względem do gospodarstw domowych w kraju. Ponadto, województwo osiągnęło poziom krajowy w zakresie liczby czytelników bibliotek publicznych przypadających na 1000 mieszkańców (wskaźnik nr 3).

Chociaż w województwie podkarpackim w latach 2012-2013 wzrosła liczba zwiedzających muzea i oddziały muzealne (wskaźnik nr 5), na początkowym etapie realizacji *Strategii* trudno jeszcze o pełną satysfakcję, gdyż - w skali kraju - wzrost, jaki dokonał się w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, był o kilka procent wyższy (odpowiednio 4,19% i 8,83%).

Zmiana w negatywnym kierunku dotyczyła natomiast spadku liczby widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców. Spadek wartości wskaźnika może szczególnie niepokoić z tego względu, iż w skali kraju jego wartość, w latach 2011-2013, wzrosła (z 283,85 w 2011 do 297,55 widzów na 1000 mieszkańców).

Tabela 56. Wskaźniki monitoringowe *Strategii* – priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo narodowe

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe								
1a	Wydatki budżetu województwa na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca (tys. zł; stosunek do średniej krajowej - %)		31/ 33,7 (śr. kr.) = 92,0	25,3/ 36,0 (śr. kr.) = 70,3	27,4/ 35,1 (śr. kr.) = 78,1	29,7/ 33,8 (śr. kr.) = 87,9	Wzrost do poziomu średniej krajowej	
1b	Wydatki budżetów powiatów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca (tys. zł; stosunek do średniej krajowej - %)		5/5,22 (śr. kr.) = 95,8	4,5/ 4,8 (śr. kr.) = 93,8	5,9/ 4,7 (śr. kr.) = 125,3	5,8/ 4,3 (śr. kr.) = 134,9		
1c	Wydatki budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca (tys. zł; stosunek do średniej krajowej - %)		111,2/ 144,7 (śr. kr.) = 76,8	112,3/ 136,2 (śr. kr.) = 82,5	111,3/ 139,5 (śr. kr.) = 79,8	116,1/ 142,2 (śr. kr.) = 81,6		
2	Przeciętne miesięczne wydatki na kulturę i rekreację na 1 osobę w gospodarstwie domowym (zł; stosunek do średniej krajowej - %)	50,77	54,87 / 79,80 (śr. kr.) = 68,75	56,4 / 81,81 (śr. kr.) = 68,94	59,34/ 85,55 (śr. kr.) = 69,36	49,81 / 69,22 (śr. kr.) = 71,95	wzrost do poziomu średniej krajowej	
3	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	173	168	164	168	b.d.*	Wzrost do poziomu średniej krajowej (168 w roku 2012)	

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
4	Liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców	118,17	105,27	114,85	103,98	105,58	wzrost	
5	Zwiedzający muzea i oddziały muzealne na 1000 ludności	444,7	420,4	447,4	474,5	494,4	wzrost o 20%	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczona		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁷⁸

Na listach beneficjentów znalazło się 28 projektów z zakresu kultury i dziedzictwa narodowego, z czego większość dotyczyła działania 2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu, i była realizowana w ramach RPO WP 2007-2013. Przykładowe projekty wpisujące się w powyższy kierunek działań to „Rewaloryzacja i poprawa dostępności bazyliki i klasztoru OO. Bernardynów w Leżajsku” (PO liŚ), „Zagospodarowanie zespołu zabytkowego Twierdzy Przemyśl w celu udostępnienia dla turystyki kulturowej” (RPO WP 2007-2013), „Modernizacja istniejącego Domu Kultury wraz z budową nowego budynku dla działań w sferze kultury w Żołyni” (RPO WP 2007-2013), „Rewitalizacja zespołu pałacowo-parkowego w Narolu na potrzeby międzynarodowego centrum artystycznego „Akademia Narolska” (RPO WP 2007-2013).

Spośród projektów przewidzianych do realizacji w ramach Kontraktu terytorialnego w priorytet tematyczny 2.2. wpisywały się takie projekty, jak: „Ordynacja łańcucka – ochrona jej dziedzictwa kulturowego” i „Stalowa Wola na industrialnym szlaku”.

Należy zaznaczyć, że Sejmik Województwa Podkarpackiego uchwalił dnia 29 marca 2010 roku program opieki nad zabytkami (pn. „Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2010-2013”⁷⁹), a także 26 kwietnia 2010 roku „Program rozwoju kultury w województwie podkarpackim na lata 2010-2020”.⁸⁰

O realizacji działań w zgodności z ostatnim programem świadczy – między innymi – organizacja przez Zarząd Województwa takich konkursów otwartych jak „Tadeusz Kantor –

⁷⁸ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

⁷⁹ Zob. Załącznik do Uchwały Nr XLIV/845/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 29 marca 2010 roku.

⁸⁰ Załącznik do Uchwały Nr XLVI/876/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 kwietnia 2010 roku.

z Wielopola w świat”⁸¹. W III Priorytet Programu (odnoszącego się do wspierania społecznego ruchu kulturalnego) wpisuje się również konkurs „Wydarzenia kulturalne”⁸².

W sposób bezpośredni, w realizację *Strategii* wpisuje się natomiast konkurs „Wyprawy w świat teatru”, skierowany do organizacji pozarządowych prowadzących działalność statutową w sferze kultury⁸³. Przedmiotem zadania jest przygotowanie do uczestnictwa w kulturze, promocja twórczości teatralnej, szerzenie kultury żywego słowa, zachęcanie młodzieży do spędzania wolnego czasu z kulturą oraz wspieranie idei edukacji teatralnej. Jak stanowi regulamin konkursu (Załącznik do Uchwały 421/9874/14 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 17 listopada 2014) cele konkursowe pozostają w zgodności z kierunkiem działań 2.2.1 Tworzenie warunków dla zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej.

Wymiar finansowy

W ramach budżetu województwa na rok 2014 przewidziano szereg wydatków związanych z priorytetem tematycznym 2.2. Należy przy tym zaznaczyć, że środki te pochodzą głównie z budżetu województwa. Największa alokacja środków finansowych wystąpiła w zakresie tworzenia warunków dla zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej. Do tego kierunku działań zaliczono dotacje dla jednostek sektora finansów publicznych z zakresu kultury oraz zadania inwestycyjne realizowane przez te podmioty. W przypadku kierunku 2.2.2. w ramach analizy zaliczono środki finansowe przeznaczone na organizację imprez kulturalnych oraz promocję, w tym działania wizerunkowo-promocyjne, podczas różnych imprez krajowych i zagranicznych, organizacji konkursów mających na celu wsparcie produkcji filmowej, związanej z Województwem Podkarpackim. W ramach innych źródeł finansowania, zaliczono środki pochodzące z budżetu miasta Rzeszowa oraz powiatu rzeszowskiego, wchodzące w skład dotacji dla Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rzeszowie.

Tabela 57. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 2.2. w mln zł

	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa	Inne
2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe	54,1	48,0	-	3,1	3,0
2.2.1. Tworzenie warunków dla zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej	43,3	40,3	-	-	3,0
2.2.2. Wzmacnianie wizerunku regionu, w tym Rzeszowa, jako centrum kultury opartego m.in. na wydarzeniach kulturalnych o znaczeniu międzynarodowym oraz budowanie marek m.in. instytucji i imprez kulturalnych	3,4	3,4	-	-	-
2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu	7,4	4,3	-	3,1	-

⁸¹ Zob. Uchwała 421/9875/14 Zarządu Województwa Podkarpackiego z dnia 17 listopada 2014 roku.

⁸² Zob. Uchwała 421/9873/14 Zarządu Województwa Podkarpackiego z dnia 17 listopada 2014 roku.

⁸³ Uchwała 421/9874/14 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 17 listopada 2014 roku.

W ramach projektów wyszczególnionych w trakcie analizy działań podejmowanych przy udziale wsparcia z Programów operacyjnych wyszczególniono inicjatywy wpisujące się w dwa kierunki działań. Jednocześnie, ze względu na efekty jakie ze sobą niosły, w większości zostały przypisane do obu kierunków. Przykładem może być najbardziej wartościowy z wyszczególnionych projektów tj. „Rewaloryzacja i poprawa dostępności bazyliki i klasztoru OO. Bernardynów w Leżajsku”. Inicjatywa o wartości bliski 31 mln zł wsparta w ramach PO LiŚ nakierowana jest zarówno na ochronę, jak również zwiększenie dostępności dziedzictwa kulturowego województwa podkarpackiego.

Tabela 58. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.2. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe	PO liŚ	RPO	łącznie
	61,6	83,9	145,5
2.2.1. Tworzenie warunków dla zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej	30,8	33,5	64,3
2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu	30,8	50,4	81,2
Kwota dofinansowania z UE			
2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe	52,4	49,6	101,0
2.2.1. Tworzenie warunków dla zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej	26,2	14,9	41,2
2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu	26,2	33,6	59,8

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 59. Priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo narodowe - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 2.2 Kultura i dziedzictwo narodowe	
Wnioski	Rekomendacje
<p>Wymiar wskaźnikowy:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wzrost wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego w przeliczeniu na jednego mieszkańca – zbliżenie do poziomu krajowego Wzrost wydatków na kulturę i rekreację w gospodarstwach domowych – zmniejszenie dystansu do poziomu krajowego Osiągnięcie poziomu krajowego w zakresie liczby czytelników bibliotek publicznych przypadających na 1000 mieszkańców Wzrost liczby zwiedzających muzea i oddziały muzealne, dynamika wzrostu niższa, niż w kraju Spadek liczby widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców – przeciwna tendencja w skali kraju <p>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań: Większość projektów dotyczyła działania 2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu. O realizacji działań wpisujących się w priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo narodowe świadczy również organizacja przez Zarząd Województwa konkursów otwartych skierowanych do organizacji pozarządowych.</p> <p>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> promocji miasta Rzeszowa jako centrum życia kulturalnego poprzez budowę infrastruktury kulturalnej, odpowiadającej oczekiwaniom współczesnego twórcy i odbiorcy kultury, łączenia nowoczesnych rozwiązań i trendów kulturowych z tradycjami regionalnymi. 	<p>Adresat rekomendacji: <u>Urząd Marszałkowski, JST, instytucje kultury, stowarzyszenia kulturalne</u> Wskazana jest intensyfikacja dotychczasowych działań z zakresu wspierania kultury, zwłaszcza z uwzględnieniem kulturotwórczej roli Rzeszowa (z ukierunkowaniem na kulturę współczesną) oraz roli innych miast i subregionów (z ukierunkowaniem na zachowanie dziedzictwa kulturowego i różnorodności kulturowo-etnicznej)</p> <p>Adresat rekomendacji: IZ RPO WP 2014-2020 Wskazane jest zwiększenie wsparcia na realizację projektów miękkich ukierunkowanych na łączenie tradycji regionalnych z nowymi trendami w kulturze, z uwzględnieniem międzynarodowej i ponadnarodowej współpracy</p>

4.2.8. Priorytet tematyczny 2.3. Społeczeństwo obywatelskie

Wymiar wskaźnikowy

Zgodnie z przyjętym w *Strategii* założeniem, stan realizacji *Strategii* w odniesieniu do priorytetu tematycznego 2.3. Społeczeństwo obywatelskie, winien być monitorowany w oparciu o trzy wskaźniki. Pozytywne zmiany zaobserwowane zostały w przypadku dwóch wskaźników: w województwie, na przestrzeni lat 2011-2013 wzrosła liczba organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców (wskaźnik nr 2), a także – w latach 2012-2013 – zwiększył się odsetek osób przekazujących 1% podatku na rzecz OPP (wskaźnik nr 3). W kontekście wskaźnika nr 1 – odnoszącego się do frekwencji w wyborach samorządowych – mimo nieznacznego spadku wartości wskaźnika (z 50,75% w 2010 roku do 50,72% w 2014 roku) warto zaznaczyć, że wg danych PKW, w wyborach w roku 2014 województwo znalazło się na trzecim miejscu pod względem frekwencji (wyższa frekwencja w województwie świętokrzyskim (53,29%) i mazowieckim (51,15%).

Tabela 60. Wskaźniki monitoringowe *Strategii* – priorytet tematyczny 2.3. Społeczeństwo obywatelskie

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 2.3. Społeczeństwo obywatelskie									
1	Frekwencja w wyborach do organów jednostek samorządu terytorialnego (I tura) (%)		50,75	--	--	--	50,72	65%	
2	Liczba organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców (szt.)			30,32	31,6	33,2	b.d.*	42	
3	Odsetek osób przekazujących 1% podatku na rzecz OPP (%)				46	52,2	b.d.	60	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczona		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁸⁴

Mając na względzie realizację działań w ramach priorytetu tematycznego 2.3. Społeczeństwo obywatelskie, należy zaznaczyć, że wzrost aktywności obywatelskiej i wzmocnienie trzeciego sektora oraz zwiększenie udziału obywateli i trzeciego sektora w życiu publicznym stanowi – między innymi - rezultat działań podejmowanych w ramach trzeciego sektora – przez organizacje pozarządowe. Co natomiast tyczy się działalności podmiotów bezpośrednio zaangażowanych w realizację *Strategii*, województwo podkarpackie corocznie realizuje oraz - w toku konsultacji społecznych - ustala

⁸⁴ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

„Program współpracy Województwa Podkarpackiego z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego”.

Ponadto Urząd Marszałkowski realizuje działania informacyjno-szkoleniowe na temat możliwości pozyskiwania grantów, czego przykładem jest cykl spotkań pn. „Środa z funduszami” oraz spotkania dotyczące konkursu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich 2015.

W zakresie działań wpisujących się w priorytet tematyczny 2.3 Społeczeństwo obywatelskie, mieszczą się również konsultacje społeczne, dotyczące projektów uchwał w sprawach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu.

Wymiar finansowy

W przypadku kierunku działań 2.3.1. w okresie objętym badaniem, zidentyfikowano dwa projekty nastawione na budowanie społeczeństwa obywatelskiego. Największą inicjatywą była budowa społeczeństwa obywatelskiego w Gminie Tryńcza, która została wsparta z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. W przypadku działań województwa, przewidzianych w budżecie na rok 2014, nie zaklasyfikowano żadnych pozycji zgodnych z opisywanym kierunkiem.

Tabela 61. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.3. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

	PO IG	POKL	Łącznie
2.3.1. Wzrost aktywności obywatelskiej i wzmocnienie trzeciego sektora	2,6	0,3	2,9
Kwota dofinansowania z UE			
2.3.1. Wzrost aktywności obywatelskiej i wzmocnienie trzeciego sektora	2,2	0,2	2,4

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 62. Priorytet tematyczny 2.3 Społeczeństwo obywatelskie - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 2.3 Społeczeństwo obywatelskie	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Wymiar wskaźnikowy:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost liczby organizacji pozarządowych • Wzrost odsetka osób przekazujących 1% podatku na rzecz OPP • Nieznaczny spadek frekwencji w wyborach samorządowych <p><u>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski corocznie realizuje oraz - w toku konsultacji społecznych - ustala „Program współpracy Województwa Podkarpackiego z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego” • Podejmuje działania informacyjno-szkoleniowe na temat możliwości pozyskiwania grantów • Organizuje konsultacje społeczne w sprawie projektów uchwał <p><u>Potrzeba intensyfikacji działań kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • ogólnego wsparcia organizacji pozarządowych, • promocji aktywności społecznej. 	<p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>Urząd Marszałkowski</u> Wskazana jest ogólna intensyfikacja dotychczasowych działań z zakresu wspierania organizacji pozarządowych.</p> <p><u>Wskazana jest ogólna intensyfikacja działań z zakresu aktywizacji społecznej</u></p> <p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>organizacje pozarządowe, forum organizacji pozarządowych</u> Wskazane jest większe zaangażowanie w pracach UM nad dokumentami strategicznymi i programowymi</p>

4.2.9. Priorytet tematyczny 2.4. Włączenie społeczne

Wymiar wskaźnikowy

Monitoring realizacji *Strategii* w wymiarze włączenia społecznego (priorytet tematyczny 2.4. Włączenie społeczne) opiera się – zgodnie z założeniem *Strategii* – na pięciu wskaźnikach. Pozytywna zmiana zaobserwowana została w przypadku dwóch wskaźników. Mimo wzrostu stopy bezrobocia rejestrowanego, województwo w 2012 roku zmieniło pozycję w rankingu o jeden stopień w górę (wskaźnik nr 5). W województwie w latach 2011-2013 obniżyło się również zagrożenie ubóstwem relatywnym (wskaźnik nr 1); dynamika spadku okazała się jednak w tym przypadku taka sama, jak w kraju (o 0,7%).

Sytuacja materialna gospodarstw domowych w województwie, jeśli zważyć na przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę, nie zmieniła się w sposób znaczący, co miało wpływ na zachowanie tej samej pozycji (16) względem innych województw.

W województwie nie uległa również zmniejszeniu liczba osób korzystających ze świadczeń społecznych (wskaźnik nr 3). Mimo spadkowego trendu obserwowalnego na poziomie kraju (z 524 osób na 10 tys. ludności w roku 2011, do 516 osób na 10 tys. mieszkańców w roku 2013), w województwie nastąpił nieznaczny wzrost wartości wskaźnika. Wbrew przyjętym oczekiwaniom wyrażonym poprzez odpowiednią wartość docelową wskaźnika na rok 2020, w województwie spadło również zatrudnienie osób w wieku 15 lat i więcej. Zmiany wartości powyższych wskaźników, na ogół w kierunku negatywnym, wskazują na potrzebę dalszego wsparcia kategorii wykluczonych w ramach określonych w *Strategii* kierunków działań.

Tabela 63. Wskaźniki monitoringowe *Strategii* – priorytet tematyczny 2.4 Włączenie społeczne

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 2.4. Włączenie społeczne								
1	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym	22,6	24,1	21,6	20,7	20,9	17,7	
2	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej (%)		50	49,3	48,8	48,1	57	
3	Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności	692	669	637	617	641	600	
4	Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym (Polska = 100)		76,1	76,4 (poz. 16)	75 (poz. 16)	76,8 (poz. 16)	zmiana pozycji w rankingu województw o 1 miejsce w górę	
5	Stopa bezrobocia rejestrowanego (%)	15,9	15,4	15,5 (poz. 13)	16,4 (poz. 13)	16,4 (poz. 12)	zmiana pozycji w rankingu województw o 2 miejsca w górę	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe	Docelowa wartość wskaźnika przekroczone	Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najmniej 50%	Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego	Negatywna zmiana wartości wskaźnika	Brak danych

Wymiar działań⁸⁵

Na listach beneficjentów zidentyfikowanych zostało 624 projekty wpisujące się w priorytet tematyczny 2.4. Włączenie społeczne, z czego prawie wszystkie były realizowane w ramach PO KL. Najwięcej projektów wpisywało się w działanie 2.4.2. Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy.

W ramach działania 2.4.2. Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy, zaplanowano stosowanie kompleksowych form aktywizacji osób bezrobotnych, w tym z zastosowaniem indywidualnych planów działania oraz programów aktywizacji zawodowej, obejmujących kilka form wsparcia (np. połączonych z możliwością zapewnienia opieki nad dziećmi lub osobami zależnymi). Projekty ukierunkowane na włączenie społeczne miały dość często kompleksowy charakter – obejmowały zróżnicowaną ofertę wsparcia, między innymi: wsparcie psychologiczne, szkolenia zawodowe, staże zawodowe, pośrednictwo pracy.

Przykładem kompleksowego projektu wsparcia, skierowanego do młodych bezrobotnych może być „Akademia Młodych” (PO KL). W ramach projektu - osobom, które nie ukończyły 25 lat - oferowane było wsparcie psychologiczno-doradcze, szkolenie z aktywnego poszukiwania pracy, szkolenia zawodowe, staże zawodowe, pośrednictwo pracy.

Do młodych osób bezrobotnych skierowany był także projekt „Młody biznes” (PO KL). Przy naborze beneficjentów do projektu zastosowano preferencje dla osób długotrwale bezrobotnych, dla osób zamieszkujących na terenach wiejskich, a także dla kobiet wchodzących lub powracających na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowywaniem dzieci. Zastosowanie preferencji przy naborze beneficjentów – jak można uznać – przyczyniało się do uzyskania - zaplanowanego w ramach działania 2.4.1. – efektu „rozwój nowych form wsparcia indywidualnego i środowiskowego umożliwiających integrację zawodową i społeczną grupom szczególnie narażonych na życie w ubóstwie oraz osobom ze specyficznymi trudnościami na rynku pracy”. W ramach projektów kierowanych do kobiet wchodzących lub powracających na rynek pracy, uczestnikom oferowana była opieka nad osobami zależnymi (dziećmi uczestników), na czas realizacji zajęć.

Mając na względzie wsparcie dla osób ze specyficznymi trudnościami na rynku pracy, należy zaznaczyć, że było ono kierowane również do osób niepełnosprawnych, między innymi, w ramach takich projektów, jak: „Niepełnosprawni w drodze na rynek pracy” (PO KL), „ul. Rynek Pracy 2014/15” (PO KL), „Pełno(s)prawni na rynku pracy” (PO KL).

Projekty aktywizacji zawodowej kierowane były do odpowiednich kategorii wiekowych, z związku z czym – zgodnie z oczekiwaniem zawartym w *Strategii* – zwiększenie aktywności zawodowej dokonywało się zwłaszcza w przypadku osób w wieku 15-30 lat oraz powyżej 50 lat.

Przykładowo, projekt „Dojrzała Przedsiębiorczość” (PO KL) realizowany przez Rzeszowską Agencję Rozwoju Regionalnego zakładał, między innymi, przyznawanie dotacji inwestycyjnych na rozpoczęcie działalności gospodarczej dla osób powyżej 50 roku życia, a także obejmował: szkolenia

---

⁸⁵ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

z zakresu przedsiębiorczości i podstaw zakładania działalności, elementy prawa pracy, marketingu, księgowości, przygotowanie biznes-planu, doradztwo zawodowe, bezzwrotne środki finansowe (inwestycyjne i pomostowe), doradztwo z zakresu prowadzenia firmy.

Uzyskanie efektu reintegracji społecznej i zawodowej poprzez rozwój ekonomii społecznej, w tym m.in. w oparciu o spółdzielnie socjalne wpisane w kierunek działania 2.4.1. Zmniejszenie poziomu biedy i wykluczenia społecznego w województwie, było możliwe – między innymi – w związku z realizacją projektu „Przedsiębiorcza Społeczność - Społeczna Przedsiębiorczość” (PO KL), realizowanego w ramach Działania 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, a także – projektu „Razem w biznesie” (PO KL) – skierowanego do osób bezrobotnych, zamieszkających na terenie powiatów przemyskiego i bieszczadzkiego, zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej. Celem projektu było wzmocnienie sektora ekonomii społecznej w województwie podkarpackim poprzez stworzenie i wsparcie 8 Spółdzielni Socjalnych, dających zatrudnienie 56 osobom.

W kierunek działania 2.4.3. Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, wpisują się zwłaszcza działania zaplanowane do realizacji w ramach Kontraktu terytorialnego. Jako jeden z przykładów można wskazać „Program Innowacji i Integracji Podkarpackiego Rynku Pracy. Partnerstwo na rzecz wzrostu zatrudnienia”. W ramach projektu zostaną wypracowane takie produkty, jak: zintegrowana platforma informatyczna ofert pracy i zawodów, innowacyjna metodyka szkoleń zawodowych, Sieć nowoczesnych Centrów treningowo-szkoleniowych, Platforma e-learningowa skierowana do podkarpackiego MŚP, System wsparcia podmiotów ekonomii społecznej.

Efektem projektu „Wzmocnienie potencjału podkarpackich podmiotów reintegracyjnych w działaniach na rzecz włączenia społecznego i walki z ubóstwem” będzie natomiast zbudowanie profesjonalnej, regionalnej sieci podmiotów reintegracyjnych. W pierwszym etapie realizacji przedsięwzięcia planuje się likwidację „białych plam” w zakresie funkcjonowania podmiotów reintegracyjnych poprzez tworzenie nowych podmiotów (w zależności od lokalnych potrzeb tworzone będą Centra Integracji Społecznej – CIS, Kluby Integracji Społecznej - KIS lub Zakłady Aktywności Zawodowej - ZAZ) – etap ten zostanie sfinansowany ze środków RPO WP 2014-2020. Następny etap będzie dotyczył działań edukacyjnych, skierowanych do kadr podmiotów oraz wdrożenia modelu/modelów współpracy pomiędzy podmiotami i instytucjami pomocy społecznej i służbami zatrudnienia.

Wymiar finansowy

W ramach budżetu województwa podkarpackiego na 2014 rok, zgodnie z Priorytetem tematycznym 2.4. Włączenie społeczne, wydatkowano 15,9 mln zł. Ponad połowa środków została wydatkowana zgodnie z kierunkiem działań 2.4.3. – Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Do tej kategorii zaliczono działanie pn. „Poprawa infrastruktury domów pomocy społecznej i/lub placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz podnoszenie kwalifikacji personelu, w tym również pielęgniarek i pielęgniarzy ww. instytucji poprzez Szwajcarsko - Polski Program Współpracy”, szkolenia i specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej, działających na terenie województwa

podkarpackiego powiązane z potrzebami oraz ze specyfiką realizowanych zadań, a także dotacje na zadania i cele z zakresu pomocy społecznej w ramach "Wojewódzkiego Programu Pomocy Społecznej". Wymienione pozycje stanowiły najbardziej kosztowne przedsięwzięcia w ramach omawianego kierunku działań. Do kierunku 2.4.1. zaliczono przede wszystkim dotacje dla beneficjentów (Ośrodki pomocy społecznej, Powiatowe centra pomocy rodzinie) realizujących projekty w ramach PO KL, a także dotacje dla jednostek spoza sektora finansów publicznych – Zakładów Aktywności Zawodowej.

Tabela 64. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok. w odniesieniu do priorytetu 2.4. w mln zł

2.4. Włączenie społeczne	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
	15,9	3,0	5,7	7,2
2.4.1. Zmniejszenie poziomu biedy i wykluczenia społecznego w województwie	2,1	0,5	-	1,6
2.4.2. Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy	5,2	-	-	5,2
2.4.3. Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym	8,6	2,5	5,7	0,4

W przypadku zrealizowanych, lub realizowanych projektów, które zostały objęte analizą, zidentyfikowano szereg inicjatyw zgodnych z omawianym Priorytetem tematycznym. Zdecydowana większość z nich była współfinansowana z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, a ich wartość łącznie zbliżyła się do poziomu 1,2 mld zł. Największa alokacja środków została zaobserwowana w kierunku działań 2.4.2. – Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. Wśród projektów, które zostały zaliczone do omawianego kierunku działań, największą wartość miały inicjatywy realizowane na poziomie poszczególnych powiatów (np. projekt „Więcej szans w powiecie jarosławskim”), a także programy gminne, związane z cyklem projektów „Czas na aktywność”. W przypadku kierunku działań 2.4.1. wyszczególniono szereg inicjatyw nakierowanych na wspieranie rozwoju przedsiębiorczości oraz powstawanie spółdzielni socjalnych jak np. „Twoją szansą - spółdzielczość socjalna II edycja”, lub „3 x 10 = spółdzielnie socjalne”.

Tabela 65. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.4. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

2.4. Włączenie społeczne	POKL	RPO	łącznie
	1176,2	6,4	1182,6
2.4.1. Zmniejszenie poziomu biedy i wykluczenia społecznego w województwie	301,3	-	301,3
2.4.2. Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy	803,5	-	803,5
2.4.3. Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym	71,4	6,4	77,8
Kwota dofinansowania z UE			
2.4. Włączenie społeczne	984,6	3,8	988,4
2.4.1. Zmniejszenie poziomu biedy i wykluczenia społecznego w województwie	249,4	-	249,4
2.4.2. Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy	674,9	-	674,9
2.4.3. Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym	60,3	3,8	64,1

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 66. Priorytet tematyczny 2.4. Włączenie społeczne - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 2.4. Włączenie społeczne	
Wnioski	Rekomendacje
<p>Wymiar wskaźnikowy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak poprawy sytuacji materialnej gospodarstw domowych w województwie, jeśli zważyć na przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę, ta sama pozycja względem innych województw • Liczba osób korzystających ze świadczeń społecznych – bez zmian przy tendencji spadkowej na poziomie kraju • Spadek zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej • Stopa bezrobocia rejestrowanego – wzrost przy zmianie pozycji w rankingu województw <p>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Najwięcej projektów wpisywało się w działanie 2.4.2. Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy (kompleksowe formy aktywizacji bezrobotnych, wsparcie psychologiczne, szkolenia zawodowe, staże zawodowe, pośrednictwo pracy org. opieki nad dziećmi, preferencje dla osób długotrwale bezrobotnych, dla osób zamieszkujących na terenach wiejskich, a także dla kobiet wchodzących lub powracających na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowywaniem dzieci, kierowanie wsparcia do osób ze specyficznymi trudnościami na rynku pracy, do odpowiednich kategorii wiekowych, przyznawanie dotacji inwestycyjnych, doradztwo z zakresu prowadzenia firmy, rozwój ekonomii społecznej) • W kierunku działania 2.4.3. Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym wpisują się zwłaszcza działania zaplanowane do realizacji w ramach Kontraktu terytorialnego <p>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwoju mieszkalnictwa wielorodzinnego oraz dostosowania budynków do wykorzystania na cele mieszkaniowe lub inne, umożliwiające włączenie społeczne.	<p>Adresat rekomendacji: UP, OPS, PCPR, ROPS Wskazana jest kontynuacja dotychczasowych działań z zakresu włączenia społecznego.</p> <p>Adresat rekomendacji: JST Wskazana jest intensyfikacja działań w zakresie dostosowywania budynków na cele mieszkaniowe lub inne umożliwiające włączenie społeczne</p>

4.2.10. Priorytet tematyczny 2.5. Zdrowie publiczne

Wymiar wskaźnikowy

Stan realizacji *Strategii* na poziomie priorytetu tematycznego 2.5. Zdrowie publiczne, można odnieść do zmian wartości w zakresie sześciu wskaźników (z uwzględnieniem częściowych; głównych wskaźników - 4). W przypadku trzech wskaźników można mówić o zmianach pozytywnych, w przypadku jednego – o zmianach negatywnych.

W województwie – po pierwsze – zmniejszył się odsetek zgonów niemowląt; chociaż zmiana pozostawała w zgodności z trendem ogólnopolskim, województwo charakteryzowało się znacznie większą dynamiką w tym zakresie (wskaźnik nr 2). Na przestrzeni lat 2011-2012 ilość zgonów na tysiąc urodzeń żywych zmniejszyła się w województwie z 5,3 do 4,5, podczas, gdy w całym kraju – z jedynie z 4,7 do 4,6. Tym samym województwo w znaczącym stopniu zbliżyło się do standardu ogólnokrajowego.

Po drugie, w województwie wzrosło przeciętne trwanie życia mężczyzn i kobiet (wskaźnik 3a i 3b), co pozostawało w zgodności z tendencją ogólnopolską.

Po trzecie, w województwie zwiększyła się liczba lekarzy na 10 tys. ludności (wskaźnik nr 4). Zmiana ta pozostawała w zgodności z tendencją ogólnopolską, niemniej zaznaczyć należy, że w tym samym czasie, na poziomie całego kraju, wzrost okazał się nieco wyższy, niż w skali województwa (odpowiednio: 44,7 do 47,7 w kraju oraz z 35,1 do 37,3 w województwie).

Negatywne zmiany wiążące się ze wzrostem odsetków zgonów z powodu chorób układu krążenia oraz z powodu nowotworów dotyczyły nie tylko województwa, ale także, w podobnym stopniu, uwidaczniały się w skali kraju. Warto odnotować, że w roku 2012 w województwie nieco wyższy, niż w kraju, pozostał odsetek zgonów z powodu chorób układu krążenia (50,6% i 46,1%), niższy natomiast – z powodu nowotworów (23,5% i 25,7%).

Tabela 67. Wskaźniki monitoringowe Strategii – priorytet tematyczny 2.5. Zdrowie publiczne

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 2.5. Zdrowie publiczne								
1a	Odsetek zgonów z powodu nowotworów (%)	23,8	23,2	23,1	23,5	b.d.*	17	
1b	Odsetek zgonów z powodu chorób układu krążenia (%)	51,9	52,3	50,3	50,6	b.d.*	40	
2	Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	5,5	5,2	5,3	5,1	4,5	3	
3a	Przeciętne trwanie życia kobiet (lata)	81,1	81,8	82	82,1	82,4	84	
3b	Przeciętne trwanie życia mężczyzn (lata)	73,2	73,7	74,1	74,3	74,8	76	
4	Liczba lekarzy na 10 tys. ludności (personel pracujący ogółem)		33,2	35,1	37,3	b.d.*	40	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe	Docelowa wartość wskaźnika przekroczone	Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%	Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego	Negatywna zmiana wartości wskaźnika	Brak danych

Wymiar działań⁸⁶

Projekty przypisane do priorytetu tematycznego 2.5. były realizowane w ramach PO IiŚ (3) oraz RPO WP 2007-2013 (13). W działanie 2.5.1. Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej, wpisywał się projekt: „Nadbudowa bloku dziecięcego H1 na potrzeby Oddziału Onkohematologii Dzieci”, realizowany w ramach RPO WP 2007-2013”. Celem projektu „Dostosowanie Izby Przyjęć do wymogów określonych przepisami prawa oraz unowocześnienie pracowni zakładów diagnostyki obrazowej ZOZ MSWiA w Rzeszowie” realizowanego w ramach PO IiŚ była natomiast poprawa jakości i dostępności do usług medycznych. W działanie 2.5.1. wpisywały się

⁸⁶ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

również takie przedsięwzięcia, jak: „Modernizacja i doposażenie Szpitala Wojewódzkiego nr 2 w Rzeszowie na potrzeby funkcjonowania centrum urazowego” (PO IiŚ), „Rozbudowa pracowni diagnostyki obrazowej i wyposażenie szpitalnego oddziału ratunkowego na potrzeby mieszkańców i turystów Bieszczad” (PO IiŚ).

Na liście projektów zgłoszonych do realizacji w ramach Kontraktu terytorialnego znalazła się inicjatywa „Unowocześnienie i poprawa dostępu do Onkologii w województwie podkarpackim”. Projekt kompleksowej poprawy jakości i dostępności świadczeń medycznych z zakresu onkologii - przewidziany do realizacji w trzech placówkach (w Rzeszowie, Przemyślu i Brzozowie), pozostaje w zgodności z działaniem 2.5.1.

W kontekście zwiększenia wykrywalności chorób nowotworowych wspomnieć należy o zakończeniu przedsięwzięcia finansowanego z budżetu samorządu województwa – budowy Klinicznego Zakładu Radioterapii i Wojewódzkiej Przychodni Onkologicznej.

Wymiar finansowy

Analizując budżet województwa podkarpackiego na 2014 rok, w stosunku do Priorytetu tematycznego 2.5. dokonano przyporządkowania środków finansowych w zakresie kierunku działania 2.5.1. – Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej. Zdecydowana większość środków dotyczyła budowy i wdrażania Podkarpackiego Systemu Informacji Medycznej PSIM. Poza tą inicjatywą w ramach kierunku działania zaliczono wyszczególnione w budżecie środki na zadania inwestycyjne szpitali wojewódzkich oraz zakładów opieki zdrowotnej, które obejmowały między innymi nadbudowę bloku dziecięcego H1 na potrzeby Oddziału Onkohematologii Dzieci w Szpitalu Wojewódzkim Nr 2 im. Św. Jadwigi Królowej w Rzeszowie, czy Rozbudowa i modernizacja Podkarpackiego Centrum Onkologii wraz z zakupem wyposażenia w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym im. F. Chopina w Rzeszowie.

Tabela 68. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 2.5. w mln zł

2.5. Zdrowie publiczne	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
	83,7	27,9	49,9	5,9
2.5.1. Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej	83,7	27,9	49,9	5,9
2.5.2. Promocja zdrowia	-	-	-	-
2.5.3. Profesjonalna kadra medyczna	-	-	-	-

Wśród projektów, które zostały wyszczególnione podczas analizy inicjatyw wspartych w ramach poszczególnych Programów Operacyjnych, podobnie jak w przypadku analizy budżetu województwa, wyszczególniono projekty odnoszące się do kierunku działania 2.5.1. - Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki. Zidentyfikowane projekty dotyczyły w dużej mierze wdrażania Podkarpackiego Systemu Informacji Medycznej. Jednocześnie, głównie w ramach PO IiŚ, zidentyfikowano również projekty nastawione na rozwój infrastruktury medycznej, w tym modernizacji i doposażenia Szpitala Wojewódzkiego nr 2 w Rzeszowie na potrzeby funkcjonowania centrum urazowego, rozbudowa pracowni diagnostyki obrazowej i wyposażenie szpitalnego oddziału ratunkowego na potrzeby mieszkańców i turystów Bieszczad oraz dostosowanie Izby Przyjęć do

wymogów określonych przepisami prawa oraz unowocześnienie pracowni zakładów diagnostyki obrazowej ZOZ MSWiA w Rzeszowie.

Tabela 69. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.5. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

2.5. Zdrowie publiczne	PO IIŚ	RPO	Łącznie
	22,1	93,5	115,5
2.5.1. Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej	22,1	93,5	115,5
Kwota dofinansowania z UE			
2.5. Zdrowie publiczne	16,6	68,0	84,5
2.5.1. Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej	16,6	68,0	84,5

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 70. Priorytet tematyczny 2.5. Zdrowie publiczne - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 2.5 Zdrowie publiczne	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Wymiar wskaźnikowy:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Zmniejszył się odsetek zgonów niemowląt – dynamika zmian większa, niż w skali kraju Wzrost przeciętnego trwania życia mężczyzn i kobiet Wzrost liczby lekarzy na 10 tys. ludności, dynamika wzrostu niższa, niż w kraju, (odpowiednio: 44,7 do 47,7 w kraju oraz z 35,1 do 37,3 w województwie); niższa wartość wskaźnika, niż w kraju Wzrost odsetków zgonów z powodu chorób układu krążenia oraz z powodu nowotworów; zgodnie z tendencją ogólnopolską. <p><u>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> W województwie nastąpiła poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej (dz. 2.5.1), co wiązało się z powstaniem oddziału onkohematologii dla dzieci, modernizacją pracowni diagnostycznych. Dalsze efekty będą możliwe w związku z realizacją projektów ukierunkowanych na unowocześnienie i poprawę dostępu do onkologii. W kontekście zwiększenia wykrywalności chorób nowotworowych poprawę sytuacji w województwie należy wiązać z zakończeniem budowy Klinicznego Zakładu Radioterapii i Wojewódzkiej Przychodni Onkologicznej <p><u>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> wzrostu dostępności do kompleksowej opieki medycznej osób w wieku starszym poprzez utworzenie oddziałów geriatrycznych, poradni, zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych, domowej opieki długoterminowej i innych form opieki, wykorzystanie potencjału podkarpackich uzdrowisk poprzez rozwój lecznictwa uzdrowiskowego. 	<p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>Urząd Marszałkowski, JST</u> Wskazana jest kontynuacja dotychczasowych działań z zakresu zdrowia publicznego</p> <p>Wskazana jest intensyfikacja działań ukierunkowanych na wzrost dostępności do kompleksowej opieki medycznej osób w wieku starszym poprzez utworzenie oddziałów geriatrycznych poradni, zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych, domowej opieki długoterminowej i innych form opieki</p> <p>Wskazana jest intensyfikacja działań ukierunkowanych na wykorzystanie potencjału podkarpackich uzdrowisk poprzez rozwój lecznictwa uzdrowiskowego</p>

4.2.11. Priorytet tematyczny 2.6. Sport

Wymiar wskaźnikowy

Pomiar stanu realizacji *Strategii* dla priorytetu tematycznego 2.6. Sport – zgodnie z założeniami *Strategii* – opiera się na analizie zmian w oparciu o cztery wskaźniki. Wskaźniki te pozostają w ścisłym związku z kierunkiem działań 2.6.2 Rozwój sportu dzieci i młodzieży i odnoszą się zwłaszcza do takich określonych w *Strategii* efektów, jak rozwój sportu szkolnego i pozalekcyjnych form aktywności ruchowej, w tym działalności uczniowskich i środowiskowych klubów sportowych dzieci i młodzieży oraz rozwój wojewódzkiego systemu współzawodnictwa dzieci i młodzieży. Dostrzegalna, pozytywna zmiana w obrębie wskaźnika nr 1 świadczy o dokonującym się rozwoju systemu współzawodnictwa w tej kategorii mieszkańców; w latach 2012-2013 wzrosła bowiem liczba punktów zdobytych przez reprezentantów woj. podkarpackiego w ramach tego systemu. W okresie od 2012 do 2013 roku wzrósł również, w stosunku do wartości bazowej, odsetek mieszkańców województwa do lat 19, uczestniczących w imprezach sportu szkolnego (wskaźnik nr 2). Nie został jednak zaobserwowany wzrost liczby młodzieży do lat 18 ćwiczącej w klubach sportowych (wskaźnik nr 3), podczas, gdy w roku 2010, na 1000 młodzieży w wieku do lat 18 osób takich było 114, w roku 2012 liczba zmniejszyła się do 110.

W związku z brakiem danych z lat 2012-2013 dla wskaźnika nr 4, trudno wnioskować o częstszym wykorzystywaniu infrastruktury sportowej. W latach wcześniejszych nie nastąpiła żadna zmiana w tym zakresie, *Strategia* zakłada natomiast wzrost wartości tego wskaźnika.

Tabela 71. Wskaźniki monitoringowe *Strategii* – priorytet tematyczny 2.6. Sport

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 2.6. Sport powszechny								
1	Liczba punktów zdobytych przez reprezentantów woj. podkarpackiego w systemie współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży				4794,52	5105,74	8000	
2	Odsetek populacji mieszkańców województwa do lat 19 uczestniczącej w imprezach sportu szkolnego (%)		21,8	21,8	22,4	22,2	23,8	
3	Młodzież do lat 18 ćwicząca w klubach sportowych na 1000 osób w wieku do lat 18		114	b.d.*	110	b.d.*	200	
4	Stopień wykorzystania infrastruktury sportowej w województwie (boiska uniwersalne) (%)		71	71	b.d.*	b.d.*	80	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczona		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁸⁷

W ramach priorytetu tematycznego 2.6. na listach beneficjentów zidentyfikowano projekty ukierunkowane przede wszystkim na działanie 2.6.3. Rozwój infrastruktury sportowej. W ramach PO RPW w kilkunastu powiatach realizowany był program „Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej”. Projekty z zakresu rozwoju infrastruktury sportowej zakwalifikowały się również do realizacji w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Spośród 129 projektów zakwalifikowanych do współfinansowania dla Działania 313,322,323 „Odnowa i rozwój wsi” (w ramach dla naboru trzeciego w 2013 roku) 37 projektów dotyczyło budowy lub modernizacji infrastruktury sportowej (zwłaszcza boisk sportowych).

W działanie 2.6.2. Rozwój sportu dzieci i młodzieży, wpisuje się realizowany od niedawna przez Podkarpacki Związek Badmintona, dotowany z budżetu województwa, program „Badminton z pasją”. Celem Programu jest wprowadzenie w ciągu 2-3 latach badmintona do 200 szkół w województwie.

Projekty wpisujące się w priorytet tematyczny 2.6. zostały zaplanowane do realizacji także w ramach Kontraktu terytorialnego. Były to projekty pn. „Eliminowanie barier przyczyniających się do wykluczenia społecznego powiatów Sanockiego, Bieszczadzkiego i Leskiego poprzez budowę Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych”, Podkarpackie Centrum Lekkoatletyczne, Rozbudowa Regionalnego Centrum Sportowo – Widowiskowego „Podpromie” im. Jana Strzelczyka w Rzeszowie, Przebudowa basenów otwartych Rzeszowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji.

Wymiar finansowy

W ramach budżetu województwa na rok 2014, w zakresie Priorytetu tematycznego 2.6. wydatkowano 5,8 mln zł. Większość środków została przypisanych do kierunku działania 2.6.1. Upowszechnienie w społeczeństwie aktywności ruchowej jako składowej zdrowego stylu życia. W ramach tego kierunku zaliczono dotacje na realizację zadań w zakresie kultury fizycznej i sportu, kampanie informacyjno-promocyjne Województwa Podkarpackiego realizowane m.in. przez Klub Tenisa Stołowego Tarnobrzeg, AZS Politechniki Rzeszowskiej oraz organizację turniejów o Puchar Przewodniczącego Sejmiku. W ramach kierunku działania 2.6.3. zaliczono wydatki poniesione na budowę dwóch sal gimnastycznych w Szpitalu „Polonia” (uzdrowisko Rymanów – Zdrój).

Tabela 72. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 2.6. w mln zł

	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
2.6. Sport powszechny	5,8	5,8	-	-
2.6.1. Upowszechnienie w społeczeństwie aktywności ruchowej jako składowej zdrowego stylu życia	3,8	3,8	-	-
2.6.2. Rozwój sportu dzieci i młodzieży	-	-	-	-
2.6.3. Rozwój infrastruktury sportowej	2,0	2,0	-	-

⁸⁷ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

W przypadku analizowanych projektów, wspieranych przez poszczególne Programy Operacyjne wyszczególniono inicjatywy związane z rozwojem infrastruktury sportowej. Zdecydowana większość wskazanych poniżej środków, jest wydatkowana w ramach budowy tras rowerowych, które zostały również zakwalifikowane jako obiekty turystyczne. Wśród wyszczególnionych projektów zaliczono również przebudowę i rozbudowę kompleksu PWSZ im. Jana Grodka w Sanoku o centrum sportowo – dydaktyczne, rewitalizację terenów przemysłowych – budowę ośrodka rekreacyjno – turystyczno – sportowego w Przeworsku - etap I, kompleksową odbudowę zespołu pałacowo-parkowego oraz urządzenie infrastruktury sportowo rekreacyjnej i kulturalnej w Medyce. Wskazane inicjatywy nie zostały jeszcze zakończone, a ich dofinansowanie pochodzi z RPO WP.

Tabela 73. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.6. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

2.6. Sport powszechny	PO RPW	RPO	łącznie
	55,8	20,9	76,7
2.6.3. Rozwój infrastruktury sportowej	55,8	20,9	76,7
Kwota dofinansowania z UE			
2.6. Sport powszechny	47,2	13,3	60,4
2.6.3. Rozwój infrastruktury sportowej	47,2	13,3	60,4

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 74. Priorytet tematyczny 2.6. Sport - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 2.6. Sport	
Wnioski	Rekomendacje
<p>Wymiar wskaźnikowy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost liczby punktów zdobytych przez reprezentantów woj. podkarpackiego w systemie współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży • Wzrost odsetka populacji mieszkańców województwa do lat 19 uczestniczącej w imprezach sportu szkolnego (%) • Młodzież do lat 18 ćwicząca w klubach sportowych na 1000 osób w wieku do lat 18 – spadek • Stopień wykorzystania infrastruktury sportowej w województwie (boiska uniwersalne) (%) – brak zmiany <p>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projekty ukierunkowane przede wszystkim na działanie 2.6.3. Rozwój infrastruktury sportowej. <p>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poprawy stanu i budowy ogólnodostępnych ośrodków sportów zimowych, • popularyzacji sportu jako formy rozrywki. 	<p>Adresat rekomendacji: Urząd Marszałkowski, JST, organizacje sportowe</p> <p>Wskazana jest kontynuacja dotychczasowych działań z zakresu sportu powszechnego</p> <p>Wskazana jest intensyfikacja działań ukierunkowanych na promocję sportu nie tylko jako formy współzawodnictwa, ale także jako formy rozrywki</p> <p>Wskazane jest wypracowanie rozpoznawalnej regionalnej marki – imprezy sportowej</p>

4.2.12. Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna

Wymiar wskaźnikowy

Realizacja *Strategii* dla priorytetu tematycznego 3.1. Dostępność komunikacyjna – jak można sądzić na podstawie zmiany wartości większości wskaźników – przebiega pomyślnie. Na czternaście wskaźników (z uwzględnieniem wskaźników cząstkowych), siedem zmieniło wartość w pozytywnym kierunku.

W latach 2011-2013 zwiększyła się w województwie długość rozbudowanych dróg wojewódzkich (kat. 10t/oś). Istotne, że w stosunku do wartości docelowej uzyskany został co najmniej 50% wzrost (wskaźnik nr 7).

Niewykluczone, że rozwój infrastruktury w województwie przyczynił się do spadku liczby ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych (wskaźnik nr 8). Wartość wskaźnika bardzo wyraźnie zbliżyła się do poziomu ogólnokrajowego.

Warte odnotowania, że wzrost liczby przewiezionych osób komunikacją miejską w województwie, nie wpisywał się w trend ogólnopolski. W tym samym czasie – tj. w latach 2011-2013 ilość przewiezionych pasażerów komunikacją miejską spadła w Polsce o ponad 269 milionów osób, podczas gdy w województwie zaobserwowany został wzrost wartości wskaźnika.

W zakresie rozwoju infrastruktury kolejowej, zmiana – w ujęciu wskaźnikowym – polegała na skróceniu czasu dojazdu do Warszawy (wskaźnik nr 1) oraz do Przemyśla – jednego z miast uznanego w *Strategii* za biegun wzrostu. Skrócenie czasu przejazdu koleją dotyczyło również odcinka z Zagórza do Rzeszowa (wskaźnik nr 4c), z Jasła do Rzeszowa (wskaźnik 4b), a w szczególności z Tarnobrzega do Rzeszowa (wskaźnik nr 4a). W przypadku ostatniego odcinka docelowy czas skrócenia przejazdu został przekroczony. Czas podróży koleją nie uległ skróceniu jedynie na odcinku Rzeszów – Kraków.

Brak zmian lub negatywny kierunek zmian w zakresie infrastruktury kolejowej odzwierciedlają ponadto wskaźniki 2b i 2a. Należy jednak zaznaczyć, że wartości ww. wskaźników w latach 2011-2013 okazywały się niższe także na poziomie całego kraju.

Za kluczową dla województwa kwestię uznać należy wzrost liczby obsłużonych pasażerów w portach lotniczych (wskaźnik nr 6). W latach 2011-2013 w województwie uzyskany został wyższy procentowy przyrost obsłużonych pasażerów, niż w całym kraju (odpowiednio: 20,07% i 15,14%).

Zmiany wartości wskaźników stanowią o podjęciu wszystkich kierunków działań, określonych dla danego priorytetu tematycznego.

Tabela 75. Wskaźniki monitoringowe *Strategii* – priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna								
1a	Czas dojazdu koleją z Rzeszowa do Warszawy (min)			375	370	360	200	
1b	Czas dojazdu koleją z Rzeszowa do Krakowa (min)			230	191	230	80	
1c	Czas dojazdu koleją z Rzeszowa do Przemyśla (granica państwa) (min)			90	89	85	50	

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
2a	Łączna długość czynnych linii kolejowych (km)	1018	1027	1024	1024	924	1029	
2b	Długość zelektryfikowanych eksploatowanych linii kolejowych (km)	358	355	355	365	355	436	
3a	Ilość odprawionych pasażerów (wyjazdy) transportem kolejowym (mln osób)		4,929	b.d.*	b.d.*	b.d.*	5,2	
3b	Ilość odprawionych pasażerów (wyjazdy) transportem kolejowym - przewozy wewnątrz województwa (mln osób)		3,25	b.d.*	b.d.*	b.d.*	3,7	
4a	Czas dojazdu koleją do Rzeszowa z Tarnobrzega (min)			82	75	63	70	
4b	Czas dojazdu koleją do Rzeszowa z Jasła (min)			118	90	86	70	
4c	Czas dojazdu koleją do Rzeszowa z Zagórza (min)			270	239	240	120	
5	Przewozy pasażerów środkami komunikacji miejskiej (mln osób)	62	58,2	54	48,2	54,7	wzrost o 10-15%	
6	Liczba obsłużonych pasażerów w portach lotniczych - przyjazdy i wyjazdy		454,2	491,3	564,9	589,9	900	
7	Długość rozbudowanych dróg wojewódzkich (kat. 10t/oś) (km)			85,9	109,26	125,34	150	
8	Liczba ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych na 100 tys. pojazdów	19,6	17,2	18,13/ 17,34 (śr. kr.)= 104,6	14,46/ 14,38 (śr. kr.)= 100,6%	b.d.*	zmniejszenie do poziomu średniej krajowej	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczona		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁸⁸

W ramach priorytetu tematycznego 3.1. Dostępność komunikacyjna, na listach beneficjentów zidentyfikowanych zostało 59 projektów. Były one realizowane przede wszystkim w ramach RPO WP 2007-2013 i PO IiŚ. Część projektów była realizowana również w ramach PO RPW.

W kierunku działania 3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym, wpisywała się realizacja następujących przedsięwzięć:

⁸⁸ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

- Budowa autostrady A-4 Tarnów - Rzeszów, odc. w. Krzyż - w. Rzeszów Wschód wraz z odc. drogi ekspresowej S-19 w. Rzeszów Zachód - w. Świlcza (PO liŚ)
- Budowa obwodnicy miasta Leżajsk w ciągu drogi krajowej nr 77 Lipnik – Przemyśl (PO liŚ)
- Budowa autostrady A-4 Rzeszów – Korczowa (PO liŚ)
- Budowa drogi ekspresowej S-19, odcinek Stobierna – Rzeszów (PO liŚ)

Przedsięwzięcia realizowane w ramach kierunku działania 3.1.2. Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej zarówno w układzie powiązań zewnętrznych, jak i wewnątrzregionalnych, przedstawiały się następująco:

- Zakup 10 nowych lokomotyw spalinowych do ruchu pasażerskiego (Powiat krośnieński; rzeszowski, tarnobrzeski⁸⁹) (PO liŚ)
- Poprawa bezpieczeństwa poprzez zabudowę nowych rozjazdów kolejowych o podwyższonym standardzie konstrukcyjnym (PO liŚ)
- Odnowa taboru PKP Intercity S.A. dla relacji Przemyśl - Szczecin - Etap II Powiat przemyski (PO liŚ)
- Modernizacja linii kolejowej E 30/C-E 30, odcinek Kraków-Rzeszów, etap III Powiat rzeszowski (PO liŚ)
- Zakup taboru kolejowego do obsługi połączeń międzywojewódzkich realizowanych przez Województwa: Małopolskie, Podkarpackie, Śląskie i Świętokrzyskie Powiat m. Rzeszów (PO liŚ)
- Poprawa dostępności linii kolejowej poprzez przebudowę niektórych elementów infrastruktury na odcinkach linii kolejowej nr 106 Rzeszów - Jasło w ramach RPO WP na lata 2007 – 2013. Powiat jasielski, krośnieński, strzyżowski rzeszowski m. Rzeszów (RPO WP 2007-2013)
- Zakup pojazdów szynowych na potrzeby kolejowych przewozów osób w województwie podkarpackim. Powiat m. Rzeszów (RPO WP 2007-2013)

W kierunku działania 3.1.3. Wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą oraz z Rzeszowem wpisywały się następujące projekty:

- Budowa obwodnicy miasta Leżajsk w ciągu drogi krajowej nr 77 Lipnik – Przemyśl (PO liŚ)
- Budowa drogi ekspresowej S-19, odcinek Stobierna – Rzeszów (PO liŚ)
- Budowa obwodnicy Jarosławia w ciągu drogi krajowej nr 4 Jędrzychowice-Korczowa (PO RPW)
- Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 869 – etap IV budowa skrzyżowania dwupoziomowego z DK9 i wiaduktu nad linią kolejową L-71 oraz budowa drogi do Parku Technologicznego (projekt kluczowy) (RPO WP 2007-2013)
- Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 880 Jarosław - Pruchnik (RPO WP 2007-2013)
- Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 892 Zagórz - Komańcza (projekt kluczowy) (RPO WP 2007-2013)
- Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 985 Nagnajów - Baranów Sandomierski - Mielec - Dębica na odcinku Mielec - Dębica etap II (projekt kluczowy) (RPO WP 2007-2013)

W kierunku działania 3.1.3. Rozwój Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka oraz wyspecjalizowanych lotnisk lokalnych, wpisywały się dwa projekty: „Port lotniczy Rzeszów - Rozbudowa i modernizacja infrastruktury lotniskowej” (PO liŚ) oraz „Budowa hangarów dla statków powietrznych wraz z płytą postojową” (RPO WP 2007-2013).

Na liście projektów przeznaczonych do finansowania w ramach Kontraktu terytorialnego znalazły się następujące projekty, wpisujące się w poszczególne kierunki działań od 3.1.1 do 3.1.4:

- Budowa obwodnicy południowej Rzeszowa – etap I S19 - Rzeszów Południe (Kielanówka) – DK 19 (ul. Podkarpacka).
- Budowa obwodnicy południowej Rzeszowa – etap II od DK19 ul. Podkarpacka do DW Nr 878 ul. Sikorskiego
- Budowa obwodnicy północnej miasta Rzeszowa od ul. Załęskiej do ul. Krakowskiej (DK4) Etap II i III

⁸⁹ Wymienione powiaty oznaczają miejsce realizacji inwestycji, nie beneficjenta.

- Przebudowa odcinka DK nr 28 wraz z remontem kapitalnym wiaduktu drogowego w ciągu ulicy Zana w Przemysłu.
- Budowa łączników węzłów autostrady A4 z drogą krajową Nr 4
- Rozbudowa DW Nr 878 Rzeszów – Tyczyn.
- Rozbudowa DW Nr 869 od węzła autostradowego A4 Rzeszów-Zachód do węzła Jasionka drogi ekspresowej S19
- Rozbudowa i budowa DW Nr 988 Babica – Strzyżów – Warzyce na odcinku Babica – Zaborów + obwodnica Czudca.
- Budowa drogi łączącej sieć TEN-T (węzeł Rzeszów - Dworzysko) z terenami inwestycyjnymi (centrum logistyczne) Rzeszów-Dworzysko
- Rozbudowa DW Nr 875 Mielec – Kolbuszowa – Leżajsk na odcinku Kolbuszowa – Sokołów Małopolski
- Budowa i przebudowa dróg wraz z budową mostu na rzece Wiśłok, łączącego gminę miasto Rzeszów z gminą Boguchwała i gminą Lubenia
- Prace na liniach kolejowych nr 68, 565 na odcinku Lublin – Stalowa Wola Rozwadów wraz z elektryfikacją
- Prace na liniach kolejowych nr 25, 74, 78 na odcinku Stalowa Wola – Tarnobrzeg/Sandomierz – Ocice/Padew
- Podmiejska Kolej Aglomeracyjna wraz z budową linii kolejowej do Portu Lotniczego Rzeszów Jasionka (budowa 5 km nowej linii)
- Przebudowa drogi (była DK19) na odcinku od granicy miasta Rzeszowa do DW Nr 869 (droga lotniskowa)
- Rozbudowa infrastruktury Portu Lotniczego "Rzeszów-Jasionka"
- Strefa CARGO wraz z zakupem sprzętu i wyposażenia

Zgodnie z oceną realizowanych inwestycji, zrealizowane działania przysłużyły się skróceniu czasu dojazdu do Rzeszowa, usprawniły połączenia pomiędzy regionalnymi biegunami wzrostu, a także poprawiły bezpieczeństwo ruchu drogowego. Dalszych zmian w zakresie poprawy komunikacji oraz funkcjonalności powiązań ośrodków w województwie należy oczekiwać w przyszłości.

Przed wszystkim jednak – w związku z budową autostrady A4 – poprawiła się dostępność komunikacyjna do innych województw Polski południowej oraz do Europy zachodniej.

Wymiar finansowy

Biorąc pod uwagę podział środków w budżecie województwa w roku 2014, środki poniesione zgodnie z priorytetem tematycznym 3.1. wyniosły blisko 371 mln zł. Zdecydowana większość środków została wydatkowana zgodnie z kierunkiem działań 3.1.3. Wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą oraz z Rzeszowem. Największą inwestycją zakwalifikowaną do omawianego kierunku jest likwidacja barier rozwojowych - most na Wiśle z rozbudową drogi wojewódzkiej Nr 764 oraz połączeniem z drogą wojewódzką Nr 875, a także budowa drogi obwodowej Mielca w ciągu drogi wojewódzkiej nr 985 Nagnajów - Dębica przebiegającej od miejscowości Tuszów Narodowy w km 20+636 do ulicy Dębickiej w km 38+522 wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną, budowlami i urządzeniami budowlanymi, współfinansowana z Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej.

W ramach budżetu województwa wyszczególniono również wydatki zgodne z kierunkiem działania 3.1.1., gdzie największy nakład finansowy został położony na rozbudowę dr. woj. Nr 855 Olbincin - Zaklików - Stalowa Wola – odc. Granica Województwa - Stalowa Wola, współfinansowaną z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego.

W przypadku kierunku działania 3.1.2. w ramach budżetu przewidziano wydatki na zakup taboru kolejowego.

Tabela 76. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 3.1. w mln zł

3.1. Dostępność komunikacyjna	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
	370,9	74,0	233,4	63,6
3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym	40,6	2,2	6,0	32,5
3.1.2. Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej zarówno w układzie powiązań zewnętrznych, jak i wewnątrzregionalnych	64,5	3,4	54,7	6,4
3.1.3. Wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą oraz z Rzeszowem	265,8	68,4	172,7	24,7
3.1.4. Rozwój Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka oraz wyspecjalizowanych lotnisk lokalnych	-	-	-	-

W przypadku projektów wpisujących się w Priorytet tematyczny 3.1. poddanych analizie w ramach poszczególnych Programów Operacyjnych największa koncentracja środków została zidentyfikowana w kierunku działań 3.1.1. Alokacja ta jest związana z wysokimi nakładami poniesionymi na inwestycje w poszczególne odcinki autostrady A4, które w zestawieniu przekroczyły 7,4 mld zł.

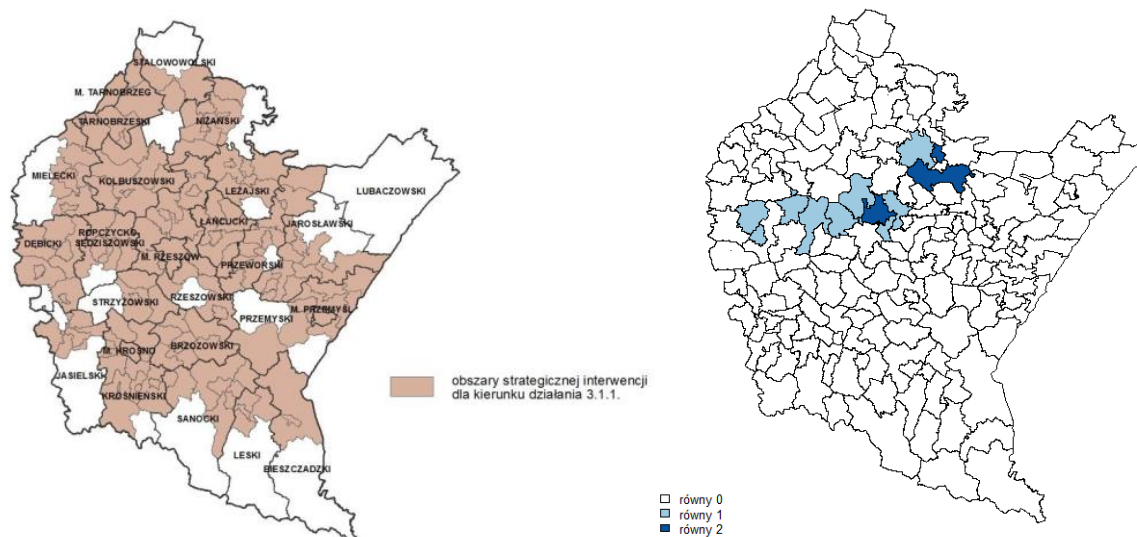
Stosunkowo wysokie nakłady zostały również poniesione na rozwój infrastruktury i sieci kolejowej, gdzie największym realizowanym projektem jest modernizacja linii kolejowej E 30/C-E 30, odcinek Kraków-Rzeszów, etap III, którego wartość wynosi 2,08 mld zł. Łącznie w ramach omawianego kierunku działań nakłady na sieć kolejową wyniosły blisko 2,3 mld zł, natomiast pozostałe środki dotyczyły inwestycji w modernizację oraz zakup nowego taboru.

Tabela 77. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.1. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

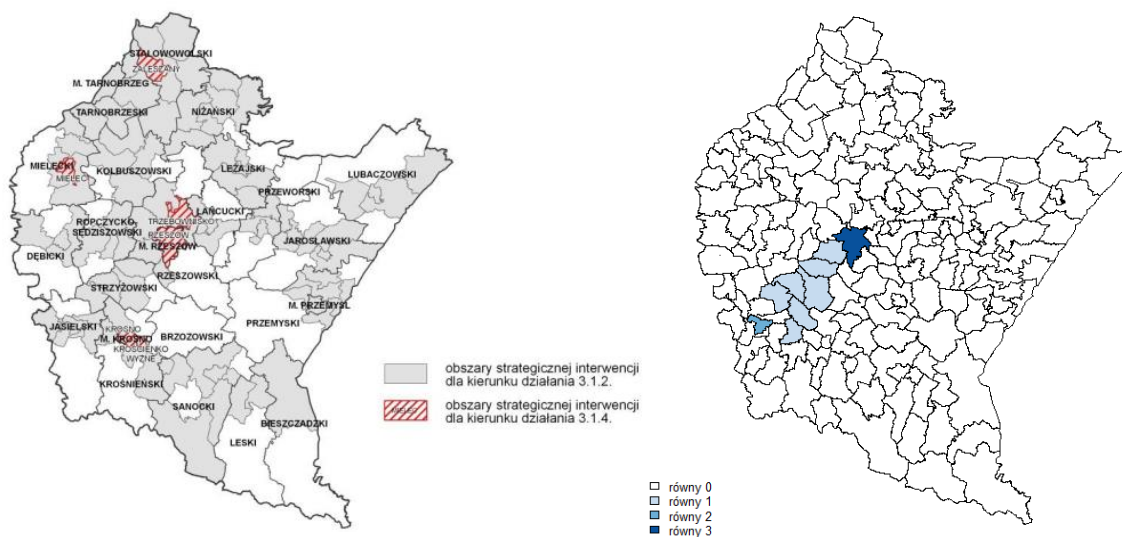
3.1. Dostępność komunikacyjna	PO IiŚ	PO RPW	RPO	łącznie
	10596,0	468,4	505,7	11570,3
3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym	7810,0	-	-	7810,0
3.1.2. Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej zarówno w układzie powiązań zewnętrznych, jak i wewnątrzregionalnych	2277,6	-	226,2	2503,9
3.1.3. Wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą oraz z Rzeszowem	409,6	468,4	224,0	1102,1
3.1.4. Rozwój Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka oraz wyspecjalizowanych lotnisk lokalnych	98,8	-	55,5	154,3
Kwota dofinansowania z UE				
3.1. Dostępność komunikacyjna	6110,8	177,9	337,1	6625,7
3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym	4471,6	-	-	4471,6
3.1.2. Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej zarówno w układzie powiązań zewnętrznych, jak i wewnątrzregionalnych	1295,4	-	150,0	1445,4
3.1.3. Wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą oraz z Rzeszowem	304,3	177,9	158,4	640,5
3.1.4. Rozwój Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka oraz wyspecjalizowanych lotnisk lokalnych	39,5	-	28,7	68,2

Zgodność działań z Obszarem Strategicznej Interwencji⁹⁰

Rysunek 13. Zestawienie OSI dla kierunku działania 3.1.1. z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)

Rysunek 14. Zestawienie OSI dla kierunku działania 3.1.2. z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)

⁹⁰ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 78. Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Wymiar wskaźnikowy:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie długości rozbudowanych dróg wojewódzkich (kat. 10t/oś). • Spadek liczby ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych (wskaźnik nr 8). Wartość wskaźnika bardzo wyraźnie zbliżyła się do poziomu ogólnokrajowego • Wzrost liczby przewiezionych osób komunikacją miejską w województwie, niezgodnie z tendencją ogólnopolską • Skróceniu czasu dojazdu do Warszawy oraz do Przemyśla – jednego z miast uznanego w <i>Strategii</i> za biegun wzrostu • Skrócenie czasu przejazdu koleją dotyczyło również odcinka z Zagórza do Rzeszowa, z Jasła do Rzeszowa, a w szczególności z Tarnobrzega do Rzeszowa • Czas podróży koleją nie uległ skróceniu jedynie na odcinku Rzeszów – Kraków • Łączna długość czynnych linii kolejowych – spadek • Długość zelektryfikowanych eksploatowanych linii kolejowych (km) - spadek • Wzrost liczby obsłużonych pasażerów w portach lotniczych województwie - uzyskany został wyższy procentowy przyrost obsłużonych pasażerów, niż w całym kraju <p><u>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • W kierunku działania 3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym wpisywała się zwłaszcza budowa autostrady A4, budowa drogi ekspresowej S-19 (Stobierna – Rzeszów) oraz budowa obwodnicy miasta Leżajsk • Przedsięwzięcia realizowane w ramach kierunku działania 3.1.2. Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej zarówno w układzie powiązań zewnętrznych, jak i wewnątrzregionalnych dotyczyły zakupu i odnowy taboru kolejowego, modernizacji linii kolejowej Kraków – Rzeszów, przebudowy elementów infrastruktury kolejowej, w tym także rozjazdów kolejowych • W kierunku działania 3.1.3. Wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą oraz z Rzeszowem wpisywała się budowa obwodnicy miasta Leżajsk, drogi ekspresowej S-19, odcinek Stobierna – Rzeszów, obwodnicy Jarosławia, a także rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 869, nr 880, nr 892, nr 985 Nagnajów - Baranów Sandomierski - Mielec - Dębica na odcinku Mielec - Dębica etap II (projekt kluczowy) <p>Realizowane było również działanie 3.1.4. Rozwój Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka</p> <ul style="list-style-type: none"> • Na liście projektów przeznaczonych do finansowania w ramach Kontraktu terytorialnego znalazły się projekty wpisujące się we wszystkie kierunki działań <p><u>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • usprawnienia komunikacji w województwie na osi północ-południe, • usprawnienia komunikacji między województwem, a północną częścią kraju.	<p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>Urząd Marszałkowski, GDDiA</u></p> <p>Wskazana jest dalsza realizacja inwestycji komunikacyjnych usprawniających połączenia między północną i południową częścią województwa oraz między województwem i innymi województwami (północ)</p>

4.2.13. Priorytet tematyczny 3.2. Dostępność technologii informacyjnych

Wymiar wskaźnikowy

Monitoring *Strategii* w odniesieniu do priorytetu tematycznego 3.2. Dostęp technologii informacyjnych został oparty na czterech wskaźnikach. Wzrost wartości odnotowany został w przypadku dwóch wskaźników. W jednym przypadku nastąpił spadek wartości wskaźnika. Wartość jednego wskaźnika pozostała bez zmian.

Bardzo korzystnie przedstawiała się w województwie sytuacja gospodarstw domowych ze względu na dostęp do Internetu szerokopasmowego. Odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu szerokopasmowego, wzrósł w latach 2011-2013 o 7,8%. Należy zaznaczyć, że w tym samym okresie na poziomie kraju odnotowany został mniej dynamiczny wzrost (7,5%). Ponadto, ww. wskaźnik w roku 2013 przedstawiał się w województwie korzystniej, niż w kraju (67,6% i 55,4%). W latach 2012-2013 wyraźnie zwiększyła się w województwie liczba gmin objętych systemem GIS, co świadczy o realizacji działania 3.2.2. Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych on-line.

Gorsza sytuacja ze względu na dostępność do technologii informacyjnych panowała w sektorze prywatnym, jeśli wnioskować na podstawie odsetka przedsiębiorstw posiadających własną stronę internetową. Wartość wskaźnika nr 3 spadła w latach 2011-2013 z 59,4% do 58,8%. Chociaż różnica okazała się niewielka, w województwie podkarpackim w dalszym ciągu odsetek takich przedsiębiorstw pozostawał niższy, niż w kraju. Ponadto, w skali ogólnokrajowej odnotowany został wzrost wskaźnika o 1,7%. Brak dotychczasowego postępu odnotowany został w przypadku świadczenia usług on-line przez JST w ramach PSeAP co najmniej na poziomie 3.

Tabela 79. Wskaźniki monitoringowe *Strategii* – priorytet tematyczny 3.2 Dostępność technologii informacyjnych

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 3.2. Dostępność technologii informacyjnych								
1	Odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu szerokopasmowego (%)			59,8	62,6	67,6	80	
2	Liczba gmin objętych systemem GIS (%)				2	21	90	
3	Przedsiębiorstwa (powyżej 9 pracujących) posiadające własną stronę internetową (%)	53,4	64,3	59,4	61,4	58,8	80	
4	Średnia liczba usług świadczonych on-line przez JST w ramach PSeAP co najmniej na poziomie 3				0	0	50	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczone		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁹¹

Na listach beneficjentów zostało zidentyfikowanych 668 projektów wpisujących się w priorytet tematyczny 3.2. Większość była realizowana w ramach PO IG.

Większa część projektów wpisywała się w działanie 3.2.3. Wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych przez sektor publiczny i prywatny w świadczonych usługach. Pozostałe - w większości w 3.2.1. Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu.

W ramach działania 3.2.1. – w wielu gminach województwa podkarpackiego – budowana była sieć szerokopasmowa, oparta na łączach światłowodowych lub radiowych. Wiele projektów wpisujących się w działanie 3.2.1. gwarantowało możliwość bezpośredniego dostarczenia usług internetowych użytkownikowi końcowemu. Ponadto, spora część projektów realizowana była z zamiarem przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. W ramach takich projektów zakupywano komputery oraz instalowano łącza internetowe w gospodarstwach domowych, spełniających odpowiednie kryteria dochodowe (otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej, świadczenia rodzinne), także z uwzględnieniem sytuacji rodzinnej (dzieci uczące się oraz osoby niepełnosprawne). Przedsięwzięciem, które wpisuje się w działanie 3.2.2. Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych on-line jest projekt „E-Usługi Miast i Gmin Podkarpackich” (PO KL). Celem projektu realizowanego w sześciu jednostkach samorządu terytorialnego był – między innymi - wzrost wymiany korespondencji elektronicznej wysyłanej przez urzędy, wzrost liczby elektronicznych usług publicznych, świadczonych za pomocą platformy ePUAP lub platformy regionalnej kompatybilnej z ePUAP, podniesienie wiedzy i umiejętności pracowników samorządowych w zakresie stosowania nowoczesnych rozwiązań IT w procesie świadczenia elektronicznych usług publicznych, podniesienie świadomości obywateli oraz promocja wzrostu wykorzystania elektronicznych usług publicznych.

W kierunku działania 3.2.3. Wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych przez sektor publiczny i prywatny w świadczonych usługach, wpisywała się znaczna część projektów realizowanych w ramach działań z zakresu wdrażania innowacji w przedsiębiorstwach. Były to w szczególności przedsięwzięcia realizowane w ramach sektora prywatnego, ukierunkowane na budowę platform B2B oraz na automatyzację procesów sprzedaży i komunikowania się z partnerami i klientami.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2013, realizowany był projekt o nazwie „Podkarpacki System Informacji Medycznej”(PSIM), służący gromadzeniu, analizie i udostępnianiu zasobów cyfrowych z udzielonymi lub planowanymi świadczeniami opieki zdrowotnej w placówkach służby zdrowia na terenie całego województwa. Dobiega również końca budowa systemu „PSeAP” - „Podkarpackiego Systemu e-Administracji Publicznej” realizowanego w ramach III Osi Priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007- 2013. Przedsięwzięcia wpisują się w działanie 3.2.2. Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych on-line.

---

⁹¹ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Wymiar finansowy

Biorąc pod uwagę pozycje w budżecie województwa, do Priorytetu tematycznego 3.2. przypisane zostały środki finansowe w wysokości 146,2 mln zł. Zdecydowana większość z nich została przyporządkowana do kierunku działań 3.2.1. - Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu, gdzie zidentyfikowanym projektem była „Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej - województwo podkarpackie”. W zakresie kierunku działania 3.2.3, przyporządkowano realizację projektu PSeAP Podkarpacki System e-Administracji Publicznej, który obejmuje coraz więcej JST. Do kierunku działania 3.2.2. przypisany został projekt „E-usługi w nowoczesnej bibliotece”, który w dużej mierze obejmuje swoim zakresem cyfryzację zbiorów Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rzeszowie.

W ramy omawianego Priorytetu tematycznego wpisuje się również projekt PSIM, jednakże w przypadku analizy budżetu, ze względu na możliwość jednokrotnego przypisania środków finansowych, został on zaliczony do Priorytetu tematycznego 2.5. Zdrowie publiczne.

Tabela 80. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 3.2. w mln zł

3.2. Dostępność technologii informacyjnych	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
	146,1	27,4	109,2	9,6
3.2.1. Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu	118,4	26,8	82,0	9,6
3.2.2. Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych on-line	0,4	0,4	-	-
3.2.3. Wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych przez sektor publiczny i prywatny w świadczonych usługach	27,3	0,2	27,2	-

Omawiany Priorytet tematyczny został również szeroko ujęty w projektach realizowanych przy wsparciu analizowanych Programów operacyjnych. Największa alokacja została zaobserwowana w przypadku Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej oraz Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Dominującym projektem w ramach analizowanego Priorytetu tematycznego jest wskazany, w przypadku analizy budżetu województwa, projekt Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej, którego łączna wartość przekracza 321 mln zł. Pozostałe inicjatywy wpisujące się w zakres kierunku działania 3.2.1. mają wyraźnie mniejszą skalę, a ich średnia wartość to ok. 1,4 mln zł.

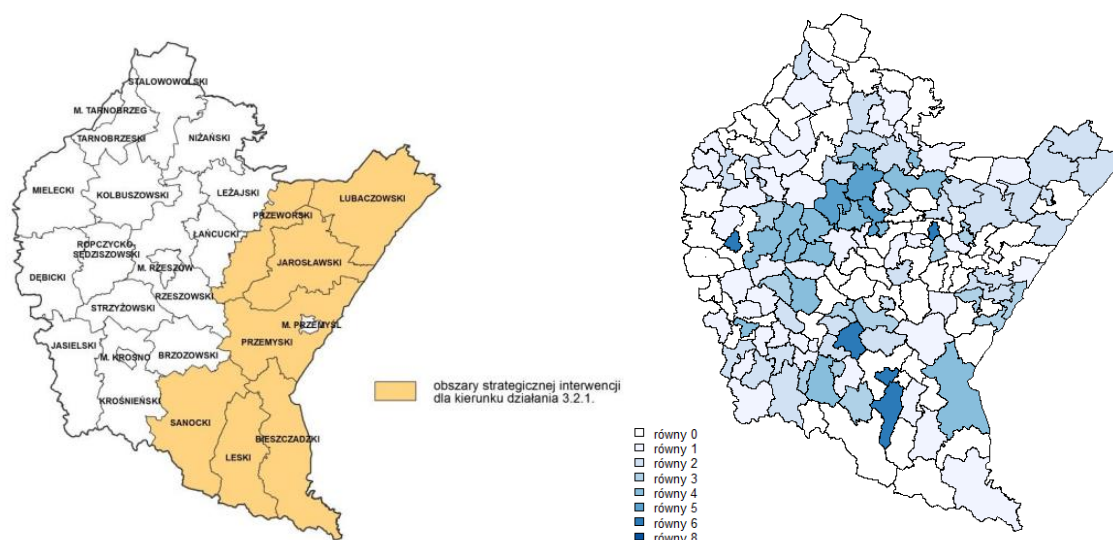
W ramach kierunku działania 3.2.3. zaliczony został szereg projektów nastawionych na wdrożenie w jednostkach publicznych oraz przedsiębiorstwach prywatnych, systemów informatycznych wspierających komunikację zewnętrzną oraz procesy biznesowe.

Tabela 81. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.2. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

3.2. Dostępność technologii informacyjnych	PO IG	PO RPW	RPO	łącznie
	300,7	456,9	219,3	976,9
3.2.1. Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu	174,8	456,9	20,6	652,2
3.2.2. Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych on-line	2,2	-	4,5	6,7
3.2.3. Wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych przez sektor publiczny i prywatny w świadczonych usługach	123,7	-	194,2	318,0
Kwota dofinansowania z UE				
3.2. Dostępność technologii informacyjnych	176,7	285,5	182,2	644,4
3.2.1. Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu	104,7	285,5	16,9	407,1
3.2.2. Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych on-line	1,9	-	3,7	5,5
3.2.3. Wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych przez sektor publiczny i prywatny w świadczonych usługach	70,1	-	161,6	231,8

Zgodność działań z Obszarem Strategicznej Interwencji⁹²

Rysunek 15. Zestawienie OSI dla kierunku działania 3.2.1. z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)

⁹² Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 82. Priorytet tematyczny 3.2. Dostępność technologii informacyjnych - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 3.2. Dostępność technologii informacyjnych	
Wnioski	Rekomendacje
<p>Wymiar wskaźnikowy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost odsetka gospodarstw domowych, wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu szerokopasmowego; mniej dynamiczny wzrost na poziomie kraju; odsetek wyższy, niż w kraju • Wzrost liczby gmin objętych systemem GIS, - realizacja działania 3.2.2. Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych on-line. • Spadek odsetka przedsiębiorstw posiadających własną stronę internetową – przeciwna tendencja na poziomie kraju; odsetek w województwie niższy, niż w kraju • Brak dotychczasowego postępu odnotowany został w przypadku świadczenia usług on-line przez JST w ramach PSeAP co najmniej na poziomie 3. <p>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nieco większa część projektów wpisywała się w działanie 3.2.1. Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu – w wielu gminach województwa podkarpackiego budowana sieć szerokopasmowa, oparta na łączach światłowodowych lub radiowych z możliwością bezpośredniego dostarczenia usług internetowych użytkownikowi końcowemu • Spora część projektów realizowana była z zamiarem przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu • Odpowiedni program realizowany przez gminy wpisywał się w działanie 3.2.2. Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych on-line • W kierunku działania 3.2.3. Wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych przez sektor publiczny i prywatny w świadczonych usługach, wpisywała się znaczna część projektów realizowanych w ramach działań z zakresu wdrażania innowacji w przedsiębiorstwach. Były to w szczególności przedsięwzięcia realizowane w ramach sektora prywatnego, ukierunkowane na budowę platform B2B oraz na automatyzację procesów sprzedaży i komunikowania się z partnerami i klientami • W kierunku działania 3.2.3 wpisywał się również „Podkarpacki System Informacji Medycznej”(PSIM), służący gromadzeniu, analizie i udostępnianiu zasobów cyfrowych z udzielonymi lub planowanymi świadczeniami opieki zdrowotnej w placówkach służby zdrowia na terenie całego województwa, a także – dobiegająca końca budowa systemu „PSeAP” - „Podkarpackiego Systemu e-Administracji Publicznej” <p>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zmniejszenia barier w dostępie do administracji poprzez zwiększanie ilości spraw możliwych do załatwienia drogą elektroniczną.	<p>Adresat rekomendacji: Urząd Marszałkowski, JST, IOB, przedsiębiorcy Wskazana jest intensyfikacja działań ukierunkowanych na wykorzystanie technologii cyfrowych w sektorze publicznym i prywatnym oraz na zwiększenie możliwości załatwienia spraw drogą elektroniczną</p> <p>Adresat rekomendacji: Urząd Marszałkowski, JST, OPS Wskazana jest kontynuacja dotychczasowych działań z zakresu upowszechniania dostępności technologii informacyjnych dla gospodarstw domowych zagrożonych wykluczeniem społecznym</p>

4.2.14. Priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa

Wymiar wskaźnikowy

Mając na względzie monitorowanie *Strategii* w zakresie priorytetu tematycznego 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa, należy odnosić do siedmiu wskaźników (z uwzględnieniem cząstkowych; głównych wskaźników - 6). O metropolizacji tej części województwa można wnioskować w oparciu o pozytywne zmiany sześciu wskaźników. W przypadku jednego wskaźnika (nr 4a) odnotowany został spadek wartości.

Najbardziej zaawansowane zmiany na obszarze funkcjonalnym Rzeszowa, jeśli wnioskować na podstawie zmiany wartości wskaźników, wiążą się z działaniami 3.3.1. Tworzenie korzystnych warunków do trwałego wzrostu gospodarczego w Rzeszowie i jego obszarze funkcjonalnym, jak również z kierunkiem działań 3.3.2. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych, realizowanych przez Rzeszów oraz wspieranie rozwoju nowych funkcji zwiększających zakres świadczonych usług wyższego rzędu. Świadczy o tym wzrost udziału podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w usługach wyższego rzędu w ogólnej liczbie podmiotów (wskaźnik nr 2), a także wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej REGON na 10 tys. mieszkańców (wskaźnik nr 3). Należy zaznaczyć, że w przypadku wskaźnika nr 2 zakładany wzrost wartości wskaźnika o 5% dokonał się już w 2013 roku, w przypadku wskaźnika nr 3 można natomiast mówić o ponad pięćdziesięcioprocentowej zmianie w stosunku do założeń na rok 2020.

Pozytywnie należy zapatrywać się na zmiany pod kątem działania 3.3.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych i zintegrowanego systemu transportu publicznego, łączących Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym. W latach 2011-2013 na obszarze funkcjonalnym Rzeszowa wzrosła gęstość zaludnienia (z 335 do 340; wskaźnik nr 1), a także - liczba przewiezionych pasażerów środkami komunikacji miejskiej MOF Rzeszowa (z 32,16 do 34,26 wskaźnik nr 4b). W gminach należących do MOF wzrosła również długość dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej (wskaźnik nr 6). Negatywne zmiany wiązały się jednak ze zmniejszeniem się liczby wykonanych wozokilometrów komunikacji miejskiej (wskaźnik nr 4a), co może stanowić przeszkodę w dalszym procesie metropolizacji Rzeszowa.

Na podstawie wskaźnika monitorowania *Strategii* można również wnioskować o realizacji działania 3.3.4. Uporządkowanie gospodarki przestrzennej Rzeszowa i integracja w ramach obszaru funkcjonalnego – w latach 2011-2012 wzrósł udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni geodezyjnej ogółem.

Tabela 83. Wskaźniki monitoringowe Strategii – priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa

L.p.	Wskaźnik		2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa									
1	Gęstość zaludnienia	Miejski Obszar Funkcjonalny Rzeszowa		333	335	338	340	wzrost o 5%	
2	Udział podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w usługach wyższego rzędu w ogólnej liczbie podmiotów (%)	Miejski Obszar Funkcjonalny Rzeszowa	33,92	34,53	35,31	36,71	38,51	wzrost o 5%	
3	Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców	Miejski Obszar Funkcjonalny Rzeszowa	916	954	958	986	1029	wzrost o 10%	
4a	Liczba wykonanych wozokilometrów komunikacji miejskiej MOF Rzeszowa w ciągu roku (mln km)	Miejski Obszar Funkcjonalny Rzeszowa			11,63	11,07	10,53	wzrost o 20%	
4b	Przewozy pasażerów środkami komunikacji miejskiej MOF Rzeszowa (mln osób)	Miejski Obszar Funkcjonalny Rzeszowa			32,16	30,5	34,26		
5	Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni geodezyjnej ogółem (%)	Miejski Obszar Funkcjonalny Rzeszowa			2,8	3,24	b.d.*	wzrost do poziomu 5 %	
6	Drogi publiczne o nawierzchni twardej ulepszonej - łącznie krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne w gminach zaliczonych do MOF (km)	Miejski Obszar Funkcjonalny Rzeszowa				1369,1	1411,2	1550	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczona		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁹³

Na podstawie list beneficjentów programów operacyjnych do priorytetu tematycznego 3.3. zaklasyfikowanych zostało 25 projektów. Najwięcej realizowanych było w ramach RPO WP 2007-2013, następnie – w ramach PO RPW i PO IiŚ.

⁹³ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Zaplanowany w ramach działania 3.3.1 efekt zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej dzięki pracom scaleniowym, uzbrojeniu i poprawieniu dostępności komunikacyjnej udostępnionych dużych obszarowo terenów inwestycyjnych w obszarze funkcjonalnym Rzeszowa, był uzyskiwany poprzez realizację takich projektów jak: „Kompleksowe uzbrojenie i przygotowanie terenu inwestycyjnego w Boguchwale” (RPO WP 2007-2013), „Przygotowanie terenów inwestycyjnych pod budowę Parku Naukowo – Technologicznego Rzeszów-Dworzysko” (RPO WP 2007-2013), „Rozbudowa Podkarpackiego Parku Naukowo-Technologicznego (PPNT) - II etap” (PO RPW).

Poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej oraz zarządzania dzięki rozwojowi instytucji zapewniających kompleksową obsługę firm – jako efekt działania 3.3.1. – osiągnięta była poprzez realizację takich projektów jak:

„API – Analityczny Portal Informatyczny – pakiet zintegrowanych usług dla przedsiębiorców” (RPO WP 2007-2013), „Rozwój Stowarzyszenia „Centrum Wspierania Edukacji i Przedsiębiorczości” poprzez wdrożenie pakietu nowych usług dla przedsiębiorców na urządzenia typu „mobile” (RPO WP 2007-2013), Wzmocnienie potencjału Stowarzyszenia "Pro Carpathia" w Rzeszowie jako instytucji otoczenia biznesu na rzecz dywersyfikacji i promocji usług świadczonych dla sektora MŚP (RPO WP 2007-2013), Program rozwoju specjalistycznych usług szkoleniowych dla podkarpackich przedsiębiorców (RPO WP 2007-2013), Specjalistyczny portal szansą na rozwój przedsiębiorstw (RPO WP 2007-2013).

W ramach działania 3.3.1. uzyskiwany był również wzrost współpracy nauki i biznesu poprzez tworzenie i wspieranie działalności centrów transferu technologii, co wiązało się z realizacją takich projektów jak: „Budowa Podkarpackiego Centrum Innowacyjno-Badawczego Środowiska w Rzeszowie” (PO IiŚ), „Utworzenie Centrum Badawczo-Rozwojowego Napędów Lotniczych przy WSK "PZL-Rzeszów" S.A.” (PO RPW), „Centrum Innowacyjnych Technologii” (PO RPW), „Rozbudowa infrastruktury naukowo-badawczej Politechniki Rzeszowskiej - etap II” (PO RPW), „Budowa i modernizacja bazy dydaktycznej Wydziału Budownictwa i Inżynierii Środowiska Politechniki Rzeszowskiej” (projekt kluczowy; RPO WP 2007-2013), Przyrodniczo - Medyczne Centrum Badań Innowacyjnych (RPO WP 2007-2013).

W realizację działania 3.3.2. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych, realizowanych przez Rzeszów oraz wspieranie rozwoju nowych funkcji zwiększających zakres świadczonych usług wyższego rzędu, wpisywały się przede wszystkim projekty zwiększające dostępność usług medycznych:

„Dostosowanie Izby Przyjęć do wymogów określonych przepisami prawa oraz unowocześnienie pracowni zakładów diagnostyki obrazowej ZOZ MSWiA w Rzeszowie” (PO IiŚ), „Modernizacja i wyposażenie Szpitala Wojewódzkiego nr 2 w Rzeszowie na potrzeby funkcjonowania centrum urazowego” (PO IiŚ), „Nadbudowa bloku dziecięcego H1 na potrzeby Oddziału Onkohematologii Dzieci”(RPO WP 2007-2013).

W działanie 3.3.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych i zintegrowanego systemu transportu publicznego łączących Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym, wpisywały się projekty ukierunkowane na rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej oraz transportu zbiorowego w mieście. Były to następujące projekty: „Budowa systemu integrującego transport publiczny miasta Rzeszowa i okolic” (PO RPW), „Rozbudowa inteligentnego systemu transportu drogowego na terenie miasta

Rzeszowa” (PO IiŚ), „Poprawa funkcjonowania komunikacji publicznej w centrum Rzeszowa poprzez ograniczenie ruchu tranzytowego i wprowadzenie strefy płatnego parkowania” (PO RPW), „Zakup taboru kolejowego do obsługi połączeń międzywojewódzkich realizowanych przez Województwa: Małopolskie, Podkarpackie, Śląskie i Świętokrzyskie” (PO IiŚ), „Zakup pojazdów szynowych na potrzeby kolejowych przewozów osób w województwie podkarpackim” (RPO WP 2007-2013), „Modernizacja linii kolejowej E 30/C-E 30, odcinek Kraków-Rzeszów, etap III” (PO IiŚ), „Budowa drogi ekspresowej S-19, odcinek Stobierna – Rzeszów” (PO IiŚ).

W działanie 3.3.3. wpisywały się również następujące projekty przeznaczone do realizacji w ramach Kontraktu terytorialnego:

- Podmiejska Kolej Aglomeracyjna wraz z budową linii kolejowej do Portu Lotniczego Rzeszów Jasionka (budowa 5 km nowej linii)
- Rozbudowa DW Nr 869 od węzła autostradowego A4 Rzeszów-Zachód do węzła Jasionka drogi ekspresowej S19
- Budowa obwodnicy południowej Rzeszowa – etap I S19 - Rzeszów Południe (Kielanówka) – DK 19 (ul. Podkarpacka
- Budowa łączników węzłów autostrady A4 z drogą krajową Nr 4
- Rozbudowa DW Nr 878 Rzeszów – Tyczyn
- Rozbudowa i budowa DW Nr 988 Babica – Strzyżów – Warzyce na odcinku Babica – Zaborów + obwodnica Czudca
- Budowa drogi łączącej sieć TEN-T (węzeł Rzeszów - Dworzysko) z terenami inwestycyjnymi (centrum logistyczne) Rzeszów-Dworzysko
- Budowa obwodnicy północnej miasta Rzeszowa od ul. Załęskiej do ul. Krakowskiej (DK4) Etap II i III
- Połączenie al. Rejtana z ul. Ciepłowniczą poprzez budowę drogi wraz z rozbudową mostu w ciągu ul. Gen. Maczka
- Rozbudowa ul. Podkarpackiej na odcinku od ul. 9 Dywizji Piechoty do granic miasta Rzeszowa
- Przebudowa drogi (była DK19) na odcinku od granicy miasta Rzeszowa do DW Nr 869 (droga lotniskowa)
- Budowa i przebudowa dróg wraz z budową mostu na rzece Wisłok, łączącego gminę miasto Rzeszów z gminą Boguchwała i gminą Lubenia
- Budowa obwodnicy południowej Rzeszowa – etap II od DK19 ul. Podkarpacka do DW Nr 878 ul. Sikorskiego
- Rzeszowskie Centrum Komunikacyjne
- Rzeszowska Kolejka Miejska

W działanie 3.3.4. Uporządkowanie gospodarki przestrzennej Rzeszowa i integracja w ramach obszaru funkcjonalnego, wpisywały się przede wszystkim dwa projekty realizowane w ramach PO KL.

Projekt „PROM - Partnerstwa na rzecz Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego”, skierowany do organizacji pozarządowych, samorządów gospodarczych i zawodowych, partnerów społecznych (organizacje pracodawców i związków zawodowych), instytucji rynku pracy, jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorców, miał na celu wsparcie Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego (ROM) w radzeniu sobie ze zmianami zachodzącymi w sferze gospodarczej, poprzez utworzenie partnerskiego systemu zarządzania zmianą.

Projekt „Wzmocnienie w samorządzie województwa podkarpackiego systemu monitorowania polityk publicznych i wymiany informacji w oparciu o Regionalne Obserwatorium Terytorialne” miał na celu wzmocnienie spójności systemu analitycznego, którego zadaniem jest zbieranie oraz analiza danych w ujęciu terytorialnym – stanowiącego merytoryczne wsparcie w procesach decyzyjnych.

Wymiar finansowy

W ramach analizy projektów realizowanych w badanym okresie czasu przy wsparciu poszczególnych Programów operacyjnych, wyszczególniono szereg inicjatyw wpisujących się w zakres priorytetu tematycznego 3.3. *Funkcje metropolitarne Rzeszowa* (należy przy tym jednak zaznaczyć, że ze względu na zakres poszczególnych kierunków działań, są to projekty, które zostały zagregowane w pozostałe priorytety tematyczne).

Największe środki finansowe zostały poniesione na rozwój powiązań komunikacyjnych i zintegrowanego systemu transportu publicznego, łączących Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym. W wymienionym kierunku działań, największą inwestycję stanowi modernizacja linii kolejowej E 30/C-E 30, odcinek Kraków-Rzeszów oraz budowa systemu integrującego transport publiczny miasta Rzeszowa i okolic.

Wysokie nakłady finansowe zostały również zaobserwowane w przypadku kierunku działań 3.3.1. Tworzenie korzystnych warunków do trwałego wzrostu gospodarczego w Rzeszowie i jego obszarze funkcjonalnym, gdzie dominowały projekty z zakresu infrastruktury badawczo-rozwojowej. Największą inwestycją w omawianym kierunku działań jest utworzenie Centrum Badawczo-Rozwojowego Napędów Lotniczych przy WSK "PZL-Rzeszów" S.A., a także stworzenie Przyrodniczo - Medycznego Centrum Badań Innowacyjnych.

Tabela 84. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.3. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

	PO liŚ	PO RPW	RPO	Łącznie
3.3 Funkcje metropolitarne Rzeszowa	2475,9	899,8	191,3	3567,0
3.3.1. Tworzenie korzystnych warunków do trwałego wzrostu gospodarczego w Rzeszowie i jego obszarze funkcjonalnym	34,1	385,2	113,3	532,6
3.3.2. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych realizowanych przez Rzeszów oraz wspieranie rozwoju nowych funkcji zwiększających zakres świadczonych usług wyższego rzędu	16,6	-	13,5	30,1
3.3.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych i zintegrowanego systemu transportu publicznego łączących Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym	2425,2	514,6	64,5	3004,3
3.3.4. Uporządkowanie gospodarki przestrzennej Rzeszowa i integracja w ramach obszar funkcjonalnego	-	-	-	-
Kwota dofinansowania z UE				
3.3 Funkcje metropolitarne Rzeszowa	1470,9	530,7	148,8	2150,4
3.3.1. Tworzenie korzystnych warunków do trwałego wzrostu gospodarczego w Rzeszowie i jego obszarze funkcjonalnym	29	187,7	91,3	308
3.3.2. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych realizowanych przez Rzeszów oraz wspieranie rozwoju nowych funkcji zwiększających zakres świadczonych usług wyższego rzędu	11,9	-	2,8	14,7
3.3.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych i zintegrowanego systemu transportu publicznego łączących Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym	1430	343	54,7	1827,7
3.3.4. Uporządkowanie gospodarki przestrzennej Rzeszowa i integracja w ramach obszar funkcjonalnego	-	-	-	-

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 85. Priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Wymiar wskaźnikowy:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost udziału podmiotów gospodarczych, wpisanych do rejestru REGON, w usługach wyższego rzędu, w ogólnej liczbie podmiotów • Wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej REGON na 10 tys. mieszkańców+ • Wzrost gęstości zaludnienia • Wzrost długości dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej • Wzrost liczby przewiezionych pasażerów środkami komunikacji miejskiej MOF Rzeszowa • Wzrost udziału powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni geodezyjnej ogółem • Spadek liczby wykonanych wozokilometrów komunikacji miejskiej MOF Rzeszowa w ciągu roku (mln km)	
<p><u>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Poprzez realizację projektów następowało: • Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej dzięki pracom scaleniowym, uzbrojeniu i poprawie dostępności komunikacyjnej udostępnionych dużych obszarowo terenów inwestycyjnych w obszarze funkcjonalnym Rzeszowa • Poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej oraz zarządzania dzięki rozwojowi instytucji zapewniających kompleksową obsługę firm • Wzrost współpracy nauki i biznesu poprzez tworzenie i wspieranie działalności centrów transferu technologii • Zwiększanie dostępności do usług medycznych • Poprawa infrastruktury drogowej i kolejowej oraz transportu zbiorowego w mieście • Dalszy rozwój powiązań komunikacyjnych i zintegrowanego systemu transportu publicznego łączących Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym będzie się dokonywał w związku z zaplanowaniem działań w ramach Kontraktu terytorialnego • W kierunku uporządkowania gospodarki przestrzennej Rzeszowa i integracji w ramach obszaru funkcjonalnego zmierzał projekt „PROM - Partnerstwa na rzecz Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego” oraz projekt „Wzmocnienie w samorządzie województwa podkarpackiego systemu monitorowania polityk publicznych i wymiany informacji w oparciu o Regionalne Obserwatorium Terytorialne”	<p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>Urząd Marszałkowski, JST z obszaru metropolitarne</u></p> <p>Wskazana jest kontynuacja działań z zakresu rozwoju funkcji metropolitarnych Rzeszowa</p> <p>Poza dotychczas realizowanymi działaniami wskazana jest intensyfikacja działań w obszarze kultury i sportu. Wskazane jest tworzenie nowych lub wzmocnienie istniejących instytucji kultury oraz tworzenie wyspecjalizowanej infrastruktury sportowej</p> <p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>Urząd Marszałkowski, JST z obszaru metropolitarne oraz aktorzy społeczni i biznesowi</u></p> <p>Wskazana jest intensyfikacja działań w zakresie promocji metropolii rzeszowskiej zarówno wśród mieszkańców województwa, jak i poza województwem</p>
<p><u>Potrzeba intensyfikacji działań w kolejnych latach realizacji SRW w zakresie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • poszerzenia oferty kulturalnej stolicy regionu poprzez powołanie nowych instytucji kultury, np. teatru muzycznego, opery, parku kultury wysokiej oraz budowę muzeów o randze ogólnopolskiej (narodowej), • poprawy warunków uprawiania sportu na poziomie wyczynowym i amatorskim oraz poszerzenie oferty miejsc służących rekreacji poprzez rozbudowę infrastruktury • promocji metropolii rzeszowskiej.	

4.2.15. Priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich

Wymiar wskaźnikowy

Zmiany na obszarach wiejskich określa dziesięć wskaźników monitoringowych (z uwzględnieniem cząstkowych; głównych wskaźników - 9). Pozytywne zmiany zaobserwowane zostały w przypadku ośmiu wskaźników, negatywne – w przypadku dwóch.

Na temat realizacji kierunku działania 3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej, umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich wnioskować można w oparciu o wskaźnik nr 3 – dotyczący długości dróg zamiejskich o twardej nawierzchni ulepszonej. W latach 2010-2012 na obszarach wiejskich województwa, długość takich dróg, w przeliczeniu na 100km², wzrosła z 64,5 do 68 km, co pozwoliło uzyskać wartość docelową wskaźnika, przewidzianą na rok 2020. Ponadto, zmiany wskaźnika w województwie okazały się bardziej dynamiczne, niż w skali kraju; podczas gdy w województwie wzrost dokonał się o 5,4%, w kraju jedynie o 3,5%.

W województwie wzrósł również odsetek ludności wiejskiej korzystającej z sieci wodociągowej (wskaźnik nr 1) oraz z sieci kanalizacyjnej (wskaźnik nr 2). Zmiany, o których mowa, zachodziły jednak również na poziomie ogólnokrajowym, a ich dynamika okazała się nieznacznie większa (w przypadku wskaźnika nr 1 – przyrost w województwie – o 0,3%, w kraju – o 0,5%; w przypadku wskaźnika nr 2, odpowiednio – o 1,3% i 1,5%).

Dostrzegalne – w ujęciu wskaźnikowym – pozytywne zmiany w zakresie działania 3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej, służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi, dotyczyły wzrostu liczby gmin uczestniczących w Podkarpackim Programie Odnowy Wsi (wskaźnik nr 7), wzrostu liczby produktów tradycyjnych zarejestrowanych na liście Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (wskaźnik nr 8), wzrostu liczby stowarzyszeń, a także organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON na wsi (wskaźnik nr 9). W przypadku wskaźnika nr 8 i 9 został uzyskany wzrost o ponad 50% w stosunku do wartości docelowej.

Liczba stowarzyszeń, organizacji społecznych na wsi w województwie (wskaźnik nr 9) wzrosła jednak – w latach 2011-2013 – o mniejszą wartość procentową, niż w kraju (kolejno: 7,32% i 9,1%).

Zróżnicowane zmiany zachodziły w obrębie wskaźników odnoszących się do działania 3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej.

Na obszarach wiejskich w województwie w latach 2011-2013 wzrósł odsetek osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (wskaźnik 4b), a także wzrosła liczba gospodarstw agroturystycznych/miejsc noclegowych (wskaźnik nr 6).

Zmiany w negatywnym kierunku dotyczyły natomiast spadku – w stosunku do wartości ogólnokrajowych – liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON przeliczonej na 10 tys. ludności na wsi (wskaźnik nr 4a), a także wzrostu bezrobocia osób w wieku 15 lat i więcej na wsi wg BAEL, które nie tylko pozostawało wyższe w województwie podkarpackim, niż w kraju (13,9% i 10,4%), ale

także w odniesieniu do skali ogólnokrajowej, charakteryzowało się wyższą dynamiką wzrostu, niż w kraju (w województwie wzrost o 1,0%, w kraju – wzrost o 0,2%).

Tabela 86. Wskaźniki monitoringowe Strategii – priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich								
1	Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej na wsi (%)	64	64,4	64,8	65,1	b.d.*	70	
2	Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej na wsi (%)	34,4	37,2	43,1	44,4	b.d.*	48	
3	Drogi zamiejskie o twardej nawierzchni ulepszonej na 100 km ² (km)	63	64,5	65,9	68	b.d.*	65	
4a	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności na wsi (polska wieś = 100)		76,97	76,77	76,53	b.d.*	80	
4b	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi			7	6,8	7,02	9	
5	Stopa bezrobocia osób w wieku 15 lat i więcej na wsi wg BAEL (%)		10,3	11,7	12,9	13,9	7	
6	Liczba gospodarstw agroturystycznych/miejsc noclegowych				908 gosp. agrot. /7866 miejsc noclegowych	928/7803	1300 gosp. agrot. 14000 miejsc noclegowych	
7	Liczba gmin uczestniczących w Podkarpackim Programie Odnowy Wsi (%)			32	32	61,1	95	
8	Liczba produktów tradycyjnych zarejestrowanych na liście Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi				111	156	200	
9	Liczba stowarzyszeń, organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON na wsi	2855	2966	3072	3213	3297	3500	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczone		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁹⁴

Do priorytetu tematycznego 3.4. – na podstawie list beneficjentów PO KL, PO IiŚ, RPO, PO RPW, PO IG – zaklasyfikowanych zostało 671 projektów. Większość (468) wpisywała się w kierunek działania 3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako

⁹⁴ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

element wzrostu dochodów ludności wiejskiej. W działanie 3.4.1 Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, wpisywało się 200 projektów, w działanie 3.4.4 Modernizacja przestrzeni wiejskiej – 107 projektów, w działanie 3.4.3 Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi – jedynie trzy projekty. Ponad połowa przedsięwzięć była realizowana w ramach PO KL (418), poprzez PO IG realizowanych było 142 projektów, poprzez PO IiŚ – 91 projektów, poprzez PO RPW - 73, poprzez RPO WP 2007-2013 - 54. Projekty zakwalifikowane do kierunku działania 3.4.1. najczęściej były realizowane w ramach PO IG. Wśród przedsięwzięć wpisujących się w kierunek 3.4.2. – zdecydowanie dominowały projekty wdrażane w ramach PO KL. Do działania 3.4.4. najczęściej klasyfikowane były projekty realizowane w ramach PO IiŚ. Realizacja projektów wpisujących się w kierunek działań 3.4.1. zdecydowanie najczęściej wiązała się z uzyskiwaniem takich zaplanowanych efektów, jak rozwijanie infrastruktury telekomunikacyjnej poprawiającej dostępność cyfrową (139).

Rzadziej projekty były ukierunkowane na budowę lub modernizację infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i wodociągowej (18) oraz budowę lub modernizację systemu odbioru odpadów stałych (17). Zadania te były jednak realizowane w ramach innych, większych projektów. Przykładowo, ramach projektu „Program poprawy czystości zlewni rzeki Wisłoki – Etap II” (PO IiŚ) w miejscowości Małastów były wykonywane roboty budowlane pn. „Budowa kanalizacji sanitarnej”. Kilka projektów dotyczyło budowy infrastruktury energetycznej – z zastosowaniem alternatywnych źródeł energii (budowa biogazowni, farm wiatrowych) – 2. W sześciu gminach opracowany został plan gospodarki niskoemisyjnej.

Ponadto, budowa lub modernizacja infrastruktury kanalizacyjnej i wodociągowej dokonywała się w ramach PROW. O intensyfikacji działań w ostatnim roku świadczy zatwierdzenie w 2014 roku przez Zarząd Województwa Podkarpackiego⁹⁵ listy operacji skierowanych do współfinansowania w ramach działania 321 „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej” w zakresie gospodarki wodno-ściekowej objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, na której znalazło się 51 operacji na łączną kwotę 49 452 852,00 zł. Dotyczyły one głównie budowy lub modernizacji sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, remontów i budowy oczyszczalni ścieków i przepompowni wody.

Można stwierdzić, że w pewnym stopniu w działanie 3.4.1. wpisywała się również budowa i modernizacja dróg na obszarach wiejskich, w tym także krajowych i wojewódzkich (obwodnice Jarosławia i Leżajska, rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 880 Jarosław-Pruchnik, nr 892 Zagórz – Komańcza, nr 985 Mielec – Dębica, nr 855 odcinek Granica Województwa – Stalowa Wola, most na Wiśle z rozbudową drogi wojewódzkiej nr 764 oraz połączeniem z drogą wojewódzką nr 875).

W działanie 3.4.2. najczęściej wpisywały się projekty, w efekcie których następował wzrost kompetencji cyfrowych mieszkańców obszarów wiejskich, zwłaszcza z uwzględnieniem gospodarstw domowych, zagrożonych wykluczeniem społecznym. Stosunkowo duża liczba projektów dotyczyła podnoszenia kompetencji i kwalifikacji mieszkańców poprzez m. in. kursy, szkolenia, doradztwo zawodowe, czego przykładem mogą być: realizowany przez Ośrodki Pomocy Społecznej w kilkudziesięciu gminach projekt „Czas na aktywność”(PO KL), realizowane w wielu powiatach „Programy aktywizacji społecznej” (PCPR; PO KL), realizowane przez PUP projekty „Więcej szans” (PO KL), a także inne projekty – jak – między innymi – „Dobry start w przedsiębiorczość” (PO KL),

---

⁹⁵ Zob. Uchwała nr 412/9699/14 Zarządu Województwa Podkarpackiego z dnia 28 października 2014.

„Kwalifikacje na fali” (PO KL). W ramach aktywizacji zawodowej realizowane były również projekty promujące ekonomię społeczną („Podkarpacki Ośrodek Wspierania Ekonomii Społecznej” (PO KL), „Twoją szansą - spółdzielczość socjalna II edycja” (PO KL) oraz projekty ukierunkowane na rozwój kadr z branży turystycznej (m.in. „Klimatyczne uzdrowiska” (PO KL), „Profesjonalizacja kadr w branży turystycznej” (PO KL)). Wiele projektów było ukierunkowanych na likwidację barier w dostępie do placówek kształcenia. Bariery te były przezwyciężane poprzez programy stricte edukacyjne oraz poprzez programy, pozwalające na modernizację i zaopatrzenie materialne placówek edukacyjnych.

W działaniu 3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi, wpisywały się zwłaszcza takie projekty jak „Budowa społeczeństwa obywatelskiego w Gminie Tryńcza” (PO IG), „Rozwiń skrzydła w NGO” (PO KL), „Wspólnie na rzecz rozwoju” (PO KL). Istotne inicjatywy podejmowane były przez Lokalne Grupy Działania w ramach PROW. Można wskazać jako przykłady projekty takie jak „Nordic Walking Park Podkarpacie Centrum”, „KADR” Kino Aktywizujące Działania Regionalne”, „Ekomuzeum Beskidu Niskiego”, „Animatorzy społeczni – lokalni koordynatorzy”, „ ATLAS - Aktywna Turystyka Ludności Atrakcyjnym Szlakiem”.

W kierunku działań 3.4.4. wpisywały się projekty ukierunkowane na kształtowanie obszarów o szczególnym znaczeniu ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno – przestrzenne, co wiązało na ogół z dążeniem do zachowania bogactwa przyrodniczego. Przykładem może być projekt „Przywrócenie drożności korytarza ekologicznego rzeki Wisłoki i jej dopływów” (PO IiŚ), polegający na usunięciu barier migracyjnych dla organizmów wodnych, poprawie struktury przestrzennej i funkcjonalnej siedlisk rzecznych i tarlisk ryb oraz wspomaganie zarybień rybami dwuśrodowiskowymi, a także "Program poprawy czystości zlewni rzeki Wisłoki – Etap II" (PO IiŚ).

Inne efekty, zaplanowane w ramach działania 3.4.4., zwłaszcza takie, jak uporządkowanie przestrzeni wiejskiej dla potrzeb rozwoju funkcji publicznych, gospodarczych i społecznych terenów wiejskich, rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno-kulturalnej poprzez wspieranie projektów dotyczących budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów oraz wzmocnienie funkcji turystycznej i uzdrowiskowej, poprzez wspieranie projektów dotyczących obiektów infrastruktury turystycznej i uzdrowiskowej, były uzyskiwane przez realizację takich projektów jak „Budowa i modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów Natura 2000 – Bieszczady” (PO IiŚ), „Budowa obiektów małej infrastruktury drewnianej w Bieszczadzkim Parku Narodowym” (PO IiŚ), „Zagospodarowanie zespołu zabytkowego Twierdzy Przemyśl w celu udostępnienia dla turystyki kulturowej, etap I (projekt kluczowy)” (RPO WP 2007-2013) oraz – realizowany na szeroką skalę projekt „Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej - Województwo Podkarpackie” (PO RPW).

W działaniu 3.4.4. wpisywały się również projekty modernizacji, termomodernizacji i adaptacji budynków użyteczności publicznej, projekty mające na celu przebudowę elementów infrastruktury kolejowej na linii Rzeszów – Jasło oraz projekty rewitalizacji zabytków (przykładowo, „Rewitalizacja zabytkowego centrum Miasta Iwonicz-Zdrój” (RPO WP 2007-2013), „Rewitalizacja zespołu pałacowo-parkowego w Narolu na potrzeby międzynarodowego centrum artystycznego "Akademia Narolska"” (RPO WP 2007-2013).

Wymiar finansowy

Podczas analizy budżetu województwa podkarpackiego na rok 2014 wyszczególniono nakłady zbieżne z trzema kierunkami działań. Największa alokacja środków wystąpiła w przypadku kierunku działania 3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, w jego ramy zaliczono dotacje dla gmin na budowę oraz modernizację dróg dojazdowych do gruntów rolnych. Przypisanie to wynika nie tyle z przeznaczenia sieci drogowej, lecz z efektu jakim jest poprawa dostępności komunikacyjnej.

W przypadku kierunku działań 3.4.4. wyszczególnione zostały nakłady na Podkarpacki Program Odnowy Wsi na lata 2011 – 2016, natomiast do wydatków zgodnych z kierunkiem działań 3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi, zaliczono organizację i udział w imprezach promujących województwo, obszary wiejskie i rolników oraz prezentację dorobku kulturalnego i osiągnięć ludności zamieszkującej obszary wiejskie.

Tabela 87. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 3.4. w mln zł

3.4. Funkcje obszarów wiejskich	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
	9,22	9,22	-	-
3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich	8,7	8,7	-	-
3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej	-	-	-	-
3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi	0,02	0,02	-	-
3.4.4. Modernizacja przestrzeni wiejskiej	0,5	0,5	-	-

W przypadku inicjatyw wspartych w ramach analizowanych programów operacyjnych wyszczególniono inicjatywy, które były ulokowane na terenie obszarów wiejskich w województwie podkarpackim oraz wpisywały się w zakładane efekty interwencji. Największe nakłady zostały poniesione w kierunku działań 3.4.1. gdzie największe inwestycje dotyczyły budowy obwodnicy Jarosławia w ciągu drogi krajowej nr 4 Jędrzychowice-Korczowa, budowa farmy wiatrowej o mocy 26 MW w gminie Rymanów oraz projekt „*Technologia HSPA+ milowy krok w kierunku technologii LTE*”, które łącznie odpowiadały (projekty zakończone w IV kwartale 2013 roku) za ponad 30% alokacji środków w tym kierunku.

Wysoki poziom alokacji środków wystąpił również w przypadku kierunku działań 3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej, głównie za sprawą projektów dofinansowanych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Jednocześnie, największą inicjatywą w omawianym kierunku działań, był projekt pn. „*Eko-Dolina - wdrożenie innowacji produktowej w sektorze usług*”, wsparty w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka.

Tabela 88. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.4. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

3.4. Funkcje obszarów wiejskich	PO IG	PO IiŚ	PO RPW	POKL	RPO	Łącznie
	292,3	644,7	618,7	847,2	488,3	2891,1
3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich	172,5	588,1	571,5	-	317,2	1649,2
3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej	117,2	-	-	846,2	31,8	995,2
3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi	2,6	-	-	1,0	-	3,6
3.4.4. Modernizacja przestrzeni wiejskiej	-	56,6	47,2	0,0	139,3	243,1
Kwota dofinansowania z UE						
3.4. Funkcje obszarów wiejskich	141,7	326,6	370,4	705,5	308,4	1852,5
3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich	68,0	281,9	330,4	-	203,1	883,5
3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej	71,5	-	-	704,6	20,4	796,4
3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi	2,2	-	-	0,9	-	3,1
3.4.4. Modernizacja przestrzeni wiejskiej	-	44,7	40,0	-	84,9	169,5

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 89. Priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich	
Wnioski	Rekomendacje
<p>Wymiar wskaźnikowy:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci wodociągowej na wsi przy nieznacznie większej dynamice wzrostu na poziomie kraju Wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej na wsi przy nieznacznie większej dynamice wzrostu na poziomie kraju Wzrost długości dróg zamiejskich o twardej nawierzchni ulepszonej na 100 km²; zmiany bardziej dynamiczne, niż w skali kraju Wzrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi Wzrost liczby gospodarstw agroturystycznych/miejsc noclegowych Wzrost liczby gmin uczestniczących w Podkarpackim Programie Odnowy Wsi Wzrost liczby produktów tradycyjnych, zarejestrowanych na liście Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi Wzrost liczby stowarzyszeń, organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON na wsi, przy większej dynamice wzrostu na poziomie kraju Spadek udziału podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności na wsi w stosunku do ilości takich podmiotów w kraju Wzrost stopy bezrobocia; w województwie wyższa dynamika wzrostu, niż w kraju 	<p>Adresat rekomendacji: Urząd Marszałkowski, JST</p> <p>Wskazana jest dalsza intensyfikacja działań w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich</p> <p>Adresat rekomendacji: OPS, UP, stowarzyszenia rolnicze, agencje rozwoju rolnictwa Wskazana jest dalsza intensyfikacja działań w zakresie</p>

Priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Realizacja efektów w analizowanym okresie czasu – Wymiar działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozwój infrastruktury technicznej, umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich dotyczył: <ul style="list-style-type: none"> • Infrastruktury telekomunikacyjnej poprawiającej dostępność cyfrową • Budowy lub modernizacji infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i wodociągowej • Budowy infrastruktury energetycznej – z zastosowaniem alternatywnych źródeł energii • Modernizacji dróg krajowych i wojewódzkich na obszarach wiejskich • Opracowywane były plany gospodarki niskoemisyjnej • W związku z realizacją projektów następował: <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost kompetencji cyfrowych mieszkańców obszarów wiejskich, zwłaszcza z uwzględnieniem gospodarstw domowych, zagrożonych wykluczeniem społecznym • Wzrost kompetencji i kwalifikacji mieszkańców za sprawą organizacji kursów, szkoleń, doradztwa zawodowego, promocji ekonomii społecznej (działania podejmowane przez OPS, PCPR; PUP i inne podmioty) promujące ekonomię społeczną • Rozwój kadr z branży turystycznej • W działania ukierunkowane na modernizację przestrzeni wiejskiej na ogół wpisywały się projekty stawiające za cel: <ul style="list-style-type: none"> • Zachowanie bogactwa przyrodniczego • Uporządkowanie przestrzeni wiejskiej • Rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno-kulturalnej • Budowę, przebudowę, remonty lub wyposażenie obiektów • Wzmocnienie funkcji turystycznej i uzdrowiskowej • Modernizację, termomodernizację i adaptację budynków użyteczności publicznej, przebudowę elementów infrastruktury kolejowej 	<p>aktywizacji lokalnych społeczności ukierunkowanej na rozwój przedsiębiorczości</p> <p><u>Adresat rekomendacji: JST, OPS, stowarzyszenia społeczno-kulturalne, Lokalne Grupy Działania</u></p> <p>Wskazana jest intensyfikacja działań w zakresie włączania ludności wiejskiej w sprawy lokalne.</p> <p>Wskazane jest włączanie w sprawy lokalne osób młodych – potencjalnych liderów lokalnych</p>

4.2.16. Priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu

Wymiar wskaźnikowy

W przypadku priorytetu tematycznego 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu, monitoring realizacji *Strategii* prowadzony jest z uwzględnieniem trzydziestu siedmiu wskaźników (siedmiu – z uwzględnieniem wskaźników głównych). O zmianach pozytywnych można mówić w przypadku trzynastu wskaźników. Zmiany negatywne dotyczyły 22 wskaźników, w przypadku trzech wskaźników wartości nie zmieniły się.

Zmiany w obrębie wskaźników warto odnieść do określonych biegunów wzrostu. Najwięcej wskaźników o pozytywnej zmianie wartości odnotowanych zostało w Mielcu (4/7), następnie w Krośnie i w Przemyślu (3/7) oraz w Stalowej Woli (2/7). W przypadku Tarnobrzega zmiany miały wyłącznie charakter negatywny. W przypadku żadnego wskaźnika nie można mówić o zmianie wartości w pozytywnym kierunku w odniesieniu do wszystkich miast – biegunów wzrostu. Zmiana negatywna lub brak zmiany dotyczył wszystkich MOF jedynie w odniesieniu do gęstości zaludnienia (wskaźnik nr 1). Spadek gęstości zaludnienia odnotowany został w Stalowej Woli i w Tarnobrzegu.

W sposób jednoznaczny trudno zapatrywać się na rozwój funkcji biegunów wzrostu w odniesieniu do działania 3.5.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów funkcjonalnych biegunów wzrostu. Wydłużenie linii komunikacji miejskiej w województwie, jakie dokonane zostało w latach 2011-2013, może stanowić odzwierciedlenie umocnienia związków w poszczególnych obszarach funkcjonalnych. Warto zauważyć, że wzrost długości linii komunikacji miejskiej, jaki dokonał się w ww. czasie, przekroczył wartość docelową, a także okazał się procentowo znacznie wyższy, niż na poziomie całego kraju (9,6% i 1,45%). Tak pozytywnych zmian nie odzwierciedla wskaźnik nr 6 – w tym samym czasie przeciętny przebieg jednego wozu w ciągu doby w województwie zmniejszył się ze 143 km do 131 km.

Mając na względzie działanie 3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne, dostrzegalna staje się negatywna tendencja w poszczególnych MOF ze względu na ilość podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców. Wprawdzie w przypadku niektórych MOF (Krosno, Przemyśl, Mielec) odnotowany został wzrost w stosunku do wartości bazowej, a w przypadku każdego MOF można było mówić o korzystnej proporcji odsetka względem średniej wojewódzkiej, zwiększenie wartości wskaźników było nieznaczne i można było o nim mówić jedynie w odniesieniu do wartości bazowej; w odniesieniu do lat wcześniejszych dostrzegalny był spadek, co sprawia, że o rozwoju gospodarczym biegunów wzrostu nie można mówić na podstawie ww. wskaźnika.

W sposób zróżnicowany bieguny wzrostu prezentują się ze względu na udział bezrobotnych zarejestrowanych, w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (wskaźniki 4b-4f). W najlepszej sytuacji pozostaje Mielec, w którym nie tylko dostrzegalny jest wyraźny spadek udziału bezrobotnych w liczbie osób w wieku poprodukcyjnym, ale także niższe wartości ww. wskaźnika w stosunku do wartości dla całego województwa. Wyższy udział bezrobotnych niż w województwie wciąż dostrzegalny jest w Przemyślu, niemniej, w ostatnich latach w mieście tym zaznaczył się niewielki spadek wartości wskaźnika w stosunku do roku bazowego. Najbardziej niekorzystną dynamiką w omawianym zakresie charakteryzował się Tarnobrzeg oraz miasto Krosno.

Jeśli rozwój potencjału gospodarczego odnosić do zmian w strukturze zatrudnienia, w lepszej sytuacji znajduje się Mielec. Tylko w tym mieście odnotowany został wzrost odsetka pracujących w sekcjach B-F, a także tylko w tym mieście spadek zatrudnienia w sekcjach G-J pozostawał w zgodności z przyjętymi założeniami. W Mielcu nie udało się natomiast do roku 2012 uzyskać wzrostu zatrudnienia w sekcjach M-U, co wydaje się stanowić konieczność z punktu widzenia rozwoju wielofunkcyjnego.

Zgodnie z przyjętymi założeniami, wzrost udziału pracujących w sekcjach M-U dokonywał się jedynie w Krośnie i Stalowej Woli. W miastach tych nie udało się jednak utrzymać założonych odsetków zatrudnienia w sekcjach B-F, a także spowodować spadku zatrudnienia w sekcjach G-J.

W Przemyślu zmiany w strukturze zatrudnienia nie zachodziły zgodnie z przyjętymi założeniami, co było dostrzegalne na poziomie odpowiednich agregacji wszystkich sekcji PKD. W mieście tym, nie dokonał się wzrost udziału pracujących w sekcjach B-F i G-J, w przeciwieństwie do przyjętych założeń, wzrósł również udział pracujących w sekcjach M-U. W bardzo podobny sposób dynamika zmian – w odniesieniu do przyjętych założeń – przebiegała w Tarnobrzegu.

Miasta będące biegunami wzrostu, znajdowały się w odmiernej sytuacji ze względu na wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca w stosunku do poziomu ogólnokrajowego (wskaźniki 5a-5e). W ostatnich latach coraz silniej zaznaczały się dysproporcje w powyższym zakresie. W Krośnie i w Przemyślu wydatki na ww. cel były większe, niż w skali kraju. Ponadto, w Przemyślu, poziom ww. wydatków w ostatnich latach wyraźnie wzrósł. Wzrost wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego dokonał się również w Stalowej Woli, choć w mieście tym wskaźnik pozostawał na niższym poziomie, niż w kraju. Spadek wartości wskaźnika odnotowany został również w Tarnobrzegu i w Mielcu. W ostatnim mieście, pozostał na najniższym poziomie, niemniej – należy zaznaczyć, że w odniesieniu do lat sprzed roku bazowego – dostrzegalny jest wzrost wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego.

Tabela 90. Wskaźniki monitoringowe Strategii – priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmocnienie funkcji biegunów wzrostu

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmocnienie funkcji biegunów wzrostu								
1a	Gęstość zaludnienia	Miejski Obszar Funkcjonalny Krosna		273	273	273	273	
1b		Miejski Obszar Funkcjonalny Mielca		238	238	238	238	
1c		Miejski Obszar Funkcjonalny Przemyśla		214	213	213	213	wzrost o 5%
1d		Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli		238	237	236	235	
1e		Miejski Obszar Funkcjonalny Tarnobrzegu		171	170	170	169	
2a	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w miastach subregionalnych w stosunku do średniej w województwie	Krosno	1,61	1,6	1,6	1,6	b.d.*	utrzymanie obecnej wysokości wskaźnika
2b		Przemyśl	1,38	1,37	1,28	1,29	b.d.*	
2c		Mielec	1,36	1,33	1,34	1,35	b.d.*	
2d		Stalowa Wola	1,41	1,37	1,35	1,33	b.d.*	
2e		Tarnobrzeg	1,45	1,49	1,43	1,41	b.d.*	
3a1	Odsetek pracujących w sekcjach B-F (%)	Podkarpackie		39,4	39,6	38,7	b.d.*	
3a2		Krosno		40,7	40	38,8	b.d.*	bez zmian
3a3		Przemyśl		21	25,1	22,6	b.d.*	wzrost
3a4		Mielec		60,7	59,5	62,6	b.d.*	utrzymanie
3a5		Stalowa Wola		53,5	53,9	53,1	b.d.*	
3a6		Tarnobrzeg		28,4	29,4	28,2	b.d.*	wzrost
3b1	Odsetek pracujących w sekcjach G-J (%)	Podkarpackie		20,8	21,1	20,7	b.d.*	
3b2		Krosno		27	27,3	26	b.d.*	spadek
3b3		Przemyśl		27,1	25,5	25,1	b.d.*	wzrost
3b4		Mielec		16,4	16,3	14,4	b.d.*	spadek
3b5		Stalowa Wola		18,7	17,9	18,3	b.d.*	
3b6		Tarnobrzeg		23,3	22,3	19,3	b.d.*	wzrost
3c1	Odsetek pracujących w sekcji M-U (%)	Podkarpackie		35,9	35,6	36,9	b.d.*	
3c2		Krosno		29,8	30,3	32,8	b.d.*	wzrost
3c3		Przemyśl		47,4	45,2	47,7	b.d.*	spadek
3c4		Mielec		20,7	22	20,9	b.d.*	wzrost
3c5		Stalowa Wola		24,9	24,9	25,2	b.d.*	
3c6		Tarnobrzeg		43,9	44,1	48,1	b.d.*	spadek
4a	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)	Podkarpackie		10,5	10,7	11,3	11,4	
4b		Krosno		7,5	7,2	8,6	8,8	bez zmian
4c		Przemyśl		12,9	12,9	12,8	12,7	spadek do 10%
4d		Mielec		9,1	9,9	9,2	8,4	bez zmian
4e		Stalowa Wola		8,9	8,7	9,2	9	
4f		Tarnobrzeg		8,8	9,2	9,9	9,7	

L.p.	Wskaźnik		2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
5a	Wydatki na 1 mieszkańca na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w miastach subregionalnych (gminy miejskie-Polska = 100)	Krosno	122,2	121,6	130,3	129,2	114,8	powyżej 100%	
5b		Przemysł	68,5	55,5	134	105,2	178,1		
5c		Mielec	52,3	50,9	65,6	59,2	59,4		
5d		Stalowa Wola	70,8	65,1	77,3	87	87,2		
5e		Tarnobrzeg	74,4	93,5	106,6	64,4	79,5		
6	Przeciętny przebieg 1 wozu w ciągu doby w miejskiej komunikacji autobusowej w województwie (km)				143	143	131	wzrost o 20%	
7	Długość linii komunikacji miejskiej w województwie (km)			2793	3221	3295	3530	wzrost o 5%	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczona		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁹⁶

W ramach priorytetu tematycznego 3.5. na podstawie list beneficjentów zidentyfikowane zostały 987 projektów. Najwięcej z nich zostało wskazanych w ramach PO KL i PO IG, a najmniej z PO IiŚ i PO RPW.

Wśród projektów z kierunku działania 3.5.1 Wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu, a w szczególności wzmocnienie potencjałów wyróżniających je w skali krajowej, najwięcej dotyczy powiatu przemyskiego oraz krośnieńskiego, w drugiej kolejności powiatów: tarnobrzeckiego, stalowowolskiego i mieleckiego. Realizując poszczególne działania, dąży się przede wszystkim do poprawy jakości i dostępności do usług publicznych mieszkańców, aktywizacji mieszkańców poprzez rozwój ofert usług czasu wolnego i poszerzenie oferty kulturalnej instytucji oraz podniesienie atrakcyjności turystycznej biegunów wzrostu.

Należy zaznaczyć, że założone efekty dla odpowiednich biegunów wzrostu przypisane do kierunku działania 3.5.1. z pewnością uzyskane zostały w przypadku Krosna. W mieście – zgodnie z założeniami – wybudowano Centrum Dziedzictwa Szkoła. Centrum zostało laureatem VI edycji konkursu "Polska Pięknieje – 7 cudów Funduszy Europejskich". Docenione zostały jego oryginalne i skuteczne działania promocyjne.

Spośród wszystkich projektów realizowanych w ramach kierunku działania 3.5.1. w województwie podkarpackim, najwięcej (co trzeci) dotyczy „Działania na rzecz zwiększenia udziału w kształceniu i szkoleniu przez całe życie, w szczególności poprzez przedsięwzięcia na rzecz

⁹⁶ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

ograniczenia przedwczesnego porzucania skolaryzacji oraz zminimalizowania dyskryminacji ze względu na płeć oraz poprzez działania na rzecz poprawy jakości i dostępu do kształcenia i szkoleń na poziomie początkowym, zawodowym i wyższym”. Niewiele mniej dotyczy „Usług i aplikacji dla obywateli (e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, e-integracja itp.)”. W ramach pierwszego z wyżej wymienionych kierunków działań, realizowane są przede wszystkim programy edukacyjne, m.in.: Kreatywny Uczeń i Nauczyciel, Sukces w zasięgu ręki-II edycja, Szansa na lepsze jutro - program rozwoju Szkoły Podstawowej oraz programy modernizacji oddziałów przedszkolnych. W ramach drugiego z wyżej wymienionych kierunków działań, realizowane są działania mające na celu informatyzację jednostek administracyjnych i publicznych w województwie. Takimi programami są: Podkarpacki System e-Administracji Publicznej oraz Podkarpacki System Informacji Medycznej PSIM.

Najwięcej projektów realizowanych jest w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, nieco mniej finansowanych jest ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego. Bardzo mały odsetek projektów realizowanych jest w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej oraz Innowacyjna Gospodarka.

W ramach kierunku działań 3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego begunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne, zidentyfikowano ogółem 838 projektów. Projekty te realizowano na terenach begunów wzrostu: Przemysł (103 projektów, w tym 27 w mieście Przemysł i 76 na terenie powiatu przemyskiego), Krosno (130 projektów; 56 w mieście Krosno i 74 na terenie powiatu krośnieńskiego), Tarnobrzeg (58 projektów, w tym 18 w mieście i 40 na terenie powiatu), Stalowa Wola (50 projektów), Mielec (105 projektów), duopol Dębica-Ropczyce (113 projektów, w tym 60 na terenie powiatu dębickiego i 53 na terenie powiatu ropczycko-sędziszowskiego), duopol Jarosław-Przeworsk (117 projektów, w tym 48 na terenie powiatu jarosławskiego i 68 na terenie powiatu przeworskiego), duopol Sanok-Lesko (112 projektów; 81 na terenie powiatu sanockiego i 31 na terenie powiatu leskiego) i Lubaczowa (51 projektów na terenie powiatu lubaczowskiego).

Większość projektów realizowanych w ramach kierunku działań 3.5.2. na terenie miasta Przemysł i powiatu przemyskiego była finansowana ze środków POKL. W rejonie Przemysła zdecydowaną przewagę finansowanych w ten sposób projektów stanowiły te, których działanie dotyczy kształcenia ustawicznego i rozwoju przedsiębiorczości, szczególnie w zakresie współpracy z instytucjami zwalczającymi bezrobocie.

Projekty z rejonu Krosna realizowane w ramach kierunku działań 3.5.2. także były finansowane przede wszystkim w ramach POKL. Projekty finansowane w ramach POKL w rejonie Krosna to głównie te, ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia, szczególnie w zakresie współpracy z instytucjami zwalczającymi bezrobocie. Niewiele mniejszy okazał się udział projektów finansowanych w ramach PO IG – były to w większości projekty skierowane do sektora MŚP oraz wspierające przedsiębiorstwa w zakresie innowacji.

W rejonie Tarnobrzegu w ramach kierunku działań 3.5.2. większość projektów była realizowana w ramach POKL lub PO IG. Projekty realizowane w ramach POKL w Tarnobrzegu i powiecie tarnobrzesckim to przede wszystkim działania mające na celu zwiększenie zdolności do zatrudnienia i samozatrudnienia we współpracy z instytucjami zwalczającymi bezrobocie.

Finansowane w zakresie PO IG projekty to w większości ukierunkowane na wspieranie sektora MŚP oraz rozwoju innowacji w przedsiębiorstwach.

Większość projektów realizowanych w ramach kierunku działań 3.5.2. na terenie powiatu stalowowolskiego była finansowana w zakresie PO IG. Były to głównie projekty skierowane do sektora MŚP oraz wspierające przedsiębiorstwa w zakresie innowacji.

Projekty realizowane w powiecie mieleckim w ramach kierunku działań 3.5.2. także były finansowane ze środków PO IG. Podobnie jak w powiecie stalowowolskim, były to przede wszystkim projekty skierowane do sektora MŚP oraz wspierające rozwój przedsiębiorstw, szczególnie w zakresie innowacji i dostępu do nowoczesnych technologii.

W rejonie duopolu Dębica-Ropczyce w ramach kierunku działania 3.5.2. realizowano głównie projekty finansowane w ramach POKL. Większość z nich stanowiły projekty ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości, zwiększenia zdolności do zatrudnienia i samozatrudnienia, szczególnie w zakresie współpracy z instytucjami zwalczającymi bezrobocie.

Większość projektów realizowanych w ramach kierunku działania 3.5.2. w rejonie duopolu Jarosław-Przeworsk była finansowana w zakresie POKL i PO IG. W ramach POKL finansowano głównie projekty związane ze zwiększeniem zdolności do zatrudnienia i samozatrudnienia, w zakresie współpracy z instytucjami zwalczającymi bezrobocie. W ramach PO IG finansowane były projekty skierowane do sektora MŚP oraz wspierające rozwój przedsiębiorstw, szczególnie w zakresie innowacji i dostępu do nowoczesnych technologii.

Projekty realizowane na terenie duopolu Sanok-Lesko i potencjalnego bieguna wzrostu jakim jest Lubaczów, w ramach kierunku działania 3.5.2. finansowano głównie ze środków POKL. Były to przede wszystkim projekty, których działanie dotyczy kształcenia ustawicznego oraz związane jest ze zwiększeniem zdolności do zatrudnienia i samozatrudnienia, w zakresie współpracy z instytucjami zwalczającymi bezrobocie.

Projekty realizowane w ramach kierunku działania 3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne, skupiały się głównie wokół problematyki związanej z zasobami ludzkimi (kształcenie ustawiczne oraz walka z bezrobociem i brakiem kwalifikacji) i wspierania przedsiębiorstw (szczególnie sektora MŚP oraz wspierania innowacyjności i kontaktów z nowoczesnymi technologiami).

W kierunku działania 3.5.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów funkcjonalnych biegunów wzrostu, zidentyfikowanych zostało 20 projektów. Najwięcej z nich zostało zrealizowanych w ramach PO RPW (10), kolejnych 7 w ramach RPO WP 2007-2013, a 3 w ramach PO IiŚ.

Dziesięć z nich związanych jest z poprawą dostępności do głównych rynków pracy w regionie dzięki modernizacji i rozbudowie dróg wewnątrz obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych oraz poprawie dostępności czasowej do ośrodków miejskich, realizujących podstawowe funkcje publiczne. Były to przebudowy i rozbudowy dróg wojewódzkich (8), powiatowych (1) i gminnych (1). Sześć projektów służy usprawnieniu ruchu kołowego i zmniejszeniu wypadkowości poprzez wyprowadzenie dróg krajowych z centrów miast przez budowę

obwodnic (dla Przemyśla, Mielca i Krosna). Poprawią one przejezdność przez te miasta w ciągach dróg krajowych i wojewódzkich i poprawią dostępność komunikacyjną istniejących i planowanych przedsiębiorstw. Dwa dotyczą natomiast poprawy dostępności linii kolejowej poprzez przebudowę niektórych elementów infrastruktury, a kolejne dwa zakupu nowych lokomotyw do ruchu pasażerskiego, co zwiększa efektywność transportową poprzez rozwój transportu publicznego. Dzięki tym inwestycjom skraca się czas podróży i wzrasta konkurencyjność kolejowych przewozów pasażerskich.

W ramach kierunku działania 3.5.4. Rewitalizacja oraz poprawa ładu przestrzeni, sprzyjające rozwojowi ośrodków miejskich, zidentyfikowano 17 projektów. Większość z nich realizowana jest w ramach RPO WP 2007-2013, a jeden w ramach PO IiŚ.

Większość projektów jest przeprowadzonych w związku z działaniem z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Kluczowym projektem jest „Zagospodarowanie zespołu zabytkowego Twierdzy Przemyśl w celu udostępnienia dla turystyki kulturowej, etap I”. Zakłada on rewitalizację obiektów fortyfikacyjnych. Obejmuje gminy powiatu przemyskiego wchodzące w skład Związku Gmin Fortecznych Twierdzy Przemyśl: Miasto Przemyśl, oraz Gminy: Przemyśl, Żurawica, Orły, Krasieczyn, Krzywca, Bircza, Medyka, Stubno. Projektem, który zakłada nadanie nowej funkcji jest „Rewitalizacja zespołu pałacowo-parkowego w Narolu na potrzeby międzynarodowego centrum artystycznego <<Akademia Narolska>>”.

Pozostała część projektów jest przeprowadzona w ramach działania związanego z rewaloryzacją obszarów przemysłowych i rekultywacją skażonych gruntów. Należy do nich projekt pn.: „Budowa miejskiego rynku na terenie byłego gospodarstwa rolnego”. Jest on realizowany na terenie Boguchwały. Zakłada stworzenie nowej przestrzeni na terenie gminy, której kilka lat wcześniej nadano prawa miejskie. Głównym punktem nowo wybudowanego rynku będzie zabytkowy spichlerz. Poza tym powstanie teren do wypoczynku, a także budynek biurowy.

Kolejnym projektem w ramach powyższego typu działania jest „Rewitalizacja terenów poprzemysłowych – Budowa ośrodka rekreacyjno – turystyczno – sportowego przy ul. Budowlanych w Przeworsku - etap I”, który wiąże się z nadaniem nowych funkcji zdegradowanej przestrzeni.

Realizacja projektu „Przebudowa i rozbudowa kompleksu PWSZ im. Jana Grodka w Sanoku o centrum sportowo – dydaktyczne” obejmuje budowę pełnowymiarowej hali sportowej z zapleczem i reprezentacyjnej auli. Ostatnim projektem z tego zakresu jest „Kompleksowa odbudowa zespołu pałacowo-parkowego oraz urządzenie infrastruktury sportowo rekreacyjnej i kulturalnej w Medyce”.

Wymiar finansowy

Podobnie jak w przypadku priorytetu tematycznego 3.3. Funkcje metropolitarne miasta Rzeszowa, projekty wpisujące się w zakres priorytetu tematycznego 3.5. Spójność przestrzenna i wzmocnienie funkcji biegunów wzrostu, ze względu na swój zakres, zostały ujęte w przypadku pozostałych priorytetów. Jednocześnie należy zaznaczyć, że największa alokacja środków, spośród zidentyfikowanych inicjatyw dotyczyła kierunku działań 3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne, gdzie do największych inwestycji zakwalifikowano: budowę zakładu produkcji

innowacyjnych szyb dla branży motoryzacyjnej - gmina Nowa Dęba, powiat tarnobrzegi, budowę zakładu produkcyjnego nowych produktów branży lotniczej wykorzystującego innowacyjne technologie w mieście Krosno oraz produkcję nowego w skali świata wyrobu RATAREX w mieście Tarnobrzeg. Należy przy tym zaznaczyć, że średnia wartość zidentyfikowanych projektów przekroczyła 4,2 mln zł, co oznacza, że w ramach omawianego kierunku działań, dominowały duże przedsięwzięcia.

Wysoka wartość zidentyfikowanych projektów wystąpiła również w odniesieniu do kierunku działania 3.5.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów funkcjonalnych biegunów wzrostu, gdzie do największych inicjatyw należy zaliczyć: przebudowę i rozbudowę obwodnicy miasta Krosna w ciągu drogi krajowej nr 28 na odcinku od km 226+594 do km 237+962 wraz z dobudową drugiej jezdni, budowę drogi obwodowej miasta Przemyśla łączącej drogę krajową nr 28 z drogą wojewódzką nr 885 oraz projekt „*Likwidacja barier rozwojowych - most na Wiśle z rozbudową drogi wojewódzkiej nr 764 oraz połączeniem z drogą wojewódzką nr 875/Gawłuszowice km 76+287 - Tuszów Narodowy km 85+516,20/3/3*”.

Tabela 91. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.5. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu	PO IG	PO IiŚ	PO RPW	POKL	RPO	łącznie
	2263,4	278,2	1142,6	718,6	506,7	4909,5
3.5.1. Wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu, a w szczególności wzmacnianie potencjałów wyróżniających je w skali krajowej	2,2	-	216,3	48,2	144,0	410,7
3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne	2261,2	72,5	366,3	670,4	171,6	3541,9
3.5.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów funkcjonalnych biegunów wzrostu	-	174,9	560,0	-	132,7	867,6
3.5.4. Rewitalizacja oraz poprawa ładu przestrzeni, sprzyjające rozwojowi ośrodków miejskich	-	30,8	-	-	58,4	89,3
Kwota dofinansowania z UE						
3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu	859,8	197,9	808,9	596,4	314,6	2777,6
3.5.1. Wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu, a w szczególności wzmacnianie potencjałów wyróżniających je w skali krajowej	1,9	-	145,8	40,9	108,6	297,2
3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne	857,9	41,5	210,5	555,5	96,6	1762,0
3.5.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów funkcjonalnych biegunów wzrostu	-	130,2	452,6	-	75,6	658,4
3.5.4. Rewitalizacja oraz poprawa ładu przestrzeni, sprzyjające rozwojowi ośrodków miejskich	-	26,2	-	-	33,8	60,0

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 92. Priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Wymiar wskaźnikowy:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Spadek przeciętnego przebiegu 1 wozu w ciągu doby w miejskiej komunikacji autobusowej w województwie • Wzrost długości linii komunikacji miejskiej w województwie <p><u>Wymiar wskaźnikowy i Wymiar działań dla poszczególnych biegunów wzrostu</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Miejski Obszar Funkcjonalny Krosna</u><ul style="list-style-type: none"> • Gęstość zaludnienia – brak zmian • Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w miastach subregionalnych w stosunku do średniej w województwie – utrzymanie poziomu wskaźnika • Spadek odsetka pracujących w sekcjach B-F • Wzrost udziału bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym • Wydatki na 1 mieszkańca na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego – powyżej średniej krajowej • Relatywnie więcej działań ukierunkowanych na wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu • Relatywnie więcej działań ukierunkowanych na rozwój potencjału gospodarczego • Relatywnie więcej projektów finansowanych w ramach PO IG – skierowanych do sektora MŚP oraz wspierających przedsiębiorstwa w zakresie innowacji • Projekty budowy obwodnic • <u>Miejski Obszar Funkcjonalny Mielca</u><ul style="list-style-type: none"> • Gęstość zaludnienia – brak zmian • Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w miastach subregionalnych w stosunku do średniej w województwie – utrzymanie poziomu wskaźnika • Wzrost odsetka pracujących w sekcjach B-F • Spadek udziału bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym • Wydatki na 1 mieszkańca na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego – poniżej średniej krajowej • Relatywnie mniej działań ukierunkowanych na wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu • Relatywnie więcej działań ukierunkowanych na rozwój potencjału gospodarczego • Relatywnie więcej projektów finansowanych w ramach PO IG – skierowanych do sektora MŚP oraz wspierających przedsiębiorstwa w zakresie innowacji • Projekty budowy obwodnic • <u>Miejski Obszar Funkcjonalny Przemysła</u><ul style="list-style-type: none"> • Gęstość zaludnienia – brak zmian • Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w miastach subregionalnych w stosunku do średniej w województwie – utrzymanie poziomu wskaźnika • Spadek odsetka pracujących w sekcjach B-F • Spadek udziału bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	<p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>JST – dla biegunów wzrostu, Urząd Marszałkowski</u> Wskazana jest kontynuacja działań w zakresie wzmacniania funkcji biegunów wzrostu</p> <p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>JST w Mielcu</u> Wskazana jest intensyfikacja działań w Mielcu na rzecz świadczenia usług publicznych wyższego rzędu</p> <p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>JST w Mielcu, OPS, UP</u> Wskazana jest intensyfikacja działań w Przemysłu w zakresie aktywizacji zawodowej</p>

Priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmocnienie funkcji biegunów wzrostu

Wnioski	Rekomendacje
<ul style="list-style-type: none"> • Wydatki na 1 mieszkańca na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego – powyżej średniej krajowej • Relatywnie więcej działań ukierunkowanych na wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu – zgodność z założeniem o predyspozycjach miasta do rozwoju usług wyższego rzędu • Relatywnie więcej działań ukierunkowanych na rozwój potencjału gospodarczego • Projekty budowy obwodnic <ul style="list-style-type: none"> • <u>Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli</u><ul style="list-style-type: none"> • Gęstość zaludnienia – spadek • Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w miastach subregionalnych w stosunku do średniej w województwie – spadek poziomu wskaźnika • Spadek odsetka pracujących w sekcjach B-F • Wzrost udziału bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym • Wydatki na 1 mieszkańca na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego – poniżej średniej krajowej • Relatywnie mniej działań ukierunkowanych na wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu • Relatywnie mniej działań ukierunkowanych na rozwój potencjału gospodarczego • Relatywnie więcej projektów finansowanych w ramach PO IG – skierowanych do sektora MŚP oraz wspierające przedsiębiorstwa w zakresie innowacji • <u>Miejski Obszar Funkcjonalny Tarnobrzegu</u><ul style="list-style-type: none"> • Gęstość zaludnienia – spadek • Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w miastach subregionalnych w stosunku do średniej w województwie – spadek poziomu wskaźnika • Spadek odsetka pracujących w sekcjach B-F • Wzrost udziału bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym • Wydatki na 1 mieszkańca na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego – poniżej średniej krajowej • Relatywnie mniej działań ukierunkowanych na wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu • Relatywnie mniej działań ukierunkowanych na rozwój potencjału gospodarczego • Relatywnie więcej projektów finansowanych w ramach PO IG – skierowanych do sektora MŚP oraz wspierających przedsiębiorstwa w zakresie innowacji	

4.2.17. Priorytet tematyczny 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków

Wymiar wskaźnikowy

Monitorowanie *Strategii* w odniesieniu do priorytetu tematycznego 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków, prowadzone jest w oparciu

o trzy wskaźniki. W przypadku każdego wskaźnika odnotowany został wzrost wartości; w przypadku jednego wzrost wartości dokonał się o więcej, niż 50% różnicy między wartością docelową, a wartością bazową.

Postęp w realizacji działania 4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi, wyraża wskaźnik nr 3. W latach 2011-2013 wzrosła liczba ludności zabezpieczonej przed powodzią z terenów narażonych na występowanie tego zjawiska o około 7,7 tys. osób.

Ponadto, w województwie nieznacznie wzrósł odsetek jednostek ratowniczych państwowej straży pożarnej spełniających minimalny standard wyposażenia (wskaźnik nr 1), a także odsetek jednostek ratowniczych ochotniczej straży pożarnej włączonych do krajowego systemu ratownictwa gaśniczego spełniających minimalny standard wyposażenia (wskaźnik nr 2). W przypadku wskaźnika nr 2 uzyskano ponad 50% wartości docelowej, w odniesieniu do wartości bazowej.

Tabela 93. Wskaźniki monitoringowe Strategii – priorytet tematyczny 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków								
1	Odsetek jednostek ratowniczych państwowej straży pożarnej spełniających minimalny standard wyposażenia (%)			28	30	30	80	
2	Odsetek jednostek ratowniczych ochotniczej straży pożarnej włączonych do krajowego systemu ratownictwa gaśniczego spełniających minimalny standard wyposażenia (%)			19	37	50	60	
3	Liczba ludności zabezpieczonej / chronionej przed powodzią z terenów narażonych na występowanie tego zjawiska (tys. osób)			170	172,3	ok.177,7	250	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczone		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań⁹⁷

W ramach priorytetu tematycznego 4.1. na podstawie list beneficjentów zidentyfikowanych zostało 12 projektów. Najwięcej z nich zostało zrealizowanych w ramach RPO WP 2007-2013 (9), a 3 kolejne w ramach PO IiŚ.

Prawie wszystkie projekty dotyczyły kierunku działania 4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi. Połowa z nich związana była z zakupem samochodów specjalnych ratownictwa wysokościowego, wodnego, technicznego i ochrony dróg oddechowych dla jednostek ratowniczo-gaśniczych komend Państwowej Straży Pożarnej woj. podkarpackiego. Sprzęt trafi, bądź też trafił, do komend PSP w Krośnie, w Łańcucie, w Przemyślu, w Rzeszowie i w Stalowej Woli. Celem projektu jest poprawa poziomu bezpieczeństwa województwa podkarpackiego na wypadek wystąpienia zagrożeń naturalnych, technologicznych i spowodowanych działalnością człowieka.

Dwa projekty w ramach działania 4.1.1. związane są z zaprojektowaniem i budową suchego zbiornika przeciwpowodziowego (polderu przepływowego) pn. "Kańczuga" na rzece Mleczka Kańczudzka. Projekty będą realizowane na terenie gminy Jawornik Polski oraz miasta i gmina Kańczuga.

Kolejne projekty wpisujące się w działalność przeciwpowodziową to:

- „Poprawa ochrony przeciwpowodziowej miasta i gminy Mielec poprzez budowę i przebudowę wałów Wisłoki”,
- „Regulacja i utrzymanie cieków wodnych oraz opracowanie studium w celu ochrony przeciwpowodziowej na terenie miasta Dębica”,
- „Zaprojektowanie i budowa lewostronnego obwałowania rzeki Wisłoki w km 53+800 – 55+600 w miejscowościach: Zawierzbie, Żyraków, na terenie gminy Żyraków, województwo podkarpackie”.

W ramach kierunku działań 4.1.3. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków katastrof wynikających z działalności człowieka – katastrofy komunikacyjne, chemiczne – ekologiczne oraz pożary, zidentyfikowano 2 projekty. Są one zrealizowane w ramach PO IiŚ. Pierwszy z nich pn. "Usprawnienie ratownictwa na drogach - etap II" ma na celu zakup pięciu ciężkich zestawów narzędzi hydraulicznych, a następnie przekazanie ich do PSP. Drugi projekt nosi nazwę: „Rozbudowa pracowni diagnostyki obrazowej i wyposażenie szpitalnego oddziału ratunkowego na potrzeby mieszkańców i turystów Bieszczad” w ramach którego zostanie doposażony szpital w Lesku.

Na listach beneficjentów nie znalazły się projekty wpisujące się w działanie 4.1.2. Zapobieganie, przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków osuwisk. Zgodnie z danymi Państwowego Instytutu Geologicznego do końca 2012 roku zakończono opracowanie map osuwisk dla 136 gmin

---

⁹⁷ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

karpackich. W 2013 roku rozpoczęła się kolejna transza wykonywania map osuwisk dla 62 gmin karpackich z województw małopolskiego i podkarpackiego. Zabezpieczanie osuwisk było jednak finansowane przez samorząd z budżetu państwa.

Wymiar finansowy

W ramach analizy budżetu województwa na rok 2014, w ramach priorytetu tematycznego 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków, wyszczególniono jedynie środki przeznaczone zgodnie z kierunkiem działań 4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi największa alokacja środków w przypadku tego kierunku działań została przypisana na zaprojektowanie i budowę suchego zbiornika przeciwpowodziowego (polderu przepływowego) pn. „Kańczuga” na rzece Mlecza Kańczudzka na terenie gminy Jawornik oraz inicjatywę „San I Etap I - rozbudowa i przeciwfiltracyjne zabezpieczenie prawego wału rzeki San w km 2+215 - 9+417, na długości 7,202 km, na terenie gminy Radomyśl nad Sanem, woj. Podkarpackie Program Rozwoju Obszarów Wiejskich”.

Tabela 94. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 4.1. w mln zł

4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
	93,0	5,0	47,4	40,6
4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi	93,0	5,0	47,4	40,6
4.1.2. Zapobieganie, przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków osuwisk	-	-	-	-
4.1.3. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków katastrof wynikających z działalności człowieka – katastrofy komunikacyjne, chemiczno – ekologiczne oraz pożary	-	-	-	-
4.1.4. Przeciwdziałanie oraz usuwanie skutków ekstremalnych zjawisk atmosferycznych – huragany, grad, susze oraz pożary	-	-	-	-
4.1.5. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz likwidacja negatywnych skutków zagrożeń społecznych	-	-	-	-

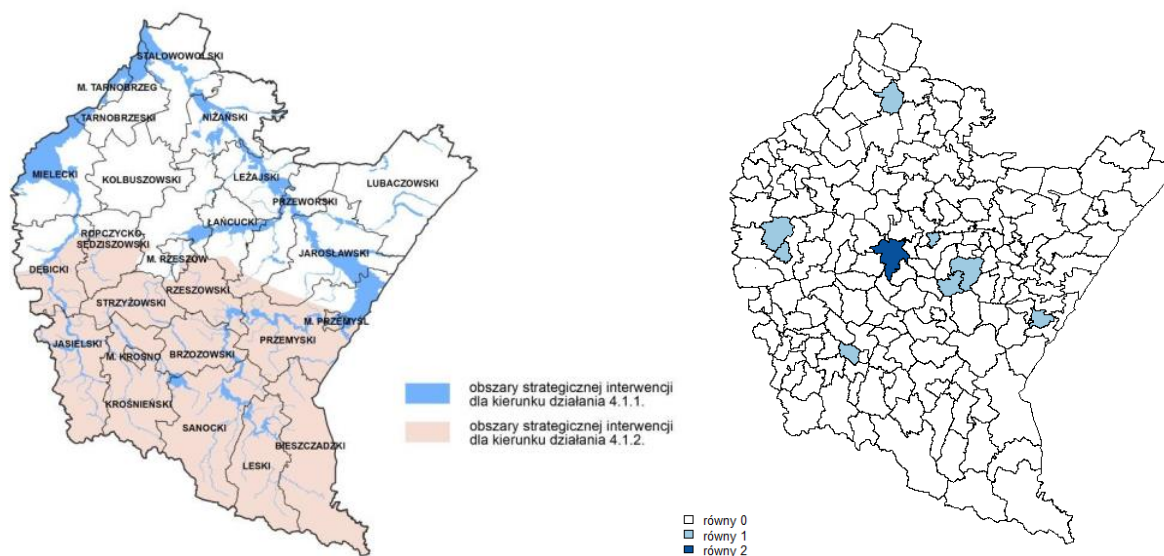
Również w przypadku analizy projektów wspartych w ramach Programów Operacyjnych największa alokacja środków została zaobserwowana w obrębie kierunku działań 4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi, gdzie projektem o największej wartości jest obecnie realizowana poprawa ochrony przeciwpowodziowej miasta i gminy Mielec poprzez budowę i przebudowę wałów Wisłoki, wsparta w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Jednocześnie w ramach omawianego priorytetu tematycznego wyszczególniono dwie inicjatywy wpisujące się w kierunek 4.1.3. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków katastrof wynikających z działalności człowieka – katastrofy komunikacyjne, chemiczno – ekologiczne oraz pożary, gdzie zaklasyfikowano projekt rozbudowy pracowni diagnostyki obrazowej i wyposażenie szpitalnego oddziału ratunkowego na potrzeby mieszkańców i turystów Bieszczad.

Tabela 95. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.2. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków	PO liŚ	RPO	Łącznie
	72,1	57,7	129,8
4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi	66,1	57,7	123,8
4.1.3. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków katastrof wynikających z działalności człowieka – katastrofy komunikacyjne, chemiczno – ekologiczne oraz pożary	6,0	-	6,0
Kwota dofinansowania z UE			
4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków	32,9	40,4	73,4
4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi	27,9	40,4	68,3
4.1.3. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków katastrof wynikających z działalności człowieka – katastrofy komunikacyjne, chemiczno – ekologiczne oraz pożary	5,1	-	5,1

Zgodność działań z Obszarem Strategicznej Interwencji⁹⁸

Rysunek 16. Zestawienie OSI dla kierunku działania 4.1.1., z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)

⁹⁸ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 96. Priorytet tematyczny 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Wymiar wskaźnikowy:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost odsetka jednostek ratowniczych państwowej straży pożarnej spełniających minimalny standard wyposażenia • Wzrost odsetka jednostek ratowniczych ochotniczej straży pożarnej włączonych do krajowego systemu ratownictwa gaśniczego spełniających minimalny standard wyposażenia • Wzrost liczby ludności zabezpieczonej / chronionej przed powodzią z terenów narażonych na występowanie tego zjawiska <p><u>Wymiar działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Realizowane były działania zapobiegające negatywnym skutkom powodzi (zakup samochodów specjalnych, projekt i budowa suchego zbiornika przeciwpowodziowego, przebudowa wałów, regulacja i utrzymanie cieków wodnych) • Realizowane były działania ukierunkowane na przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków katastrof wynikających z działalności człowieka – katastrofy komunikacyjne, chemiczno – ekologiczne oraz pożary • Zabezpieczanie osuwisk było realizowane z budżetu państwa	<p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>Urząd Marszałkowski,</u> <u>JST</u> Wskazana jest kontynuacja działań w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania zagrożeniom oraz w zakresie usuwania ich negatywnych skutków</p>

4.2.18. Priorytet tematyczny 4.2. Ochrona środowiska

Wymiar wskaźnikowy

Na temat stanu realizacji *Strategii* w odniesieniu do priorytetu tematycznego 4.2. Ochrona środowiska, można wnioskować w odniesieniu do ośmiu wskaźników. Zmiany pozytywne dotyczyły wartości pięciu wskaźników, negatywne – jednego wskaźnika, brak zmian – dwóch wskaźników.

O realizacji działania 4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno – ściekowej, może świadczyć wzrost odsetka ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków, jaki dokonał się w latach 2011-2013 (wskaźnik nr 2). Choć w 2011 roku województwo wypadło pod tym względem nieznacznie lepiej, niż kraj (66,2% i 66,7%), słabsza dynamika wzrostu w stosunku do wzrostu wartości wskaźnika na poziomie krajowym spowodowała, że ww. odsetek, w roku 2013 okazał się w województwie nieco niższy, niż w Polsce.

W latach 2011-2013 wzrósł również odsetek wód powierzchniowych w dobrym stanie, co pozwoliło województwu wyraźnie zbliżyć się do wartości docelowej (wskaźnik nr 3).

Na podstawie wskaźników monitoringowych trudno wnioskować o realizacji działania 4.2.1. Zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu. W latach 2011-2013

wzrósł odsetek powierzchni obszarów, na których występowały przekroczenia standardów jakości powietrza (wskaźnik nr 1; z 25% do 36).

Spadek poziomu ograniczenia masy odpadów komunalnych, ulegających biodegradacji, przekazywanych do składowania w stosunku do odpadów wytworzonych w 1995 roku, jaki dokonał się w województwie w latach 2011-2013, może stanowić o realizacji działania 4.2.2. Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami (wskaźnik nr 4).

O realizacji działania 4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej, mogą – między innymi - świadczyć takie wskaźniki, jak powierzchnia obszarów prawnie chronionych (wskaźnik nr 5) oraz powierzchnia obszarów form ochrony przyrody objęta ochroną czynną (wskaźnik nr 8). W przypadku obu wskaźników nastąpił wzrost wartości, natomiast – dla wskaźnika nr 5 – wzrost ten dokonał się o wartość ponad 50% w stosunku do różnicy między wartością oczekiwaną, a wartością bazową. Ponadto, w przypadku wskaźnika nr 5, odnotowano wzrost wyższy, niż w skali kraju (0,36% i 0,16%).

Zaznaczyć jednak należy, że liczba zatwierdzonych planów ochrony i planów zadań ochronnych dla form ochrony przyrody (wskaźnik nr 6) i powierzchnia form ochrony przyrody objęta planami (wskaźnik nr 7) wciąż pozostają niezmiennie, (wskaźniki te do 2013 roku przyjmowały wartości zerowe).

Tabela 97. Wskaźniki monitoringowe Strategii – priorytet tematyczny 4.2. Ochrona środowiska

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 4.2. Ochrona środowiska								
1	Odsetek powierzchni obszarów, na których występują przekroczenia standardów jakości powietrza			25	b.d.*	36	utrzymanie lub zmniejszenie	
2	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków (%)	61,1	63,4	66,2	68,7	69,9	75	
3	Odsetek wód powierzchniowych w dobrym stanie (%)			14,8	18,2	21,2	wzrost wartości wskaźnika	
4	Poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania w stosunku do odpadów wytworzonych w 1995 roku (%)			69	b.d.*	63,35	35	
5	Powierzchnia obszarów prawnie chronionych (ha)	79 4683	79 7644	79 7648	79 7639	80 0560	utrzymanie	
6	Liczba zatwierdzonych planów ochrony i planów zadań ochronnych dla form ochrony przyrody				0 ^c	0 ^c	77	
7	Powierzchnia form ochrony przyrody objęta planami (km ²)				0 ^c	0	9822,34	
8	Powierzchnia obszarów form ochrony przyrody objęta ochroną czynną (km ²)				738,78	905,64	1503,5	

*Brak danych z danego roku (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wskaźnik nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe	Docelowa wartość wskaźnika przekroczone	Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%	Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego	Negatywna zmiana wartości wskaźnika	Brak danych

Wymiar działań⁹⁹

W ramach priorytetu tematycznego 4.2. na podstawie list beneficjentów, zidentyfikowanych zostało 110 projektów. Za wyjątkiem jednego, wszystkie zostały zrealizowane w ramach PO IiŚ.

W ramach kierunku 4.2.1. Zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu, zidentyfikowano 9 projektów. Większość z nich jest związana z opracowaniem planu gospodarki niskoemisyjnej dla poszczególnych gmin. Natomiast jeden projekt ma na celu redukcję emisji pyłu w Elektrociepłowni Mielec poprzez budowę nowego układu odpylania spalin.

W ramach kolejnego kierunku 4.2.2. Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami, dokonano identyfikacji 21 projektów. Wśród nich można wyróżnić dwie grupy tematyczne. Pierwsza z nich dotyczy rozbudowy zakładu segregacji odpadów stałych, a druga budowy zakładu mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych w Stalowej Woli. Poza nimi realizowane są następujące projekty:

- „Modernizacja/rozbudowa instalacji DOP pod kątem ograniczenia energochłonności procesu”,
- „Proekologiczna technologia do odzysku i zagospodarowania strumieni węglowodorowych z wybranych grup”,
- „Zagospodarowanie gazów procesowych z instalacji rozpuszczalnika jako uzupełnienia gazu obiegowego”.

24 projekty wpisują się w kierunek 4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno – ściekowej. Najwięcej z nich związanych jest z poprawą czystości zlewni rzeki Wisłoki. 4 projekty mają na celu opracowanie dokumentacji potrzebnej do przeprowadzenia późniejszych inwestycji dotyczących oczyszczalni ścieków (Zagórze, Krosno, Nowe Dębie, Sokołów Młp.). Następna grupa projektów to te, związane z uporządkowaniem gospodarki wodno-ściekowej na terenie określonych obszarów (Gmina Pawłosiów, Krosno, Gmina i Miasto Nisko, Sanok, Czarna, Ropczyce). Największa część projektów ma na celu rozbudowę i przebudowę istniejących oczyszczalni ścieków.

Najwięcej projektów wpisuje się w kierunek 4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej. Zidentyfikowano 56 projektów. 24 z nich dotyczą przywrócenia drożności korytarza ekologicznego rzeki Wisłoki i jej dopływów. Pozostałe projekty związane są głównie z ochroną określonych gatunków roślin (m.in. cis pospolity, rośliny naczyniowe) i zwierząt (m.in. wąż Eskulap, żubr, niedźwiedź brunatny) .

⁹⁹ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

W działania z zakresu ochrony środowiska wpisywał się również konkurs na realizację działania publicznego zgodny z założeniami Programu „Podkarpacki Naturalny Wypas”. Beneficjentami konkursu były stowarzyszenia (w tym stowarzyszenia rolników, hodowców i gospodarstw ekologicznych), związki stowarzyszeń i spółdzielnia socjalna¹⁰⁰.

Wymiar finansowy

W ramach działań związanych priorytetem tematycznym 4.2. Ochrona środowiska, w ramach budżetu województwa na rok 2014, wyszczególniono wydatki związane głównie z kierunkiem działań 4.2.1. Zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu. W ramach tego kierunku zakwalifikowano wydatki związane z realizacją projektu Move on Green INTERREG IVC, oraz bieżące wydatki w zakresie stworzenia i utrzymania systemu informowania mieszkańców o aktualnym stanie zanieczyszczenia powietrza oraz o jego wpływie na zdrowie oraz uświadamiania mieszkańcom zagrożenia dla zdrowia, jakie niesie ze sobą spalanie odpadów w piecach, kotłach domowych.

W odniesieniu do kierunku działania 4.2.2. do kosztów poniesionych przez województwo zaliczono przeprowadzenie kampanii szkoleniowej: „Odnawialne źródła energii dla uczniów szkół średnich” oraz wydruk i utrwalenie na nośniku elektronicznym „Wojewódzkiego Programu Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Podkarpackiego”.

Tabela 98. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 4.2. w mln zł

4.2. Ochrona środowiska	Kwota ogółem w 2014r.	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
	0,3	0,2	0,1	-
4.2.1. Zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu	0,2	0,1	-	-
4.2.2. Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami	0,05	0,05	-	-
4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno - ściekowej	-	-	-	-
4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej	-	-	-	-

Wśród projektów wyszczególnionych podczas analizy, współfinansowanych z Programów Operacyjnych, w zakresie priorytetu tematycznego 4.2. Ochrona środowiska, zaobserwowano największą alokację środków w zakresie kierunku działań 4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno – ściekowej, gdzie największymi inwestycjami są projekty: „Poprawa gospodarki wodno-ściekowej w aglomeracji Sanok” oraz „Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej miasta Krosna - I etap”. Stosunkowo wysokie środki finansowe zostały również przeznaczone zgodnie z kierunkiem 4.2.2. Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami, gdzie do największych inicjatyw należały budowy zakładów przetwarzania odpadów komunalnych. Do omawianego kierunku działań zaliczono również jedną inicjatywę wspartą w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka „Proekologiczna technologia do odzysku i zagospodarowania strumieni węglowodorowych z wybranych grup odpadów”.

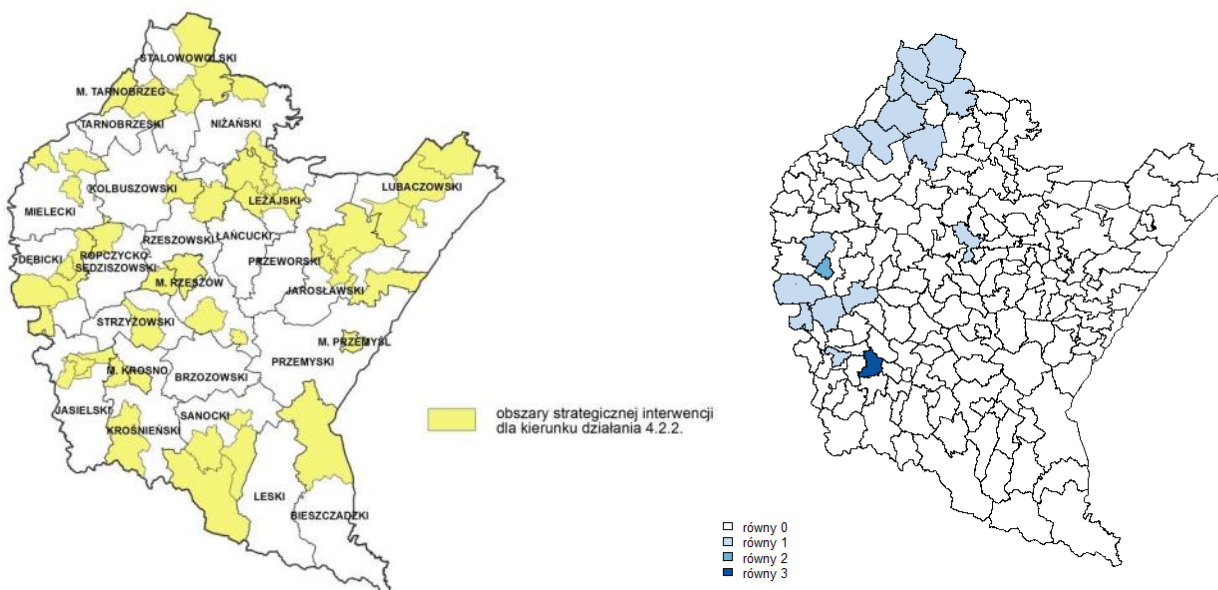
¹⁰⁰ Zob. Uchwała Nr 367/8770/14 Zarządu Województwa w Rzeszowie z dnia 8 lipca 2014 roku.

Tabela 99. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 4.2. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

4.2. Ochrona środowiska	PO IG	PO liś	łącznie
	7,4	579,2	586,6
4.2.1. Zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu	-	9,8	9,8
4.2.2. Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami	7,4	92,8	100,2
4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno - ściekowej	-	457,8	457,8
4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej	-	18,8	18,8
Kwota dofinansowania z UE			
4.2. Ochrona środowiska	3,3	295,1	298,3
4.2.1. Zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu	-	3,0	3,0
4.2.2. Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami	3,3	49,3	52,5
4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno - ściekowej	-	227,2	227,2
4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej	-	15,6	15,6

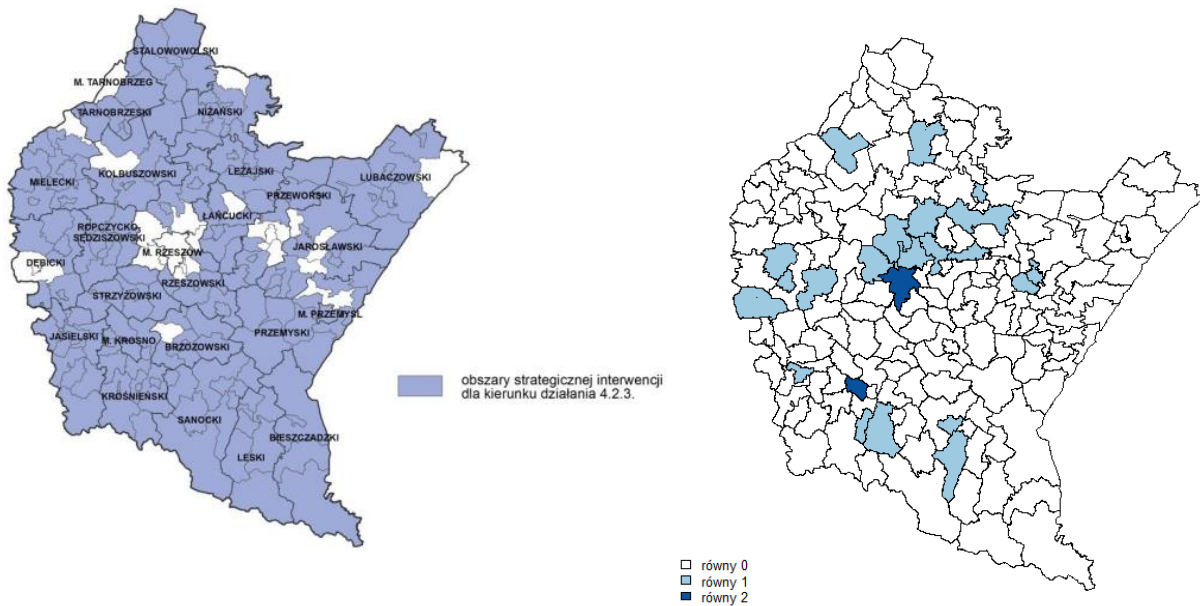
Zgodność działań z Obszarem Strategicznej Interwencji¹⁰¹

Rysunek 17. Zestawienie OSI dla kierunku działania 4.2.2., z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)

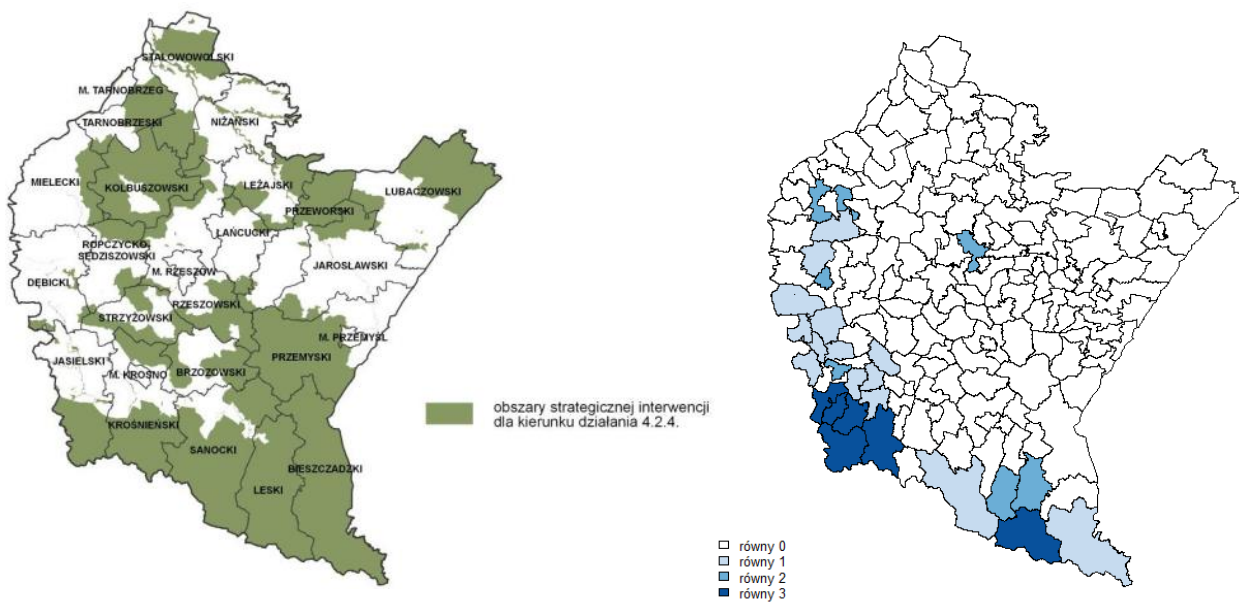

¹⁰¹ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Rysunek 18. Zestawienie OSI dla kierunku działania 4.2.3.z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)

Rysunek 19. Zestawienie OSI dla kierunku działania 4.2.4.z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 100. Priorytet tematyczny 4.2. Ochrona środowiska - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 4.2 Ochrona środowiska	
Wnioski	Rekomendacje
<p>Wymiar wskaźnikowy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost odsetka ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków; zgodność kierunku zmiany z tendencją ogólnopolską, przy słabszej dynamice wzrostu w województwie • Wzrost odsetka wód powierzchniowych w dobrym stanie • Spadek poziomu ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania • Wzrost powierzchni obszarów prawnie chronionych; dynamika wzrostu wyższa, niż w kraju • Wzrost powierzchni obszarów, na których występowały przekroczenia standardów jakości powietrza • Wzrost powierzchni obszarów form ochrony przyrody objęta ochroną czynną <p>Wymiar działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Najwięcej działań było ukierunkowanych na zachowanie i ochronę różnorodności biologicznej. Projekty dotyczyły:<ul style="list-style-type: none"> • Przywrócenia drożności korytarza ekologicznego rzeki Wisłoki i jej dopływów • Ochrony określonych gatunków roślin i zwierząt • W działania z zakresu ochrony środowiska wpisywał się również konkurs na realizację działania publicznego zgodny z założeniami Programu „Podkarpacki Naturalny Wypas”. • Działania realizowane w ramach projektów ukierunkowane na zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu sprowadzały się przede wszystkim do opracowania planów gospodarki niskoemisyjnej; znikoma ilość projektów dotyczyła redukcji spalin przemysłowych • Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami było realizowane przede wszystkim poprzez rozbudowę zakładów segregacji odpadów stałych; znikoma część projektów dotyczyła budowy zakładów mechaniczno-biologicznych przetwarzania odpadów<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie właściwej gospodarki wodno – ściekowej sprowadzało się do:<ul style="list-style-type: none"> • Poprawy czystości zlewni rzeki Wisłoki • Opracowania dokumentacji potrzebnej do przeprowadzenia późniejszych inwestycji dotyczących oczyszczalni ścieków • Rozbudowy i przebudowy istniejących oczyszczalni ścieków	<p>Adresat rekomendacji: Urząd Marszałkowski, JST</p> <p>Wskazana jest kontynuacja działań w zakresie ochrony środowiska</p> <p>Wskazana jest intensyfikacja działań w zakresie ograniczenia niskiej emisji</p>

4.2.19. Priorytet tematyczny 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii

Wymiar wskaźnikowy

Monitoring *Strategii* w odniesieniu do priorytetu tematycznego 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii, opiera się na pięciu wskaźnikach (z uwzględnieniem cząstkowych; głównych wskaźników - 3). W przypadku czterech wskaźników odnotowany został wzrost wartości, w przypadku jednego – uwidoczniły się zmiany w kierunku negatywnym.

Bardzo wyraźna zmiana – wyróżniająca województwo na tle kraju – dotyczyła wzrostu udziału produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem (wskaźnik nr 1). Wskaźnik ten nie tylko przekroczył wartość docelową, której osiągnięcie było zaplanowane na 2020 rok, ale również – w latach 2011-2013 – wzrastał szybciej w województwie, niż w kraju (wzrost o 5,0%, wzrost o 2,4%).

W województwie, w wyżej określonym czasie, wzrósł również odsetek gmin posiadających plany zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe (wskaźnik nr 3).

W przypadku dwóch dostawców energii, odsetek strat energii elektrycznej zmieniał się zgodnie z założeniem; jedynie w przypadku strat w oddziale tarnowskim straty okazały się wyższe od zakładanych (wskaźnik nr 2).

Tabela 101. Wskaźniki monitoringowe *Strategii* – priorytet tematyczny 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii

L.p.	Wskaźnik	2009	2010	2011	2012	2013	Wartość docelowa 2020	Ocena stopnia realizacji
Priorytet tematyczny 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii								
1	Udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem (%)	9,8	11,9	11,1	12,9	16,1	15	
2a	Odsetek strat energii elektrycznej u dostawcy PGE Dystrybucja S.A. Oddział Rzeszów (%)				4,61	4,58	4,5	
2b	Odsetek strat energii elektrycznej u dostawcy PGE Dystrybucja S.A. Oddział Zamość (%)				6,32	6,47	7,5	
2c	Odsetek strat energii elektrycznej u dostawcy TAURON Dystrybucja Oddział Tarnów (%)				5,49	5,57	5,33	
3	Odsetek gmin posiadających plany zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe (%)			10 (wartość szacunkowa)	6	19	50	

*Brak danych (dane nie zostały udostępnione do czasu realizacji badań lub wsk. nie podlegał pomiarowi w danym roku)

	Wskaźniki bazowe		Docelowa wartość wskaźnika przekroczone		Docelowa wartość wskaźnika osiągnięta		Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o więcej niż 50%
	Pozytywna zmiana wartości wskaźnika o co najwyżej 50%		Wartość wskaźnika na poziomie wartości wskaźnika bazowego		Negatywna zmiana wartości wskaźnika		Brak danych

Wymiar działań¹⁰²

W ramach priorytetu tematycznego 4.3. na podstawie list beneficjentów, zidentyfikowanych zostało 18 projektów. Większość z nich zostało zrealizowanych w ramach PO IiŚ (13), a pozostała część w ramach RPO WP 2007-2013 (5).

Większość projektów wpisuje się w kierunek 4.3.1. Efektywne wykorzystanie dotychczasowych – konwencjonalnych – źródeł energii oraz zasobów gazu ziemnego występujących na terenie województwa podkarpackiego. Jest to 11 projektów, z czego prawie połowa jest związana z opracowaniem planu gospodarki niskoemisyjnej dla gmin (Zarszyn, Cieszanów, Dębica, Jodłowa, Wielopole Skrzyńskie). Kolejne projekty zakładają przebudowę i modernizację sieci w celu jej usprawnienia, czy też ograniczenia strat.

7 projektów jest zgodnych z kierunkiem 4.3.3. Wsparcie rozwoju energetyki wykorzystującej odnawialne źródła energii (OZE). Dwa z nich związane są z energetyką wiatrową. Kolejny zakłada budowę biogazowni, a inny modelowej elektrowni fotowoltaicznej. Zidentyfikowano też projekt, który ma na celu zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców gminy poprzez budowę ekonomicznego oświetlenia dróg i placów gminnych, zasilanego energią wiatru i słońca.

Wymiar finansowy

W ramach omawianego priorytetu tematycznego, nie wyszczególniono wydatków w budżecie województwa na rok 2014. Jednocześnie w ramach projektów realizowanych przy wsparciu z poszczególnych Programów Operacyjnych w omawianym priorytecie, zidentyfikowano inwestycje w zakresie kierunku działania 4.3.3. Wsparcie rozwoju energetyki wykorzystującej odnawialne źródła energii (OZE), gdzie do największych projektów należy zaliczyć zakończone w IV kwartale 2013 roku budowy farm wiatrowych w gminach Rymanów i Stubno.

W zakresie kierunku działania 4.3.1. Efektywne wykorzystanie dotychczasowych – konwencjonalnych – źródeł energii oraz zasobów gazu ziemnego występujących na terenie województwa podkarpackiego, w ramach analizy wyszczególniono projekty, których celem jest budowa nowych bardziej efektywnych bloków energetycznych lub ograniczenie strat. Do największych inicjatyw w ramach tego kierunku działań należy zaliczyć budowę bloku kogeneracyjnego wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w oparciu o silniki spalinowe tłokowe w Rzeszowie oraz przebudowę sieci ciepłowniczej Rzeszowa.

---

¹⁰² Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

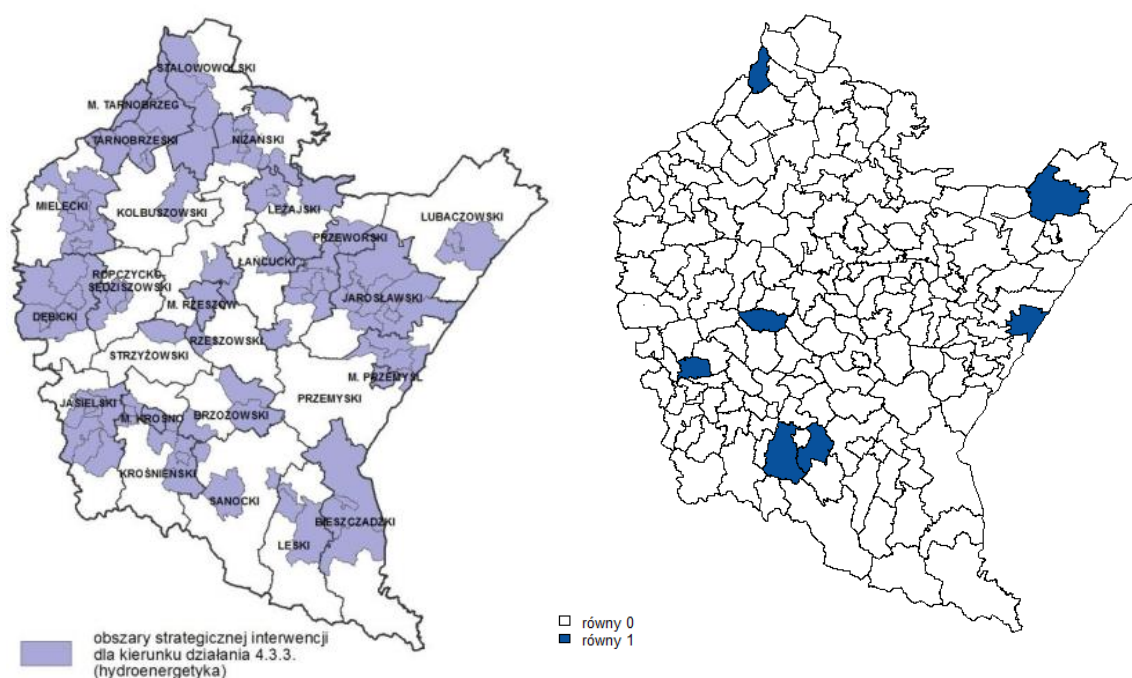

Tabela 102. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 4.3. w analizowanym okresie czasu, w mln zł

4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii	PO liś	RPO	Łącznie
	397,0	38,6	435,6
4.3.1. Efektywne wykorzystanie dotychczasowych – konwencjonalnych – źródeł energii oraz zasobów gazu ziemnego występujących na terenie województwa podkarpackiego	179,9	-	179,9
4.3.3. Wsparcie rozwoju energetyki wykorzystującej odnawialne źródła energii (OZE)	217,1	38,6	255,7
Kwota dofinansowania z UE			
4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii	123,1	17,0	140,1
4.3.1. Efektywne wykorzystanie dotychczasowych – konwencjonalnych – źródeł energii oraz zasobów gazu ziemnego występujących na terenie województwa podkarpackiego	62,6	-	62,6
4.3.3. Wsparcie rozwoju energetyki wykorzystującej odnawialne źródła energii (OZE)	60,5	17,0	77,6

Zgodność działań z Obszarem Strategicznej Interwencji¹⁰³

Rysunek 20. Zestawienie OSI dla kierunku działania 4.3.3. z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)

¹⁰³ Opracowane na podstawie analizy 2342 projektów rozpoczętych, prowadzonych lub zakończonych w okresie od 30.08.2013 roku. Wykorzystane dane pochodzą z listy beneficjentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (stan na 1.10.2014 rok) oraz listy beneficjentów funduszy europejskich (stan na 30.09.2014 rok).

Wnioski i rekomendacje dla priorytetu tematycznego

Tabela 103. Priorytet tematyczny 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii - wnioski i rekomendacje

Priorytet tematyczny 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii	
Wnioski	Rekomendacje
<p><u>Wymiar wskaźnikowy:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost udziału produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem; dynamika wzrostu wyższa, niż w kraju • Wzrost odsetka gmin posiadających plany zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe • Pozytywna zmiana wskaźnika ukazującego straty energii elektrycznej – w przypadku dwóch dostawców energii • Negatywna zmiana wskaźnika ukazującego straty energii elektrycznej – w przypadku jednego dostawcy energii <p><u>Wymiar działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • O działaniach ukierunkowanych na efektywne wykorzystanie dotychczasowych – konwencjonalnych – źródeł energii oraz zasobów gazu ziemnego świadczyły projekty opracowania planów gospodarki niskoemisyjnej oraz projekty przebudowy i modernizacji sieci w celu jej usprawnienia, czy też ograniczenia strat • Rozwój energetyki z wykorzystaniem odnawialnych źródła energii dokonywał się w oparciu o projekty energetyki wiatrowej, biogazowej oraz w oparciu o budowę modelowej elektrowni fotowoltaicznej. W działanie wpisywał się też projekt, budowy ekonomicznego oświetlenia dróg i placów gminnych zasilanego energią wiatru i słońca	<p><u>Adresat rekomendacji:</u> <u>Urząd Marszałkowski</u> Wskazana jest kontynuacja działań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego</p> <p>Wskazana jest intensyfikacja działań w zakresie rozwoju energetyki OZE</p>

5. Znajomość *Strategii* województwa oraz zgodność działań z celami strategicznymi – na podstawie opinii przedstawicieli sektora publicznego, społecznego, prywatnego i sektora nauki

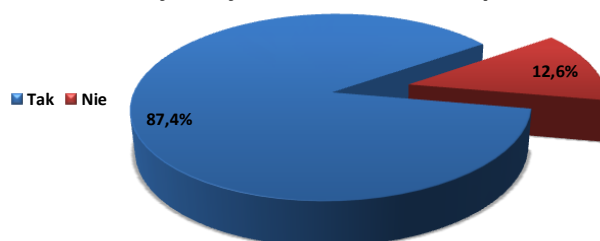
5.1. Zainteresowanie *Strategią* wśród przedstawicieli sektora publicznego, społecznego, prywatnego i sektora nauki

W celu odpowiedzi na pytanie, jaka jest znajomość celów *Strategii* wśród przedstawicieli sektora publicznego, społecznego, prywatnego i sektora nauki, zrealizowane zostały badania wśród odpowiednich podmiotów. W badaniach udział wzięli przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy oraz inni przedstawiciele sektora prywatnego (klastrow, grup producentów rolnych, IOB), przedstawiciele sektora społecznego oraz sektora nauki.

Przedstawiciele JST zostali zapytani o zainteresowanie *Strategią rozwoju województwa – Podkarpackie 2020*. Zdecydowana większość badanych (87,4%) deklaruje zainteresowanie *Strategią* w ostatnim roku. Do braku zainteresowania *Strategią* przyznało się natomiast 12,6% jednostek samorządowych. Znajomość *Strategii* w jednostkach powiatowych wynosiła 100%, natomiast gminy nie były z nią zapoznane w 14,6%.

Rysunek 21. Zainteresowanie JST *Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2020*

Czy interesowali się Państwo w ostatnim roku „*Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2020*”?

Źródło: Badanie własne

Tabela 104. Zainteresowanie *Strategią rozwoju województwa – Podkarpackie 2020* wg rodzajów JST

	Gmina	Powiat	Gmina	Powiat
Tak	82	15	85,4%	100,0%
Nie	14	0	14,6%	0,0%

Źródło: Badanie własne

Przedstawiciele JST zostali zapytani o powody zainteresowania się *Strategią*. Najczęstszym powodem skłaniającym do zainteresowania *Strategią* było sprawdzenie zawartych w niej zapisów pod kątem realizacji potrzeb gminy lub powiatu. Odpowiedzi takiej udzieliło 55,0% przedstawicieli JST. Chociaż badani mogli wskazywać wszystkie odpowiedzi, znacznie mniej wskazań dotyczyło zainteresowania sposobem terytorializacji działań w *Strategii* (15,3%). Traktując ostatnie pytanie jako sposób weryfikacji zainteresowania *Strategią*, można uznać, że zainteresowanie *Strategią* w kontekście orientacji jej zapisów na realizację potrzeb gmin lub powiatów było raczej

powierzchnowe. Trudno bowiem – kierując się taką motywacją - pominąć ten ważny aspekt *Strategii*. Następnym najczęściej wybieranym powodem było dostosowanie dokumentów gminnych/powiatowych do *Strategii rozwoju województwa* (42,3%) oraz możliwość pozyskania środków na rozwój gminy/powiatu (41,4%).

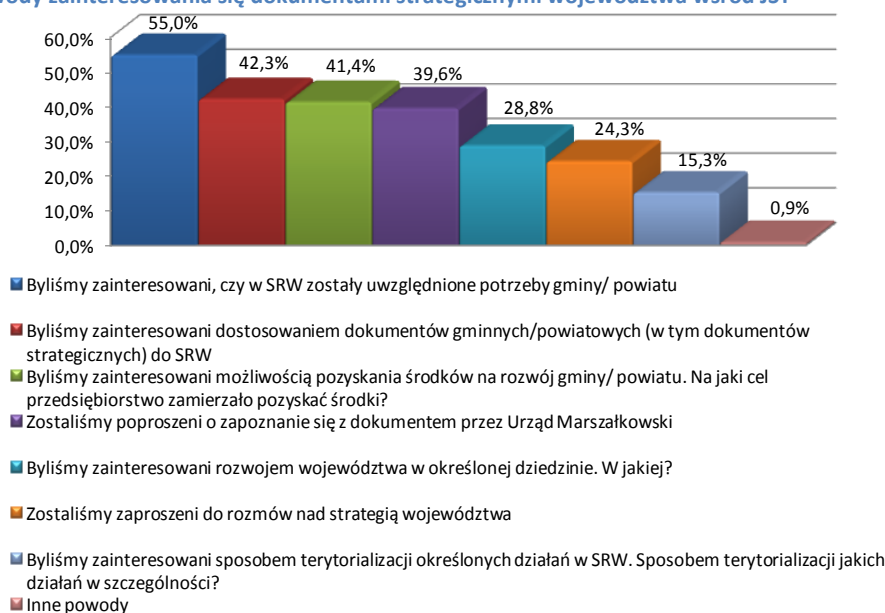
Mimo, iż *Strategia* wydała się być popularyzowana przez UMWP na poziomie jednostek samorządowych (o czym świadczą deklaracje 39,6% badanych – poproszonych przez UMWP o zapoznanie się z dokumentem, a także 24,3% - zaproszonych do prac nad dokumentem), jedynie w 28,8% jednostkach samorządowych sięgano do dokumentu w celu zainteresowania się rozwojem województwa w określonej dziedzinie.

Tabela 105. Powody zainteresowania się dokumentami strategicznymi województwa wg rodzajów JST

Powody zainteresowania się dokumentami strategicznymi województwa	Gmina	Powiat	Gmina	Powiat
Byliśmy zainteresowani, czy w <i>Strategii</i> zostały uwzględnione potrzeby gminy/ powiatu	52	9	54,17%	60,00%
Byliśmy zainteresowani dostosowaniem dokumentów gminnych/powiatowych (w tym dokumentów strategicznych) do <i>Strategii</i>	39	8	40,63%	53,33%
Zostaliśmy poproszeni o zapoznanie się z dokumentem przez Urząd Marszałkowski	37	7	38,54%	46,67%
Byliśmy zainteresowani możliwością pozyskania środków na rozwój gminy/ powiatu	40	6	41,67%	40,00%
Zostaliśmy zaproszeni do rozmów nad <i>Strategią</i> województwa	21	6	21,88%	40,00%
Byliśmy zainteresowani rozwojem województwa w określonej dziedzinie	27	5	28,13%	33,33%
Byliśmy zainteresowani sposobem terytorializacji określonych działań w <i>Strategii</i>	15	2	15,63%	13,33%
Inne powody	1	0	1,04%	0,00%

Źródło: Badanie własne

Rysunek 22. Powody zainteresowania się dokumentami strategicznymi województwa wśród JST

Źródło: Badanie własne

O zainteresowanie *Strategią* zapytani zostali również przedstawiciele sektora prywatnego (przedsiębiorcy). Mając na względzie, iż istotą funkcjonowania sektora prywatnego jest przede wszystkim orientacja na zysk, nie na rozwój danego terytorium, pozytywnym zaskoczeniem jest fakt, że niemały odsetek przedsiębiorstw sektora prywatnego (37,81%) deklarował zainteresowanie *Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2020* w ostatnim roku.

Tabela 106. Zainteresowanie przedsiębiorstw *Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2020*

Czy Pana(i) przedsiębiorstwo interesowało się w ostatnim roku <i>Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2020</i> ?	Częstość	Procent
Tak	138	37,81
Nie	221	60,55
Trudno powiedzieć	6	1,64
Ogółem	365	100,00

Chociaż znikoma część przedstawicieli sektora prywatnego deklarowała znajomość tego dokumentu w bardzo dużym stopniu (0,82%) oraz w raczej dużym stopniu (4,38%), niemały okazał się odsetek wskazujących na znajomość w stopniu średnim (36,44%). W stopniu raczej małym oraz w bardzo małym znajomość *Strategii* zadeklarowało, kolejno 26,30% i 25,75% respondentów.

Tabela 107. Poziom znajomości *Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2020* wśród przedstawicieli przedsiębiorstw

W jakim stopniu znana jest Panu(i) <i>Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2020</i> ?	Częstość	Procent
W bardzo dużym stopniu	3	0,82
W raczej dużym stopniu	16	4,38
W średnim stopniu	133	36,44
W raczej małym stopniu	96	26,30
W bardzo małym stopniu	94	25,75
Trudno powiedzieć	23	6,30
Ogółem	365	100,00

Badani, deklarujący zainteresowanie *Strategią* lub mający w tej kwestii wątpliwości (odpowiedzi „trudno powiedzieć”) zapytani zostali o powody zainteresowania się dokumentem. Największa część (66,11%) deklarowała zainteresowanie możliwością pozyskania środków na rozwój przedsiębiorstwa. Nieco mniej badanych wskazywało – w tym kontekście – na zainteresowanie działaniami, jakie województwo zamierza podjąć w obszarach, w których ich przedsiębiorstwa prowadzą działalność (47,22%) oraz na zainteresowanie rozwojem województwa w określonej dziedzinie (30,56%). Wśród przedstawicieli sektora prywatnego nie zabrakło również respondentów poproszonych o zapoznanie się z dokumentem przez Urząd Marszałkowski (10,42%) oraz zaproszonych do rozmów nad *Strategią* (8,33%). Wśród innych, samodzielnie określanych przez badanych powodów (9,03%), najczęściej znajdowała się ciekawość.

Tabela 108. Powody zainteresowania się przedsiębiorstw dokumentami strategicznymi województwa

Jakie powody sprawiły, że Pan(a) przedsiębiorstwo zainteresowało się dokumentami strategicznymi województwa?	Częstość	Procent
Byliście zainteresowani rozwojem województwa w określonej dziedzinie. W jakiej?	44	30,56
<p><u>przemysł, produkcja, przetwórstwo</u> (11): motoryzacja (2), produkcja (1), przemysł (5), przemysł maszynowy, metalowy (1), przetwórstwo drewna (1), ogniwa OZE (1); <u>nauka i nowe technologie</u> (5): szkolenia (1), badania naukowe (2), usługi informatyczne (2), iq-komputery (1), rozwój sieci (1), <u>budownictwo</u> (5) <u>infrastruktura transportowa</u> (5) <u>pozostałe</u>: gospodarka wodno-ściekowa (2), ochrona środowiska (2), administracja publiczna, samorząd, rozwój gminy (2), edukacja (2), turystyka (1), ochrona zdrowia (2), organizacje pozarządowe (1), sport i rekreacja (1) prasa lokalna (1), handel (2)</p>		
Byliście zainteresowani działaniami, jakie województwo zamierza podjąć w obszarach, w których prowadzimy działalność. Jakimi konkretnymi działaniami?	68	47,22
<p>Działaniami <u>prorynkowymi</u> (12): tworzenie nowych przedsiębiorstw, miejsc pracy (3), oferta dla inwestorów (1), rozwój handlu (4), przygotowanie terenów pod inwestycje (1), zwiększenie nakładów na inwestycje (1), rozwój średnich przedsiębiorstw (2), wsparcie małych firm (2), rozwój przedsiębiorczości (1), rozwój sieci detalicznych (1) Działaniami z dziedziny <u>infrastruktury transportowej</u> (9) Działaniami z zakresu <u>dofinansowania</u>, dotacji unijnych (8); promocja działań w ramach projektu RPO i Kapitału Ludzkiego Działaniami z dziedziny <u>edukacji, oświaty</u>, rozwoju kapitału ludzkiego (7) Działaniami z zakresu <u>nauki, nowych technologii</u> i innowacji (7): badania i rozwój; budowa sieci szerokopasmowej, możliwości dla uczelni, otoczenie biznesowe i rozwój strategiczny, innowacje (2), badania i rozwój Działaniami z dziedziny <u>przemysłu</u> (4): wsparcie dla energetyki (1), strategia rozwoju przemysłu (1) Działaniami ukierunkowanymi na <u>rozwój turystyki</u> (3) Działaniami z dziedziny <u>ochrony środowiska i ekologii</u> (4): odnawialność energii, gospodarka odpadami Działaniami z dziedziny <u>ochrona zdrowia</u> (2): rehabilitacja, edukacja osób niepełnosprawnych, aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych (1) Działaniami z zakresu <u>budownictwa</u> (2) Działaniami <u>w pozostałych dziedzinach</u>: przetwórstwo rolne, rozwój infrastruktury wodno – kanalizacyjnej, potrzeby gminy, rozwój obszarów wiejskich, media, pomoc społeczna, usługi</p>		
Byliście zainteresowani możliwością pozyskania środków na rozwój przedsiębiorstwa. Na jaki cel przedsiębiorstwo zamierzało pozyskać środki?	88	61,11
<p><u>Badania i rozwój</u> (11): określenia ogólne (7), ognisko badawczo-rozwojowe (1), sprzęt badawczy, szkolenia i badania, współpraca z uczelnią <u>Innowacje i nowe technologie</u>: innowacje (8): ogólnie (5), innowacje z zakresu technologii produkcji (1), nowe technologie (2) <u>Rozwój firmy/ przedsiębiorstwa</u> (22): inwestycje – ogólnie (15) poszerzenie działalności (2), modernizacja, nowa gałąź firmy, termomodernizacja <u>Rozwój firmy/ przedsiębiorstwa – ogólne określenia odnoszące się do branż i działalności</u>: na rozwój biura architektonicznego, hotelarstwo i gastronomia, ochrona środowiska i turystyka (2), odnawialność źródła energii, przemysł, zagospodarowanie odpadów, ciepłownictwo i energetyka, ratownictwo, zabezpieczenie akwenu, opieka zdrowotna (szpital), media, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych <u>Rozbudowa infrastruktury i zakup sprzętu</u> (25): rozbudowa infrastruktury – ogólnie (4), budowa/ rozbudowa obiektów (6), zakup sprzętu/maszyn (15), rozbudowa sieci kanalizacyjnej Rozwój kapitału ludzkiego w firmie / przedsiębiorstwie (4): na doskonalenie pracowników, zatrudnienie pracowników, nowe stanowiska pracy, tworzenie nowych miejsc pracy <u>Rozwój usług i produktów w firmie / przedsiębiorstwie</u> (2) Z zakresu <u>oświaty i edukacji</u> (6): dofinansowanie zajęć pozalekcyjnych, pomoc psychologiczno-pedagogiczna, nowe kierunki kształcenia, rozwój szkoły, szkolny plac zabaw <u>Pozostałe</u> (2): promocja działań w ramach projektu RPO i Kapitału Ludzkiego, modernizacji sieci dróg powiatowych</p>		

Zostaliśmy poproszeni o zapoznanie się z dokumentem przez Urząd Marszałkowski	15	10,42
Zostaliśmy zaproszeni do rozmów nad strategią województwa	12	8,33
Inne powody, jakie?	13	9,03
ciekawość i zainteresowanie (4), czytamy na bieżąco, interesujemy się, bo to może być rynek zbytu, z przyczyn formalnych		
Ogółem	365	100,00

Źródło: Badanie własne

O znajomość celów *Strategii* – w toku badań jakościowych - zapytani zostali również przedstawiciele klastrów, grup producentów rolnych, Instytucji Otoczenia Biznesu. Chociaż szczegółowa znajomość celów *Strategii* nie była domeną tej kategorii badanych, respondenci zaświadczyli o znajomości dokumentu zwłaszcza w odniesieniu do kwestii będącej przedmiotem ich zainteresowania. Znaczna część badanych uczestniczyła ponadto w pracach nad dokumentem strategicznym.

Przedstawiciele sektora społecznego znali zapisy dokumentu, ponieważ jako część administracji samorządowej uczestniczyli w pracach nad *Strategią*. Badani interesowali się przede wszystkim kwestiami związanymi z włączeniem społecznym, zdrowiem publicznym, społeczeństwem obywatelskim:

„Ponieważ jesteśmy częścią Urzędu Marszałkowskiego, to musimy być zainteresowani tą Strategią, a w szczególności w zakresie włączenia społecznego, bo realizujemy politykę społeczną w województwie podkarpackim.” (SS)

Przedstawiciele centrów i klubów integracji uczestniczący w wywiadach potwierdzili, że reprezentowane przez nich instytucje były zainteresowane zapisami w *Strategii* w zakresie rozwijania ekonomii społecznej. Ich zainteresowanie dotyczyło przede wszystkim działań skierowanych na ograniczenie negatywnych zjawisk związanych z wykluczeniem społecznym.

„My jesteśmy związani z pomocą społeczną i ekonomią społeczną, a ten kierunek jest na pewno zawarty, więc myślę, że był gdzieś nacisk na rozwój tego. My naprawdę łączymy funkcję urzędu pracy z ośrodkiem pomocy, bo oferujemy pomoc w integracji społecznej, jak i zawodowej. Te dwie funkcje łączymy i wydaje mi się, że to jest chyba jedna z najlepszych dróg.” (SS)

Zdecydowana większość wyżej wymienionych podmiotów z sektora prywatnego i społecznego, która zapoznała się z zapisami *Strategii*, oceniła je pozytywnie. Ich zdaniem potrzeby sektorów zostały w niej uwzględnione. Niezbędne są jednak informacje, w jakim stopniu będą finansowane zapisane w niej zadania.

Również zdaniem przedstawicieli sektora nauki, postulaty środowiska akademickiego i badawczo-rozwojowego zostały w dokumencie uwzględnione. Nie ma w związku z tym żadnych problemów, by projekty i programy uczelni dostosowywać do celów opisanych w *Strategii*. Tylko jeden respondent z tej grupy badanych zauważył, że zapisy w *Strategii* są niewystarczające i zbyt ogólne.

5.2. Zgodność działań z celami *Strategii* oraz skuteczność działań Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego – na podstawie opinii pracowników UMWP i jednostek podległych, aktorów zaangażowanych w realizację *Strategii* oraz przedstawicieli sektora społecznego, prywatnego i sektora nauki

W opinii przedstawicieli Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego skuteczność realizowanych celów przejawiała się zwłaszcza w tworzeniu programów ograniczania emisji zanieczyszczeń w gminach, we wdrażaniu programów gospodarki odpadami, w rozbudowie sieci kanalizacyjnych i wodociągowych, sieci dróg i modernizacji linii kolejowych, rozbudowie zaplecza dla Doliny Lotniczej i poprawie konkurencyjności gospodarczej. Wszystkie te działania znajdowały potwierdzenie w przeprowadzonych analizach desk research. Chociaż w obszarze nauki i szkolnictwa wyższego, jak również w obszarze włączenia społecznego, zaobserwowanych zostało sporo spadków w obrębie wskaźników monitorowania *Strategii*, przedstawiciele UMWP działania w tych obszarach (takie jak zwiększanie liczby miejsc pracy, realizacja programów stypendialnych dla uczniów, dla studentów i doktorantów, realizacja programów edukacyjnych, mających na celu zatrzymanie młodzieży w województwie, a także podnoszenie wiedzy w obszarze przedmiotów przyrodniczych) uznawali za skuteczne.

Wyzwaniem w realizacji celów *Strategii* jest zdaniem pracowników UMWP i jednostek podległych rozwój szkolnictwa i sfery badawczo-rozwojowej, a także rozwijanie konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki:

„Praca tak naprawdę jest we wszystkich obszarach potrzebna i zaangażowanie różnych podmiotów do realizacji tych celów jest konieczne. Natomiast wydaje mi się, że najbardziej taki trudny i jednocześnie ambitny do osiągnięcia jest cel pierwszy (...) To jest bardzo duże wyzwanie finansowe, intelektualne i organizacyjne.” (P)

Badani pracownicy UMWP wskazywali również na konkretne działania zgodne z realizacją *Strategii*. Wśród nich było, między innymi: sporządzenie i realizacja *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad* i *Programu Błękitny San*, programów stypendialnych i edukacyjnych, programów wdrażania technologii informacyjnych, programu gospodarowania odpadami, programów opieki nad zabytkami, organizacja akcji edukacyjnej w zakresie ochrony środowiska, diagnozowanie potrzeb zdrowotnych mieszkańców województwa, utworzenie Podkarpackiego Forum Terytorialnego, promocja produktów tradycyjnych:

„W departamencie , przygotowaliśmy taki program dotyczący oceny potrzeb zdrowotnych mieszkańców , przyjęty przez Zarząd. Co prawda, za chwilę będzie [go] już wedle ustawy realizował wojewoda.” (P)

*„W ramach departamentu opracowujemy co 4 lata, wojewódzki program opieki nad zabytkami, teraz mamy taką edycję 2014-2017 i bez wątplenia określone tam priorytety wpisują się, do *Strategii*” (P)*

„W trakcie realizacji programu stypendialnego dla doktorantów, myśmy zwracali uwagę na to powiązanie sfery nauki i biznesu” (P)

Wypowiedzi badanych świadczyły również o współpracy UMWP z aktorami regionalnymi w realizacji działań strategicznych, zgodnie z koncepcją zarządzania wielopodmiotowego. Reprezentowane przez badanych komórki organizacyjne UMWP na etapie tworzenia *Strategii* współpracowały z przedstawicielami wszystkich grup. Obecnie na etapie realizacji *Strategii* współpracują głównie z sektorem publicznym, w tym z samorządami gminnymi i powiatowymi oraz z wojewodą:

„My z powodu puli, którą dysponujemy, kluczowymi naszymi partnerami są podmioty sektora publicznego, czyli przede wszystkim jednostki samorządu terytorialnego.” (P)

Często współpracuje się także z sektorem społecznym i sektorem nauki (szkolnictwa wyższego, B+R). Dużo mniej relacji łączy te komórki z sektorem prywatnym. Współpraca częściowo jest realizowana w ramach Podkarpackiego Forum Terytorialnego. Zaangażowanie polega na chęci konsultacji i przekazywaniu informacji, a także realizowaniu projektów i wspólnym realizowaniu innych przedsięwzięć. Komórki organizacyjne UMWP w zależności od obszaru działalności, współpracują na szeroką skalę z tymi podmiotami, które zajmują się określonymi działaniami:

„Przy pracach, ale także przy bieżącej działalności współpracujemy z instytucjami narodowymi, to są instytucje dziedzictwa, Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków, z organizacjami pozarządowymi, które sobie wpisały w statucie ochronę dziedzictwa kulturowego.” (P)

„Jeżeli chodzi o sektor publiczny to samorzady powiatowe, gminne, które mają jednostki ochrony zdrowia, które są organami prowadzącymi, więc konwent powiatu w starostwie, (...) , no i oczywiście wojewoda, czy NFZ jako sfera rządowa i płatnie finansujący świadczenia medyczne.” (P)

„My współpracujemy z uczelniami, ze szkołami, ze kuratorem oświaty, z Polskim Centrum Edukacji Nauczycieli.” (P)

„Współpracujemy z bardzo wieloma partnerami społecznymi. Współpracujemy ze wszystkimi związkami sportowymi, także klubami, akademickim związkiem sportowym. (...) Oni wszyscy mają swój udział, mają swoje zadania, są przez nas wspierani też finansowo, współpracujemy na bieżąco jeżeli chodzi o turystykę. Jesteśmy członkami Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej. (...) Należą do niego i przedsiębiorcy, i administracja publiczna, i uczelnie, i organizacja pozarządowa. Na tym forum współpracujemy właściwie ze wszystkimi, którzy w dziedzinie turystyki są aktywni. Oczywiście współpracujemy z uczelniami, zwłaszcza z tymi uczącymi turystyki, jest kilku doskonałych specjalistów na naszych uczelniach.” (P)

Trudno jest, zdaniem respondentów wyróżnić aktora, który jest najważniejszy z punktu widzenia wspólnych przedsięwzięć strategicznych. Pojawiały się również pewne rozbieżności wypowiedzi na temat zaangażowania sektora społecznego, a zwłaszcza organizacji pozarządowych. Zainteresowanie przedstawicieli poszczególnych sektorów – jak zaznaczył jeden z respondentów - nie musi przekładać się na wpływ. Sektor społeczny miał bowiem najmniejszy wpływ na *Strategię*, a jest nią zainteresowany w wysokim stopniu. Najbardziej użyteczne jest zaangażowanie sektora gospodarczego, ponieważ to on bezpośrednio wpływa na rozwój regionu.

Inny respondent oczekiwał natomiast większego, niż dotychczas zainteresowania *Strategią* ze strony organizacji pozarządowych. Zdaniem badanego, organizacje te są w większym stopniu zainteresowane pozyskiwaniem środków, niż współpracą w innych wymiarach:

„Tutaj mamy pewien niedosyt, no bo oczywiście są zapraszani, funkcjonują, ale może liczymy na więcej. [...] [Większą aktywność.] Że te organizacje pozarządowe, one się bardzo fajnie uaktywniają przy sięganiu po środki. Natomiast niekoniecznie widzę ich takie większe zaangażowanie przy konsultacji. Tam gdzie są pieniądze na stole, tam się rzeczywiście konsultacja pojawia ważniejsza, natomiast tam gdzie mówimy o pewnych... no tam gdzie nie ma pieniędzy, to ja rozumiem, że to są organizacje, gdzie pracują po godzinach, społecznie i nie na wszystko mają czas, więc podejrzewam że też ignorują pewne rzeczy. Ale to tutaj myślę, że mogłoby być lepiej jeszcze.” (P)

Pracownicy UMWP przedstawiali również obawy, co do zachowania zgodności działań z celami strategicznymi. Trudności mogą dotyczyć rozwijania przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje. Obecnie taka specjalizacja to przemysł lotniczy, ale – zdaniem badanych - potrzebne są jeszcze co najmniej dwa sektory, np. zwiększenie atrakcyjności Bieszczad poprzez rozbudowę i unowocześnienie infrastruktury turystycznej. Niełatwo też sprostać celom w obszarze włączenia społecznego – zwłaszcza w przystosowaniu do zmian na rynku pracy, adaptacji zawodowej. Podstawowe zagrożenie, które może mieć wpływ na osiągnięcie celów to kryteria finansowania przez UE niektórych projektów. Na poziomie poszczególnych priorytetów tematycznych mogą ponadto pojawić się nieprzewidziane okoliczności, które wymuszą weryfikację wcześniej zaplanowanych działań. O szczegółach będzie można jednak mówić, kiedy rozpoczną się procedury konkursowe.

Badani pracownicy Urzędu Marszałkowskiego oraz jednostek podległych wskazali, że trudności może sprawiać realizacja priorytetu związanego ze sferą badawczo-rozwojową. Chodzi o problemy formalne przedstawiane przez uczelnie, a także nieufność przedsiębiorców do współpracy. Tymczasem, by zrealizować założone priorytety, potrzebna jest szeroka, sformalizowana współpraca i wdrażanie przez firmy rozwiązań zaproponowanych przez środowisko naukowe. Dlatego też rozwój sfery badawczo-rozwojowej powinien zostać zaprogramowany na dłuższy okres:

„Z naszej perspektywy trudności sprawia realizacja priorytetu związanego ze sferą badawczo-rozwojową. Z naszych doświadczeń wynika, że np. przy specjalizacji projektów stypendialnych dla doktorantów, którego jednym z elementów było nawiązanie współpracy doktoranta, który otrzymywał wsparcie z konkretnym przedsiębiorcą i zaproponowanie i wdrożenie jakichś rozwiązań innowacyjnych (...), z jednej strony doktoranci mieli problem, żeby w ogóle się wybrać do jakiejś firmy i zaproponować współpracę, mieli do tego jakiś szereg wątpliwości i pytań chociażby takich, że oni tracą czas na badania dla przedsiębiorcy, a sami muszą na uczelni wypełnić jakąś ilość punktową związaną z publikacjami, seminariami, a nikt im nie punktuje tego, że dla firmy wypracują jakiś wynalazek (...), z kolei jest trudność z punktu widzenia pracodawców, bo oni niechętnie też wpuszczają na swój teren kogoś z zewnątrz, niechętnie dzielą się swoją wiedzą i swoim warsztatem.” (P) Zdążyły się takie [przypadki], gdzie (...) rzeczywiście doszło do wdrożenia wyników, (...) do tego byśmy chcieli dążyć, żeby rzeczywiście tak to wyglądało, a nie kończyło (P)

W dziedzinie ochrony zdrowia pewne trudności wynikają natomiast z kontraktowania świadczeń przez NFZ i nie są – zdaniem badanych - zależne od władz województwa. Ponadto, w obszarze zdrowia mogą zaistnieć pewne trudności finansowe, związane z przekształceniem oddziałów szpitalnych do poziomu kliniki:

„Otwieramy kierunek nie medyczny, ale lekarski na Uniwersytecie, stąd musimy parę oddziałów do poziomu kliniki podnieść, bo to są oddziały w naszych szpitalach, w związku z tym cały ciężar spoczywa na Urzędzie Marszałkowskim. Teraz mówimy nawet o tym czy to z RPO, niekoniecznie RPO. To będzie budżet województwa bardzo

często. Który szpital [...] będzie poręczał i tak dalej. Czyli to nie jest tylko RPO, tylko strategia realizowana przez różne ośrodki. Także tutaj mamy z tym zdrowiem trochę obawę.” (P)

Warunkami zewnętrznymi zagrożona jest także ochrona powietrza przed zanieczyszczeniami i gospodarka odpadami, gdzie wskaźników być może nie uda się osiągnąć w terminie, ale w późniejszym okresie:

„Jak mówiłem, one będą wszystkie silnie zależały od polityki państwa. Ich realizacja, tempo realizacji. Natomiast szczególnie zagrożona zewnętrznymi czynnikami, a te uważam za najważniejsze, jest ochrona powietrza przed zanieczyszczeniem.” (P)

„To jest pewne. Jeżeli chodzi o powietrze, to może nam się trochę i w niektórych rejonach poprawiło w innych pogorszyło, co może mieć różne przyczyny, tutaj nie ma jednolitej tendencji. Być może, że są to zagrożenia też zewnętrzne, chociaż ciężko jest sklasyfikować bo w niektórych miastach, gdzie nie było dotychczas dużych przekroczeń, na przykład Mielec, Jarosław pojawiły się one. Możemy to wiązać... nie wiązał bym tego w każdym razie z tym, że społeczeństwo nagle zaczęło spalać odpady, tylko raczej bym to wiązał, że się pojawił węgiel o złych parametrach. Takie rzeczy się zdarzają i nie są zależne niestety od władz wojewódzkich.” (P)

Trudnością może się również okazać rozbudowa infrastruktury teleinformatycznej na odcinku prowadzącym do bezpośredniego odbiorcy. Duże odległości związane z rozproszeniem zabudowy mogą zniechęcić inwestorów:

„Pojawi się problem tego ostatniego odcinka, tego węzła do odbiorcy, dlatego że specyfika województwa, rozproszona zabudowa powoduje, że to są straszne koszty. I teraz [...] prywatny to sobie będzie kalkulować czy mu się to opłaca, kiedy mu się ta inwestycja zwróci, po prostu. Więc to musi [...] mało opłacalne. Z kolei w programach krajowych, czy RPO trudno będzie znaleźć pieniądze na to, żeby można było tam zainterweniować, zwłaszcza że wchodzi nam problemy pomocy publicznej. To jest obszar, który może mieć pewne problemy” (P)

Efekty obserwowalne aktualnie w związku z realizacją działań z poprzedniej perspektywy finansowej to – zdaniem aktorów zaangażowanych w realizację *Strategii* - powstawanie nowych organizacji pozarządowych, zwiększanie dostępności do szerokopasmowego Internetu, uruchamianie wydziału medycznego, zwiększanie dostępności komunikacyjnej.

Zdaniem aktorów regionalnych, zaangażowanych w realizację *Strategii* zaawansowanie różnych działań w ramach poszczególnych priorytetów wynika z ich charakteru: niektóre inwestycje infrastrukturalne nie zostały jeszcze rozpoczęte, natomiast realizuje się działania miękkie, jak wspieranie rozwoju innowacyjności.

W opinii aktorów regionalnych problemem może stać się terminowość wykonania projektów infrastrukturalnych i ich procedury przetargowe (zapisy wymagają jednoznaczności, żeby nie budzić wątpliwości):

„Procedury przetargowe, to jest ten problem. Terminowość wykonania to jest problem ogromny. Z czego wynikają te trudności – po prostu z walki na rynku wykonawców. Usiłują jak najwięcej wyłapać, nie zastanawiając się czy będą to w stanie zrobić czy nie.” (AZ)

Postępowanie środowiskowe również może wpływać na realizację priorytetów – z powodu przewlekłych procedur zniechęcających ludzi biznesu do inwestycji. Jednak zdaniem wszystkich grup badanych, jeżeli na poziomie krajowym nie powstaną zakłócenia to cele w ramach *Strategii* uda się zrealizować i osiągnąć zakładane wskaźniki w większości do 2020 roku. Te, których nie uda się osiągnąć, zależą od zmiany przepisów:

„Większość tych wskaźników, które zostały przyjęte będzie możliwych. Nawet powiem, że niektóre będą zrealizowane do 2020 roku z dużym naddatkiem. Natomiast niektóre wskaźniki nie będą zrealizowane. To wynika z tego, że np. jak był pisany jeden wskaźnik, którego realizacja była uzależniona od przepisów prawnych, które obowiązywały wtedy, kiedy ten wskaźnik był przyjmowany, a w międzyczasie się zmieniły przepisy, to od razu będzie można powiedzieć, że nie będą zrealizowane, ponieważ zostały sformułowane inaczej wymogi prawne do tego, żeby ten wskaźnik osiągnąć.” (AZ)

Badani pracownicy Urzędu Marszałkowskiego oraz aktorzy zaangażowani w konstruowanie *Strategii* na ogół stwierdzali, że dotychczas nie pojawiły się trudności z wydatkowaniem środków zgodnie z zapisami *Strategii*. W naturalny sposób są one ograniczone, zwłaszcza w obszarach kultury, zdrowia, ochrony środowiska. Środki zostały zabezpieczone, a sytuacja jest na bieżąco monitorowana. Ewentualne problemy pojawią się dopiero na etapie realizacji dużych programów i projektów, co może mieć związek również ze zdolnością potencjalnych beneficjentów do podjęcia środków. Trudno również określić, czy w przyszłości środki będą wystarczające:

„Nam się wydaje, że to co określiliśmy, to określiliśmy racjonalnie i teraz jest kwestia wykonywania tego.” (AZ)

„Jeżeli te środki które są teraz przewidywane będą faktycznie rozdysponowane, to takich zagrożeń nie powinno być. Myśmy sądzę dobrze zaplanowali ilości środków. Problem może się pojawić, jeżeli beneficjenci potencjalni nie będą mieć zdolności do podjęcia tych środków.” (P)

Wskazano także obszary, które wymagają więcej środków, niż zaplanowano. Odnosiły się one do spójności przestrzennej, rewitalizacji, remontów i budowy infrastruktury sportowej:

„Na tak zwaną spójność przestrzenną, tak zwane projekty rewitalizacyjne, będziemy mieć za mało pieniędzy według naszych oczekiwań i tu będą utrudnione możliwości korzystania z tego wsparcia w tak szerokim zakresie tak było dotychczas. To są obszary gdzie będzie trudniej.” (P)

„Myślę, że priorytet 2.6., jeżeli chodzi o sport może być kłopotem. Dlatego, że konstrukcja RPO powoduje, że rzeczywiście tych pieniędzy będzie mało i nie pójdą w tym kierunku.” (P)

Pracownicy UMWP wskazali też obszary, w których środków nie powinno zabraknąć. Takie obszary to ochrona środowiska i energetyka.

Wątpliwości budziły natomiast możliwości realizacji działań skierowanych na rozwój obszarów metropolitalnych Rzeszowa oraz na rozwój biegunów wzrostu:

„Ja się obawiam o stosunkowo ambitne zapisy, dotyczące polityki miejskiej. Mamy tutaj w strategii odniesienia do 3.3. – Funkcje metropolitarne Rzeszowa. I ja widzę pewien

rozdźwięk między zapisami naszej strategii. Może nie tyle rozdźwięk, co nie do końca chwycenie priorytetów.” (P)

Badani obawiali się, czy Strategia w tym wymiarze znajdzie odzwierciedlenie na poziomie dokumentów lokalnych oraz adekwatnych względem nich działań. Ambitne plany zawarte w Strategii mogą nie być realizowane w pełnym stopniu przez władze lokalne.

Terytorializacja polityki rozwoju określona w Strategii przede wszystkim poprzez Obszary Strategicznej Interwencji oraz bieguny wzrostu określona została jednak, zdaniem badanych, w sposób prawidłowy. Zdaniem badanych należy stworzyć mocny ośrodek regionalny, ale w ten sposób, aby nie zaniedbać ośrodków subregionalnych, co zostało określone w *Strategii*. W subregionalnych ośrodkach jest jednak jeszcze dużo do zrobienia; muszą one zostać połączone przestrzennie, muszą funkcjonować w nich szpitale specjalistyczne (w ramach likwidacji tzw. białych plam dostępu), strefy ekonomiczne, ułatwienia dla inwestorów. Bieguny wzrostu są równocześnie biegunami, w których istnieją problemy do rozwiązania (jakość powietrza). Część zagadnień jest natomiast związana z naturalnym rozwojem, np. przecięcie województwa przez autostradę wyłączyło z użytkowania część terenów rolniczych w centrum. Szkolnictwo wyższe powinno zaś być skoncentrowane w Rzeszowie jako kluczowym ośrodku rozwoju.

„Ja uważam, że to jest jak z myśleniem o Internecie – możemy sobie wyobrazić jeden duży serwer, w którym jest wszystko, ale jeżeli nie ma sieci nie ma do niczego dostępu. Musimy stworzyć mocny środek regionalny, ale te ośrodki subregionalne muszą być z nim i między sobą połączone i również silne.” (P)

*„To jest pytanie, na które teraz trudno odpowiedzieć, ponieważ tak naprawdę ten rok realizacji *Strategii* nie zaowocował jeszcze nawet zatwierdzeniem przez Zarząd Województwa w *Strategii* tych obszarów. Jedynie, co o tych obszarach można powiedzieć to, że zostaną one zdefiniowane, czyli określone geograficznie.” (AZ)*

W tych obszarach, w których nie uda się osiągnąć zakładanych wskaźników, powinno się realizować działania w kolejnych latach po 2020 roku, chociaż według badanych, w późniejszym okresie będzie prawdopodobnie trudniej uzyskać tak duże wsparcie. Obecnie istnieje niepowtarzalna okazja do realizacji szeroko zakrojonych działań, ponieważ zbiegają się terminy *Strategii*, nowej perspektywy finansowej i nowego RPO WP.

O zgodności działań Urzędu Marszałkowskiego z celami strategicznymi, a zarazem o skuteczności tych działań świadczyły również wypowiedzi reprezentantów sektora prywatnego, sektora społecznego i nauki. Chociaż – zdaniem badanych – roczny okres realizacji *Strategii* jest zbyt wczesny, żeby oceniać skuteczność działań, te dotychczas realizowane pozostały w zgodności z dokumentami strategicznymi.

Badani przedstawiciele tych sektorów, na ogół zgodnie potwierdzali widoczność inwestycji związanych z infrastrukturą drogową i kolejową, rozbudową lotnisk, rozwojem turystyki, budowaniem funkcji metropolitalnej Rzeszowa, rozwojem instytucji otoczenia biznesu, zwiększaniem dostępności technologii informacyjnych.

Przedstawiciele sektora prywatnego upatrywali niskiej dynamiki w tworzeniu nowych firm i w rozwijaniu innych, niż lotnictwo branż przemysłowych. Potrzeba wyłonienia liderów w innych

branżach – dostrzegana przez badanych przedstawicieli sektora prywatnego – pozostaje w częściowej zgodności z wypowiedziami pracowników UM, którzy dostrzegali konieczność wzmocnienia innych branż gospodarki (turystyki i rolnictwa), niekoniecznie jednak innych branż przemysłowych. Jeden z respondentów obawiał się preferencji dla określonych branż gospodarki:

„Na marginesie spychają inne branże przemysłowe, które nie znalazły się w tych zapisach, dlatego, że one będą miały utrudniony dostęp do wsparcia finansowego we wszystkich obszarach działania. Czy to w obszarach prac badawczo-rozwojowych, czy też w nowoczesnych technologiach, bo przy ocenie projektu punkty są specjalnie dawane za działalność w danej branży, która znajduje się w Strategii województwa.” (SP)

Utrudnieniem w realizacji obecnych, a także zaplanowanych zadań – w przekonaniu tych kategorii badanych - może też być odpływ fachowej kadry za granicę lub do innych województw.

Badani przedstawiciele sektora prywatnego obawiali się również czasowej destabilizacji firm w związku z wejściem w życie nowych zapisów RPO WP, gdyż firmy będą potrzebowały czasu na dostosowanie się do nowych rozwiązań.

Według przedstawicieli klastrów, największe zmiany dostrzegalne są w obszarze przemysłu, badań oraz edukacji (np. stworzenie centrów kształcenia praktycznego), a także turystyki. W szkolnictwie wyższym widoczne jest wdrażanie kierunków zamawianych, zmiany programów studiów na potrzeby niektórych branż, położenie większego nacisku na zajęcia praktyczne. W przypadku zmian w obszarze przemysłu, respondenci ci, zwracali uwagę na istnienie stref ekonomicznych i organizowanie misji gospodarczych przez Urząd Marszałkowski.

Podobne elementy realizacji *Strategii* wymieniali reprezentanci instytucji otoczenia biznesu. W ich przekonaniu, największy postęp nastąpił w infrastrukturze drogowej oraz w dziedzinie lotnictwa, motoryzacji i w przemyśle chemicznym. Prężnie rozwija się też obszar związany z energetyką odnawialną. W dużym stopniu postępują zmiany związane z edukacją i obszarem metropolitalnym Rzeszowa.

Przedstawiciele sektora społecznego i nauki zwrócili natomiast uwagę przede wszystkim na zmiany w dziedzinie zdrowia, edukacji, szkolnictwa wyższego, ochronie środowiska, dostępności technologii informacyjnych, turystyce, a dopiero później wskazywali na infrastrukturę i przemysł.

„Ja uważam, że największy postęp, mimo wszystko, został zrobiony w infrastrukturze drogowej. To tutaj bezwzględnie. Też kwestia gospodarki, czyli podniesienie poziomu innowacyjności firm, to widać nie tylko na tych wskaźnikach (...), dla mnie bezwzględnie gospodarka jest takim bardzo szybko rozwijającym się obszarem. Szczególnie w tych dziedzinach lotnictwa, szczególnie w dziedzinie motoryzacji, ICT, to są te obszary. Ale też przemysł chemiczny jest tutaj rozbudowany (...). W rolnictwie nie widzę zmian.” (SP)

„Rozwój szkolnictwa wyższego, to na pewno bardzo mocno widać. Też drogi, ale w sensie bardziej remontowym niż budowania nowych.” (SS)

„Jeżeli chodzi o nasz region, to zmiany widać w edukacji, bo uczelnie cały czas się rozwijają, powstają nowe kierunki np. ekonomia, gospodarka systemem rolnym, rolnictwo.” (SN).

Reprezentanci sektora prywatnego i sektora nauki za najmniej zauważalne uznawali zmiany w obszarach: dostępność komunikacyjna, bezpieczeństwo energetyczne, rozwój obszarów wiejskich, społeczeństwo obywatelskie, wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu.

Jeśli natomiast zważyć na utrudnienia w realizacji działań, zdaniem przedstawicieli sektora społecznego - oprócz wskazanych wyżej problemów – mogą je stanowić bariery mentalne (mieszkańcy nie mają wiedzy na temat zmian, trzeba ich zatem edukować w tym zakresie) i nieumiejętność wykorzystywania środków unijnych (za mało zgłasza się projektów innowacyjnych). Nie ma też szczegółowych planów zagospodarowania tych środków. Zatem zdaniem tej grupy badanych, zasoby finansowe są wystarczające, natomiast należy podnieść stopień ich wykorzystywania przez mieszkańców (przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, uczelnie itp.). Reprezentanci sektora prywatnego i sektora nauki wskazywali na takie utrudnienia, jak utrzymanie wysokiego poziomu biurokracyzacji i stopnia komplikacji przepisów związanych z procedurą otrzymywania środków, a także konieczność posiadania środków własnych podczas wnioskowania o dotacje i brak świadomości mieszkańców na temat możliwości uczestniczenia w tworzeniu *Strategii rozwoju województwa*.

„Na pewno nie realizuje się projektów łatwiej, tylko idzie to w kierunku coraz trudniejszej realizacji.” (SP)

Podsumowując powyższe kwestie, można zauważyć, że pewne obszary, w których zauważane są największe i najmniejsze zmiany pokrywają się wśród grup badanych (największe zmiany: rozwój przemysłu, turystyki, dostępności komunikacyjnej; najmniejsze zmiany: bezpieczeństwo energetyczne, społeczeństwo obywatelskie), a inne stanowią przykład na to, że w zależności od tego, jaka grupa zauważa zmianę, może być ona duża lub nieznaczna (rozwój funkcji metropolitalnych Rzeszowa). Z pewnością zatem – mając na względzie opinie badanych podmiotów – można stwierdzić, że Urząd Marszałkowski, jednostki podległe oraz inne podmioty włączone w system realizacji *Strategii* faktycznie kierują się w swoich działaniach wytycznymi określonymi w *Strategii* w odniesieniu do przemysłu, turystyki, modernizacji infrastruktury transportowej oraz że działania te okazują się najbardziej skuteczne, gdyż w ich konsekwencji zachodzą najbardziej widoczne zmiany. Na podstawie wypowiedzi badanych, nie powinno się jednak twierdzić, że UMWP nie działa skutecznie w innych obszarach, a tym bardziej, że nie podejmuje działań zgodnych z wyznaczonymi w *Strategii* priorytetami tematycznymi. Badani wskazywali wystarczające przykłady na zgodność działań w poszczególnych obszarach, stwierdzając zarazem, że nie wszystkie efekty tych działań pozostają dostrzegalne.

Skuteczność działań w przyszłości może być natomiast osłabiana przez następujące okoliczności i czynniki:

- brak znaczących liderów gospodarczych poza przemysłem lub poza przemysłem lotniczym;
- niewystarczające zainteresowanie przedsiębiorstw współpracą z uczelniami;
- odpływ fachowej kadry za granicę lub do innych województw;
- trudności w budowaniu spójności rynków pracy wokół biegunów wzrostu;
- trudności w pozyskaniu inwestorów w branży turystycznej;
- trudności związane z promocją zdrowej żywności;
- rozdzźwięk między zapisami *Strategii* i RPO WP odnoszącymi się do polityki miejskiej i gminnej w obszarze metropolitalnym Rzeszowa oraz w obszarze biegunów wzrostu - nieokreślenie

sposobu przełożenia zapisów na poziom lokalny; zredukowanie możliwości realizacji potrzeb wyższego rzędu;

- czynniki związane z pozyskiwaniem środków oraz z realizacją projektów:
  - brak finansowania przez UE niektórych typów projektów;
  - czasowa destabilizacja firm w związku z koniecznością dostosowania się do nowych zapisów RPO WP;
  - bariery mentalne i brak wiedzy z zakresu wykorzystywania środków unijnych;
  - utrzymanie wysokiego poziomu biurokratyzacji i stopnia komplikacji przepisów związanych z procedurą otrzymywania środków;
  - konieczność posiadania środków własnych podczas wnioskowania o dotacje;
  - terminowość wykonania projektów infrastrukturalnych i ich procedury przetargowe;
  - przewlekłe postępowania środowiskowe zniechęcające przedsiębiorstwa do inwestycji;
  - ograniczona wielkość środków na budowę i modernizację infrastruktury sportowej w ramach RPO WP;
  - konieczność dostosowania się do nowego planu transportowego może utrudnić realizację działań w ramach priorytetu tematycznego 3.1. Rozwój sieci transportowej; trudności z realizacją w ramach RPO działań związanych z budową dróg lokalnych;
  - niepełna zgodność programu POWER z realizowanym programem stypendialnym;
  - wynikające z konstrukcji RPO trudności w realizacji działań w ramach priorytetu tematycznego 2.5 Zdrowie publiczne ukierunkowanych na budowę bloków operacyjnych.

5.3. Zgodność działań podmiotów z celami *Strategii* – sektor publiczny, prywatny, społeczny i sektor nauki

Przedstawiciele JST poproszeni zostali o ustosunkowanie się do określonych opinii odnoszących się do stopnia zgodności podejmowanych działań własnych z celami strategicznymi województwa. Na podstawie różnic średnich wartości wskazań¹⁰⁴ dla poszczególnych stwierdzeń można wnioskować o umiarkowanym ukierunkowaniu JST na zachowanie zgodności własnych działań ze *Strategią*. Wprawdzie, respondenci najbardziej zgadzali się z takimi stwierdzeniami jak „interpretacja zapisów w *Strategii* nie stanowi problemu” (średnia 3,54) oraz „podejmowane przez gminę/powiat działania prorozwojowe pozostają w pełnej zgodności z określonymi w *Strategii* celami strategicznymi” (średnia 3,52), to jednak także nierzadko przypisywali względnie wysokie punkty stwierdzeniu „Gmina / powiat powinna(ien) podejmować przede wszystkim działania zorientowane na potrzeby rozwojowe zdiagnozowane na swoim terytorium. Może się zdarzyć, że działania te będą pozostawać w pewnej sprzeczności z celami rozwoju województwa”. Chociaż powyższe świadczy o podmiotowości gmin i powiatów, nie można wykluczać, że części JST dostosowywanie działań do *Strategii* sprawiało trudności.

Tabela 109. Opinie przedstawicieli JST na temat zgodności własnych działań z celami *Strategii*

Opinie	Średnia JST	Gmina	Powiat
Interpretacja zapisów w <i>Strategii</i> nie stanowi problemu	3,54	3,54	3,53
Podejmowane przez gminę/ powiat działania prorozwojowe pozostają w pełnej zgodności z określonymi w <i>Strategii</i> celami strategicznymi.	3,52	3,51	3,60

¹⁰⁴ Odpowiedzi były udzielane na 5 stopniowej skali, w której 1 oznaczała odpowiedź "zdecydowanie się nie zgadzam, a 5 "zdecydowanie się zgadzam".

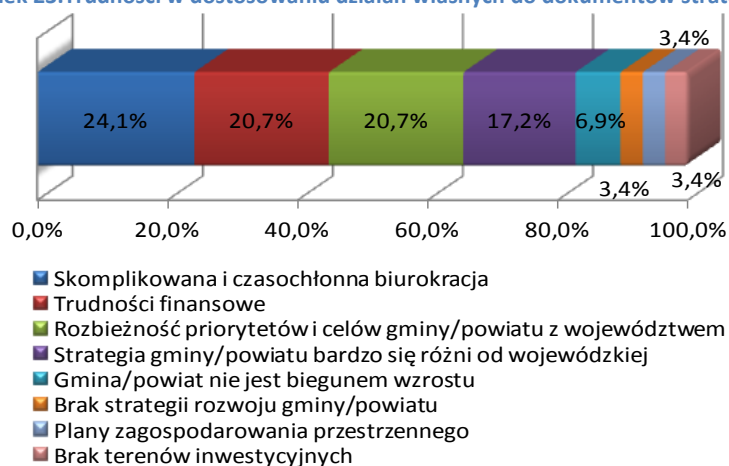

Nie wszystkie działania prorozwojowe podejmowane przez gminę / powiat muszą pozostać w zgodności z wytycznymi w <i>Strategii</i> . Ważne, że pozostają w zgodności z odpowiednimi dokumentami strategicznymi z poziomu gminy / powiatu	3,33	3,33	3,33
<i>Strategia rozwoju województwa</i> stanowi ułatwienie w podejmowaniu przez gminę / powiat działań prorozwojowych.	3,25	3,23	3,40
Zapisy zawarte w <i>Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2020</i> są bardzo dobrze dostosowane do potrzeb rozwojowych naszej gminy / naszego powiatu	3,23	3,20	3,40
Gmina / powiat powinna(ien) podejmować przede wszystkim działania zorientowane na potrzeby rozwojowe zdiagnozowane na swoim terytorium. Może się zdarzyć, że działania te będą pozostawać w pewnej sprzeczności z celami rozwoju województwa	3,06	3,04	3,20
Zapisy zawarte w <i>Strategii</i> rozwoju województwa sprawiają trudności w dostosowaniu gminnych/ powiatowych dokumentów strategicznych do potrzeb gminy / powiatu	2,79	2,86	2,33

Źródło: Badanie własne

Trudności w dostosowaniu działań własnych do dokumentów strategicznych województwa dość często wynikały z dostrzegania rozbieżności priorytetów i celów. Trudnością okazywała się także „skomplikowana i czasochłonna biurokracja” (24,1%), a także „trudności finansowe” (20,7%), Respondenci wspominali także o wysokim koszcie opracowań szczegółowych, który jest dla nich dużym utrudnieniem.

Rysunek 23. Trudności w dostosowaniu działań własnych do dokumentów strategicznych

O faktycznym kierowaniu się wytycznymi zawartymi w *Strategii* przez jednostki samorządowe w związku z realizacją działań na terytorium podlegającym ich jurysdykcji można wnioskować nie tylko w oparciu o deklaracje, ale w oparciu o analizę zgodności działań podejmowanych przez JST z priorytetami tematycznymi. Mając jednak na względzie, że jednostki samorządowe nie mają powinności lub kompetencji do działań w każdym obszarze, nie powinno się na podstawie takiej analizy wyprowadzać zbyt daleko idących wniosków.

Z pewnością, o największej zgodności można mówić w odniesieniu do priorytetu tematycznego 2.6. Sport powszechny. W obszarze promocji sportu i budowy infrastruktury sportowej

JST okazywały się realizować najbardziej intensywne działania (średnia 3,85)¹⁰⁵. Nieznacznie mniej wskazań dotyczyło obszaru infrastruktury komunikacyjno-transportowej (3,73) i edukacji (3,69). Jeśli o zgodności działań JST ze *Strategią* wnioskować w oparciu o deklarowaną intensywność w poszczególnych obszarach, należałoby również upatrywać zgodności z priorytetem tematycznym 2.4. Włączenie społeczne, gdyż średnia wskazań w obszarze pomocy społecznej również okazała się stosunkowo wysoka. Spośród trzech kluczowych dla województwa branż gospodarczych, największą intensywność działań deklarowano w odniesieniu do turystyki, choć obszar ten znalazł się dopiero na ósmej pozycji pod względem średniej wskazań (3,34). Dopiero na trzynastej pozycji uplasowały się działania w obszarze przemysłu (2,60), na szesnastej natomiast – działania w obszarze rolnictwa (2,51). Niska intensywność działań w tym wymiarze może szczególnie niepokoić – trudno na podstawie powyższych danych upatrywać w JST aktorów koordynujących zmiany w tej branży. Dziwić natomiast nie powinna niska intensywność działań JST w obszarze usług świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu, w obszarze bezpieczeństwa energetycznego czy w obszarze nauki i szkolnictwa wyższego. Działania w tych obszarach to głównie domena województwa lub większych ośrodków miejskich.

Dodać należy, że gminy intensywniej, niż powiaty, prowadziły działania w obszarze promocji sportu i budowy infrastruktury sportowej (różnica 0,74 oceny) oraz w obszarze ochrony środowiska (różnica 1,06 oceny). Natomiast powiaty działały prężniej w obszarze infrastruktury komunikacyjno-transportowej (różnica 1,15 oceny).

Na poziomie ogólnym można stwierdzić, że działania jednostek samorządu terytorialnego w umiarkowanym stopniu wpisywały się w realizację celów *Strategii*. Chociaż średnie ocen w odniesieniu do poszczególnych obszarów nie przekroczyły w żadnym przypadku wartości 4,0; nie spadły również poniżej wartości 2,0; co nie pozwala wnioskować, ani o bardzo wysokiej, ani o bardzo niskiej zgodności działań JST ze *Strategią*.

Tabela 110. Intensywność podejmowanych działań przez JST w odniesieniu do poszczególnych obszarów

	Średnia JST	Gmina	Powiat
W obszarze promocji sportu i budowy infrastruktury sportowej	3,85	3,95	3,21
W obszarze infrastruktury komunikacyjno-transportowej	3,73	3,60	4,57
W obszarze edukacji	3,69	3,69	3,71
W obszarze pomocy społecznej	3,65	3,64	3,71
Na obszarach wiejskich województwa	3,61	3,67	3,29
W obszarze kultury i dziedzictwa narodowego	3,46	3,44	3,60
W obszarze ochrony środowiska	3,43	3,56	2,50
W obszarze turystyki	3,34	3,36	3,21
W obszarze organizacji pozarządowych	3,26	3,23	3,43
W obszarze ochrony zdrowia i profilaktyki zdrowotnej	3,15	3,06	3,64
W obszarze technologii teleinformacyjnych	3,06	3,08	2,93
W obszarze przeciwdziałania zagrożeniom atmosferycznym i społecznym	2,85	2,82	3,00
W obszarze przemysłu	2,60	2,73	1,89
W obszarze nauki, badań i szkolnictwa wyższego	2,55	2,62	2,30

¹⁰⁵ Respondenci podczas badania zostali zapytani o stopień intensywności podejmowanych w ostatnim roku przez gminę/powiat działań. Odpowiedzi zaznaczali na skali 1-5, w której ocena 5 odpowiada najbardziej intensywnym działaniom, 1 – najmniej intensywnym.

W ośrodkach miejskich w województwie	2,53	2,74	1,92
W obszarze rolnictwa	2,51	2,59	2,00
W obszarze bezpieczeństwa energetycznego	2,51	2,62	1,91
W obszarze usług świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu (instytucje oferujące przedsiębiorstwom pomoc doradczą i finansową)	2,50	2,52	2,42
Na obszarze metropolitalnym Rzeszowa	2,33	2,48	1,78

Źródło: Badanie własne

W *Strategii* dość wyraźnie zauważalne są podmioty, w których upatruje się możliwości zmiany społeczno-gospodarczej. Z powyższych względów przedstawiciele JST zapytani zostali o opinię na temat wsparcia określonych kategorii podmiotów. Z perspektywy zdecydowanej większości JST (95%), takie wsparcie winno być kierowane do małych i średnich przedsiębiorstw produkcyjnych i usługowych. Następnym najczęściej wybieranym podmiotem byli rolnicy indywidualni (55%) oraz organizacje pozarządowe (45,0%). Pozostałe podmioty były wskazywane wyraźnie rzadziej.

W najmniejszym stopniu jednostki samorządu terytorialnego były skłonne wspierać centra badawczo-rozwojowe, jedynie 10,8% przedstawicieli uważało, że mogą być one wartościowe w szybkim rozwoju gminy/powiatu. Stosunkowo rzadko wskazywane były również takie podmioty, jak szkoły wyższe, instytucje otoczenia biznesu, spółdzielnie produkcyjne, duże przedsiębiorstwa przemysłowe, klastry i grupy producentów rolnych. Nie można wykluczać, że na rozkładzie odpowiedzi ważyła ograniczona możliwość liczby wskazań¹⁰⁶. Chociaż JST mogły orientować się głównie na bieżące problemy podmiotów dostrzegalnych z poziomu lokalnego, nie można wykluczyć, że JST nie dostrzegają w podmiotach probiznesowych i proinnowacyjnych motoru rozwoju lokalnego. **Z powyższych względów z pewnością należy rekomendować Urzędowi Marszałkowskiemu Województwa Podkarpackiego, instytucjom podległym oraz samym podmiotom wspierającym rozwój województwa, intensyfikację działań promocyjnych i informacyjnych na poziomie lokalnym, w celu wykreowania lub wzmocnienia przekonania o istotnej roli odpowiednich podmiotów nie tylko w oddziaływaniu na rozwój całego obszaru województwa, ale także powiatów i gmin.**

Dodać należy, że przedstawiciele powiatów byli bardziej skłonni do wskazywania podmiotów takich jak: związki przedsiębiorstw, instytucje otoczenia biznesu, grupy producentów rolnych, szkoły wyższe oraz duże przedsiębiorstwa przemysłowe. Dla każdego z powyższych podmiotów, poziom wskazań przez przedstawicieli powiatów, charakteryzował się co najmniej 10% wyższym poziomem wskazań.

Tabela 111. Podmioty warte wsparcia w celu szybszego rozwoju gminy/powiatu wg podziału jednostek samorządu terytorialnego

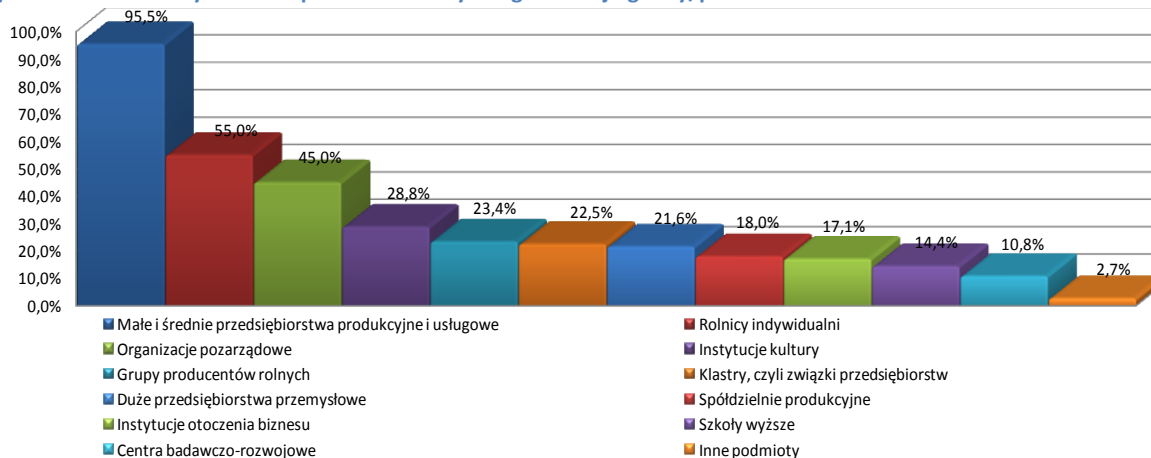
Podmioty warte wsparcia	Gmina	Powiat	Gmina	Powiat
Małe i średnie przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe	92	14	95,83%	93,33%
Rolnicy indywidualni	54	7	56,25%	46,67%
Związki przedsiębiorstw	18	7	18,75%	46,67%
Duże przedsiębiorstwa przemysłowe	19	5	19,79%	33,33%
Grupy producentów rolnych	21	5	21,88%	33,33%
Szkoły wyższe	12	4	12,50%	26,67%
Organizacje pozarządowe	46	4	47,92%	26,67%

¹⁰⁶ Badani mogli wskazać maksymalnie 4 podmioty.

Institucje otoczenia biznesu	15	4	15,63%	26,67%
Institucje kultury	29	3	30,21%	20,00%
Centra badawczo-rozwojowe	10	2	10,42%	13,33%
Spółdzielnie produkcyjne	19	1	19,79%	6,67%
Inne podmioty	3	0	3,13%	0,00%

Źródło: Badanie własne

Rysunek 24. Podmioty warte wsparcia w celu szybszego rozwoju gminy/powiatu.

Źródło: Badanie własne

Przedstawicielom JST zostało również zadane pytanie „W jakim stopniu gmina / powiat realizował(a) w ostatnim roku następujące cele określone w *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020?*”. Odpowiedzi zostały umieszczone na skali od 1 do 5, gdzie „1” oznacza „brak realizacji tego celu w ostatnim roku”, „2” – realizację celu „w raczej niewielkim stopniu”, „3” – „w średnim stopniu”, „4” – „w raczej dużym stopniu”, „5” – „w bardzo dużym stopniu”. Mimo, iż – o czym była już mowa - JST podejmowały działania w obszarach wpisujących się we wszystkie priorytety tematyczne, przekonanie o realizacji celów strategicznych województwa było wśród przedstawicieli JST wyraźnie słabsze. Najbardziej przekonani o realizacji celu 1. Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej (średnia wskazań 1,92). W największym stopniu – choć jedynie na poziomie średnim – deklaracje, co do realizacji celów strategicznych padały w odniesieniu do celu 4. Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa. Chociaż JST winny orientować się przede wszystkim na własne dokumenty strategiczne, to niski poziom przekonania o zgodności działań własnych z celami strategicznymi województwa winien zastanawiać, a także uzasadniać pytanie o zgodność Strategii gminnych i powiatowych ze *Strategią* województwa. Powyższe wyniki również stanowią przesłankę do sformułowania odpowiedniej rekomendacji. Powinny zostać podjęte działania, w efekcie których JST zostaną nie tylko zaznajomione ze *Strategią*, ale także ze sposobami jej przełożenia i dostosowania do dokumentów strategicznych gmin i powiatów. Bardzo prawdopodobne bowiem, że działania JST pozostają w stosunkowo umiarkowanej zgodności ze *Strategią*, a deklaracje niezgodności stanowią jedynie zaświadczenie o słabej znajomości dokumentu. Powyższa rekomendacja stawiana jest również z myślą o zwiększeniu spójności zapatrywań i lepszego

rozumienia wzajemnych interesów i wartości poszczególnych aktorów publicznych z różnych poziomów samorządowych.

Tabela 112. Realizacja celów określonych w *Strategii* wg podziału jednostek samorządu terytorialnego

Cele strategiczne	Średnia JST	Gmina	Powiat
Cel 1: Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej	1,92	1,91	2,00
Cel 2: Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców	2,87	2,78	3,43
Cel 3: Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu	2,77	2,72	3,07
Cel 4: Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa	2,99	3,10	2,23

Źródło: Badanie własne

Przedstawiciele JST zostali zapytani o działania podejmowane w ramach realizacji celów strategicznych województwa podkarpackiego.

Cel pierwszy był realizowany przede wszystkim poprzez zwiększanie zainteresowania wśród inwestorów (32,1% wskazań wśród wszystkich uzyskanych w tym punkcie odpowiedzi). Niewiele mniejszą ilość działań skierowano na inwestycje w kulturę i turystykę oraz modernizację obiektów rekreacyjnych (28,6%) reprezentantów. Wśród często realizowanych działań, znalazły się także czynności wspierające rozwój edukacji, w szczególności nauk ścisłych (21,4%).

W ramach drugiego celu najczęściej podejmowano inicjatywy przeciwdziałające wykluczeniu społecznemu (26,7%). JST prowadziły także działania w kierunku poprawy jakości i dostępności usług edukacyjnych, między innymi poprzez modernizację szkół oraz realizowanie projektów edukacyjnych (20%). W ubiegłym roku, w województwie podkarpackim, gminy oraz powiaty wykorzystywały dużą ilość środków w celach promocji sportu oraz na budowę infrastruktury sportowej (10,7%).

Osiągnięcie celu trzeciego było realizowane zwłaszcza w dwóch obszarach - komunikacji oraz przygotowaniu nowych terenów inwestycyjnych. Prowadzono intensywne prace przy budowach oraz modernizacji dróg i infrastruktury komunikacyjnej (mosty, węzły komunikacyjne). Działania te stanowiły 55,3% odpowiedzi respondentów. Spójność przestrzenna oraz wytyczanie nowych obszarów inwestycyjnych, stanowiły drugą w kolejności kategorię działań (32,9% wskazań).

W ramach czwartego celu realizowane były przede wszystkim działania ukierunkowane na ochronę środowiska (78,3%). Gminy i powiaty prowadziły bardzo dużą ilość działań ukierunkowanych proekologicznie, takie jak budowy przydomowych oczyszczalni ścieków, inwestycje w gospodarkę odpadów komunalnych itd. Prowadzone były także liczne działania ukierunkowane na racjonalne wykorzystanie energii oraz bezpieczeństwo energetyczne (16,7%).

Tabela 113. Działania JST w kierunku realizacji celów *Strategii*

Ochrona środowiska, działania proekologiczne	78,3%	Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii	16,7%
Budowa i modernizacja dróg oraz infrastruktury komunikacyjnej	55,3%	Realizowanie projektów edukacyjnych	16,0%
Spójność przestrzenna i wytyczanie nowych obszarów inwestycyjnych	32,9%	Promocja sportu oraz rozbudowa infrastruktury sportowej	10,7%

Działalność proinwestycyjna i pro-biznesowa	32,1%	Promocja i wsparcie dla przemysłu	7,1%
Inwestycje w kulturę i turystykę oraz modernizacja obiektów	28,6%	Zwiększanie dostępności technologii informacyjnych oraz wprowadzanie nowoczesnych rozwiązań	6,6%
Zapobieganie wykluczeniu społecznemu	26,7%	Wspomaganie organizacji pozarządowych	5,3%
Działania ukierunkowane na rozwój edukacji i nauki o profilu ścisłym	21,4%	Wspomaganie funkcjonalności obszarów wiejskich	5,3%
Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych	20,0%	Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom naturalnym oraz usuwanie ich negatywnych skutków	5,0%
Organizowanie szkoleń i kursów dla mieszkańców	17,3%	Inwestycje w kulturę i dziedzictwo kulturowe	4,0%

Źródło: Badanie własne

O zainteresowaniu podmiotów sektora prywatnego działaniami wpisującymi się w cele *Strategii* mogą świadczyć wypowiedzi ich przedstawicieli na temat powodów zainteresowania się *Strategią*, a dokładniej wskazywane przez nich obszary zainteresowań.

Po pierwsze – zainteresowanie badanych obszarami, w jakich województwo zamierza podejmować działania, wskazywało, że obszary zainteresowań pozostają w ogólnej zgodności z obszarami wyznaczonymi w *Strategii*. Respondenci interesowali się, między innymi, prorynkowymi działaniami województwa (12), działaniami z dziedziny infrastruktury transportowej (9), z dziedziny edukacji i oświaty (7), co natomiast istotne, także działaniami w obszarze nowych technologii, nauki i innowacji (7), w obszarze przemysłu (4), turystyki (3), ochrony środowiska i ekologii (4).

Po drugie, zainteresowanie badanych pozyskaniem środków na określone działania, wskazywało, że również te planowane działania wpisywały się w obszary strategiczne. Respondenci byli zainteresowani pozyskaniem środków na rozwój przedsiębiorstw (22), na rozwój infrastruktury i sprzętu (25), na oświatę i edukację (6), a także – co w szczególności odnosi się do obszarów strategicznych – na badania i rozwój (7), na innowacje i nowe technologie (8).

Mimo, iż w stosunku do ogółu biorących udział w badaniu przedsiębiorstw, liczby mogą nie wydawać się szczególnie imponujące, o zgodności działań ze *Strategią* świadczy niemały odsetek przedsiębiorstw pozyskujących i zamierzających pozyskać środki na działalność i rozwój.

Na temat zgodności działań sektora prywatnego ze *Strategią* można pośrednio wnioskować w oparciu o deklaracje współpracy z określonymi podmiotami. Najwięcej przedsiębiorstw deklarowało współpracę z podmiotami administracji publicznej (37,81%). W obszary strategiczne najczęściej wpisywała się współpraca przedsiębiorstw z uczelniami wyższymi (25,48%) oraz z centrami szkoleniowymi (24,38%). Nieznacznie rzadziej badani deklarowali współpracę z izbami handlowymi lub ze stowarzyszeniami biznesu (21,37%) oraz – z taką samą częstością – z organizacjami pozarządowymi. Na współpracę z instytucjami badawczymi zwróciło uwagę 17,80% respondentów, z inkubatorami przedsiębiorczości, a także z agencjami rozwoju innowacji i przedsiębiorczości – po 13,5%. Najrzadziej przedsiębiorstwa współpracowały z podmiotami ekonomii społecznej (7,40%).

Brak jakiegokolwiek współpracy zadeklarowało 21,37% przedstawicieli przedsiębiorstw, chociaż zważyć należy, że niemała część, deklarując współpracę z innymi podmiotami, wskazywała na inne

firmy i przedsiębiorstwa oraz na klientów indywidualnych. Spośród samodzielnie wskazywanych podmiotów, na uwagę winna zasługiwać współpraca z firmami doradczymi, konsultantami oraz współpraca w ramach klastrów. Chociaż deklaracje takiej współpracy złożyli nieliczni badani, przedsiębiorstw tego typu może być więcej, z tej racji, że kategoria nie uwzględniała takich możliwości odpowiedzi.

Tabela 114. Współpraca przedsiębiorstw z innymi podmiotami

Proszę określić, z jakimi podmiotami współpracuje Pana(i) przedsiębiorstwo?	Częstość	Procent
Z podmiotami administracji publicznej	138	37,81
Z uczelniami wyższymi	93	25,48
Z centrami szkoleniowymi	89	24,38
Z izbami handlowymi i/lub stowarzyszeniami biznesu	78	21,37
Z organizacjami pozarządowymi	78	21,37
Z instytucjami badawczymi	65	17,80
Z inkubatorami przedsiębiorczości	48	13,15
Z agencjami rozwoju innowacji i przedsiębiorczości	48	13,15
Z podmiotami ekonomii społecznej	27	7,40
Z innymi podmiotami. Z jakimi?	59	16,16
inne firmy, przedsiębiorstwa, inwestorzy prywatni (36) odbiorcy, klienci indywidualni, (5) instytucje publiczne (4) szkoły zawodowe (2) firmy doradcze, konsultanci (2) klaster budowlany (1)		
Z żadnymi podmiotami	78	21,37
Ogółem	365	100,00

Źródło: Badanie własne

O zgodności działań podmiotów z celami i wytycznymi *Strategii* zaświadcza przedstawiciele klastrów, wskazując na rozwój przedsiębiorczości, innowacyjności i przeciwdziałanie bezrobociu. Zdaniem badanych podejmowana jest także współpraca pomiędzy sektorem nauki i gospodarki. Jeden z respondentów uznał, że jego klaster realizuje także działania na rzecz ochrony środowiska:

„Myślę że wpisujemy się do działań związanych z ochroną środowiska, bo branża tworzyw sztucznych jest postrzegana jako branża negatywnie oddziałująca na środowisko, podczas gdy dobrze zorganizowany system zbiórki odpadów i przetwarzania, wpływa tak naprawdę pozytywnie”. (SP)

Niektórzy przedstawiciele klastrów jako działania wpisujące się w cele *Strategii* wskazali projektowanie i tworzenie własnych wysoko wyspecjalizowanych urządzeń, a także maszyn.

Wszyscy reprezentanci instytucji otoczenia biznesu, zgodnie zadeklarowali podejmowanie działań wpisujących się w cele *Strategii*. Analizowane instytucje współpracowały z innymi podmiotami sektora. Są to umowy o współpracy partnerskiej, np. z agencjami rozwoju regionalnego i izbami handlowymi z różnych obszarów województwa. Nawiązywana była także współpraca z podmiotami międzynarodowymi, ale głównie w zakresie wyjazdów studialnych do krajów UE. Badane podmioty zwiększają wsparcie finansowe dla przedsięwzięć proinwestycyjnych. Wskazywano również na działania dotyczące świadczenia usług dla biznesu, bezrobotnych, instytucji samorządowych, które mają na celu stworzenie infrastruktury przedsiębiorczości. IOB prowadziły też

szkolenia i staże dla naukowców, organizowały konferencje nauki i biznesu (współpraca z uczelniami), targi, giełdy. Promowały i promują region oraz budują jego wizerunek.

„Podnosimy kapitał społeczny, zajmujemy się współpracą międzynarodową, wspieramy gospodarkę regionu, mamy projekty łączące naukę i biznes. Mamy projekty związane z rozwojem turystyki, rozwojem promocji województwa i tak dalej.” (SP)

Działania podmiotów sektora społecznego wpisujące się w cele *Strategii*, to w szczególności przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i poprawa dostępu do potencjału kapitału ludzkiego, a także wzrost integracji społecznej, wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem na rynek pracy i utrzymaniem się na rynku, współtworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ostatnim roku podmioty wdrożyły nowe formy wsparcia indywidualnego i środowiskowego, skierowane do grup zagrożonych ubóstwem oraz do osób ze specyficznymi trudnościami na rynku pracy. Umożliwiały także osobom o najniższym kwalifikacjach i dochodach, udział w bezpłatnych szkoleniach i kursach (osobom z niepełnosprawnością, zagrożonym wykluczeniem społecznym). Organizowały również staże zawodowe oraz stosowały kompleksowe formy aktywizacji osób bezrobotnych, w tym z zastosowaniem indywidualnych planów działania oraz programów aktywizacji zawodowej z nowoczesnymi formami wsparcia. Zintensyfikowały współpracę z Ośrodkami Pomocy Społecznej, centrami kształcenia, Urzędami Pracy i samorządami, w tym- w zakresie finansowania działalności organizacji sektora społecznego:

„Przede wszystkim, jeśli chodzi o działania związane z włączeniem społecznym, czyli wzrost integracji, wzrost poziomu integracji społecznej, wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem na rynek pracy i utrzymaniem się na tym rynku pracy jak również współtworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym.” (SS)

Działania firm badawczych i badawczo-rozwojowych wpisywały się w cele *Strategii* w szczególności w zakresie zakupu specjalistycznego sprzętu i urządzeń, a także w zakresie współpracy z klastrami, JST, środowiskiem akademickim, Urzędami Pracy. Żadna z firm nie zajmowała się w ostatnim roku badaniami empirycznymi, zorientowanymi na potrzeby gospodarki regionu. Jedno z przedsiębiorstw było jednak nastawione na innowacyjność rozwiązań w gospodarce (rynek lotniczy). Inna firma sprowadzała nową technologię na Podkarpacie, co jest znaczące z perspektywy rozwoju regionu, bo pomaga przyciągnąć kolejnych inwestorów i pozyskiwanie nowych klientów:

„Ja myślę, że projekt, który realizujemy jest tak naprawdę znaczący dla całego regionu, z tego względu, że sprowadzamy nową technologię na Podkarpacie. Nawet dochodzi do tego, że firmy, które świadczą dla nas usługi, są to zagraniczne firmy, decydują się na otwarcie swoich zakładów blisko nas. Przyczyniamy się do tego, że ściągamy tutaj kolejnych inwestorów na Podkarpacie.” (SN)

Uczelnie wpisując się w cele *Strategii* modernizowały wyposażenie specjalistycznych laboratoriów, organizowały praktyki dla studentów w przedsiębiorstwach innowacyjnych, współpracowały z podobnym otoczeniem instytucjonalnym co firmy B+R. Na uczelniach uruchamiane były kierunki wspierające specjalizację rozwojową regionu, np. gospodarka w ekosystemach leśnych, wspomaganie projektowania, programowanie. Wśród kierunków zamawianych były takie, jak inżynieria materiałowa, architektura, mechatronika. Wśród działań prowadzonych od niedawna i doskonale wpisujących się w cele *Strategii* wymieniono współpracę z sektorem prywatnym:

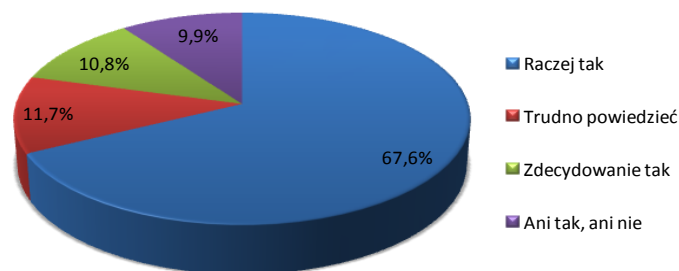

przedsiębiorcy doradzali uczelniom, jak należy zmieniać programy studiów, a także przyjmowali studentów na dłuższe praktyki, trwające kilka miesięcy, a nie kilka tygodni.

5.4. *Strategia* w kontekście jej dostosowania do potrzeb województwa – w opinii przedstawicieli sektora publicznego, prywatnego, społecznego i sektora nauki

Strategia pozostawała w ogólnej zgodności w stosunku do potrzeb województwa, co można stwierdzić nie tylko przyrównując odpowiednie priorytety tematyczne do najczęściej wskazywanych problemów województwa, ale także na podstawie opinii przedstawicieli JST. Badani zapytani o zbieżność *Strategii* z potrzebami rozwoju województwa w zdecydowanej większości uważali, że jest ona raczej zgodna (67,6%). Zdecydowaną zgodność potwierdziło 10,8% badanych. W żadnej jednostce samorządowej nie pojawiły się opinie o niezgodności *Strategii* – pozostali badani, bądź wybierali opcję „trudno powiedzieć”, bądź wyrażali wypośrodkowaną opinię („ani tak, ani nie”).

Rysunek 25. Opinia JST na temat zgodności *Strategii* rozwoju województwa – Podkarpackie 2020, z potrzebami rozwoju województwa

Źródło: Badanie własne

Przedstawiciele grup producentów rolnych nie czuli się kompetentni w udzielaniu odpowiedzi na powyższe pytanie. Wśród przedstawicieli klastrów zwracano przede wszystkim uwagę, że w *Strategii* nie określono dokładnego sposobu finansowania działalności klastrów:

„Na pewno nie wszystkie potrzeby zostały uwzględnione, np. jest brak możliwości finansowania klastrów z projektu.” (SP)

Przedstawiciele klastrów twierdzili jednak, że potrzeby województwa zostały raczej uwzględnione w *Strategii*. Zwracano jednak uwagę na zbyt niską rozwiniętą komunikację między mieszkańcami, a instytucjami zarządzającymi *Strategią*. Przedstawiciele instytucji otoczenia biznesu raczej zgodnie twierdzili, że w *Strategii* zostały uwzględnione potrzeby ich podmiotów. Pojawiły się jednak obawy, co do realizacji założeń wsparcia IOB w ramach RPO WP 2007-2013:

*„Jeśli chodzi o *Strategię*, to jest kierunkowym planem działania, czekamy w tej chwili na uszczegółowienie zapisu, czyli na tak zwany szczegółowy zapis obszarów problemowych i tak dalej. Program operacyjny krótko mówiąc.” (SP)*

*„Zapisy *Strategii* możemy uznać za poprawne, ale obawiamy się, że nie będzie praktycznie możliwości na realizowanie zapisów ze względu na zapisy w Regionalnym*

Programie Operacyjnym, czyli możliwości uzyskania swobody działania, dofinansowania pewnych działań.” (SP)

Zapisy *Strategii*, zdaniem badanych przedstawicieli instytucji otoczenia biznesu, dostosowano do potrzeb mieszkańców województwa. Istnieją natomiast zastrzeżenia, co do dialogu na poziomie lokalnym, ponieważ zbyt duże znaczenie ma w takim wypadku interpretacja *Strategii* przez urzędników:

„Mamy jakieś zastrzeżenia ciągle do tego dialogu. Ten dialog jest trudny, ale jeżeli jest na poziomie lokalnym, gminy. Trochę Strategia jest aspiracją urzędników, trochę różnych lobby (...). To jest ten problem, jest za mało działania, a za dużo planowania i, że tak powiem, inspiracji politycznych i to skutkuje tym, że Strategia później się wdraża z trudem.” (SP)

Przedstawiciele sektora społecznego w większości pozytywnie oceniali *Strategię*, choć pojawiały się obawy o sposób jej wdrożenia. Zostały w niej, ich zdaniem, uwzględnione np. zmiany dotyczące dystrybucji świadczeń socjalnych poprzez aktywizację świadczeniobiorców. Te zmiany są wprowadzane przez analizowane podmioty. Działalność sektora społecznego – zdaniem badanych - wpisuje się w założenia *Strategii*, np. w zakresie rozwoju nowych form wsparcia. W dużej mierze zostały w niej uwzględnione potrzeby mieszkańców województwa:

„Wydaje mi się, że tak. Wydaje mi się, że zostały jakby wskazane wszystkie te obszary, które składają się na całość życia społecznego i zawodowego mieszkańców. Każdy z tych istotnych dla rozwoju społeczeństwa obszarów jest w tej Strategii ujęty.” (SS)

O zgodności *Strategii* z potrzebami województwa zaświadcza również przedstawiciele sektora nauki:

„Strategia jest bardzo rozbudowana i sądzę, że potrzeby są wypunktowane wszystkie i że ona idzie naprzeciw potrzebom społeczności Podkarpacia.” (SN)

Respondenci reprezentujący środowisko akademickie uważali również, że *Strategia* doskonale ujmuje obszar rozwoju szkolnictwa wyższego. Uczelnie przygotowują bowiem studentów do rynku pracy, prowadzą szkolenia, studia podyplomowe, podwyższają jakość kapitału ludzkiego województwa.

5.5. Wykorzystywanie możliwości programów operacyjnych przez przedstawicieli sektora prywatnego, społecznego i sektora nauki

W ostatnim roku, licząc od czasu przeprowadzenia badań, 28,49% przedsiębiorstw korzystało z możliwości programów operacyjnych. Chociaż nie zawsze badani potrafili wskazać nazwy programów, projektów czy źródeł finansowania, nierzadko były one wskazywane. Z Regionalnego Programu Operacyjnego środki pozyskało – co najmniej – 20 przedsiębiorstw (zwłaszcza w ramach Działania 1.1 Schemat B), z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – co najmniej 24 przedsiębiorstwa (zwłaszcza Priorytet IX), z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka – co najmniej 16 przedsiębiorstw (zwłaszcza w ramach Działania 8.2). Badani wskazywali także na pozyskiwanie środków z PROW (4), PO RPW (2), Programu Odnowy Wsi (1), na pozyskiwanie środków z pomocą agencji

przedsiębiorczości (3) oraz ogólnie, na programy unijne, fundusze europejskie i programy Urzędu Marszałkowskiego.

Ponadto, w odpowiedzi na pytanie o korzystanie z programów operacyjnych, badani wskazywali ogólnie na otrzymane wsparcie, na obszary lub rodzaj otrzymanego wsparcia. Wskazania dotyczyły, między innymi, dotacji celowych, dofinansowania / dotacji na rozwój pracowników i na zatrudnienie, dofinansowania / dotacji na technologię i innowacje, na sprzęt, maszyny, na inne inwestycje, kredytów technologicznych i szkoleń.

Tabela 115. Działania przedsiębiorstw w ramach programów operacyjnych

Czy w ostatnim roku Pana(i) przedsiębiorstwo korzystało z możliwości, jakie gwarantują programy operacyjne?	Częstość	Procent
Tak / Z jakich programów?	104	28,49
<p>RPO WP (20): RPO WP –ogólnie (10), OP1 Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka (2), OP 2 Cyfrowe Podkarpackie (1), Wsparcie kapitałowe przedsiębiorczości (Dz. 1.1 Schemat B) (6), Regionalny System Innowacji (Dz. 1.3) (1), Infrastruktura Społeczeństwa Informacyjnego (Dz. 1.5) (1), Promocja gospodarcza i aktywizacja inwestycyjna regionu (Dz. 1.4) (1)</p> <p>PO KL (24): PO KL – ogólnie (17), PO KL IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach (5); Podkarpackie stawia na zawodowców (2), Program stypendialny dla uczniów szczególnie uzdolnionych, stypendia dla uczniów uzdolnionych), POKL VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich (1)</p> <p>PO IG (16): PO IG – ogólnie (10), POIG 8.2. Wspieranie wdrażania elektronicznego biznesu typu B2B (5), POIG 6.1. Paszport do eksportu (1)</p> <p>Inne programy: PROW (4), PO RPW (2), Program Odnowy Wsi (1)</p> <p>Pomoc agencji przedsiębiorczości (3); RAR, MAR, ARR</p> <p>Inne źródła/ programy – określenia ogólne: Fundusz Europejski (1), Fundusz Szwajcarski (1), programy / dotacje unijne (4). programy Urzędu Marszałkowskiego (3)</p> <p>Brak wskazanych źródeł, ogólne i szczegółowe dziedziny wsparcia:</p> <p>dofinansowanie / dotacje ogólnie (3): dotacje celowe (1) na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw (2)</p> <p>dofinansowanie / dotacje na rozwój pracowników i zatrudnienie (11): na wzrost zatrudnienia (1), utworzenie miejsca pracy, podniesienie kwalifikacji pracowników (3), szkolenia i kursy dla pracowników, zatrudnianie bezrobotnych, staże (4)</p> <p>dofinansowanie / dotacje na technologię i innowacje (4): zarządzanie innowacjami, program informatyczny o innowacyjności, wprowadzenie produktu</p> <p>dofinansowanie /dotacje na sprzęt, wyposażenie, maszyny (3),</p> <p>dofinansowanie / dotacje na inwestycje , modernizację (3)</p> <p>kredyt technologiczny, (3)</p> <p>szkolenia (3)</p>		
Nie	254	69,59
Trudno powiedzieć	7	1,92
Ogółem	365	100,00

Źródło: Badanie własne

Jeśli opierać się na deklaracjach, w sektorze prywatnym należy oczekiwać wyraźnego wzrostu zainteresowania pozyskaniem środków w najbliższym roku. Taki zamiar wyraziło 51,78% badanych. W tym przypadku wskazania dotyczyły zwłaszcza środków z PO KL/ POWER (17), PO IG (10), RPO (9), PO RPW (5) i PROW (5). Środki na inwestycje zamierzało pozyskać 25 przedsiębiorstw, na modernizację i ogólny rozwój – 10 przedsiębiorstw, na innowacje i nowe technologie -10, na sprzęt, maszyny, wyposażenie, technologie i produkcję - 9, na rozwój i zatrudnienie pracowników – 8, na edukację – 6, na dalszą działalność – 3 przedsiębiorstwa. Z programów badawczo-rozwojowych lub ukierunkowanych na współpracę nauki z biznesem, skorzystać zamierzało 3 przedsiębiorstwa,

ze szkoleń – 2, z kredytu – jedno przedsiębiorstwo. Spora część przedsiębiorstw (41) nie była w stanie – w czasie badań – określić nazwy programu, ani działań, na które zamierza pozyskać środki.

Tabela 116. Przewidywane działania przedsiębiorstw w ramach programów operacyjnych w najbliższym roku

Czy w najbliższym roku Pana(i) przedsiębiorstwo zamierza skorzystać z możliwości, jakie gwarantują programy operacyjne?	Częstość	Procent
Tak	189	51,78
<p>Programy, projekty, źródła: PO KL / POWER (16/1), PO IG (10), RPO WP 2014-2020 (9), PO RPW (5), PROW (5), Program Infrastruktura i Środowisko (3), Fundusz Ochrony Środowiska / ochrona środowiska (4), ogólnie programy unijne/ fundusze europejskie (10), Zielone światło dla przedsiębiorstw (1), Agencje Przedsiębiorczości (2)</p> <p>brak wskazania programu / źródła:</p> <p>z dofinansowania / dotacji <u>na inwestycje</u> – ogólnie (25)</p> <p>z dofinansowania / dotacji <u>na modernizację, rozbudowę, ogólny rozwój przedsiębiorstwa</u> (10)</p> <p>z dofinansowania / dotacji <u>na innowacje i nowe technologie</u> (10)</p> <p>z dofinansowania / dotacji <u>na sprzęt, maszyny, wyposażenie, technologie i produkcje</u> (9)</p> <p>z dofinansowania / dotacji <u>na rozwój pracowników, zatrudnienie, staże</u> (8)</p> <p>z dofinansowania / dotacji <u>na dalszą działalność</u> (3)</p> <p>z programów ukierunkowanych <u>na edukację</u> (6; stypendia, Erasmus, zajęcia)</p> <p>z programów <u>badawczo-rozwojowych</u>, ukierunkowanych na współpracę nauki z biznesem (3) ze <u>szkoleń</u> (2)</p> <p>z kredytu technologicznego (1)</p> <p>z programów ukierunkowanych na działania <u>w innych obszarach: OZE, w branży opieki paliatywnej, geriatrycznej, tworzenie miejskiego obszaru funkcjonalnego, wyjście z usługami na rynki trudno powiedzieć</u> (41)</p>		
Nie	113	30,96
Trudno powiedzieć	63	17,26
Ogółem	365	100,00

Źródło: Badanie własne

Realizacji działań w oparciu o programy operacyjne najczęściej (50,14%) sprzyjała chęć poprawy jakości oferowanych produktów lub usług. Tylko nieznacznie rzadziej respondenci wskazywali – w powyższym kontekście – na chęć obniżenia kosztów inwestycji (43,83%).

Wyraźnie rzadziej podejmowaniu działań w oparciu o programy operacyjne, sprzyjało dostosowanie oferty programów operacyjnych do obszarów zainteresowania (19,20%), dostęp do potencjalnych partnerów (14,00%), posiadanie środków własnych do zagospodarowania (12,90%) oraz dostęp do informacji na temat konkursów (10,14%).

Zdecydowana mniejszość – w powyższym kontekście – wskazywała na dostęp do ekspertów zewnętrznych (7,40%) oraz na odpowiednie rozpisanie terminów konkursów (3,56%). Trudności z odpowiedzią na pytanie o uwarunkowania lub okoliczności sprzyjające działaniom w ramach programów dotyczyły 11,51% badanych.

Tabela 117. Uwarunkowania i okoliczności sprzyjające realizacji działań w oparciu o programy operacyjne

Jakie uwarunkowania lub okoliczności – w przypadku Pana(i) przedsiębiorstwa – sprzyjają realizacji działań w oparciu o programy operacyjne?	Częstość	Procent
Chęć poprawy jakości oferowanych produktów lub usług	183	50,14
Chęć obniżenia kosztów inwestycji	160	43,83
Dostosowanie oferty programów operacyjnych do obszarów zainteresowania przedsiębiorstwa	70	19,20
Dostęp do potencjalnych partnerów	51	14,00
Posiadanie środków własnych do zagospodarowania	47	12,90
Dostęp do informacji na temat konkursów	37	10,14
Dostęp do ekspertów zewnętrznych	27	7,40
Odpowiednie rozpisanie terminów konkursów	13	3,56
Inne, jakie?	33	9,04
ukierunkowanie na rozwój firmy / przedsiębiorstwa (16) potrzeba zwiększenia konkurencyjności (3)		
Trudno powiedzieć	42	11,51
Ogółem	365	100,00

Źródło: Badanie własne

Za okoliczności najbardziej niesprzyjające realizacji działań w oparciu o programy operacyjne przedstawiciele sektora prywatnego, uznawali trudną sytuację na rynku i związane z nią ryzyko (31,80%). Nieznacznie rzadziej wskazania dotyczyły niewystarczających środków finansowych (28,49%) oraz braku dostępu do informacji na temat konkursów (23,83%). Brak doświadczenia w podejmowaniu tego typu działań stanowił niesprzyjającą okoliczność do działań w oparciu o programy operacyjne dla 15,62% badanych. Taki sam odsetek – w powyższym kontekście – wskazywał na brak wsparcia w planowaniu lub we wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań.

Pozostałe, najrzadziej wskazywane niesprzyjające uwarunkowania, wiązały się z brakiem wykwalifikowanej kadry (14,25%), brakiem odpowiedniego zaplecza technologicznego (9,86%), z oporem pracowników wobec zmian (9,86%). Trudności z odpowiedzią na pytanie o uwarunkowania lub okoliczności niesprzyjające działaniom w ramach programów dotyczyły 10,41% badanych.

Mając na względzie uwarunkowania samodzielnie wskazywane przez badanych, istotną trudnością w realizacji działań w ramach programów operacyjnych były ich skomplikowane i nieelastyczne procedury oraz niewystarczająca ilość programów i ich niedopasowanie do danego typu przedsiębiorstwa.

Tabela 118. Uwarunkowania i okoliczności niesprzyjające realizacji działań w oparciu o programy operacyjne

Jakie uwarunkowania lub okoliczności – w przypadku Pana(i) przedsiębiorstwa – nie sprzyjają realizacji działań w oparciu o programy operacyjne?	Częstość	Procent
Trudna sytuacja na rynku/zbyt duże ryzyko ekonomiczne	116	31,80
Niewystarczające środki finansowe	104	28,49
Brak dostępu do informacji na temat konkursów	87	23,83
Brak doświadczenia w podejmowaniu tego typu działań	57	15,62
Brak wsparcia w planowaniu/ wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań	57	15,62
Brak wykwalifikowanej kadry	52	14,25
Brak odpowiedniego zaplecza technologicznego	43	11,78
Opór pracowników wobec zmian	36	9,86
Inne, jakie?	49	13,42

Jakie uwarunkowania lub okoliczności – w przypadku Pana(i) przedsiębiorstwa – nie sprzyjają realizacji działań w oparciu o programy operacyjne?	Częstość	Procent
zewnętrzne trudności związane z uzyskiwaniem wsparcia (10): biurokracja, brak elastyczności, skomplikowane procedury, trudności ze strony administracji publicznej, brak kompetencji ze strony IP bardzo mało projektów/ programów / niedopasowany program do przedsiębiorstwa (5) duża konkurencja (2) mniej możliwości dla dużych przedsiębiorstw (2) nieodpowiednia forma prawna (2) mniej możliwości dla małych firm (1)		
Trudno powiedzieć	38	10,41
Ogółem	365	100,00

Źródło: Badanie własne

Tylko część przedstawicieli badanych z grup producentów rolnych korzystała z dopłat z funduszy unijnych dla grup producenckich. Jedyną zauważalną dla badanych korzyścią programów operacyjnych, była możliwość pozyskania dodatkowych środków na prowadzenie działalności. Respondenci reprezentujący klastry korzystali z programów operacyjnych, takich jak Rozwój Polski Wschodniej i Innowacyjna Gospodarka. Dało im to możliwość przede wszystkim rozwoju poprzez dodatkowe wyposażenie, np. zakup specjalistycznych maszyn. Podstawową zaletą programów zdaniem przedstawicieli klastrów, były korzyści płynące z dofinansowania przeznaczonego na realizację założonych celów. Dzięki dofinansowaniu możliwy był rozwój oferty przedsiębiorstw: produkcyjnej, usługowej i handlowej. Uwarunkowaniem niesprzyjającym realizacji działań w oparciu o programy operacyjne była, zdaniem badanych z tej grupy, błędna interpretacja przepisów, na przykład na poziomie krajowym i unijnym. Zwrócono także uwagę na nieodpowiedni dobór opiekunów projektów, którzy często nie mają dostatecznej wiedzy na temat branży wnioskodawcy, co budzi niepotrzebne konflikty i utrudnienia. Respondenci upatrywali natomiast znaczne możliwości rozwojowe w programach operacyjnych, w tym w programie POWER (rozwój kadr) i w RPO WP:

„Ponieważ jesteśmy klastrem regionalnym, największe możliwości stwarza Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego, bardziej niż np. programy krajowe”. (SP)

Część respondentów reprezentujących instytucje otoczenia biznesu korzystała z możliwości, jakie gwarantują programy operacyjne, zarówno bezpośrednio, jak i we współpracy z innymi podmiotami. Podobnie jak w przypadku klastrów, korzystano z programów Rozwój Polski Wschodniej, Innowacyjna Gospodarka, a oprócz tego PO Kapitał Ludzki i *Strategii* Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, co istotnie przyczyniło się do poprawy efektywności działań podmiotów. To między innymi, dzięki tego typu wsparciu oferowanemu w ramach programów, udzielono wielu dotacji oraz pożyczek innym podmiotom, dokonano zakupów inwestycyjnych i promowano innowacje, założono wiele firm, a także przeprowadzono wartościowe szkolenia. Dzięki programom rozwojowym zwiększyła się również możliwość realizacji celów statutowych instytucji otoczenia biznesu, jak również możliwość zaspokajania przez nich potrzeb mieszkańców województwa.

„IOB mogą pozyskać środki, które pośrednio przyczyniają się do umocnienia przedsiębiorstw (...). Na finanse czy na dotacje, później przychodzi to do przedsiębiorstw, a nam to wzmacnia konkurencyjność. Możemy poprawić

infrastrukturę, zapewnić nowoczesne środki trwałe czy programy, na których bazujemy.” (SP)

Wśród trudności w realizacji działań w oparciu o programy operacyjne przedstawiciele IOB wymieniali głównie szeroko pojęty formalizm związany z procedurami, barierami i wymaganiami dotyczącymi wsparcia. Zwracano uwagę także na bardzo czasochłonny proces rozliczania dofinansowania:

„Trudności takie bardziej administracyjne. Jesteśmy podmiotem doświadczonym, więc wiemy jak się z nimi rozliczać, ale mimo tego, poziom zbiurokratyzowania tych programów jest bardzo duży i stąd się brały właśnie trudności. Nie związane z realizacją konkretnych zadań, tylko z rozliczaniem tego.” (SP)

„Powinna być większa koncentracja na celach projektu, a mniejsza na poszczególnych etapach. W trakcie realizacji nie da się przewidzieć wszystkiego, on trwa lata. Łatwiej by było, gdybyśmy byli rozliczani głównie z celów projektu.” (SP)

Respondenci z sektora prywatnego twierdzili, że programy operacyjne Rozwój Polski Wschodniej, RPO WP i Kapitał Ludzki niosą ze sobą dla nich największe korzyści. Umożliwiają pozyskiwanie środków, które bezpośrednio i pośrednio przyczyniają się do wzmacniania przedsiębiorstw: zakup sprzętu, narzędzi, wyposażenia, oprogramowania, licencji, promocja, szkolenia pracowników.

Najwyższy zadeklarowany przez badanych z sektora społecznego poziom wsparcia finansowego pochodzącego z programów operacyjnych wynosił dwie trzecie budżetu na działalność instytucji. Część podmiotów ze względów formalnych nie mogła jednak korzystać z możliwości, jakie gwarantują programy operacyjne. Te instytucje, które uzyskały wsparcie korzystały z PO KL (w tym 7.2.1.), z Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu, a także z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Zmiany zachodzące w ostatnim czasie w funkcjonowaniu podmiotów sektora społecznego wynikają częściowo z finansowania ze środków programów operacyjnych. Chodzi o zakres działania podmiotów i dobór grup docelowych. Programy dają bowiem sektorowi społecznemu większe możliwości finansowe, co pociąga za sobą zwiększenie możliwości organizacyjnych i rozwoju działań (szersza oferta kursów, szkoleń, warsztatów), odnowienie i powiększenie wyposażenia. Są to zdecydowanie większe możliwości realizacji działań, wykraczające poza możliwości budżetu województwa czy centralnego:

„Dostrzegamy same korzyści mówiąc szczerze. Przede wszystkim, wiadomo, finansowe (...). Większe kwoty, o innych programach możemy mówić, nakierowanych do większej grupy, z większymi możliwościami reintegracji, przede wszystkim tej społecznej, więcej możliwości zaproponowania kursów naszym beneficjentów.” (SS)

Podobnie jak w przypadku przedstawicieli sektora prywatnego, respondenci reprezentujący sektor społeczny wskazali, że trudności związane z wykorzystaniem programów operacyjnych są natury technicznej: przygotowanie wniosków, spełnienie warunków, wdrażanie projektu, rozliczenie. Wiąże się to dla nich z dodatkowym obciążeniem pracowników:

„To są dość duże środki i trudne procedury rozliczenia. Zatem jest to dość trudne, takie środki odpowiednio wykorzystać i rozliczyć się z ich wykorzystania. Oprócz tego takie programy operacyjne nie zawsze finansują to, co aktualnie wydaje nam się najpotrzebniejsze. Czasem musimy także nasze potrzeby dostosować do tego, co taki program może sfinansować.” (SS)

Największe możliwości zdaniem badanych stwarzają natomiast programy takie jak Innowacyjna Gospodarka, PO KL i Program Szwajcarski.

Analizowane podmioty z sektora nauki w przyszłości będą zainteresowane otrzymaniem dofinansowania na rozwój, jednak dużym obciążeniem jest, zdaniem firm badawczo-rozwojowych, tworzenie szacunków, scenariuszy rozwojowych, planu, poprawne przygotowanie wniosku. Zgadza się to z wynikami analizy podmiotów sektora prywatnego i społecznego. Badanym z sektora nauki udało się otrzymać dofinansowanie w ramach RPO WP (4.4. oraz 2.2.1.) - kredyty technologiczne. Z programów operacyjnych dofinansowano następujące działania firm: zakup maszyn innowacyjnych, rozwój infrastruktury, prace badawcze kończące się patentami. Zdaniem respondentów programy operacyjne dają firmom badawczym możliwość uzyskania dużych nakładów inwestycyjnych, z czym wiąże się pozyskiwanie nowych technologii i wprowadzanie innowacji. Na uczelniach dzięki programom wzbogaca się ofertę dla studentów o dodatkowe formy kształcenia i doradztwa edukacyjnego. Rozbudowuje się pracownie oraz kupuje pomoce dydaktyczne:

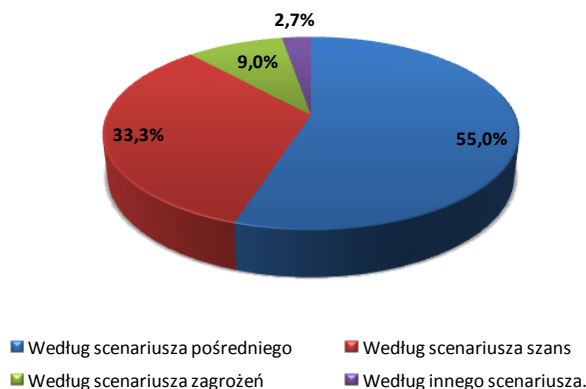
„Do tej pory w perspektywie 2007-2013 korzystaliśmy z różnych programów, środków i w zakresie regionalnym i krajowym. Dużą część też realizujemy teraz, w zasadzie to samo co wcześniej, czyli projekty budowy zaplecza, zakład nauk o człowieku.” (SN)

Uczelnie i firmy badawcze zamierzały w przyszłości korzystać z najbardziej przydatnych dla nich programów: RPO WP, Infrastruktura i Środowisko, Rozwój Polski Wschodniej, PO KL i POWER.

5.6. Scenariusz rozwoju województwa w ostatnim roku – scenariusz szans czy scenariusz pośredni?

Przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego najczęściej uznawali, że zmiany na ich terytorium potoczyły się według pośredniego scenariusza Strategii (55,0% wskazań). W co trzeciej JST uznawano natomiast, że realizowany był scenariusz szans (33,3%). Zmiany według scenariusza zagrożeń, zachodziły w 9 gminach i w jednym powiecie – jeśli opierać się na deklaracjach badanych. Trzech respondentów nie było w stanie określić za pomocą jakiego scenariusza potoczyły się zmiany w gminie/powiecie w ostatnim roku. Nie zaobserwowano znaczących różnic w odpowiedziach pomiędzy rodzajami JST.

Rysunek 26. Jakim scenariuszem rozwoju, określonym w Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020, posługiwali się respondenci badania

Źródło: Badanie własne

Tabela 119. Jakim scenariuszem rozwoju, określonym w *Strategii* rozwoju województwa – Podkarpackie 2020, posługiwali się respondenci badania wg podziału JST

	Gmina	Powiat	Gmina	Powiat
Według scenariusza pośredniego	51	10	53,13%	66,67%
Według scenariusza szans	34	3	35,42%	20,00%
Według scenariusza zagrożeń	9	1	9,38%	6,67%
Według innego scenariusza	2	1	2,08%	6,67%

Źródło: Badanie własne

Innego zdania byli natomiast pracownicy Urzędu Marszałkowskiego, jednostek podległych oraz aktorów zaangażowanych w konstruowanie *Strategii*. Ich zdaniem scenariusz szans jest najbardziej odpowiedni do opisu przemian w ostatnim roku. Jest to pełne wykorzystywanie potencjału województwa i zmniejszanie dysonansu wobec regionów bardziej rozwiniętych. Dzięki niemu Podkarpackie ma szansę na nadrobienie opóźnień. Chodzi zwłaszcza o zwiększenie nakładów na infrastrukturę, naukę, edukację, wsparcie eksportu regionalnej produkcji i usług, wsparcie lokalnych przedsiębiorców, ułatwienia w rozwoju biznesu.

Według niektórych rozmówców z powyższej kategorii badanych, zmiany potoczyły się jednak według scenariusza pośredniego, wciąż jednak istnieje szansa na zmianę tego trendu:

„Dla nas na pewno najlepszy byłby scenariusz szans. Wydaje mi się, że jest możliwy do zrealizowania patrząc na to, co się dzieje dookoła i wewnątrz województwa (...). Mamy szanse nadrobić te kluczowe opóźnienia, które mamy, zrealizować te kluczowe elementy Strategii, które chcemy zrobić, więc to na dzień dzisiejszy, utrzymywałbym, scenariusza szans.” (P)

Wśród działań, które należy podjąć, aby wdrożony został najbardziej pożądany model rozwoju wymieniono upowszechnianie *Strategii* jako kierunkowego dokumentu, do którego można podejść krytycznie, ale powinno się nim kierować przy wyborze przedsięwzięć kluczowych na poszczególnych obszarach województwa i w poszczególnych branżach. Ma to być dokument koncentrujący rozproszone działania. Pożądany model rozwoju zostanie także utrzymany pod warunkiem sprowadzenia inwestorów (polskich i zagranicznych).

W zapisach *Strategii* zaangażowanie inwestorów zewnętrznych i wewnętrznych stanowi istotne kryterium rozróżnienia scenariusza szans i scenariusza zagrożeń.

Zgodnie z danymi statystycznymi, w województwie, w czerwcu 2013 roku zarejestrowanych było 156,9 tys. podmiotów gospodarki narodowej¹⁰⁷, więcej niż w 2012 roku (155 034 tys.). W województwie w ostatnich latach wzrastała również ilość podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON na tysiąc ludności, co było dostrzegalne również w ostatnim roku (71,7 w 2010, 72,8 w 2012, 75,0 w 2013 roku).

Województwo podkarpackie charakteryzuje się nieznacznie wyższym (2,0), niż w większości województw regionu wschodniego, wskaźnikiem podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców (średni dla regionu wschodniego – 1,7). Chociaż wskaźnik ten okazał się wyraźnie niższy, jeśli odnieść go do poziomu krajowego (6,7), w latach 2010-2012 wzrósł z 1,6 do 2,0).

Przychody z całokształtu działalności podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie nie tylko wzrosły w latach 2010-2012 (z 15 944,9 mln zł do 19 954,2 mln zł), ale dynamika wzrostu w województwie w tym samym czasie okazała się wyższa, niż w kraju (kolejno: 25,14% i 14,38%).

¹⁰⁷ *Rocznik statystyczny województwa..., wyd. cyt.*

Dane te obrazują rozwój województwa podkarpackiego w kluczowym kryterium rozróżniania poszczególnych scenariuszy.

Chociaż wielu efektów opisanych w Strategii nie udało się jeszcze osiągnąć, a „wejściowa” sytuacja społeczno-gospodarcza województwa w wielu aspektach pozostaje w zgodności ze scenariuszem pośrednim, ww. zmiany wartości wskaźników pozwalają twierdzić, że województwo rozpoczyna realizację scenariusza szans.

W celu realizacji scenariusza szans w kolejnych latach należy:

- Kontynuować działania w zakresie wspierania przedsiębiorstw przemysłowych oraz małych i średnich firm
- Kontynuować działania w zakresie wzrostu dostępności transportowej
- Kontynuować działania w zakresie wsparcia szkolnictwa zawodowego

W celu utrzymania rozpoczętego trendu (scenariusza szans) w kolejnych latach – oprócz dotychczas realizowanych działań - najistotniejsze będzie podjęcie dodatkowych działań:

- wzmacniających dodatkowe branże kluczowe (turystyka, rolnictwo oraz dodatkowa branża przemysłowa)
- zapewniających napływ inwestorów zewnętrznych
- wzmacniających funkcje biegunów wzrostu
- wzmacniających uczelnie wyższe w Rzeszowie, a w efekcie stworzenie silnego ośrodka badawczo-rozwojowego powiązanego z gospodarką regionu, przyciągającego studentów z innych regionów
- przyspieszających rozwój obszarów wiejskich

Niezintensyfikowanie ww. działań sprawi, że kontynuacja rozwoju będzie przebiegała w kolejnych latach według scenariusza pośredniego.

6. Odpowiedzi na pytania badawcze

Tabela 120. Odpowiedzi na pytania badawcze

Pytania ogólne	Odpowiedzi
<p><i>Jaka jest aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza województwa podkarpackiego?</i></p>	<p>Sytuacja społeczno-gospodarcza w województwie pozostaje zróżnicowana. Widoczne są wyraźne zmiany w dostępności transportowej województwa. Województwo skutecznie konkuruje z innymi województwami w sektorze przemysłowym, osiągając zadawalające wyniki zwłaszcza w branży lotniczej, elektromaszynowej i chemicznej. Rozwijają się również współpraca sektora przemysłowego z sektorem nauki, podejmowane są badania o charakterze innowacyjnym, wdrażane są innowacyjne rozwiązania technologiczne. Rozwój uwidacznia się również w branży turystycznej i rolniczej, choć zmiany w tych obszarach są mniej dynamiczne i wymagają zwiększenia wsparcia. Sytuacja społeczna w województwie wydaje się nadal bardzo zróżnicowana; wsparcia wymagają zwłaszcza obszary wiejskie oraz miasta subregionalne. Bezrobocie, ubóstwo oraz migracje to nadal istotne problemy na Podkarpaciu. Są jednak podstawy do oczekiwania zmian sytuacji społecznej, gdyż dostępność komunikacyjna stale się poprawia, co – zgodnie z zamierzeniem Urzędu Marszałkowskiego – będzie kontynuowane w najbliższej perspektywie finansowej. Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza województwa została opisana w rozdziale drugim „Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podkarpackiego”. Ponadto, na temat sytuacji społeczno-gospodarczej województwa można wnioskować w oparciu o przedstawione w rozdziale 3.2 wskaźniki monitorowania Strategii.</p>
<p><i>Jakie można zidentyfikować bariery oraz potencjały rozwojowe, umożliwiające uzyskanie przewagi konkurencyjnej województwa?</i></p>	<p>Bariery rozwojowe województwa są związane przede wszystkim z peryferyjnym usytuowaniem województwa na tle kraju. Odległość od miast metropolitalnych oraz utrudniona komunikacja z północną częścią kraju osłabia konkurencyjność podkarpackich przedsiębiorstw oraz ogranicza możliwości rozwoju turystyki. Bariery stanowi także wciąż mało efektywne rolnictwo. Rozwojowi województwa nie sprzyjają również: bezrobocie, ubóstwo i migracje.</p> <p>Szansą na rozwój województwa jest dobrze rozwinięty i wyspecjalizowany przemysł. Szansą – choć nie w pełni wykorzystywaną – są również możliwości eksportowe na Ukrainę i na Słowację. Szansa na rozwój turystyki tkwi w dalszym rozwoju infrastruktury komunikacyjnej oraz w potencjale, jakim są walory krajobrazowe w południowej części województwa. Walory te stanowią również szanse na rozwój ekologicznego rolnictwa oraz alternatywnych źródeł energii. Bariery i potencjały rozwojowe województwa są dostrzegane przez aktorów zmiany społecznej w województwie, co zostało przedstawione w rozdziale 2.3.</p>

Pytania ogólne	Odpowiedzi
<p><i>Czy wskaźniki określone w SRW dla odpowiednich priorytetów tematycznych odpowiadają zakładanym efektom realizowanych działań?</i></p>	<p>Wskaźniki monitoringowe zostały przypisane do odpowiednich priorytetów tematycznych, efekty natomiast określone zostały na niższym poziomie analitycznym – czyli na poziomie kierunków działań. Zaplanowanych efektów jest znacznie więcej, niż wskaźników monitorowania, co sprawia, że wiele efektów nie jest obserwowalnych z poziomu wskaźników. Zdecydowana większość wskaźników została jednak dobrana w sposób trafny względem priorytetów tematycznych, co sprawia, że – przynajmniej pośrednio – zmiany w obrębie wskaźników zaświadcza o realizacji kierunków działań i założonych efektów. Część wskaźników w sposób bezpośredni odnosi się do zaplanowanych efektów. Trudności pomiaru części efektów przy pomocy wskaźników monitorowania, wynikają również z braku odpowiednich wskaźników w statystykach publicznych. Dobór wskaźników monitoringowych według kryterium dostępności danych statystyki publicznej oraz porównywalności na poziomie ogólnokrajowym należy uznać za optymalny. Pozytywnie należy zapatrywać się również na zastosowanie wskaźników z innych źródeł, gdyż istotnie dookreślają one zmiany, określone na poziomie kierunków działań i efektów. Problem trafności wskaźników podjęty został w rozdziale 4.1</p>
<p><i>Czy wzrost wartości wskaźników przekłada się na realne efekty założone w SRW? Jakie efekty nie są dostrzegalne mimo wzrostu wartości najbliższych im wskaźników, jakie natomiast są dostrzegalne, mimo braku (lub niewielkiego) wzrostu wskaźników?</i></p>	<p>Wzrost wartości wskaźników nie zawsze zaświadcza o uzyskiwaniu zaplanowanych efektów, podobnie jak spadek wartości wskaźników nie zawsze zaświadcza o nieuzyskiwaniu efektów. Na zmiany wartości wskaźników wpływ mają bowiem także zjawiska i procesy zachodzące w całym kraju, niezależne lub tylko częściowo zależne od działań ukierunkowanych na uzyskiwanie zaplanowanych efektów. Zmiany zachodzące w województwie – wpisujące się w założenia Strategii – są jednak dostrzegalne przez badanych aktorów społecznych, choć nie zawsze pozytywnie oceniana jest dynamika zmian. Przykładowo – mimo, iż wskaźniki monitoringowe dla priorytetu tematycznego 1.3 świadczą o pozytywnym kierunku przemian, w opinii przedstawicieli poszczególnych sektorów – wskazana jest dalsza intensyfikacja działań w obszarze turystyki. Niekonsekwencja o charakterze przeciwnym dotyczy, przykładowo, Priorytetu tematycznego 2.5 Zdrowie publiczne – wzrostowi odsetka zgonów z powodu chorób nowotworowych i chorób układu krążenia towarzyszy poprawa dostępności do służby zdrowia, o czym zaświadcza realizowane lub zrealizowane inwestycje. Tego typu niekonsekwencje wynikają jednak w dużej mierze ze złożoności procesów społeczno-ekonomicznych, a także z faktu, iż efekty realizowanych działań mają dość często odroczonego charakter, co może znaleźć odzwierciedlenie w statystykach w nieco późniejszym czasie. Opinie na temat zmian w województwie zostały przedstawione w rozdziale 2.3. Zmiany wartości wskaźników oraz zgodność podejmowanych działań z założonymi kierunkami działań oraz z przypisanymi do nich efektami – w rozdziale 4.2</p>

Pytania ogólne	Odpowiedzi
<p>Czy cel główny oraz cele strategiczne określone w Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020 są realizowane skutecznie?</p>	<p>Na temat skuteczności zrealizowanych i realizowanych celów będzie można w szczegółowy sposób wypowiedzieć się w późniejszym czasie. Roczny okres realizacji Strategii jest zbyt krótki na wyprowadzenie jednoznacznych wniosków. Skuteczność działań względem wyznaczonych celów mogą potwierdzić zmiany wskaźników w kolejnych latach, a także opinie i analizy prowadzone w związku ze sporządzaniem kolejnych raportów. Po pierwszym roku obowiązywania Strategii o niewątpliwej skuteczności można mówić w odniesieniu do działań ukierunkowanych na rozwój instytucji otoczenia biznesu oraz – w odniesieniu do działań w zakresie poprawy dostępności komunikacyjnej. Skuteczność działań widoczna jest również na poziomie wielu zaplanowanych kierunków działań. Choć – w przypadku niektórych kierunków działań wskazana jest intensyfikacja, a jej brak może spowodować, iż niektóre działania okażą się nieskuteczne. Całokształt dotychczas podejmowanych przedsięwzięć wskazuje, że – w zamiarze podmiotów realizujących Strategię – jest uzyskanie trwałych i szeroko zakrojonych zmian. Za właściwe uznać należy realizowane działania, wspierające branżę przemysłową oraz instytucje wspierające biznes. Należy oczekiwać, że działania te okażą się skuteczne, co winno przełożyć się również na zmiany w innych sektorach, takich jak turystyka i rolnictwo, choć te także winny być bardziej wspierane, aby – po kilku latach realizacji Strategii – można było twierdzić o skutecznej realizacji celów. Skuteczności należy oczekiwać także w związku z właściwie przyjętym i realizowanym zamiarem poprawy dostępności komunikacyjnej województwa. Ponadto, skuteczność działań skierowanych na realizację wyznaczonych celów zapewniana jest przez odpowiednio przyjęty sposób realizacji działań – w ramach programów operacyjnych. O skuteczności realizowanych działań w poszczególnych obszarach świadczą wypowiedzi badanych w rozdziale 5.2</p>
<p>W jakim stopniu są realizowane poszczególne cele? Który spośród 4 celów jest realizowany w zbyt małym stopniu? Co może być przyczyną braku realizacji tych celów? Ocena stopnia realizacji poszczególnych celów SRW.</p> <p>W jakim stopniu realizowane są priorytety tematyczne z poszczególnych dziedzin działań? Które spośród 19 priorytetów tematycznych są realizowane w zbyt małym stopniu? Co może być przyczyną braku realizacji tych priorytetów? Ocena stopnia realizacji poszczególnych priorytetów tematycznych.</p>	<p>Najwięcej spadków i braku zmian wartości wskaźników zaobserwowanych zostało w dziedzinie „Sieć osadnicza” (rozdział 4.2) O powyższym zdecydowała znacząca ilość spadków wartości dla wskaźników obrazujących zmiany dla priorytetu tematycznego 3.5. Spójność przestrzenna i wzmocnienie funkcji biegunów wzrostu. Z pewnością działania w tym kierunku powinny zostać zintensyfikowane (zob. rozdział 5.2). Zagrożeniem w uzyskaniu założonych efektów może być niespójność między założeniami Strategii, a działaniami realizowanymi przez władze lokalne, które orientują się przed wszystkim na własne dokumenty strategiczne (zob. rozdział 5.3).</p> <p>Ponadto, po pierwszym roku obowiązywania Strategii, trudno wskazać priorytet, którego realizacja byłaby szczególnie zagrożona. Powyższe należy wiązać z faktem, iż w ramach każdego Priorytetu podejmowane były działania oraz uzyskiwane były efekty. Większe zróżnicowanie działań dostrzegalne było na poziomie kierunków działań oraz uzyskiwanych efektów, co zostało ukazane w rozdziale 4.2</p>

Pytania ogólne	Odpowiedzi
<p>Jaki jest stopień realizacji wskaźników monitoringowych przypisanych do poszczególnych priorytetów Strategii?</p>	<p>W przypadku większości wskaźników (103) nastąpiła zmiana pozytywna, co stanowi jeden z argumentów skłaniających do pozytywnego zaopiniowania realizacji <i>Strategii</i> w perspektywie rocznej. Trzydzieści wskaźników, w przypadku których dostrzeżone zostały pozytywne zmiany, przekroczyło wartości docelowe, określone dla roku 2020, dziewiętnaście wskaźników osiągnęło wartości docelowe. W przypadku dziesięciu wskaźników można mówić o zmianie wartości o więcej, niż 50% w stosunku do wartości docelowej (względem wartości bazowej). Przewagę liczebną w kategorii wskaźników, w których odnotowany został wzrost, stanowiły wskaźniki, których wartości wzrosły o co najwyżej 50% w stosunku do wartości docelowych (61 wskaźników). Brak zmiany wartości dotyczył 12 wskaźników, natomiast negatywna zmiana wartości, w stosunku do wartości bazowej, zaobserwowana została w przypadku 51 wskaźników (zob. rozdział 4.2)</p>
<p>Czy opracowane na poziomie regionu strategie sektorowe, programy branżowe, programy strategiczne (Błękitny San i Rozwoju Bieszczad) i inne dokumenty, realizują cele Strategii?</p>	<p>Opracowane na poziomie regionu strategie sektorowe, programy branżowe, programy strategiczne (Błękitny San i Rozwoju Bieszczad) pozostają w ogólnej zgodności z założeniami Strategii, z zachowaniem reguły podrzędności oraz uszczegółowienia Strategii. O powyższym świadczy analiza ww. dokumentów (zob. rozdział 3) oraz wypowiedzi badanych – pracowników UMWP i jednostek podległych oraz aktorów zaangażowanych w realizację Strategii (zob. rozdział 5.2)</p>
<p>Czy kierunki działań zapisane w Strategii dla poszczególnych dziedzin działań strategicznych znajdują odzwierciedlenie w działaniach władz województwa (projekt RPO WP 2014-2020, lista projektów kluczowych, programy branżowe)?</p>	<p>Kierunki działań strategicznych zapisane w Strategii są realizowane przez władze województwa, o czym świadczy finansowanie odpowiednich zadań z budżetu województwa, dofinansowywanie projektów wpisujących się w poszczególne kierunki działań, realizacja odpowiednich względem priorytetów tematycznych i kierunków działań projektów kluczowych, oraz projektów z Kontraktu terytorialnego, udzielane wsparcie odpowiednim podmiotom zgodnie z założeniami Strategii, konstruowanie odpowiednich programów branżowych, działania promocyjne, informacyjne, konsultacyjne i proinwestycyjne (zob. rozdział 3, rozdział 4.2, rozdział 5.2).</p>
<p>Czy jednostki podległe samorządowi województwa oraz inne podmioty włączone w system realizacji strategii faktycznie kierują się w swoich działaniach wytycznymi określonymi w Strategii?</p>	<p>Jednostki podległe samorządowi województwa, kierują się w swoich działaniach wytycznymi określonymi w Strategii. Powyższe dotyczy także wszystkich badanych departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego. Na temat zgodności działań Urzędu Marszałkowskiego z założeniami Strategii można wnioskować również w oparciu o opinie podmiotów z sektora publicznego prywatnego, społecznego i sektora nauki (zob. rozdział 5.2). Badani w tych kategoriach dostrzegają bowiem efekty, jakie uzyskane zostały w wyniku tych działań.</p> <p>Nieco inaczej należy się zapatrywać na działania JST (gmin i powiatów) – podmioty te realizują przede wszystkim działania zgodnie z własnymi dokumentami strategicznymi, a ich zgodność z założeniami Strategii jest umiarkowana. Najbardziej przedstawiciele JST byli przekonani o realizacji celu 1. Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej.</p>

Pytania ogólne	Odpowiedzi
	<p>W największym stopniu – choć jedynie na poziomie średnim – deklaracje co do realizacji celów strategicznych padały w odniesieniu do celu 4. Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa. Cel pierwszy był realizowany przede wszystkim poprzez zwiększanie zainteresowania wśród inwestorów oraz poprzez działania skierowane na inwestycje w kulturę i turystykę. W ramach drugiego omawianego celu najczęściej podejmowano inicjatywy przeciwdziałające wykluczeniu społecznemu. JST prowadziły także działania w kierunku poprawy jakości i dostępności usług edukacyjnych. Osiągnięcie celu trzeciego było realizowane zwłaszcza w dwóch obszarach - komunikacji oraz przygotowaniu nowych terenów inwestycyjnych. W ramach czwartego celu realizowane były przede wszystkim działania ukierunkowane takie jak budowy przydomowych oczyszczalni ścieków, inwestycje w gospodarkę odpadów komunalnych. (zob. rozdział 5.3)</p>

Pytania ogólne	Odpowiedzi
<p>Jaki jest stopień zaangażowania aktorów regionalnych w realizację SRW, podzielonych zgodnie z koncepcją zarządzania wielopodm. w ujęciu sektorowym: sektor publiczny, sektor prywatny, sektor społeczny, sektor nauki, szkolnictwa wyższego, B+R?</p>	<p>Klustry angażowały się w realizację Strategii poprzez działania ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości, innowacyjności, a także poprzez przeciwdziałanie bezrobociu. Podejmowały także współpracę z sektorem nauki i gospodarki.</p> <p>IOB współpracowały z innymi podmiotami sektora. Zawierały umowy o współpracy partnerskiej, np. z agencjami rozwoju regionalnego i izbami handlowymi z różnych obszarów województwa. Nawiązywały także współpracę z podmiotami międzynarodowymi, zwiększały wsparcie finansowe dla przedsięwzięć proinwestycyjnych, świadczyły usługi dla biznesu, osób bezrobotnych, instytucji samorządowych, mających na celu stworzenie infrastruktury przedsiębiorczości. IOB prowadziły też szkolenia i staże dla naukowców, organizowały konferencje nauki i biznesu (współpraca z uczelniami), targi, giełdy.</p> <p>Działania podmiotów sektora społecznego wpisujące się w cele <i>Strategii</i>, to w szczególności przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i poprawa dostępu do potencjału kapitału ludzkiego, a także wzrost integracji społecznej, wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem na rynek pracy i utrzymaniem się na rynku, współtworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym. Podmioty tego sektora umożliwiały także osobom o najniższych kwalifikacjach i dochodach, udział w bezpłatnych szkoleniach i kursach.</p> <p>Działania firm badawczych i badawczo-rozwojowych wpisywały się w cele <i>Strategii</i> w szczególności w zakresie zakupu specjalistycznego sprzętu i urządzeń, a także w zakresie współpracy z klastrami, JST, środowiskiem akademickim, Urzędami Pracy. Zdarzało się, że wprowadzały nową technologię.</p> <p>Uczelnie wpisując się w cele <i>Strategii</i> modernizowały wyposażenie specjalistycznych laboratoriów, organizowały praktyki dla studentów w przedsiębiorstwach innowacyjnych, współpracowały z podobnym otoczeniem instytucjonalnym co firmy B+R. Na uczelniach uruchamiane były kierunki wspierające specjalizację rozwojową regionu, np. gospodarka w ekosystemach leśnych, wspomaganie projektowania, programowanie. Wśród kierunków zamawianych były takie, jak inżynieria materiałowa, architektura, mechatronika. Wśród działań prowadzonych od niedawna i doskonale wpisujących się w cele <i>Strategii</i> wymieniono współpracę z sektorem prywatnym: przedsiębiorcy doradzali uczelniom, jak należy zmieniać programy studiów, a także przyjmowali studentów na dłuższe praktyki, trwające kilka miesięcy, a nie kilka tygodni (zob. rozdział 5.3).</p>

Pytania ogólne	Odpowiedzi
<p>Czy nakłady finansowe ponoszone przez samorząd województwa oraz zaplanowane w przyszłych latach na realizację poszczególnych priorytetów tematycznych były/będą wystarczające?</p>	<p>Nakłady finansowe ponoszone przez samorząd województwa podkarpackiego oraz zaplanowane w przyszłych latach w ramach WPF mogą okazać się niewystarczające do pełnej realizacji poszczególnych priorytetów tematycznych. W ramach analizy budżetu województwa na rok 2014, wyszczególniono szereg kierunków działań, wobec których nie ponoszono nakładów finansowych lub ich zakres był niewielki. W celu pełnej realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, niezbędne wydaje się wykorzystanie środków europejskich w celu realizacji dużych inwestycji. Niezbędne jest również zaktywizowanie poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego do realizacji przedsięwzięć zgodnych z założeniami SRW.</p> <p>Badani pracownicy Urzędu Marszałkowskiego oraz aktorzy zaangażowani w konstruowanie <i>Strategii</i> na ogół stwierdzali, że dotychczas nie pojawiły się trudności z wydatkowaniem środków zgodnie z zapisami Strategii. W naturalny sposób były one ograniczone, zwłaszcza w obszarach kultury, zdrowia, ochrony środowiska. Ewentualne problemy pojawią się dopiero na etapie realizacji dużych programów i projektów, co może mieć związek również ze zdolnością potencjalnych beneficjentów do podjęcia środków. Wskazano także obszary, które wymagają więcej środków, niż zaplanowano. Odnosiły się one do spójności przestrzennej, rewitalizacji, remontów i budowy infrastruktury sportowej. Środków nie powinno natomiast zabraknąć na ochronę środowiska i energetykę (zob. rozdział 5.2).</p>
<p>W jakim stopniu realizacja Strategii wpłynęła na zmianę sytuacji społeczno-gospodarczej województwa w okresie ostatniego roku? Czy nastąpiła zmiana pozycji województwa podkarpackiego w rankingu województw?</p>	<p>Województwo nie zmieniło swojej pozycji w stosunku do innych województw od względem przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym. Awansowało jednak o jedno miejsce ze względu na wysokość stopy bezrobocia. Chociaż w niektórych sferach zmiany w województwie zachodziły wolniej, pod pewnymi względami dynamika zmian w województwie okazywała się silniejsza, niż w kraju (wzrost udziału przemysłu w tworzeniu <u>wartości dodanej brutto</u>, poprawa dostępności do edukacji przedszkolnej, wzrost wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego w przeliczeniu na jednego mieszkańca, spadek odsetka zgonów niemowląt, spadek liczby ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych, wzrost liczby przewiezionych osób komunikacją miejską w województwie, wzrost odsetka gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu szerokopasmowego, wzrost długości dróg zamiejskich o twardej nawierzchni ulepszonej na 100 km², wzrost powierzchni obszarów prawnie chronionych). Zob. rozdział 4.2.</p>

Pytania ogólne	Odpowiedzi
<p>Czy Strategia była podstawowym punktem odniesienia dla RPO WP w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz towarzyszących mu dokumentów (np. kryteriów wyboru projektów)?</p> <p>Jaka jest ocena zapisów RPO WP 2014-2020, w tym zaplanowanych kierunków wsparcia oraz nakładów finansowych, pod kątem wdrażania Strategii w poszczególnych dziedzinach działań strategicznych, priorytetach tematycznych i kierunkach działań (realizacji zakładanych efektów)?</p>	<p>Strategia była podstawowym punktem odniesienia dla RPO WP 2014-2020, jednak nie wszystkie założenia Strategii będą możliwe do realizacji w ramach RPO WP.</p> <p>Badani zwracali uwagę na rozdźwięk między zapisami <i>Strategii</i> i RPO WP odnoszącymi się do polityki miejskiej i gminnej w obszarze metropolitarnym Rzeszowa oraz w obszarze biegunów wzrostu, na ograniczoną wielkość środków na budowę i modernizację infrastruktury sportowej w ramach RPO WP, na trudności z realizacją budowy dróg lokalnych w ramach RPO WP oraz na trudności z realizacją budowy bloków operacyjnych (zob. rozdział 5.2).</p> <p>RPO WP 2014-2020 stanowi dokument spójny ze Strategią. Poszczególne osie priorytetowe odnoszą się do zbieżnych efektów podejmowanych interwencji. Jednocześnie opisy typów i przykłady przedsięwzięć, które mają zostać objęte wsparciem, ich oczekiwany wkład w realizację celów szczegółowych, w stosownych przypadkach są zbieżne z przedsięwzięciami przypisanymi do poszczególnych priorytetów tematycznych w ramach prowadzonych analiz. Jednocześnie nie wszystkie priorytety tematyczne znalazły odzwierciedlenie w RPO WP 2014-2020, zwłaszcza priorytet 1.3. Turystyka, który ma bardzo duże znaczenie dla regionu oraz powiązany z nim priorytet 2.6. Sport powszechny.</p>
<p>Czy zapisy projektów krajowych programów operacyjnych wpisują się w realizację Strategii (analiza)?</p>	<p>W zdecydowanej większości zapisy znajdujące się w krajowych programach operacyjnych, dotyczących przyszłej perspektywy finansowej wpisują się w realizację Strategii, co umożliwi pozyskanie przez województwo znacznych środków finansowych na realizację przedsięwzięć w poszczególnych dziedzinach działań strategicznych SRW. W przypadku pierwszej dziedziny – Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka, możliwe będzie wykorzystanie osi priorytetowych I-IV Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. Druga dziedzina strategiczna – Kapitał ludzki i -społeczny może być współrealizowana przy wykorzystaniu osi I-IV Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój, natomiast Dziedziny działań strategicznych III i IV wpisują się w osie I-VII Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020.</p>
<p>Jaki trend rozwoju województwa do 2020 był realizowany przez ostatni rok? Który scenariusz (scenariusz szans, pośredni, zagrożeń) zapisany w Strategii jest aktualnie realizowany w województwie oraz jakie należy podjąć działania, aby rozpocząć wdrażanie najbardziej pożądanego modelu rozwoju?</p>	<p>Chociaż wielu efektów opisanych w Strategii nie udało się jeszcze osiągnąć, a „wejściowa” sytuacja społeczno-gospodarcza województwa w wielu aspektach pozostaje w zgodności ze scenariuszem pośrednim, ww. zmiany wartości wskaźników pozwalają twierdzić, że województwo rozpoczyna realizację scenariusza szans. (zob. rozdział 5.6).</p>

Pytania ogólne	Odpowiedzi
<p>W jakim stopniu realizowana jest terytorializacja polityki rozwoju określona w <i>SRW</i> przede wszystkim poprzez Obszary Strategicznej Interwencji oraz bieguny wzrostu. Jaka jest spójność działań w tym zakresie z RPO WP 2014-2020? Ocena sposobu dokonania terytorializacji polityki rozwoju.</p>	<p>Na obecnym etapie trudno jest jednoznacznie odnieść się do kwestii terytorializacji na podstawie wykazu realizowanych, lub zrealizowanych projektów zgodnych z założeniami <i>SRW</i>. Wynika to z faktu, że zdecydowana większość podejmowanych działań została opracowana w oparciu o wytyczne dotyczące poprzedniej perspektywy finansowej, która nie miała zbieżnego charakteru z <i>SRW</i> pod kątem lokalizacyjnym poszczególnych interwencji. Jednocześnie stosunkowo dobrze realizowana jest terytorializacja oparta o bieguny wzrostu, co najprawdopodobniej wynika z dużej koncentracji poszczególnych projektów właśnie w lokalizacjach o dużym znaczeniu dla regionu.</p> <p>Terytorializacja polityki rozwoju określona w <i>Strategii</i> przede wszystkim poprzez Obszary Strategicznej Interwencji oraz bieguny wzrostu określona została, zdaniem badanych, w sposób prawidłowy. Zdaniem badanych należy stworzyć mocny ośrodek regionalny, ale w ten sposób, aby nie zaniedbać ośrodków subregionalnych, co zostało określone w <i>Strategii</i>. Badani mieli zastrzeżenia do spójności terytorializacji z RPO WP – ich zdaniem zabrakło uszczegółowienia na temat sposobu wdrażania RPO WP w biegunach wzrostu. (zob. rozdział 5.2)</p> <p>W miastach stanowiących bieguny wzrostu, do czasu realizacji badań, były jednak realizowane projekty ukierunkowane na rozwój potencjału gospodarczego. Pozostawały one na ogół w zgodności z kierunkiem działań 3.5.3. Rozwój powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów funkcjonalnych biegunów wzrostu oraz 3.5.4. Rewitalizacja oraz poprawa ładu przestrzeni, sprzyjające rozwojowi ośrodków miejskich. (zob. rozdział 4.2)</p>
<p>Jaka jest znajomość celów <i>SRW</i> wśród przedstawicieli podmiotów sektora publicznego, prywatnego, społecznego i nauki?</p>	<p>Przedstawiciele podmiotów sektora publicznego, prywatnego, społecznego i nauki posiadają ogólną wiedzę na temat celów <i>Strategii</i>. Zdecydowana większość przedstawicieli JST deklaruje zainteresowanie <i>Strategią</i> w ostatnim roku. Najczęstszym powodem skłaniającym do zainteresowania <i>Strategią</i> było sprawdzenie zawartych w niej zapisów pod kątem realizacji potrzeb gminy lub powiatu. Następnym powodem było dostosowanie dokumentów gminnych/powiatowych do <i>Strategii rozwoju województwa</i></p> <p>Znacznie mniej wskazań dotyczyło zainteresowania sposobem terytorializacji działań w <i>Strategii</i>.</p> <p>Chociaż znikoma część przedstawicieli sektora prywatnego deklaruje znajomość tego dokumentu w bardzo dużym stopniu oraz w raczej dużym stopniu, niemały okazał się odsetek wskazujących na znajomość dokumentu w stopniu średnim. Największa część deklaruje zainteresowanie możliwością pozyskania środków na rozwój przedsiębiorstwa. Przedstawiciele sektora społecznego i sektora nauki interesowali się przede wszystkim zapisami dotyczącymi branż, w obrębie których działają. (Zob. rozdział 5.1).</p>

Pytania ogólne	Odpowiedzi
<p>W jaki sposób przedstawiciele podmiotów oceniają Strategię w kontekście własnej działalności oraz dostosowania jej do potrzeb województwa?</p>	<p>Strategia była pozytywnie oceniana przez przedstawicieli sektora prywatnego, społecznego i sektora nauki. Badani na ogół dostrzegali, że zapisy w strategii sprzyjają ich działalności. Zastrzeżenia przedstawiali głównie niektórzy przedstawiciele sektora prywatnego, zwracając uwagę, że Strategia preferuje przede wszystkim określone branże przemysłu. Przedstawiciele klastrów wskazywali, że w Strategii nie określono dokładnego sposobu finansowania działalności klastrów. Przedstawiciele JST w umiarkowanym stopniu stosowali Strategię we własnej działalności, uznając jednocześnie, że jest dostosowana do potrzeb województwa. Badani w większym stopniu obawiali się sposobu, w jaki Strategia będzie wdrażana (zob. rozdział 5.3 i 5.4).</p>
<p>Czy podmioty podejmują działania wpisujące się w cele SRW? Jakie działania podmiotów wpisują się w cele SRW w szczególności?</p>	<p>Podmioty prywatne realizowały przede wszystkim działania prorozwojowe i innowacyjne. Podmioty społeczne były ukierunkowane na działania z zakresu włączenia społecznego i edukacji. Uczelnie orientowały się na wdrażanie nowych kierunków, realizację badań, współpracę z sektorem biznesu. (zob. rozdział 4.3).</p>
<p>Czy podmioty realizując działania korzystają z możliwości, jakie gwarantują programy operacyjne? Jakie uwarunkowania sprzyjają, jakie nie sprzyjają realizacji działań w oparciu o programy operacyjne?</p>	<p>W ostatnim roku, licząc od czasu przeprowadzenia badań, prawie co trzeci podmiot prywatny korzystał z możliwości stwarzanych przez programy operacyjne. Wykorzystywane były programy takie jak <u>RPO WP</u>, <u>PO KL</u>, <u>PO IG</u>, <u>PROW</u>, <u>PO RPW</u>. W sektorze prywatnym należy oczekiwać wyraźnego wzrostu zainteresowania pozyskaniem środków w najbliższym roku. Deklaracje takie złożyła ponad połowa badanych. Realizacji działań w oparciu o programy operacyjne najczęściej sprzyjała chęć poprawy jakości oferowanych produktów lub usług. Tylko nieznacznie rzadziej respondenci wskazywali – w powyższym kontekście – na chęć obniżenia kosztów inwestycji. Wyraźnie rzadziej podejmowaniu działań w oparciu o programy operacyjne sprzyjało dostosowanie oferty programów operacyjnych do obszarów zainteresowania, dostęp do potencjalnych partnerów, posiadanie środków własnych do zagospodarowania oraz dostęp do informacji na temat konkursów. Zdecydowana mniejszość – w powyższym kontekście – wskazywała na dostęp do ekspertów zewnętrznych oraz na odpowiednie rozpisanie terminów konkursów. Trudności z odpowiedzią na pytanie o uwarunkowania lub okoliczności sprzyjające działaniom w ramach programów dotyczyły badanych. Za okoliczności najbardziej niesprzyjające realizacji działań w oparciu o programy operacyjne przedstawiciele sektora prywatnego uznawali trudną sytuację na rynku i związane z nią ryzyko. Nieznacznie rzadziej wskazania dotyczyły niewystarczających środków finansowych oraz braku dostępu do informacji na temat konkursów. (zob. rozdział 5.5)</p>
<p><i>Jakie działania/ przedsięwzięcia prorozwojowe, wpisujące się w proces realizacji SRW, podejmowane są w województwie? Jakie dobre praktyki można wskazać w oparciu o analizę odpowiednich</i></p>	<p>W ramach prowadzonego badania dokonano opisu 5 przykładowych przedsięwzięć prorozwojowych podejmowanych w województwie podkarpackim i wpisujących się w proces realizacji <i>Strategii</i>. Analiza przypadków pozwoliła na dookreślenie dobrych praktyk i warunków, które należy spełnić, by przedsięwzięcie było zrealizowane skutecznie, konsekwentnie, by cechowało się innowacyjnością, a także zapewniało trwałość</p>

Pytania ogólne	Odpowiedzi
<p><i>przypadków (działań)?</i> W dookreśleniu dobrych praktyk uwzględniona zostanie m.in. skuteczność działań, konsekwentna realizacja celów zaplanowanych na etapie wnioskowania, innowacyjność działań, trwałość efektów (na podstawie założeń),</p>	<p>osiągniętych efektów. O skuteczności podjętych działań zdecydowało odpowiednie zarządzanie, a także organizacja pracy. Ważna jest też współpraca z Instytucją Zarządzającą, a także podmiotami zaangażowanymi w realizację przedsięwzięcia. Pozwala to na optymalny przepływ informacji między nimi i odpowiednio wczesne reagowanie na ewentualne trudności, które mogą się pojawiać na każdym etapie. Konsekwentna realizacja celów zaplanowanych na etapie wnioskowania jest możliwa pod warunkiem przygotowania na etapie konceptualizacji, racjonalnej wizji przedsięwzięcia, która uwzględnia lokalne i regionalne uwarunkowania. Innowacyjność przedsięwzięcia jest zapewniona przede wszystkim dzięki zastosowanym technologiom wykorzystanym do jego realizacji. Osiągnięcie trwałości efektów przeprowadzonych działań jest możliwe dzięki poprawnie zrealizowanym wszystkim etapom, które składają się na przeprowadzenie inwestycji. Jest więc konsekwencją ogółu działań, począwszy od odpowiednio stworzonej koncepcji, aż po zakończenie realizacji.</p>
<p>Jakie są wnioski/rekomendacje dla Zarządu Województwa w zakresie systemu wdrażania Strategii z wykorzystaniem instrumentów będących w dyspozycji samorządu (praktyczne wnioski rekomendacje wraz uzasadnieniem)?</p> <p>Jakie są rekomendacje dotyczące stopnia realizacji Strategii na podstawie wybranych wskaźników monitorujących?</p> <p><i>Jakie są rekomendacje dotyczące trafności i zasadności zastosowanych wskaźników monitorowania SRW?</i></p>	<p>Zbiorcze wnioski i rekomendacje odnoszące się do poszczególnych kierunków działań zostały przedstawione w tabelach nr 120 oraz nr 121</p>

7. Wnioski i rekomendacje

Poniżej przedstawiono syntetyczne wnioski oraz płynące z nich rekomendacje, odnoszące się do zasadności wskaźników przyjętych w ramach monitorowania SRW oraz stopnia realizacji poszczególnych priorytetów tematycznych. Niniejsza synteza stanowi zbiór najważniejszych ustaleń zawartych w szczegółowych analizach stanu realizacji SRW, które można odnaleźć w rozdziale nr 4.

Tabela 121. Tabela wniosków i rekomendacji

Wniosek	Rekomendacja	Adresat
<u>Wskaźniki monitorowania SRW</u>		
<p>Część efektów założonych w <i>Strategii</i> nie ma odzwierciedlenia w przyjętych wskaźnikach monitorowania.</p>	<p>Rekomenduje się wypracowanie narzędzi, które pozwolą na realizację badań empirycznych na zróżnicowanych grupach badawczych, a zastosowane w nich zmienne i pytania badawcze będą bezpośrednio powiązane z założonymi w <i>Strategii</i> efektami. Rekomenduje się stosowanie ww. narzędzi każdorazowo przy sporządzaniu rocznych raportów ze stanu realizacji <i>Strategii</i>.</p> <p>Zaleca się – zgodnie z rekomendacjami szczegółowymi – rezygnację z kilku wskaźników monitorowania <i>Strategii</i> lub wprowadzenia zmian w wartościach docelowych wskaźników. Powyższe dotyczy następujących wskaźników:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odsetek pracujących w II sektorze gospodarki, • Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych szkół zawodowych, techników i liceów, ogólnokształcących), • Liczba klastrów działających w województwie podkarpackim, • Wartość udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeń kredytowych (mln zł), • Liczba udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeń kredytowych, • Odsetek osób przekazujących 1% podatku na rzecz OPP (%), • Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych 	<p>Urząd Marszałkowski</p>

Wniosek	Rekomendacja	Adresat
	(zasadniczych szkół zawodowych, techników i liceów, ogólnokształcących) - (%), <ul style="list-style-type: none"> • Udział absolwentów techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych zawodowych, techników i liceów ogólnokształcących). • Udział absolwentów liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych zawodowych, techników i liceów ogólnokształcących). 	
Priorytet tematyczny 1.1. Przemysł		
Na skutek realizowanych działań w województwie następowała poprawa innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw z sektorów wysokiej szansy, zwiększał się dostęp do nowych technologii i know-how, dokonywał się rozwój infrastruktury służącej podniesieniu innowacyjności przedsiębiorstw, wdrażane były projekty ukierunkowane na prace badawcze, realizowane były działania proinwestycyjne i pro biznesowe.	W związku z kluczowym znaczeniem przemysłu, wskazana jest intensyfikacja działań zachęcających przedsiębiorstwa do realizacji przedsięwzięć innowacyjnych we współpracy z innymi przedsiębiorstwami. Przy doborze projektów innowacyjnych zaleca się przede wszystkim preferowanie projektów realizowanych wspólnie (przez kilka podmiotów lub przez klastry), Wskazane jest stosowanie preferencji dla takich projektów. Wskazane jest preferowanie projektów, w których zakłada się zatrudnienie nowych pracowników.	Urząd Marszałkowski, IZ RPO 2014-2020, przedsiębiorcy i klastry
Priorytet tematyczny 1.2. Nauka badania i szkolnictwo wyższe		
W województwie podkarpackim dokonywał się rozwój badań stosowanych i rozwojowych, jednak w zbyt wolnym tempie. Dokonywało się wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów, realizowana była współpraca uczelni z przedsiębiorstwami, co znajdowało kontynuację w doborze odpowiednich projektów do Kontraktu terytorialnego.	Ze względu na kluczową rolę nauki i szkolnictwa wyższego w rozwoju przemysłu i gospodarki, wskazana jest jednak intensyfikacja dotychczasowych działań zachęcających podmioty do zgłaszania wynalazków w Urzędzie Patentowym RP. Wskazana jest intensyfikacja dotychczasowych działań zachęcających podmioty do zgłaszania wynalazków w Urzędzie Patentowym RP. Wskazana jest intensyfikacja działań ukierunkowanych na wzrost współpracy między uczelniami i biznesem. Wskazane jest zachęcanie przedsiębiorstw innowacyjnych do realizacji staży i praktyk oraz zachęcanie uczelni do kierowania studentów na praktyki w szczególności do takich przedsiębiorstw. Przy doborze projektów zaleca się stosowanie preferencji dla tych projektów, których	Urząd Marszałkowski, IZ RPO 2014-2020, przedsiębiorcy, uczelnie, ośrodki badawczo- rozwojowe

Wniosek	Rekomendacja	Adresat
	realizacja wiąże się z powoływaniem nowych zespołów badawczych. Wskazane jest preferowanie projektów, w których planowana jest trwała i realna współpraca obu kategorii podmiotów. Wskazane są preferencje dla projektów, w ramach których realizowane są praktyki dla wybitnie uzdolnionych studentów w przedsiębiorstwach innowacyjnych lub staże dla wybitnych absolwentów. Współpraca powinna być ukierunkowana nie tylko na badania innowacyjne, ale również – w miarę możliwości – na wdrażanie wypracowanych innowacyjnych rozwiązań.	
Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka		
W województwie, w analizowanym okresie czasu wzrósł udział województwa w ilości udzielonych noclegów turystom zagranicznym z 1,24% do 1,28%. Zaobserwowano również wzrost udziału województwa w ilości udostępnianych miejsc noclegowych w turystycznych obiektach (w stosunku do roku 2011 – z 3,56% do 3,75%). Jednocześnie nastąpił spadek udziału województwa w ilości udzielonych noclegów z 3,68% do 3,65%, mimo zwiększenia liczby noclegów w turystycznych obiektach. Poprawa sytuacji wystąpiła natomiast w zakresie rocznej frekwencji odwiedzających w 10 wybranych dużych atrakcjach turystycznych regionu oraz liczbie podmiotów zrzeszonych w klastrach turystycznych, Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz Lokalnych Organizacjach Turystycznych.	W celu wzmocnienia realizacji założeń priorytetu, wskazana jest intensyfikacja dotychczasowych działań, zachęcających podmioty do wprowadzania nowych innowacyjnych produktów turystycznych, do zintensyfikowania współpracy międzynarodowej na rzecz wzrostu ruchu turystycznego, do współpracy w ramach sektora turystycznego i około turystycznego. Zaleca się również podejmowanie działań ukierunkowanych na powiązanie obszaru turystyki z obszarem kultury (imprezy kulturalne) oraz z obszarem rolnictwa (ekologicznego) oraz stosowanie preferencji dla projektów, w ramach których będzie dokonywać się integracja branży turystycznej, kulturalnej i rolniczej.	Urząd Marszałkowski, JST, IZ RPO WP 2014-2020, klastry turystyczne, instytucje kultury, stowarzyszenia kulturalne, agencje rozwoju rolnictwa, spółdzielnie rolnicze
Priorytet tematyczny 1.4. Rolnictwo		
W ramach priorytetu tematycznego 1.4. w badanym okresie czasu zaobserwowano wzrost globalnej produkcji rolniczej na 1 ha użytków rolnych, jednak przy relatywnym – względem kraju - spadku globalnej produkcji rolniczej 65,27% do 61,43% (3328/5099 i 3859/6281) jak również wzrost udziału powierzchni ekologicznych użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych posiadających certyfikat w ogólnej powierzchni użytków rolnych, w województwie podkarpackim utrzymały się wyższe wartości tego wskaźnika	Biorąc pod uwagę zaobserwowane zmiany, wskazana jest intensyfikacja dotychczasowych działań w zakresie promocji i podejmowania inicjatyw ukierunkowanych na produkcję ekologicznych produktów wysokiej jakości, jak również podejmowanie działań ukierunkowanych na wzrost liczby oraz na wzrost możliwości grup producenckich, spółdzielni rolniczych, klastrów rolniczych oraz podmiotów świadczących wsparcie	Urząd Marszałkowski, JST, Urząd Pracy, Ośrodki Pomocy Społecznej, stowarzyszenia rolnicze, agencje

Wniosek	Rekomendacja	Adresat
<p>w stosunku do wartości krajowych, jednak przy niższej dynamice wzrostu. Niepokojący jest natomiast spadek liczby podmiotów działających w sektorze rolno-spożywczym.</p>	<p>finansowe i szkoleniowe dla sektora rolniczego. Istotny jest również rozwój współpracy pomiędzy uczelniami i jednostkami badawczymi, a grupami producentów rolnych i agencjami rozwoju rolnictwa w zakresie badań i wdrażania ekologicznych produktów rolno-spożywczych oraz w zakresie produkcji energii odnawialnej.</p>	<p>rozwoju rolnictwa, uczelnie, jednostki naukowo-badawcze, grupy producenckie, agencje rozwoju rolnictwa</p>
<u>Priorytet tematyczny 1.5. Instytucje otoczenia biznesu</u>		
<p>W okresie objętym badaniem, w ramach priorytetu 1.5. wystąpił wzrost liczby udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeń kredytowych przy spadku wartości udzielonych poręczeń, a także wzrost wartości i liczby udzielonych pożyczek przez fundusze pożyczkowe, co niewątpliwie ma związek z zakresem podejmowanych działań, które skupiały się na zwiększeniu możliwości IOB w zakresie finansowego wspierania przedsiębiorczości. Jednocześnie zaobserwowano wzrost liczby wykonanych usług doradczych o charakterze ogólnym świadczonych przez podmioty zaliczone do ksu oraz pozytywną zmianę liczby wykonanych usług doradczych w zakresie finansowania zwrotnego (pożyczki, poręczenia) świadczoną przez podmioty krajowej sieci innowacji.</p>	<p>W ramach priorytetu zaleca się utrzymanie dotychczasowych działań w zakresie wsparcia IOB oraz bieżące wypracowywanie nowych rozwiązań z uwzględnieniem potrzeb beneficjentów oraz z uwzględnieniem sprawdzonych rozwiązań międzynarodowych.</p>	<p>Urząd Marszałkowski oraz IOB</p>
<u>Priorytet 2.1. Edukacja</u>		
<p>W ramach priorytetu 2.1. zaobserwowano utrzymanie się wysokiego poziomu wyników uzyskiwanych przez uczniów z egzaminów zewnętrznych. Dodatkowo województwo charakteryzuje się wysoką dynamiką w zakresie poprawy dostępności do edukacji przedszkolnej. Poprawa nastąpiła w zakresie informatyzacji szkół, co skutkowało pozytywnymi zmianami w zakresie liczby uczniów przypadających na jeden komputer. Jednocześnie zaobserwowano spadek odsetka osób dorosłych podejmujących kształcenie ustawiczne, przy czym dynamika spadku w województwie była niższa, niż w kraju. Wśród działań realizowanych w województwie, większość skupiała się na poprawie jakości i dostępności usług edukacyjnych oraz dostosowania oferty edukacyjnej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz do</p>	<p>W ramach rozwoju województwa w obszarze edukacji sugeruje się utrzymanie dotychczasowych działań z zakresu wspierania edukacji szkolnej, a także intensyfikację działań ukierunkowanych na promocję kierunków technicznych, matematycznych, przyrodniczych w szkołach średnich oraz intensyfikację działań zorientowanych na kształcenie osób dorosłych, poprzedzoną odpowiednią diagnozą potrzeb tej kategorii osób.</p>	<p>Urząd Marszałkowski oraz IOB</p>

Wniosek	Rekomendacja	Adresat
potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu.		
<u>Priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo narodowe</u>		
<p>W obszarze kultury, w województwie podkarpackim nastąpił wzrost wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego w przeliczeniu na jednego mieszkańca, co spowodowało zbliżenie do poziomu krajowego. Większe wydatki w tym obszarze były ponoszone również przez gospodarstwa domowe. Pozytywne zmiany w zakresie kultury wystąpiły również w zakresie udziału mieszkańców województwa w korzystaniu z dóbr kultury, wyrażonego wzrostem liczby czytelników bibliotek publicznych przypadających na 1000 mieszkańców, liczby zwiedzających muzea i oddziały muzealne, dynamika wzrostu niższa, niż w kraju. Jednocześnie spadła liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców – przeciwna tendencja w skali kraju.</p>	<p>W ramach priorytetu, zaleca się wzmocnienie dotychczasowych działań z zakresu wspierania kultury, zwłaszcza z uwzględnieniem kulturotwórczej roli Rzeszowa (z ukierunkowaniem na kulturę współczesną) oraz roli innych miast i subregionów (z ukierunkowaniem na zachowanie dziedzictwa kulturowego i różnorodności kulturowo-etnicznej). Istotne wydaje się również zwiększenie wsparcia na realizację projektów miękkich, ukierunkowanych na łączenie tradycji regionalnych z nowymi trendami w kulturze, z uwzględnieniem międzynarodowej i ponadnarodowej współpracy.</p>	<p>Urząd Marszałkowski, instytucje kultury, stowarzyszenia kulturalne, a także IZ RPO WP 2014-2020</p>
<u>Priorytet tematyczny 2.3. Społeczeństwo obywatelskie</u>		
<p>Pozytywne zmiany w ramach priorytetu 2.3. w analizowanym okresie czasu dotyczyły przede wszystkim trzeciego sektora, w którym wystąpił wzrost podmiotów. Zaobserwowano również wzrost zaangażowania mieszkańców województwa w działania organizacji pożytku publicznego poprzez przekazywanie części podatku. Jednocześnie zaangażowanie obywateli spadło w zakresie udziału w wyborach samorządowych.</p>	<p>W celu utrzymania oraz wzmocnienia tendencji, wskazana jest ogólna intensyfikacja dotychczasowych działań z zakresu wspierania organizacji pozarządowych, a także wzmocnienie działań z zakresu aktywizacji społecznej. Sugerowane jest również podjęcie działań zwiększających zaangażowanie trzeciego sektora w pracach UMWP nad dokumentami strategicznymi i programowymi.</p>	<p>Urząd Marszałkowski, organizacje pozarządowe, forum organizacji pozarządowych</p>
<u>Priorytet tematyczny 2.4. Włączenie społeczne</u>		
<p>W województwie podkarpackim realizowano szereg działań nakierowanych na wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy, w tym kompleksowe formy aktywizacji bezrobotnych, wsparcie psychologiczne, szkolenia zawodowe, staże zawodowe, pośrednictwo pracy, org. opieki nad dziećmi, preferencje dla osób długotrwale bezrobotnych, dla osób zamieszkujących na terenach wiejskich, a także dla kobiet wchodzących lub powracających na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowywaniem dzieci, kierowanie wsparcia do osób ze specyficznymi</p>	<p>Zalecana jest kontynuacja dotychczasowych działań z zakresu włączenia społecznego, a także intensyfikacja działań w zakresie dostosowywania budynków na cele mieszkaniowe lub inne umożliwiające włączenie społeczne.</p>	<p>UP, OPS, PCPR, ROPS, JST</p>

Wniosek	Rekomendacja	Adresat
<p>trudnościami na rynku pracy, do odpowiednich kategorii wiekowych, przyznawanie dotacji inwestycyjnych, doradztwo z zakresu prowadzenia firmy, rozwój ekonomii społecznej. Jednocześnie działania te nie przyniosły znaczącej poprawy w ramach omawianego obszaru, jednakże można założyć, że zmniejszyły one skalę ewentualnych spadków.</p>		
<u>Priorytet tematyczny 2.5. Zdrowie publiczne</u>		
<p>W okresie czasu objętym badaniem w województwie nastąpiła poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej, co wiązało się z powstaniem oddziału onkohematologii dla dzieci, modernizacją pracowni diagnostycznych. Dalsze efekty będą możliwe w związku z realizacją projektów ukierunkowanych na unowocześnienie i poprawę dostępu do opieki onkologicznej. W kontekście zwiększenia wykrywalności chorób nowotworowych, poprawę sytuacji w województwie należy wiązać z zakończeniem budowy Klinicznego Zakładu Radioterapii i Wojewódzkiej Przychodni Onkologicznej. W województwie zaobserwowano również spadek odsetka zgonów wśród niemowląt, zwiększenie długości trwania życia. Wyraźna poprawa nastąpiła również w zakresie dostępności lekarzy na 10 tys. osób.</p>	<p>Wskazana jest kontynuacja dotychczasowych działań z zakresu zdrowia publicznego, a także intensyfikacja działań ukierunkowanych na wzrost dostępności do kompleksowej opieki medycznej osób w wieku starszym poprzez utworzenie oddziałów geriatrycznych, poradni, zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych, domowej opieki długoterminowej i innych form opieki. Sugeruje się również wzmocnienie działań ukierunkowanych na wykorzystanie potencjału podkarpackich uzdrowisk poprzez rozwój lecznictwa uzdrowiskowego.</p>	<p>Urząd Marszałkowski oraz JST</p>
<u>Priorytet tematyczny 2.6. Sport</u>		
<p>W obrębie sportu, podejmowane działania skupiały się głównie na kwestiach związanych z budową infrastruktury sportowej. Można założyć, że miało to swoje przełożenie na pozytywną zmianę w zakresie udziału młodzieży uczestniczącej w imprezach sportu szkolnego oraz wynikach uzyskiwanych przez dziecięce i młodzieżowe reprezentacje województwa.</p>	<p>Sugeruje się intensyfikację działań ukierunkowanych na promocję sportu nie tylko jako formy współzawodnictwa, ale także jako formy rozrywki oraz wypracowanie rozpoznawalnej regionalnej marki – imprezy sportowej.</p>	<p>Urząd Marszałkowski, JST, organizacje sportowe</p>
<u>Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna</u>		
<p>W ramach dostępności komunikacyjnej, na terenie województwa podkarpackiego zrealizowano szereg dużych inwestycji związanych zarówno z infrastrukturą drogową, jak również infrastrukturą kolejową. Rozwój drogowej sieci transportowej, wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym wpisywała się zwłaszcza budowa autostrady A4, budowa</p>	<p>Sugeruje się dalszą realizację inwestycji komunikacyjnych, usprawniających połączenia między północną i południową częścią województwa oraz między województwem i innymi województwami (północ).</p>	<p>Urząd Marszałkowski oraz GDDKiA</p>

Wniosek	Rekomendacja	Adresat
<p>drogi ekspresowej S-19 (Stobierna – Rzeszów) oraz budowa obwodnicy miasta Leżajsk. Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej, zarówno w układzie powiązań zewnętrznych, jak i wewnętrznych, dotyczył zakupu i odnowy taboru kolejowego, modernizacji linii kolejowej Kraków – Rzeszów, przebudowy elementów infrastruktury kolejowej, w tym także rozjazdów kolejowych. We wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą, oraz z Rzeszowem wpisywała się budowa obwodnicy miasta Leżajsk, drogi ekspresowej S-19 (odcinek Stobierna – Rzeszów), obwodnicy Jarosławia, a także rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 869, nr 880, nr 892, nr 985 Nagnajów - Baranów Sandomierski - Mielec - Dębica na odcinku Mielec - Dębica etap II (projekt kluczowy). W województwie podejmowano również działania na rzecz Rozwoju Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka.</p>		
Priorytet tematyczny 3.2. Dostępność technologii informacyjnych		
<p>Działania podejmowane w województwie w ramach priorytetu 3.2. okazują się bardzo skuteczne, zwłaszcza w zakresie obejmowania populacji dostępem do Internetu szerokopasmowego. W wielu gminach województwa podkarpackiego budowana jest sieć szerokopasmowa, oparta na łączach światłowodowych lub radiowych z możliwością bezpośredniego dostarczenia usług internetowych użytkownikowi końcowemu. Co niewątpliwie miało przełożenie na wzrost odsetka gospodarstw domowych, wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu szerokopasmowego, który jest wyższy, niż w kraju. Na terenie województwa podejmowano również wiele działań nakierowanych na wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych przez sektor publiczny i prywatny w świadczonych usługach. Wpisywała się tutaj znaczna część projektów realizowanych w ramach działań z zakresu wdrażania innowacji w przedsiębiorstwach. Były to w szczególności przedsięwzięcia realizowane w ramach sektora prywatnego, ukierunkowane na budowę platform B2B oraz na automatyzację procesów sprzedaży i komunikowania się z partnerami i klientami. Jednocześnie, pomimo tego w województwie wystąpił spadek odsetka przedsiębiorstw posiadających własną stronę internetową.</p>	<p>Zaleca się intensyfikację działań ukierunkowanych na wykorzystanie technologii cyfrowych w sektorze publicznym i prywatnym oraz na zwiększenie możliwości załatwiania spraw drogą elektroniczną. Natomiast biorąc pod uwagę efektywność, wskazana jest kontynuacja dotychczasowych działań z zakresu upowszechniania dostępności technologii informacyjnych dla gospodarstw domowych zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p>	<p>Urząd Marszałkowski, JST, IOB, podmioty gospodarcze oraz OPS</p>

Wniosek	Rekomendacja	Adresat
<u>Priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa</u>		
<p>W ramach realizacji priorytetu tematycznego 3.3. zaobserwowano w analizowanym okresie czasu szereg pozytywnych zmian, odnoszących się do wskaźników monitorujących SRW. Zmiany te zostały dostrzeżone zarówno w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, jak również w sferze komunikacyjnej, planistycznej i demograficznej. Efekty te są wynikiem działań prowadzonych w zakresie prac scaleniowych, uzbrojeniu i poprawienia dostępności komunikacyjnej udostępnionych dużych obszarowo terenów inwestycyjnych w obszarze funkcjonalnym Rzeszowa, co wpłynęło na zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej. W Rzeszowie nastąpiła również poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej oraz zarządzania, dzięki rozwojowi instytucji, zapewniających kompleksową obsługę firm, wzrost współpracy nauki i biznesu poprzez tworzenie i wspieranie działalności centrów transferu technologii, zwiększanie dostępności do usług medycznych, poprawa infrastruktury drogowej i kolejowej oraz transportu zbiorowego w mieście. Jednocześnie dalszy rozwój powiązań komunikacyjnych i zintegrowanego systemu transportu publicznego, łączących Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym będzie się dokonywał w związku z zaplanowaniem działań w ramach Kontraktu terytorialnego.</p>	<p>Sugeruje się kontynuację działań z zakresu rozwoju funkcji metropolitarnej Rzeszowa przy jednoczesnej intensyfikacji działań w obszarze kultury i sportu, a także w zakresie promocji metropolii rzeszowskiej, zarówno wśród mieszkańców województwa, jak i poza województwem.</p>	<p>Urząd Marszałkowski, JST z obszaru metropolitarne oraz aktorzy społeczni i biznesowi</p>
<u>Priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich</u>		
<p>Zmiany zaobserwowane na terenie województwa podkarpackiego w odniesieniu do priorytetu 3.4. mają pozytywny charakter, zwłaszcza w zakresie dostępności infrastruktury wodno-kanalizacyjnej oraz poprawy infrastruktury drogowej. Tereny wiejskie w województwie, charakteryzują się również poprawą w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, rozumianej jako wzrost liczby osób fizycznych, prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym, rozwojem agroturystyki, działalnością trzeciego sektora i rozwojem tradycyjnych produktów spożywczych. Efekty są niewątpliwie wynikiem szerokiego zakresu działań podejmowanych w tym obszarze w zakresie infrastruktury, modernizacji przestrzeni wiejskiej oraz wsparcia</p>	<p>O rozwoju obszarów wiejskich winno decydować ich położenie geograficzne; na obszarach wiejskich położonych w bliskości ośrodków miejskich intensyfikacja działań powinna skupiać się na rozwoju usług. Rolnictwo (zwłaszcza ekologiczne) powinno być wspierane zwłaszcza na peryferyjnych obszarach wiejskich, w których nie sprawdza się intensywna gospodarka rolna. W celu utrzymania tendencji wskazana jest dalsza intensyfikacja działań w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich, włączania ludności wiejskiej w sprawy lokalne, w tym głównie osób młodych, stanowiących</p>	<p>JST, OPS, stowarzyszenia społeczno-kulturalne, Lokalne Grupy Działania, UP, stowarzyszenia rolnicze, agencje rozwoju rolnictwa</p>

Wniosek	Rekomendacja	Adresat
w zakresie edukacji, doradztwa zawodowego i promocji ekonomii społecznej.	potencjalnych przyszłych liderów, a także dalsza intensyfikacja działań w zakresie aktywizacji lokalnych społeczności ukierunkowanej na rozwój przedsiębiorczości.	
<u>Priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu</u>		
Bieguny wzrostu powinny zostać odpowiednio skomunikowane z metropolią rzeszowską, która z kolei – jako centralna część województwa – powinna kumulować funkcje biznesowe, naukowe i kulturalne, a także powinna rozwijać się jako węzeł komunikacyjny.	Działania skierowane na rozwój biegunów wzrostu powinny być profilowane z uwzględnieniem charakteru odpowiednich miast, ich struktury gospodarczej, struktury społecznej oraz znaczenia kulturowego. Szczególnie wskazana jest kontynuacja działań w zakresie wzmacniania funkcji biegunów wzrostu oraz intensyfikacja działań w Mielcu na rzecz świadczenia usług publicznych wyższego rzędu, w Przemysłu natomiast w zakresie aktywizacji zawodowej.	JST – dla biegunów wzrostu, Urząd Marszałkowski, OPS, UP
<u>Priorytet tematyczny 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków</u>		
W analizowanym okresie czasu na terenie województwa podkarpackiego realizowano wiele projektów związanych z zapobieganiem i przeciwdziałaniem zagrożeniom i usuwaniem ich negatywnych skutków. W dużej mierze skupiały się one na zabezpieczeniu województwa przed skutkami powodzi, poprzez realizację inwestycji z zakresu budowy suchych zbiorników czy poprawy stanu wałów przeciwpowodziowych. Działania te przełożyły się na wzrost liczby ludności zabezpieczonej / chronionej przed powodzią z terenów narażonych na występowanie tego zjawiska. Dodatkowo w województwie wystąpił wzrost odsetka jednostek ratowniczych państwowej straży pożarnej, spełniających minimalny standard wyposażenia oraz odsetka jednostek ratowniczych ochotniczej straży pożarnej, włączonych do krajowego systemu ratownictwa gaśniczego, spełniających minimalny standard wyposażenia.	Biorąc pod uwagę wskazane zmiany, zalecana jest kontynuacja działań w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania zagrożeniom oraz w zakresie usuwania ich negatywnych skutków.	JST oraz Urząd Marszałkowski
<u>Priorytet tematyczny 4.2. Ochrona środowiska</u>		
W analizowanym okresie czasu, zmiany w zakresie ochrony środowiska, w województwie podkarpackim były zgodne z założeniami zawartymi w SRW. Na terenie województwa zaobserwowano poprawę stanu wód powierzchniowych, co niewątpliwie jest powiązane z inwestycjami w rozbudowę infrastruktury	Wskazana jest kontynuacja działań w zakresie ochrony środowiska, przy jednoczesnej intensyfikacji działań w zakresie ograniczenia emisji.	JST oraz Urząd Marszałkowski

Wniosek	Rekomendacja	Adresat
<p>kanalizacyjnej oraz oczyszczalni ścieków. Zwiększyła się również powierzchnia obszarów objętych ochroną prawną oraz czynną. Jednocześnie wzrost wystąpił w zakresie powierzchni obszarów, na których występowały przekroczenia standardów jakości powietrza, co wymaga podjęcia działań korygujących.</p>		
Priorytet tematyczny 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii		
<p>W ramach priorytetu 4.3. w województwie podkarpackim nastąpiły pozytywne zmiany w zakresie udziału OZE w produkcji energii elektrycznej, a także w zakresie ograniczenia strat energii. Jest to niewątpliwie efektem inwestycji poczynionych w zakresie bardziej efektywnego wykorzystywania tradycyjnych nośników energii, modernizacji obecnej infrastruktury pod kątem wydajności i ograniczenia strat oraz budowy nowych siłowni, opartych o odnawialne źródła energii. Jednocześnie w województwie wystąpił wzrost odsetka gmin, posiadających plany zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe.</p>	<p>Sugeruje się kontynuację działań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego przy jednoczesnej intensyfikacji działań, dotyczących rozwoju energetyki OZE.</p>	<p>Urząd Marszałkowski</p>

Tabela 122. Całościowe zestawienie wydatków ujętych w budżecie województwa podkarpackiego w 2014 roku zgodnie z priorytetami tematycznymi i kierunkami działań zawartymi w Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020 (w mln zł)

Priorytety tematyczne i kierunki działań	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
1.1. Przemysł	110,8	31,6	26,1	53,1
1.1.1. Wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu	-	-	-	-
1.1.2. Tworzenie infrastruktury dla innowacyjnego przemysłu	64	31,6	26,1	6,3
1.1.3. Wspieranie rozwoju klastrów i inicjatyw klastrowych	-	-	-	-
1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe	1,1	-	-	1,1
1.2.1. Rozwój badań stosowanych i rozwojowych, obejmujących specjalizacje regionalne jako kluczowy czynnik wzmacniania przewag konkurencyjnych województwa	-	-	-	-
1.2.2. Wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów	1,1	-	-	1,1
1.2.3. Rozwijanie systemu kształcenia na poziomie wyższym, wzmacniającego specjalizacje regionalne	-	-	-	-
1.3. Turystyka	39,9	13,8	26,0	-
1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej	25,9	-	25,9	-

Priorytety tematyczne i kierunki działań	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa	
1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa	0,2	-	0,1	-	
1.3.3. Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa	13,8	13,8	-	-	
2.1. Edukacja	47,31	0,2	36,27	9,13	
2.1.1. Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych	17,81	0,2	7,47	8,33	
2.1.2. Tworzenie atrakcyjnej oferty edukacyjnej, dostosowanej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu	29,5	-	28,8	0,8	
	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa	Inne
2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe	51,1	47,6	-	3,1	3,4
2.2.1. Tworzenie warunków dla zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej	43,3	39,9	-	-	3,4
2.2.2. Wzmacnianie wizerunku regionu, w tym Rzeszowa, jako centrum kultury opartego m.in. na wydarzeniach kulturalnych o znaczeniu międzynarodowym oraz budowanie marek m.in. instytucji i imprez kulturalnych	3,4	3,4	-	-	-
2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu	7,4	4,3	-	3,1	-
2.4. Włączenie społeczne	15,9	3	5,7	7,2	
2.4.1. Zmniejszenie poziomu biedy i wykluczenia społecznego w województwie	2,1	0,5	-	1,6	
2.4.2. Wzrost aktywności osób, mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy	5,2	-	-	5,2	
2.4.3. Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym	8,6	2,5	5,7	0,4	
2.5. Zdrowie publiczne	83,7	27,9	49,9	5,9	
2.5.1. Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej	83,7	27,9	49,9	5,9	
2.5.2. Promocja zdrowia	-	-	-	-	
2.5.3. Profesjonalna kadra medyczna	-	-	-	-	
2.6. Sport powszechny	5,8	5,8	-	-	
2.6.1. Upowszechnienie w społeczeństwie aktywności ruchowej jako składowej zdrowego stylu życia	3,8	3,8	-	-	
2.6.2. Rozwój sportu dzieci i młodzieży	-	-	-	-	

Priorytety tematyczne i kierunki działań	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
2.6.3. Rozwój infrastruktury sportowej	2	2	-	-
3.1. Dostępność komunikacyjna	370,9	74,0	233,4	63,6
3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej, wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym	40,6	2,2	6,0	32,5
3.1.2. Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej, zarówno w układzie powiązań zewnętrznych, jak i wewnątrzregionalnych	64,5	3,4	54,7	6,4
3.1.3. Wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą oraz z Rzeszowem	265,8	68,4	172,7	24,7
3.1.4. Rozwój Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka oraz wyspecjalizowanych lotnisk lokalnych	-	-	-	-
3.2. Dostępność technologii informacyjnych	146,2	27,4	109,2	9,6
3.2.1. Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu	118,4	26,8	82	9,6
3.2.2. Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych on-line	0,4	0,4	-	-
3.2.3. Wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych przez sektor publiczny i prywatny w świadczonych usługach	27,3	0,2	27,2	-
3.4. Funkcje obszarów wiejskich	9,22	9,22	-	-
3.4.1. Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich	8,7	8,7	-	-
3.4.2. Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej	-	-	-	-
3.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej, służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi	0,02	0,02	-	-
3.4.4. Modernizacja przestrzeni wiejskiej	0,5	0,5	-	-
4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków	93	5	47,4	40,6
4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi	93	5	47,4	40,6
4.1.2. Zapobieganie, przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków osuwisk	-	-	-	-
4.1.3. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków katastrof wynikających z działalności człowieka – katastrofy komunikacyjne, chemiczno – ekologiczne oraz pożary	-	-	-	-
4.1.4. Przeciwdziałanie oraz usuwanie skutków ekstremalnych zjawisk atmosferycznych – huragany, grad, susze oraz pożary	-	-	-	-
4.1.5. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz likwidacja negatywnych skutków zagrożeń społecznych	-	-	-	-

Priorytety tematyczne i kierunki działań	Kwota ogółem w 2014 roku	Budżet województwa	Środki UE	Budżet państwa
4.2. Ochrona środowiska	0,25	0,15	0,1	-
4.2.1. Zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu	0,2	0,1	-	-
4.2.2. Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami	0,05	0,05	-	-
4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno - ściekowej	-	-	-	-
4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej	-	-	-	-

Tabela 123. Całościowe zestawienie wydatków ujętych w Wieloletniej Prognozie Finansowej Województwa Podkarpackiego na lata 2014 - 2025 zgodnie z priorytetami tematycznymi (w mln zł)

Priorytety tematyczne	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
1.1. Przemysł	67,5	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-	-	-	-	-
1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.3. Turystyka	74,0	9,7	7,7	7,5	0,0	0,0	-	-	-	-	-
2.1. Edukacja	11,0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe	4,1	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.4. Włączenie społeczne	2,1	0,8	0,8	1,1	1,1	1,1	-	-	-	-	-
2.5. Zdrowie publiczne	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	-	-	-	-	-	-
2.6. Sport powszechny	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.1. Dostępność komunikacyjna	167,5	36,3	30,2	23,7	3,6	3,2	1,4	-	-	-	-
3.2. Dostępność technologii informacyjnych	310,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	-	-
3.4. Funkcje obszarów wiejskich	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków	52,2	43,1	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-
4.2. Ochrona środowiska	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Aneks

1. Analiza dynamiki rozwoju

Analiza wskaźnikowa rozwoju województwa została przeprowadzona metodą benchmarkingu zewnętrznego, zwanego również konkurencyjnym, polegającego na plasowaniu określonych zjawisk dotyczących województwa podkarpackiego, na tle innych województw Polski. Wybór takiej metody wynika przede wszystkim z faktu, że rozwój województwa jest zjawiskiem bardzo złożonym i bardzo trudno definiowalnym, wyłącznie w odniesieniu do własnych i niezależnych od otoczenia makroekonomicznego, spostrzeżeń. Wnioskowanie o stanie rozwoju województwa wyłącznie na podstawie zachodzących zmian wewnątrz regionu, bez odniesienia do dynamiki rozwoju innych regionów kraju, mogłoby przyczynić się do osiągnięcia zgoła odmiennych rezultatów od zamierzonych.

W celu właściwego przeprowadzenia benchmarkingu konkurencyjnego zebrano odpowiednie dane w odniesieniu do Podkarpacia oraz pozostałych piętnastu regionów. Brak odpowiedników porównawczych na etapie zbierania danych, eliminuje wybrane zagadnienia z analizy, co oznacza, że należy się skupić wyłącznie na analizie tych wskaźników, które są porównywalne, czyli wyliczone na podstawie analogicznych danych i identycznych założeń metodologicznych.

ANALIZA

Po wyliczeniu wskaźnika zmiany (iloraz wartości wskaźnika z 2013 roku (lub 2012 roku) i wskaźnika z 2011 roku), wskaźnik zmiany zestawiony w szeregu z analogicznymi wskaźnikami dla innych województw. Z szeregu została wyliczona średnia oraz odchylenie standardowe populacji definiowane następującym wzorem:

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

oraz

$$s = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}$$

Następnie od każdego ze wskaźników zmiany przypisanych do poszczególnych województw została odjęta wyliczona średnia, a różnicę podzielono przez odchylenie standardowe populacji. W ten sposób został uzyskany **wystandaryzowany wskaźnik dynamiki rozwoju każdego województwa** według określonego wskaźnika analitycznego. Suma wszystkich wskaźników wystandaryzowanych w danym szeregu jest równa zero, a im wyższa wartość wskaźnika dla danego województwa, tym lepsza pod danym względem sytuacja. Wartość zero wyznacza poniekąd normę zmiany, a odstępstwa od zera na plus świadczą o pozytywnej zmianie w porównaniu do innych z populacji. Odległości od zera są miarą odległości od normy. Wystandaryzowane wskaźniki można do

siebie dodawać, uzyskując ich sumę, którą należy rozumieć jako **syntetyczny wskaźnik rozwoju**, czy też osiągnięcia danego celu. Wskaźniki niestandardyzowane nie można do siebie dodawać z uwagi na różne rzędy wielkości. Standaryzacja eliminuje ten problem, choć posiada tę wadę, że w jej wyniku zanika informacja o samej wielkości zmiany. Wskaźnik wystandaryzowany informuje natomiast o wielkości odstępstwa od normy (wartości zero) i wielkości różnicy pomiędzy elementami populacji (w tym przypadku województwami). Wybrana metoda w pełni także pozwala na sumowanie standaryzowanych wskaźników i ocenę stanu osiągnięcia danego celu, który to stan mierzony jest więcej niż jednym wskaźnikiem.

Poniżej zaprezentowano wyniki standaryzacji wskaźników miary osiągnięcia celów strategicznych.

W większości przypadków województwa nie odstają w dynamice rozwoju od siebie w sposób wyjątkowo widoczny. Województwo podkarpackie pod wieloma względami rozwija się w tempie nieco ponad normatywnym (normę wyznaczają inne województwa). Pod względem turystyki, kultury i dziedzictwa kulturowego, przemysłu, zdrowia publicznego oraz ochrony środowiska podkarpackie należy do grupy lepiej rozwijających się regionów. Zdecydowanie gorsze wskaźniki osiąga w dynamice zróżnicowania funkcji obszarów wiejskich, rolnictwa, dostępności komunikacyjnej, edukacji, dostępności technologii informacyjnych, włączenia społecznego, nauki, badań i szkolnictwa wyższego oraz bezpieczeństwa energetycznego i racjonalnego wykorzystania energii. W żadnym z wymienionych obszarów województwo podkarpackie nie wypadło najgorzej w porównaniu z innymi województwami. Poniższa tabela przedstawia dokładne wartości syntetycznych wskaźników następujących obszarów: przemysł, nauka, badania i szkolnictwo wyższe, turystyka, rolnictwo, edukacja, kultura i dziedzictwo kulturowe, włączenie społeczne, zdrowie publiczne, dostępność komunikacyjna, dostępność technologii informacyjnych, funkcje obszarów wiejskich, ochrona środowiska oraz bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii.

Tabela 124. Zestawienie wartości wskaźników syntetycznych dla poszczególnych kierunków działań zawartych w Strategii

	Nauka, badania i szkolnictwo wyższe		Turystyka	Rolnictwo	Edukacja	Kultura i dziedzictwo kulturowe	Włączenie społeczne	Zdrowie publiczne	Dostępność komunikacyjna	Dostępność technologii informacyjnych	Funkcje obszarów wiejskich	Ochrona środowiska	Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii
	Przemysł												
POLSKA	0,21803503	-0,13709748	0,80970604	-0,28208566	-0,70933855	0,00262145	0,19112069	-0,08655059	-0,35863743	-0,38652064	-0,30155499	0,0990018	-0,12580372
Łódzkie	1,84715022	0,44768792	-1,64051716	-0,00807708	-1,92923052	3,49788396	-0,05032639	0,4996026	4,58722214	0,97491972	-3,45753051	-1,57505413	2,16683644
Mazowieckie	0,66634839	-0,15597928	1,96316191	-0,4195683	-3,14778897	1,2129256	-0,03707851	-1,8729487	-0,47051764	-2,16594779	1,93974171	3,40815447	0,53116746
Małopolskie	2,68251889	2,32435215	1,65955387	0,07900408	-4,12966831	-1,36754484	-1,55948586	-0,4520868	0,47797855	0,49126636	-1,07533238	-0,35340354	-0,89540974
Śląskie	-0,44340125	-1,26211802	-0,96414185	3,95803475	-2,67867942	0,88764481	-0,81877497	-0,80339987	-3,25167271	0,73152396	-2,65332793	-0,07618638	0,27035101
Lubelskie	-0,97376019	0,30738188	1,94967538	0,73141338	3,12349067	1,38416952	-1,32987292	2,1865312	3,41426067	1,12858828	-1,02386612	-0,48897822	1,45038639
Podkarpackie	0,52576159	-0,77299163	1,82841552	-2,14380811	-1,5656116	1,5745452	-0,98745468	0,4695961	-2,08642027	-1,1304858	-3,67521862	0,17028801	-0,71832728
Podlaskie	2,89446861	2,29723557	2,93866273	0,47666115	-3,22514177	-1,8527772	-1,97031034	1,47848319	-2,13752817	-1,20251299	0,1579139	-0,3787312	-0,41120923
Świętokrzyskie	-1,43200457	-1,44814573	0,18531664	0,02550558	0,11542163	-3,30867528	-0,85930241	-2,9320108	1,4041106	-0,60053679	3,7366926	1,1653163	0,60993537
Lubuskie	-3,00548798	-2,64818956	-4,82451765	0,39439683	0,93380844	-0,17837262	2,52254621	2,41779805	1,19424539	0,76423722	0,89765917	-0,65371641	0,41153382
Wielkopolskie	-2,79109665	0,5009001	-3,80673978	-1,76243925	0,54558612	-4,07549837	-0,69713073	0,39092242	0,35988765	-0,29211579	3,54574992	-0,74693623	-0,14784834
Zachodniopomorskie	1,15441385	0,12152819	1,3939244	-2,1414189	6,13329195	2,56585562	3,42391819	-0,88037098	0,94648195	1,50469915	1,22677424	3,08613566	1,36301443
Dolnośląskie	3,06896042	1,08622389	1,30471299	-2,35836645	-0,8494954	3,86424924	2,94451094	-0,28114099	1,04638666	-1,43486138	7,54829404	-0,88562806	-0,36101562
Opolskie	0,55048282	-4,17704709	-4,2011905	2,83017112	-11,3802514	1,85289839	1,74620667	-2,75102142	-1,35495197	0,6503196	-3,16622317	-0,54643492	-0,65681964
Kujawsko-pomorskie	-2,03055719	0,92174475	-2,05287141	1,01647721	10,9009029	-4,51547051	-2,09660015	2,87829702	-2,26353196	0,6117112	-3,83552453	-0,92249307	-1,54330903
Pomorskie	2,12824313	0,99557321	2,52242424	-0,11631486	8,97986983	1,23039215	1,85106269	-0,4464355	0,81941389	-1,74081807	-2,37722849	-0,74493924	-0,75944331
Warmińsko-mazurskie	-5,0600751	1,59894112	0,93442466	-0,27958549	-1,11716563	-2,77484712	-2,27302843	0,18473508	-2,32672734	2,09653375	2,51298116	-0,55639482	-1,18403901

Studium Przypadku nr I - „Skansen Archeologiczny Karpacka Troja w Trzcinicy – atrakcją turystyczną regionu”

Nazwa przedsięwzięcia	„Skansen Archeologiczny Karpacka Troja w Trzcinicy – atrakcją turystyczną regionu”
Podmiot realizujący	Muzeum Podkarpackie w Krośnie
Cel przedsięwzięcia	Wzrost atrakcyjności kulturowej i turystycznej woj. podkarpackiego i ochrona obiektu europejskiego dziedzictwa kulturowego
Opis przedsięwzięcia	Utworzenie na terenie Trzcinicy w gminie Jasło skansenu archeologicznego w miejscu wczesnośredniowiecznego grodziska (790-1031 r. n.e.) i osady obronnej z początków epoki brązu (2000-1350 p.n.e.). Miejsce to zwane jest „Wałami Królewskimi”.
Lata realizacji	2007 – 2011
Miejsce realizacji	Trzcinica - gmina Jasło
Zasięg oddziaływania	Polska i Europa Środkowa
Koszt realizacji	14 mln 155 tys. 297 zł brutto
Podział kosztów	<ul style="list-style-type: none"> • dofinansowanie Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 49,24 %, • samorządy lokalne 2,68%, • Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie 37,71%, • sponsorzy 1,52%, • Muzeum Podkarpackie 8,85%.
Podmioty zaangażowane w realizację przedsięwzięcia	W sensie formalnym przy realizacji przedsięwzięcia nie były zaangażowane inne podmioty poza Muzeum Podkarpackim. Natomiast pomoc finansową i administracyjną świadczyły samorządy lokalne i Urząd Marszałkowski.

Opis przeprowadzonych działań

Przedsięwzięcie polegało na:

- Budowie pawilonu biletowego i dla potrzeb wystawienniczych, usług turystycznych i obsługi skansenu, budowie parkingu, dróg i ścieżek dla zwiedzających.

Budynek Pawilonu wystawienniczego to obiekt jednokondygnacyjny, niepodpiwniczony, z poddaszem użytkowym, zaliczony do grupy wysokości budynków niskich. W pierwszej części budynku na parterze

zlokalizowano pomieszczenia sprzedaży biletów, pomieszczenia ochrony obiektu, sklepik z pamiątkami, sanitariaty ogólnodostępne, salę wystawienniczą, salę konferencyjną i szatnię. Na poddaszu zlokalizowano kawiarnię, salę do prowadzenia lekcji, sale wielofunkcyjną oraz sanitariaty. Drugą część budynku stanowią pomieszczenia przeznaczone dla administracji skansenu, pomieszczenia do pracy naukowej, warsztaty, pokoje gościnne oraz część techniczna budynku, w skład której wchodzi pomieszczenia techniczne, magazyn i garaże. Pawilon biletowy - w budynku zlokalizowano pomieszczenia kontroli biletów, pomieszczenia porządkowe, węzeł sanitarny.

- Rekonstrukcji obiektów grodziska, w tym:
  - rekonstrukcja wału i drogi z bramą z początków epoki brązu,
  - rekonstrukcje wałów wczesnośredniowiecznych,
  - rekonstrukcje chat z początków epoki brązu,
  - rekonstrukcje chat z wczesnego średniowiecza (projektuje się odtworzenie dwóch chat na terenie II podgrodzia, na I podgrodziu i na III projektuje się odtworzenie po jednej chacie, co uatrakcyjni zwiedzanie i pozwoli turystom zorientować się w sposobie zabudowy grodziska - będą to półziemianki o konstrukcji zrębowej).

Faza koncepcji i realizacji przedsięwzięcia

Pomysłodawcą przedsięwzięcia pn. „Skansen Archeologiczny Karpacka Troja w Trzcinicy – atrakcją turystyczną regionu” jest osoba związana z Muzeum Podkarpackim w Krośnie, która była inicjatorem wszystkich działań. Okolicznościami, które sprzyjały powstaniu skansenu były badania i odkrycia archeologiczne o znaczeniu ogólnopolskim i europejskim, które miały miejsce na terenie obecnej lokalizacji Karpackiej Troi. Projekt nie miał typowego odpowiednika w kraju, za wyjątkiem skansenu archeologicznego w Biskupinie.

Zgodnie z opinią osób, które były zaangażowane w powstanie skansenu, na etapie koncepcji nie zidentyfikowano żadnych trudności, ani udogodnień. Reguły przyznawania środków były dla beneficjenta przejrzyste. Natomiast w fazie realizacji, trudnością był wzrost cen materiałów i usług, co w efekcie doprowadziło do problemów przetargowych. Dzięki pomocy finansowej samorządu województwa uporano się z tymi trudnościami. Poza pomocą w zakresie finansowym, Muzeum Podkarpackie nie otrzymało, ale też nie oczekiwało, wsparcia od instytucji publicznych. Realizowane przedsięwzięcie można obiektywnie uznać za innowacyjne, respondenci nie potrafili jednak jednoznacznie wskazać, czy określenie to znalazło się w dokumentacji projektowej. W jego realizacji zastosowano nowe rozwiązania, które polegały na zastosowaniu konstrukcji, które nie ingerowały w zabytkowe części grodziska.

Przedsięwzięcie a *Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020*

Przedsięwzięcie wpisuje się w następujące cele ujęte w Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2020:

- Cel 1 - Rozwijanie przewagi regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej

Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka

Cel: Budowa konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty rynkowej, opartej na znacznym potencjale turystycznym regionu

- Cel 2 - Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców

Priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe

Cel: Rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu

Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2020 jest znana podmiotowi realizującemu przedsięwzięcie, ponieważ był zaangażowany w jej tworzenie. Przy formułowaniu koncepcji skansenu, Muzeum Podkarpackie brało pod uwagę zapisy tego dokumentu, a szczególnie te, dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego. Przedsięwzięcie w pełni wpisuje się w zapisy *Strategii* w tym obszarze.

Efekty i oddziaływanie przedsięwzięcia

Zakładane rezultaty polegały na:

- zagospodarowaniu parku archeologicznego z otoczeniem,
- zagospodarowaniu grodziska,
- utworzenie i przygotowanie do zwiedzania pawilonu wystawowego.

W opinii respondentów cel przedsięwzięcia został zrealizowany w pełnym stopniu i przyczynił się do rozwoju województwa podkarpackiego. Jego zauważalnym efektem jest duża liczba rocznie zwiedzających obiekt (ok. 50 tys.), która przekłada się na wzrost produkcji i sprzedaży pamiątek, a także rozwój działalności usługowej, związanej z obsługą ruchu turystycznego (m.in. wyżywienie, noclegi). Efektem, który nie został przewidziany na etapie konceptualizacji jest duża popularność skansenu wśród turystów. Szerszy jest też zasięg oddziaływania projektu, który aktualnie jest ponadregionalny.

W wyniku realizacji skansenu powstały 24 nowe miejsca pracy. Inwestycja wygenerowała też dodatkowe stanowiska w podmiotach zewnętrznych. Duże korzyści odnoszą również producenci pamiątek z całej Polski. W wyniku realizacji zyskała też współpraca z uczelniami i środowiskiem archeologicznym.

Zdaniem respondentów oddziaływanie skansenu na gminę i miasto jest trwałe, głównie pod względem ekonomicznym, kulturowym i rozwoju turystyki.

Podsumowanie przedsięwzięcia

Mając na względzie całokształt przedsięwzięcia można stwierdzić, że zostało ono zrealizowane skutecznie i trudno wskazać możliwości jego usprawnienia. Zdecydowało o tym dobre zarządzanie i organizacja pracy. Respondenci zwrócili także uwagę na to, że przy realizacji projektów należy pamiętać, że mogą wystąpić nieprzewidziane dodatkowe koszty.

Teren skansenu ciągle się rozwija. 16 lipca 2013 roku Muzeum Podkarpackie jako Partner Wiodący podpisał umowę, na mocy której uzyskał wsparcie z Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007-2013. Partnerem w Słowacji jest Krajoznawcze Muzeum w Hanuszowcach n/Toplą. Projekt, który został dofinansowany nosi tytuł „Dziedzictwo archeologiczne regionów szansą na rozwój turystyki”. Całkowita wartość projektu wynosiła 887 734 EUR. Wartość dofinansowania dla Partnera Wiodącego to 519 702 EUR, z czego 85% to środki UE, a 15% wkład własny.

W ramach projektu na terenie Skansenu Archeologicznego Karpacka Troja wybudowano platformę widokową o wysokości 44 m, która stanowi dodatkową atrakcję dla turystów. Została ona oddana do użytku w czerwcu 2014 roku.

Studium Przypadku nr II - „Rozbudowa portu lotniczego Rzeszów - Jasionka”

Nazwa przedsięwzięcia	„Rozbudowa portu lotniczego Rzeszów - Jasionka”
Podmiot realizujący	Port Lotniczy „Rzeszów – Jasionka” Sp. z o.o.
Cel przedsięwzięcia	Dostosowanie lotniska do rosnącego ruchu lotniczego oraz zabezpieczenie jego przyszłości zgodnie z międzynarodowymi standardami i najlepszymi praktykami.
Opis przedsięwzięcia	Rozbudowa lotniska Rzeszów-Jasionka i usprawnienie jego funkcjonowania poprzez przeprowadzenie szeregu inwestycji.
Lata realizacji	2009 –2015
Miejsce realizacji	Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka
Zasięg oddziaływania	Polska i Europa
Koszt realizacji	452 mln 110 tys. 815,08 zł
Podział kosztów	<p>Przedsięwzięcie jest realizowane w ramach następujących projektów:</p> <p><u>„Port Lotniczy Rzeszów – Rozbudowa i modernizacja infrastruktury lotniskowej”</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Całkowita wartość projektu - 104 476 276,83 zł <p>Podział kosztów:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Dofinansowanie PO IiŚ – 40,7% <ul style="list-style-type: none"> • Lata realizacji - 2008 – 2012 <p><u>„Poprawa jakości usług w Porcie Lotniczym Rzeszów – Jasionka poprzez doposażenie w sprzęt oraz systemy obsługi lotniskowej i pasażera”</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Całkowita wartość projektu - 11 896 745,17 zł <p>Podział kosztów:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Dofinansowanie EFRR - 64,60% ○ Budżet Państwa - 11,40% ○ Wkład Własny - 24% <ul style="list-style-type: none"> • Lata realizacji - 2009 – 2011 <p><u>„Port Lotniczy Rzeszów - Budowa nowego terminalu pasażerskiego”</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Całkowita wartość projektu - 102 728 011,37 zł <p>Podział kosztów:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Dofinansowanie PO IiŚ - 37% <ul style="list-style-type: none"> • Lata realizacji - 2009 – 2012

„Budowa systemu zaopatrzenia lotniska w wodę dla celów ratowniczych w Porcie Lotniczym Rzeszów-Jasionka”

- Całkowita wartość projektu - 4 755 682,00 zł
- Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 85%
  - Wkład Własny - 15%
- Lata realizacji - 2010 – 2011

„Przebudowa, nadbudowa, rozbudowa budynku Lotniskowej Straży Pożarnej w Porcie Lotniczym Rzeszów – Jasionka”

- Całkowita wartość projektu - 4 735 882,00 zł
- Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 85%
  - Wkład Własny - 15%
- Lata realizacji - 2010 – 2011

„Zakup systemu kontroli bezpieczeństwa bagażu kabinowego”

- Całkowita wartość projektu - 4 749 399,00 zł
- Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 85%
  - Wkład Własny - 15%
- Lata realizacji - 2011 – 2011

„Zakup systemu kontroli bezpieczeństwa osób i towarów”

- Całkowita wartość projektu - 4 282 227,78 zł
- Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 85%
  - Wkład Własny - 15%
- Lata realizacji - 2011 – 2012

„Zakup sprzętu i urządzeń do nowopowstającego terminala pasażerskiego i obsługi lotniska”

- Całkowita wartość projektu - 26 974 232,75 zł
- Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 64,60%
  - Budżet Państwa - 11,40%
  - Wkład Własny - 24%
- Lata realizacji - 2010 – 2013

„Przebudowa i rozbudowa systemu oświetlenia nawigacyjnego w Porcie Lotniczym Rzeszów - Jasionka”

- Całkowita wartość projektu - 9 714 414,23 zł
- Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 64,60%
  - Budżet Państwa - 11,40%
  - Wkład Własny - 24%
- Lata realizacji - 2010 – 2013

„Rozbudowa zaplecza technicznego Portu Lotniczego Rzeszów-Jasionka”

- Całkowita wartość projektu - 24 872 890,21 zł
Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 64,60%
  - Budżet Państwa - 11,40%
  - Wkład Własny - 24%
- Lata realizacji - 2010 – 2013

„Budowa hangarów dla statków powietrznych wraz z płytą postojową”

- Całkowita wartość projektu - 55 461 708,33 zł
Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 64,60%
  - Budżet Państwa - 11,40%
  - Wkład Własny - 24%
- Lata realizacji - 2010 – 2015

„Wzmocnienie systemu bezpieczeństwa lotniska Rzeszów-Jasionka poprzez doposażenie w sprzęt oraz systemy monitoringu”

- Całkowita wartość projektu - 4 115 083,01 zł
Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 83,74%
  - Budżet Państwa - 1,26%
  - Wkład Własny - 15%
- Lata realizacji - 2011 – 2013

„Modernizacja i rozbudowa nawierzchni lotniskowych wraz z towarzyszącą infrastrukturą zachodniej części Portu Lotniczego Rzeszów - Jasionka”

- Całkowita wartość projektu - 27 036 365,55 zł
Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 76%
  - Wkład Własny - 24%
- Lata realizacji - 2011 – 2013

„Przebudowa i rozbudowa systemu oświetlenia nawigacyjnego w Porcie Lotniczym Rzeszów - Jasionka - budowa świateł osi centralnej i strefy przyziemia drogi startowej”

- Całkowita wartość projektu - 13 615 958,06 zł
Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 76%
  - Wkład Własny - 24%
- Lata realizacji - 2010 – 2014

„Odnawialne źródła energii dla budynków Portu Lotniczego „Rzeszów – Jasionka” Sp. z o.o.”

- Całkowita wartość projektu - 18 137 647,30 zł
Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 42,50%
  - Budżet Państwa - 7,50%

- Wkład Własny - 50%
- Lata realizacji - 2013 – 2014

„Poprawa konkurencyjności Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka Sp. z o.o. poprzez budowę światła podejścia, przebudowę drogi startowej oraz budowę drogi północnej”

- Całkowita wartość projektu - 34 558 291,49 zł
Podział kosztów:
  - Dofinansowanie EFRR - 3,55%
  - Wkład Własny - 96,45%
- Lata realizacji - 2014 – 2015

**Podmioty
zaangażowane
w realizację
przedsięwzięcia**

W sensie formalnym przy realizacji przedsięwzięcia nie były zaangażowane inne podmioty poza Portem Lotniczym „Rzeszów-Jasionka” Sp. z o.o.

Opis przeprowadzonych działań

W ramach realizacji przedsięwzięcia w poszczególnych projektach wykonano szereg działań:

- „Port Lotniczy Rzeszów – Rozbudowa i modernizacja infrastruktury lotniskowej”:
  - rozbudowa płyty postojowej i budowa płyty do odladania wraz z infrastrukturą techniczną,
  - rozbudowa i modernizacja równoległej drogi kołowania i dróg szybkiego zejścia.
- „Port Lotniczy Rzeszów - Budowa nowego terminalu pasażerskiego”:
  - budowa terminalu pasażerskiego przeznaczonego do obsługi ruchu pasażerskiego na liniach krajowych i międzynarodowych.
- „Przebudowa, nadbudowa, rozbudowa budynku Lotniskowej Straży Pożarnej w Porcie Lotniczym Rzeszów - Jasionka”:
  - przebudowa dwóch istniejących małych garaży z przedłużeniem obiektu i podniesieniem dachu,
  - przebudowa jednego istniejącego garażu z podniesieniem dachu,
  - dobudowa garaży od strony południowej,
  - przebudowa parteru - pomieszczenia magazynowe,
  - nadbudowa pietra - zaplecze socjalne,
  - nadbudowa pietra - punkt alarmowy LSP z dogodnym widokiem na lotnisko.
- „Budowa systemu zaopatrzenia lotniska w wodę dla celów ratowniczych w Porcie Lotniczym Rzeszów-Jasionka”:
  - posadowienie dwóch zbiorników wody ppoz. o pojemności 200 m3 każdy,
  - budowa komory żelbetowej dla zasuw i szaf elektrycznych zasilających pompy ppoz. zatopione w zbiornikach,
  - wykonanie sieci wodociągowej z rur PE zasilającej punkty szybkiego tankowania,
  - budowa punktów szybkiego tankowania - 10 kpi,
  - budowa przyłącza wody z rur PE zasilającego zbiorniki zapasu wody,
  - wykonanie utwardzenia kostką brukową wyznaczonego terenu nad zbiornikami i przy punktach poboru wody ppoz.

- „Poprawa jakości usług w Porcie Lotniczym Rzeszów - Jasionka poprzez doposażenie w sprzęt oraz systemy obsługi lotniskowej i pasażera":
  - zakup sprzętu i wyposażenia w miejsce dotychczas użytkowanego, a będącego w złym stanie lub nie spełniającego wymaganych standardów w zakresie obsługi,
  - poprawa oraz rozszerzenie zakres i standard świadczonych usług lotniskowych;
  - zakup sprzętu do obsługi płytowej samolotów, pasażerów i bagażu,
  - zakup urządzenia i systemu teletechnicznego oraz informatycznego do obsługi łączności operacyjnej, informacji i obsługi pasażera,
  - zakup urządzenia i systemu oświetleniowo-wizualizacyjnego lotniska,
  - zakup sprzętu i urządzenia do prac związanych z utrzymaniem nawierzchni lotniska i do prac wspomagających usługi płytowe,
  - zakup urządzenia wspomagającego obsługę terminalową bagażu pasażera.

- „Udział w zagranicznych i krajowych imprezach targowo-wystawienniczych szansą na rozwój Portu Lotniczego" Rzeszów - Jasionka" Sp. z o.o."":
  - udział w imprezach targowo-wystawienniczych: Routes Europe Toulouse, World Routes Development Forum Vancouver ,TT Warsaw, MTP Poznań, REISELIV Oslo , ITB Berlin.

- „Budowa hangarów dla statków powietrznych wraz z płytą postojową":
  - budowa hangaru H2,
  - budowa hangaru H3,
  - budowa płyty postojowej [PPH],
  - budowa zaplecza technicznego [BZS],
  - budowa dróg dojazdowych,
  - budowa budynku zaplecza socjalno-administracyjnego [BZS].

- „Przebudowa i rozbudowa systemu oświetlenia nawigacyjnego w Porcie Lotniczym Rzeszów Jasionka":
  - przebudowa istniejącego systemu podejścia uproszczonego do świetlnego systemu podejścia w układzie geometrycznym ALPA - ATA kat. I.
  - zasilanie elektroenergetyczne,
  - rozbudowa ogrodzenia lotniska - 1 763 m,
  - budowa drogi patrolowej i technicznej do świateł podejścia,
  - budowa kanalizacji kablowej wzdłuż nowego ogrodzenia,
  - usunięcie przeszkód lotniczych.

- „Rozbudowa zaplecza technicznego Portu Lotniczego Rzeszów - Jasionka":
  - powstanie kompleksu obiektów o powierzchni około 5 000 m2,
  - budowa niewielkich obiektów uzupełniających - w części istniejącej Portu Lotniczego.

- „Zakup sprzętu i urządzeń do nowopowstającego terminala pasażerskiego i obsługi lotniska":
  - zakup rękawa do samolotu,
  - zakup zestawów komputerowych z drukarkami i oprogramowaniem operacyjnym, biurowym i antywirusowym,
  - zakup sprzętu komputerowego z oprogramowaniem oraz systemu obsługi pasażera wraz z wyposażeniem stanowisk i integracją systemu,
  - zakup systemu transportu i kontroli bagażu rejestrowanego wraz z integracją systemów, specjalistycznego pojazdu do odladzania nawierzchni lotniskowych,
  - zakup autobusu lotniskowego, przeznaczonego do transportu pasażerów po płytach postojowych lotniska, liczba pasażerów min. 90 osób,

- zakup pojazdu typu ambulift przeznaczonego do transportu pasażerów niepełnosprawnych z płyty lotniska na pokład samolotu i z pokładu na płytę,
  - dostawa specjalistycznego pojazdu do odladzania nawierzchni lotniskowych,
  - dostawa ciągnika elektrycznego do wózków bagażowych,
  - dostawa ambulansu.
- „Zakup systemu kontroli bezpieczeństwa bagażu kabinowego”:
    - zakup wyposażenia przeznaczonego do kontroli bagażu kabinowego,
    - zakup wyposażenia kontroli bezpieczeństwa.
- „Zakup systemu kontroli bezpieczeństwa osób i towarów”:
    - zakup specjalistycznego sprzętu do kontroli bezpieczeństwa osób i towarów.
- „Wzmocnienie systemu bezpieczeństwa lotniska Rzeszów-Jasionka poprzez doposażenie w sprzęt oraz systemy monitoringu”:
    - zakup sprzętu służącego do kontroli bezpieczeństwa oraz zapewnienia odpowiedniej organizacji funkcjonowania lotniska,
    - wsparcie wyposażenia Lotniskowej Straży Pożarnej w niezbędny sprzęt.
- „Modernizacja i rozbudowa nawierzchni lotniskowych wraz z towarzyszącą infrastrukturą zachodniej części Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka”:
    - modernizacja fragmentu drogi startowej na długości 700 m,
    - modernizacja płyty postojowej PPS-2 wraz z jej rozbudową,
    - budowa placów manewrowo - składowych,
    - budowa i przebudowa dróg technicznych,
    - roboty ziemne i wycinka drzew,
    - roboty w ramach branży wodno- kanalizacyjnej,
    - roboty w ramach branży teletechnicznej,
    - wykonanie oświetlenia nawigacyjnego.
- „Przebudowa i rozbudowa systemu oświetlenia nawigacyjnego w Porcie Lotniczym Rzeszów-Jasionka – budowa świateł osi centralnej i strefy przyziemia drogi startowej”:
    - modernizacja oświetlenia nawigacyjnego.

Faza koncepcji i realizacji przedsięwzięcia

Powodem, dla którego rozpoczęto rozbudowę lotniska była dobra sytuacja Spółki i jej chęć dalszego rozwoju. Możliwość zwiększenia przepustowości lotniska była istotna zarówno z punktu widzenia turystyki, jak i gospodarki regionu. Brak odpowiedniej infrastruktury w dużym stopniu ograniczał nie tylko loty pasażerskie, ale również transport towarów, co było szczególnie niekorzystne biorąc pod uwagę, że lotnisko Rzeszów - Jasionka włączone jest do sieci TEN-T. Jej zadaniem jest m.in. zapewnienie mobilności osób i towarów wewnątrz Wspólnoty Europejskiej oraz oferowanie użytkownikom wysokiej jakości infrastruktury. W wyniku realizacji projektów nastąpiła poprawa standardów obsługi oraz powiązań komunikacyjnych i systemu komunikacji publicznej w województwie, w Polsce oraz w Europie w ramach sieci TEN-T. Procedury związane z pozyskiwaniem i przyznawaniem środków na przedsięwzięcie były dla respondentów jasne i przejrzyste.

W województwie podkarpackim nie ma odpowiednika zrealizowanego lub realizowanego przedsięwzięcia. Natomiast na terenie kraju występuje odpowiednik, bo większość portów lotniczych jest na etapie modernizacji.

Na etapie koncepcji brano pod uwagę trudności, które wynikały z krótkiego czasu realizacji poszczególnych projektów. Trudnością, która pojawiła się w czasie realizacji jednego z nich, a która skutkowałą niedotrzymaniem terminu zakończenia rzeczowej realizacji umowy o dofinansowanie, było opóźnienie dostarczenia przez dostawcę zakupionego sprzętu. Pomoc w rozwiązywaniu bieżących problemów oferowała Instytucja Zarządzająca.

Zdaniem respondentów przedsięwzięcie można obiektywnie uznać za innowacyjne. Port lotniczy zyskał nowocześniejsze wyposażenie, służące do kontroli bezpieczeństwa osób i towarów. W ten sposób zwiększona została dostępność przestrzenna województwa, a co za tym idzie, zwiększyła się konkurencyjność inwestycyjna regionu, a w szczególności sąsiadujących z lotniskiem terenów inwestycyjnych. Przy realizacji zastosowane zostały różnorodne i nowoczesne technologie w zakresie fotowoltaniki.

Przedsięwzięcie a Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020

Przedsięwzięcie wpisuje się w następujące cele ujęte w Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2020:

- Cel 3 - Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu

Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna

Cel: Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności przestrzennej województwa ze szczególnym uwzględnieniem Rzeszowa jako ponadregionalnego ośrodka wzrostu

Priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitalne Rzeszowa

Cel: Wzmacnianie pozycji Rzeszowa w przestrzeni krajowej i europejskiej dynamizujące procesy rozwojowe w obrębie województwa

Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2020 jest znana podmiotowi realizującemu przedsięwzięcie. Cele odnoszące się do transportu lotniczego miały bezpośredni wpływ na tworzenie koncepcji rozbudowy lotniska. Dlatego też przedsięwzięcie w pełni wpisuje się w *Strategię*.

Efekty i oddziaływanie przedsięwzięcia

Dzięki projektom realizowanym w ramach RPO WP, Port Lotniczy został przystosowany do jednoczesnej obsługi większej liczby samolotów. Powiązane jest to również ze zwiększeniem ilości obsługiwanych pasażerów jak i ładunków. Zapewnienie odpowiednich połączeń komunikacyjnych stanowi siłę napędową gospodarki województwa, bowiem szybkość transportu jest jednym z najważniejszych warunków branych pod uwagę przez przedsiębiorców na etapie lokalizacji inwestycji. Realizacja projektów pozwoliła na pełne osiągnięcie celu głównego rozbudowy lotniska.

Przedsięwzięcie przyczyniło się do rozwoju województwa podkarpackiego. Biorąc pod uwagę położenie geograficzne lotniska oraz fakt, iż stanowi ono część sieci TEN-T można wnioskować, iż w kolejnych latach będzie odgrywało ważną rolę w połączeniach krajowych, jak i międzynarodowych. Będzie się zwiększać ilość połączeń, obsługiwanych pasażerów i przewożonych towarów.

Prężnie rozwijające się lotnisko ma pozytywne oddziaływanie na otoczenie zewnętrzne. Projekty przyczyniły się do generowania dodatkowych dochodów przez podmioty z otoczenia branży lotniskowej (usługi gastronomiczne, handlowe, transport na lotnisko/z lotniska), a także inne firmy, głównie z regionu rzeszowskiego. Stworzone zostały warunki do dalszego rozwoju regionu. Zredukowany został problem dysproporcji w rozwoju portów lotniczych w kraju. Poprawiły się powiązania komunikacyjne i jakość obsługi pasażerów, a także możliwy będzie rozwój nowych połączeń. Dostępność komunikacyjna danego obszaru postrzegana jest, jako jeden z podstawowych czynników kształtujących jego konkurencyjność. Planowany zasięg oddziaływania przedsięwzięcia pokrywa się z jego aktualnym zasięgiem.

Projekty poprzez poprawę dostępności przestrzennej województwa podkarpackiego przyczyniły się do poprawy warunków życia mieszkańców. Ze względu na bliskość uzbrojonych terenów inwestycyjnych PPNT „Aeropolis”, jak i ścisłe powiązanie branżowe z funkcjonującą Doliną Lotniczą projekty mają pozytywny wpływ na zwiększenie zainteresowania potencjalnych inwestorów, co przełoży się na tworzenie warunków do wzrostu gospodarczego. Dzięki większej ilości pasażerów i samolotów obsługiwanych przez lotnisko (zarówno w relacjach krajowych, jak i międzynarodowych) po realizacji projektów zostały stworzone lepsze warunki do rozwoju współpracy transgranicznej i międzyregionalnej.

Realizowane projekty trwale wpływają na otoczenie, bez zrealizowania przedsięwzięcia nie byłoby mowy o rozwoju województwa podkarpackiego (turystycznie, gospodarczo). Konkurencja na rynku może stanowić przeszkodę, dlatego też Port Lotniczy „Rzeszów – Jasionka” Sp. z o.o. prowadzi stałe rozmowy z przewoźnikami oraz dąży do powiększania siatki połączeń lotniczych.

Podsumowanie przedsięwzięcia

Mając na względzie całokształt realizacji przedsięwzięcia można stwierdzić, że zostało ono zrealizowane skutecznie. Stała współpraca z Instytucją Zarządzającą, zarówno przy rozliczaniu, jak i podczas całego procesu przedsięwzięcia zdecydowały w największym stopniu o jego skuteczności.

Na obecnym etapie Port Lotniczy „Rzeszów – Jasionka” Sp. z o.o. nie widzi powodów, aby zmieniać procedury realizacji przedsięwzięcia.

Studium Przypadku nr III - „Rozbudowa (modernizacja) ciągu biologicznego komunalnej oczyszczalni ścieków w Rzeszowie”

Nazwa przedsięwzięcia	„Rozbudowa (modernizacja) ciągu biologicznego komunalnej oczyszczalni ścieków w Rzeszowie”
Podmiot realizujący	Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Rzeszowie
Cel przedsięwzięcia	Uzyskanie wyższej niż obecnie efektywności oczyszczania, pozwalającej na spełnianie wymogów określonych dla oczyszczalni ścieków o RLM $\geq$ 100 000 w Ramowej Dyrektywie Wodnej i Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 24 lipca 2006 roku w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego.
Opis przedsięwzięcia	Konieczność podjęcia prac wynikała ze zmian wymagań dotyczących warunków odprowadzania ścieków oczyszczonych w zakresie związków biogenych (poprzedni układ technologiczny oczyszczalni nie pozwalał uzyskać nowych parametrów) oraz ze znaczącego zużycia technicznego istniejących obiektów. Zakres projektu obejmuje rozbudowę oczyszczalni, m.in. budowę odpompowni odpadu wstępnego, unowocześnienie systemów sterowania, automatyzację procesów oczyszczania.
Lata realizacji	2014 –2015
Miejsce realizacji	Rzeszów
Zasięg oddziaływania	Gmina Miasto Rzeszów
Koszt realizacji	45 mln 733 tys. 336 zł brutto
Podział kosztów	<ul style="list-style-type: none"> • dofinansowanie z Funduszu Spójności (Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko) 44%, • MPWiK 56% (część pochodzi z kredytu Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej).
Podmioty zaangażowane w realizację przedsięwzięcia	Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Rzeszowie

Opis przeprowadzonych działań

Przedsięwzięcie polega na:

- Rozbudowie i modernizacji starej oczyszczalni ścieków, w tym m.in.:
  - rozbudowie ciągu biologicznego oczyszczania ścieków,
  - dwukrotnemu zwiększeniu objętości komór biologicznych do 49 900 m³,
  - rozbudowie stacji odwadniania,
  - zautomatyzowaniu procesów oczyszczania,
  - unowocześnieniu systemów sterowania,
  - budowie dmuchaw,
  - budowie suszarni mechanicznej osadów ściekowych,
  - budowie odpompowni odpadu wstępnego.

Faza koncepcji i realizacji przedsięwzięcia

Pomysłodawcą przedsięwzięcia pn. „Rozbudowa (modernizacja) ciągu biologicznego komunalnej oczyszczalni ścieków w Rzeszowie” jest Miejski Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Rzeszowie. Jest to instytucja inicjująca wszystkie działania związane z modernizacją komunalnej oczyszczalni ścieków w Rzeszowie. Okolicznością, która wpłynęła na opracowanie projektu była zmiana przepisów prawa, tj. zaostrzenie wymogów określonych dla oczyszczalni ścieków o RLM $\geq$ 100 000 w Ramowej Dyrektywie Wodnej i Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 24 lipca 2006 roku. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego. Wynikła stąd potrzeba zwiększenia możliwości oczyszczalni, co wiązało się z przebudową ciągów technologicznych, przede wszystkim ciągu biologicznego. Według osób, które są zaangażowane w opracowanie projektu modernizacji, na etapie koncepcji zidentyfikowano kilka trudności. Przede wszystkim ograniczenia terenowe, ponieważ do wykorzystania był zagospodarowany już teren komunalnej oczyszczalni. Wymusza to taki sposób modernizacji, który polega na przeprowadzaniu wszystkich prac budowlanych w czasie eksploatacji (konieczność wyłączenia poszczególnych ciągów). Nie można wyłączyć całej oczyszczalni, prace postępują zatem w ograniczonym zakresie. Ponadto w związku z przebudową wzrosną koszty eksploatacji pompowni (pod względem mechanicznym i finansowym), a w czasie awarii zasilania nie będzie możliwości zapewnienia przepompowywania ścieków do ciągu biologicznego. Wśród udogodnień wskazano nowoczesność wprowadzonego układu, który w przyszłości będzie można łatwiej modernizować.

Projekt ma odpowiedniki w kraju, podobne modernizacje odbyły się w oczyszczalniach ścieków w Radomiu, Kielcach i Krakowie. Reguły przyznawania środków były dla beneficjenta przejrzyste. W fazie realizacji mogą pojawić się trudności wynikające z konieczności przerwania prac w okresie zimowym.

Realizowane przedsięwzięcie można obiektywnie uznać za innowacyjne, respondenci nie potrafili jednak jednoznacznie wskazać, czy określenie to znalazło się w dokumentacji projektowej. W jego realizacji zastosowano nowoczesne rozwiązania technologiczne, zakupiono najnowocześniejsze urządzenia pozwalające na podwyższone usuwanie związków azotu i fosforu.

Przedsięwzięcie a Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020

Przedsięwzięcie wpisuje się w następujący cel ujęty w Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020:

- Cel 4 – Środowisko i energetyka:

Priorytet tematyczny 4.2. Ochrona środowiska

Cel: Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu środowiska oraz zachowanie bioróżnorodności poprzez zrównoważony rozwój województwa

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020 jest znana podmiotowi realizującemu przedsięwzięcie. W czasie prac przygotowujących projekt wzięto pod uwagę zapisy *Strategii* i nie zauważono problemów z dostosowaniem się. MPWiK, funkcjonując na obszarze aglomeracji rzeszowskiej ma obowiązek stosować się do obowiązujących przepisów. Badani potwierdzili, że przedsięwzięcie w pełni wpisuje się w zapisy *Strategii* w tym obszarze.

Efekty i oddziaływanie przedsięwzięcia

Zakładane rezultaty polegają na:

- zwiększeniu wydajności oczyszczalni,
- uzyskaniu pełnej przepustowości oczyszczalni,
- prawidłowej gospodarce ściekowej,
- poprawie jakości wód,
- uzyskaniu parametrów zgodnych z Ramową Dyrektywą Wodną do 20 czerwca 2015 roku.

W opinii respondentów cel przedsięwzięcia zostanie zrealizowany w pełnym stopniu i przyczyni się do rozwoju województwa podkarpackiego. Jego zauważalnym efektem będzie poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych i jakości ścieków oczyszczonych odprowadzanych do rzeki Wisłok. Wyeliminowane zostaną również możliwości zanieczyszczeń. Pierwotnie założone cele powinny zostać osiągnięte do czerwca 2015 roku.

Nie wprowadzono dotychczas żadnych modyfikacji projektu. Nie zauważono również efektów, które nie zostały przewidziane na etapie jego opracowywania.

Zasięg oddziaływania projektu będzie zgodny z zakładanym, tj. obejmie teren miasta Rzeszowa. Oddziaływanie projektu, zdaniem badanych, będzie trwałe. Obliczenia dotyczące parametrów zmodernizowanej oczyszczalni ścieków obejmują perspektywę roku 2030, więc nie przewiduje się problemów, jeżeli chodzi o unowocześnienie systemów kanalizacji i podłączanie nowych obiektów do sieci kanalizacji, co wiąże się ze zwiększeniem ilości ścieków do oczyszczenia.

Korzyści z realizacji projektu odniosą mieszkańcy aglomeracji oraz mieszkańcy terenów nad rzeką Wisłok. Chodzi o podniesienie jakości życia poprzez eliminację niebezpieczeństwa zanieczyszczeń oraz zminimalizowanie ubocznych skutków zwiększonej ilości ścieków (zapach). Oczyszczalnia będzie spełniała wszystkie wymagania prawa unijnego i krajowego dotyczącego gospodarki ściekowej. Ścieki odprowadzane od wszystkich podmiotów z terenu aglomeracji Rzeszów będą oczyszczane w stopniu zadowalającym i spełniającym wymogi w zakresie związków biogennych. Dotychczas nie wystąpiły przeszkody w realizacji projektu.

Podsumowanie przedsięwzięcia

Mając na względzie całokształt przedsięwzięcia można stwierdzić, że jest ono realizowane skutecznie i trudno wskazać możliwości jego usprawnienia. Respondenci zwrócili jednak uwagę na to, że przy realizacji projektów należy pamiętać, że mogą wystąpić nieprzewidziane trudności. O powodzeniu projektu zdecyduje najbliższe pół roku.

Studium Przypadku nr IV – „Likwidacja barier rozwojowych – most na Wiśle z rozbudową drogi wojewódzkiej nr 764 oraz połączeniem z drogą wojewódzką nr 875”

Nazwa przedsięwzięcia	„Likwidacja barier rozwojowych – most na Wiśle z rozbudową drogi wojewódzkiej nr 764 oraz połączeniem z drogą wojewódzką nr 875”
Podmiot realizujący	Świętokrzyski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Kielcach i Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie.
Cel przedsięwzięcia	Podniesienie i poprawienie spójności wewnętrznej regionu świętokrzyskiego i podkarpackiego, a także poprawa powiązań komunikacyjnych z otoczeniem i zwiększenie dostępności komunikacyjnej województw świętokrzyskiego oraz podkarpackiego.
Opis przedsięwzięcia	Inwestycja polegała na budowie nowego obiektu mostowego na rzece Wiśle w mieście Połaniec wraz z budową ok. 3 km nowego odcinka i przebudową ok. 0,5 km drogi wojewódzkiej nr 764, stanowiącej dojazd do nowobudowanego mostu oraz budowa nowego odcinka drogi o długości ok. 11 km łączącego nowo wybudowany most na rzece Wiśle z drogą wojewódzką nr 875.
Lata realizacji	2008 –2014
Miejsce realizacji	Województwo świętokrzyskie: gmina Miasto Połaniec. Województwo podkarpackie: gmina Borowa, Gawłuszowice, Tuszów Narodowy.
Zasięg oddziaływania	Województwo świętokrzyskie i podkarpackie w zakresie poprawy powiązań z północną częścią kraju, drogą krajową 79, autostradą A4, drogą ekspresową S19.
Koszt realizacji	390 mln 831 tys. 110 zł brutto
Podział kosztów	<ul style="list-style-type: none"> • Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (oś priorytetowa 4. Infrastruktura transportowa) 85%, • Województwo Podkarpackie i Województwo Świętokrzyskie 15%.
Podmioty zaangażowane w realizację przedsięwzięcia	Świętokrzyski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Kielcach, Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie, Zarząd Województwa Świętokrzyskiego, Zarząd Województwa Podkarpackiego.

Opis przeprowadzonych działań

Przedsięwzięcie polegało na:

- budowie nowego obiektu mostowego na rzece Wiśle w okolicy miasta Połaniec, wraz z budową ok. 3 km nowego odcinka i przebudową ok. 0,5 km drogi wojewódzkiej nr 764, stanowiącej dojazd do nowobudowanego mostu oraz budowie nowego odcinka drogi o długości ok. 11 km łączącego nowo wybudowany most z drogą wojewódzką nr 875,
- budowie nowej trasy komunikacyjnej skracającej czas przejazdu pomiędzy dwoma regionami,
- otwarciu komunikacji na trasy międzynarodowe – do Ukrainy (autostradą A4, przejście Karczowa) oraz do krajów UE – Słowacji (przez Krosno, Barlinek).

Faza koncepcji i realizacji przedsięwzięcia

Inicjatorami przedsięwzięcia pn. „Likwidacja barier rozwojowych – most na Wiśle z rozbudową drogi wojewódzkiej nr 764 oraz połączeniem z drogą wojewódzką nr 875” były: Zarząd Województwa Świętokrzyskiego i Zarząd Województwa Podkarpackiego. Początek projektu to 2002 rok, kiedy Zarządy Województw Podkarpackiego i Świętokrzyskiego podpisały porozumienie o realizacji połączenia komunikacyjnego Rzeszów – Kielce poprzez Mielec i Staszów, wraz z przeprawą mostową przez Wisłę. W 2003 roku opracowano studium rozpoznawcze układu drogowego. W perspektywie finansowej 2007-13 pojawiły się środki unijne na realizację projektu. W maju 2007 roku została zawarta umowa o współpracy w celu wspólnej realizacji tego zadania, pomiędzy Województwem Świętokrzyskim i Podkarpackim. Umowa ta określiła etapy i terminy realizacji projektu. Opracowano studium wykonalności, harmonogram realizacji i kolejne etapy opracowania dokumentacji programowych. Projektowanie zakończyło się w lipcu 2012 roku. We wrześniu 2012 roku rozpoczął się etap budowy.

Wśród trudności badani wymienili głównie te, związane z infrastrukturą i zagospodarowaniem istniejącego terenu. Chodziło o elektrownię w Połańcu, z której wychodzą w różne kierunki bardzo duże sieci energetyczne. Projektowanie układu komunikacyjnego pod tymi sieciami wiązało się ze znalezieniem takiego miejsca, które nie powodowałyby przebudowy sieci. Drugą istotną przeszkodą były uwarunkowania środowiskowe. Wydawanie decyzji środowiskowej trwało ponad rok. Trzecią była konieczność wykonania rozbiórki budynków na budowanej trasie.

Wśród udogodnień wskazano budowę geologiczną terenu, która pozwoliła na realizację obiektu mostowego bez wykonywania skomplikowanych posadowień obiektów. Warunki geologiczne pozwalały w miarę szybko i sprawnie wybudować podpory obiektów mostowych, pomimo tego, że musiano wziąć pod uwagę przerywanie prac w okresach występowania powodzi.

Przedsięwzięcie ma swoje odpowiedniki w kraju. Podobny projekt realizowany jest w województwie lubelskim i mazowieckim (most w Kamieniu). Inna jest konstrukcja obiektu, ale założenia projektów są zbliżone. Inwestycja w Kamieniu znajduje się jednak obecnie w połowie realizacji.

Reguły przyznawania środków unijnych były zdaniem badanych proste i przejrzyste, bez problemu spełniono wymagane warunki.

Przedsięwzięcia obiektywnie nie można uznać za innowacyjne. Określenie to nie znalazło się też w dokumentacji projektowej. W jego realizacji zastosowano standardowe technologie wykonania. Nowoczesne były natomiast metody (scalanie konstrukcji na brzegach i przesuwanie na podpory).

Przedsięwzięcie a *Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020*

Przedsięwzięcie wpisuje się w następujący cel ujęty w *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020*:

- Cel 3 – sieć osadnicza
  - Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna
Cel: Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności przestrzennej województwa ze szczególnym uwzględnieniem Rzeszowa jako ponadregionalnego ośrodka wzrostu.
  - Priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu
Cel: Wzmacnianie podstaw rozwojowych oraz dywersyfikacja funkcji biegunów wzrostu, w tym ośrodków subregionalnych w wymiarze regionalnym, krajowym i międzynarodowym.

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020 jest znana podmiotowi realizującemu przedsięwzięcie. Przedstawiciele podmiotu byli zaangażowani w jej tworzenie w obszarze komunikacji. W czasie prac przygotowujących projekt wzięto pod uwagę zapisy poprzednio obowiązujących dokumentów. Realizacja projektu była w pełni kompatybilna ze zaktualizowaną *Strategią rozwoju województwa – Podkarpackie 2020*.

Efekty i oddziaływanie przedsięwzięcia

Zakładane rezultaty polegały na:

- poprawie komunikacji pomiędzy województwem podkarpackim i świętokrzyskim,
- zwiększeniu dostępu mieszkańców województwa podkarpackiego do dużych ośrodków w województwie świętokrzyskim,
- zwiększeniu spójności i integracji zaangażowanych regionów,
- ożywieniu gospodarczym i ekonomicznym regionów,
- zlikwidowaniu barier spowodowanych ukształtowaniem naturalnym terenu,
- odciążeniu istniejących już przepraw mostowych na Wiśle oraz pobliskich dróg krajowych,
- skróceniu czasu przejazdu między województwami,
- zwiększeniu komfortu podróży,
- wzroście dostępu do walorów turystycznych i rekreacyjnych po obu stronach Wisły,
- wzroście tempa rozwoju województw wschodnich,
- podniesieniu bezpieczeństwa na drogach poprzez oddzielenie ruchu tranzytowego od ruchu lokalnego,
- zwiększeniu dostępu do miejsc pracy mieszkańcom ze strefy zagrożonej bezrobociem (powiat mielecki i staszowski).

W opinii respondentów cel przedsięwzięcia został w pełni zrealizowany. Nie było żadnych odstępstw od założeń. Przedsięwzięcie przyczyniło się i w dalszym ciągu będzie się przyczyniać do rozwoju województwa podkarpackiego. Jego zauważalnym efektem jest wykonanie kilkunastu kilometrów dróg i mostu, który wpisał się w ciąg innych realizacji obiektów mostowych na tamtym terenie, poprawiła się również dostępność komunikacyjna. Niektóre efekty, takie jak rozwój przedsiębiorczości, czy rozwój turystyki, będzie jednak można zmierzyć dopiero za jakiś czas.

Nie wprowadzono żadnych modyfikacji projektu w czasie jego realizacji. Nie zauważono też dotychczas żadnych efektów, które nie zostały przewidziane na etapie opracowywania projektu.

Zasięg oddziaływania przedsięwzięcia pokrywa się z zakładanym, tj. obejmuje województwo świętokrzyskie i podkarpackie w zakresie poprawy powiązań z północną częścią kraju, drogą krajową 79, autostradą A4, drogą ekspresową S19.

Korzyści z realizacji projektu odnoszą mieszkańcy obu województw, w tym w szczególności powiatów, na których terenie znajduje się zrealizowana inwestycja, a także użytkownicy dróg, w szczególności z regionu podkarpackiego i świętokrzyskiego. W przyszłości korzyści w zakresie wzrostu dostępności komunikacyjnej odniosą przedsiębiorcy (głównie firmy transportowe, ale też drobni przedsiębiorcy, jak właściciele miejsc obsługi podróżnych). Połączone mostem drogi umożliwią też rozwój wsi leżących przy szlaku. Korzyści, zdaniem badanych, będą trwałe.

Podsumowanie przedsięwzięcia

Mając na względzie całokształt przedsięwzięcia można stwierdzić, że zostało ono zrealizowane skutecznie i trudno wskazać możliwości jego usprawnienia, jeśli chodzi o kwestie techniczne czy wykonawcze. Dwa lata budowy to okres optymalny z uwagi na to, że trzeba było uwzględnić warunki naturalne (okresy zagrożenia powodzią). To, co można byłoby usprawnić, ale jest zależne od czynników centralnych, to czas oczekiwania na wydanie decyzji środowiskowej.

Studium Przypadku nr V - „Budowa drogi obwodowej Mielca”

Nazwa przedsięwzięcia	„Budowa drogi obwodowej Mielca w ciągu drogi wojewódzkiej nr 985 Nagnajów – Dębica przebiegającej od miejscowości Tuszów Narodowy w km 20 + 636 do ul. Dębickiej w km 38 + 522 etapy III, I i II wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną, budowlami i urządzeniami budowlanymi”
Podmiot realizujący	Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich
Cel przedsięwzięcia	Poprawa powiązań z krajowym i międzynarodowym układem transportowym
Opis przedsięwzięcia	Budowa drogi obwodowej Mielca stanowiącej docelowo ciąg drogi wojewódzkiej nr 985 Nagnajów–Dębica.
Lata realizacji	2012 –2015
Miejsce realizacji	Powiat Mielec, Gmina Mielec i Gmina Tuszów Narodowy
Zasięg oddziaływania	Powiat mielecki
Koszt realizacji	156 mln 543 tys. 233 zł
Podział kosztów	<ul style="list-style-type: none"> • dofinansowanie w ramach EFRR 85%, • budżet województwa 15%
Podmioty zaangażowane w realizację przedsięwzięcia	W sensie formalnym przy realizacji przedsięwzięcia nie były zaangażowane inne podmioty poza Podkarpackim Zarządem Dróg Wojewódzkich.

Opis przeprowadzonych działań

Przedsięwzięcie jest przeprowadzane w III etapach:

Etap I:

Obejmuje odcinek od drogi powiatowej nr 1141R Mielec - Szydłowiec (ul. Wojska Polskiego) do ul. Wolności (droga wojewódzka nr 875 Mielec - Kolbuszowa - Leżajsk) o długości: 4,5 km.

Zakres projektu:

- Budowa odcinka nowej drogi wraz z 5 skrzyżowaniami (w tym jedno skrzyżowane typu „małe rondo” - skrzyżowanie z ul. Wolności),
- Budowa urządzeń ochrony środowiska w postaci ekranów akustycznych, ogrodzeń, trzech przejść dla zwierząt (2 przejścia dla zwierząt średnich oraz 1 przejście dla zwierząt małych w formie przepustu) oraz urządzeń podczyszczających wody opadowe,
- Realizacja urządzeń bezpieczeństwa ruchu.

Etap II:

Obejmuje odcinek od ul. Wolności (droga wojewódzka nr 875 Mielec - Kolbuszowa - Leżajsk) do ulicy Dębickiej (droga wojewódzka nr 985 Nagnajów - Mielec - Dębica) o długości: 3,4 km.

Zakres projektu:

- Budowa odcinka nowej drogi wraz z 3 skrzyżowaniami (w tym jedno skrzyżowane typu „małe rondo” – skrzyżowanie z ul. Dębicką),
- Budowa wiaduktu nad linią kolejową nr 025 relacji Łódź Kaliska – Dębica,
- Realizacja urządzeń ochrony środowiska w postaci: ekranów akustycznych, ogrodzeń oraz przejścia dla zwierząt średnich,
- Budowa urządzeń bezpieczeństwa ruchu.

Etap III:

Obejmuje odcinek od Tuszowa Narodowego (droga wojewódzka nr 985 Nagnajów - Mielec - Dębica) do drogi powiatowej Mielec - Szydłowiec o długości: 9,1 km.

Zakres projektu:

- Budowa odcinka nowej drogi wraz z 7 skrzyżowaniami (w tym jedno skrzyżowane dwupoziomowe z linią kolejową nr 025 relacji Łódź Kaliska - Dębica oraz drogą wojewódzką nr 985 Nagnajów - Mielec - Dębica),
- Budowa mostu drogowego nad Rowem Potok,
- Budowa wiaduktu drogowego nad linią kolejową nr 025 relacji Łódź Kaliska – Dębica,
- Budowa urządzeń ochrony środowiska w postaci: ekranów akustycznych, ogrodzenia, siedmiu przejść dla zwierząt oraz urządzeń podczyszczających wody opadowe,
- Realizacja urządzeń bezpieczeństwa ruchu.

W wyniku przedsięwzięcia powstanie w trzech etapach obwodnica o długości 17 km.

Faza koncepcji i realizacji przedsięwzięcia

Inicjatorem budowy obwodnicy Mielca były władze miasta. Samorząd lokalny opracował dokumentację I etapu, ale jako, że przedsięwzięcie nie kwalifikowało się do stawianych kryteriów dofinansowania, przekazał sprawę Urzędowi Marszałkowskiemu Województwa Podkarpackiego, który ostatecznie został beneficjentem w projekcie. Głównym powodem inwestycji był wzmożony ruch w centrum miasta przy jednoczesnym rozwoju mieleckiej specjalnej strefy ekonomicznej.

W opinii respondentów na terenie województwa istnieją już inne porównywalne obwodnice np. Ropczyc, Jarosławia, Głogowa Małopolskiego. Budowana jest też obwodnica Sanoka. Istnieją też odpowiedniki w kraju.

W fazie koncepcyjnej brano były pod uwagę trudności terenowe. Planowano bowiem, że obwodnica nie będzie przebiegać przez tereny zurbanizowane. Udogodnieniem, które występowało na tym etapie było występowanie terenów wolnych od zabudowy. Warunkiem uzyskania dofinansowania w ramach PO RPW była komplementarność inwestycji z innymi działaniami i osiami priorytetowymi. Planowana obwodnica musiała stanowić ciąg drogi wojewódzkiej i przechodzić przez obszar miejski lub wiejski na terenie województwa podkarpackiego. Warunkiem otrzymania dofinansowania było uzyskanie wszystkich decyzji

niezbędnych do jej budowy, czyli m.in. decyzji środowiskowej i ZRID. Procedury i reguły przyznawania środków były zrozumiałe.

Podczas trwania realizacji pojawiły się trudności związane z warunkami geologicznymi. Okazało się bowiem, że zmieniły się warunki gruntowo-wodne w stosunku do czasu opracowania dokumentacji w roku 2008. W momencie rozpoczęcia budowy kolejnego etapu w 2014 roku trzeba było wprowadzić projekt zamienny dla posadowienia nasypów drogi. Skutkowało to dużymi trudnościami w realizacji i w konsekwencji podpisano aneks wydłużający termin zakończenia III etapu o 10 miesięcy. Podmiot realizujący przedsięwzięcie otrzymuje pomoc logistyczną od Polskiej Agencji Przedsiębiorczości, która wdraża projekt z ramienia Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju.

Przedsięwzięcie a Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020

Przedsięwzięcie wpisuje się w następujące cele ujęte w Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2020:

- Cel 3 - Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu

Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna

Cel: Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności przestrzennej województwa ze szczególnym uwzględnieniem Rzeszowa jako ponadregionalnego ośrodka wzrostu

Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2020 jest znana podmiotowi realizującemu przedsięwzięcie. Planowane kolejne działania są sprawdzane pod kątem zgodności z tym dokumentem. Dlatego też budowa obwodnicy wpisuje się w cele określone w *Strategii*. Poprawi połączenie komunikacyjne Mielca z drogą S19 i autostradą A4.

Efekty i oddziaływanie przedsięwzięcia

Cel przedsięwzięcia nie był modyfikowany. Realizowany jest III etap inwestycji, a II jest na etapie odbioru wykonanych prac. Zdaniem respondentów jest duża szansa na pełną realizację założonego w fazie koncepcyjnej celu i wtedy całe przedsięwzięcie przyczyni się do rozwoju województwa podkarpackiego.

Na etapie realizacji przedsięwzięcia wśród zauważalnych, a nie przewidzianych efektów są protesty miejscowej ludności w związku z budową ekranów dźwiękochłonnych. Nie mają one jednak większego wpływu na przebieg budowy obwodnicy. W opinii rozmówców nie ulegnie zmianie planowany i osiągnięty zasięg oddziaływania inwestycji.

Zdaniem respondentów największe korzyści z przedsięwzięcia będą odnosić wszyscy ci, których działalność jest związana z ruchem kołowym i przewozem towarów. Przewiduje się również powstanie stref obsługi podróżnych, co w efekcie stworzy nowe miejsca pracy. Oddziaływanie na szeroko rozumiane otoczenie będzie trwałe w kontekście usprawnienia komunikacji. Nie zdiagnozowano zdarzeń, które mogłyby zaburzyć trwałość działań.

W dokumentacji projektowej nie pojawiło się określenie, że przedsięwzięcie jest innowacyjne. W przypadku nawierzchni zastosowano jednak rozwiązania z zastosowaniem odpadów gumowych, które stanowią nowy trend w tym zakresie. Poza tym wykorzystane zostały nowoczesne technologie. Zdaniem jednego z respondentów pewne znamiona innowacyjności mają przejścia dla zwierząt średnich i małe obiekty inżynieryjne dla płazów i gadów.

Podsumowanie przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie nie jest jeszcze całkowicie zakończone. Zamknięto jednak już dwa etapy budowy, które zrealizowano skutecznie. W dużym stopniu zdecydowała o tym współpraca z podmiotami prowadzącymi budowę. W opinii rozmówców, ważne jest by na etapie przygotowania inwestycji uczestniczyły wszystkie podmioty, które później realizują projekt. Pozwala to zapobiec ewentualnym nieudomówieniom i ułatwia późniejszą współpracę. Trudno wskazać działania, które mogłyby usprawnić realizację przedsięwzięcia. Ewentualnie w inny sposób można by było zorganizować ochronę terenów przyległych. W większym zakresie zaangażować środowiska lokalne do oceny inwestycji. Jest to sposób, dzięki któremu można by uniknąć protestów ludności, które pojawiły się w czasie budowy obwodnicy.

Bibliografia

I. Dokumenty strategiczne i programowe:

1. Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,
2. strategię rozwoju województw sąsiednich,
3. Krajowy Program Reform,
4. Monitoring *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020* – priorytety tematyczne. Rzeszów 2013,
5. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
6. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie,
7. 8 *Strategii* zintegrowanych,
8. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności,
9. Program strategicznego rozwoju Bieszczad,
10. Program Strategiczny Błękitny San,
11. Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020,
12. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 (projekt),
13. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjająca włączeniu społecznemu,
14. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020. Warszawa 2013,
15. Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo,
16. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020 (aktualna + projekt aktualizacji),
17. Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020,
18. Strategie sektorowe, programy branżowe i inne dokumenty realizujące cele *Strategii*,

II. Publikacje, raporty ekspertyzy:

1. Bieńkowska D., Ulański C., Szymańska J., Trajektorie migracyjne województwa podkarpackiego, Kraków 2010.
2. Gorzelak G., Jałowiecki B., Konkurencyjność regionów. „Studia Regionalne i Lokalne” vol. 1, 2000.
3. Gorzelak G., Bieda i zamożność regionów. Założenia, hipotezy, przykłady. „Studia Regionalne i Lokalne” nr 4, 2004.
4. Gorzelak G., Regiony Polski Wschodniej i Zachodniej – ujęcie porównawcze. W: Gorzelak G., Tucholska A. (red.) Historyczno-kulturowe uwarunkowania rozwoju. Polska i Ukraina. Warszawa 2008.
5. Jałowiecki B., Szczepański M.S., Rozwój lokalny i regionalny w perspektywie socjologicznej. Tychy 2002.
6. Malikowski M., Społeczeństwo Podkarpacia w badaniach rzeszowskiego ośrodka socjol. Rzeszów 2008.
7. Malikowski M., Podkarpackie. Studium socjologiczne. Rzeszów 2010.
8. Malikowski M., Sowa K.S., Szanse i bariery rozwoju „Ściany Wschodniej” Polski. Rzeszów 1995.
9. Płoszaj A., Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej wraz z analizą SWOT dla Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014-2020, Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Warszawa 2013.
10. Raport końcowy. Handel zagraniczny oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim w latach 2010-2013, Szczecin 2014 .
11. Rynek pracy w województwie podkarpackim w 2012 roku. GUS Rzeszów 2013
12. Tuziak A., Innowacyjność w endogenicznym rozwoju regionu peryferyjnego, Studium Socjologiczne. Warszawa 2013

III. Inne dokumenty:

1. Budżet województwa podkarpackiego na rok 2014,
2. Lista projektów kluczowych zgłoszonych do kontraktu terytorialnego,
3. Rocznik statystyczny województwa podkarpackiego. GUS Rzeszów 2013
4. Statystyczne vademecum Samorządowca. Województwo podkarpackie, Rzeszów 2013
5. Uchwały Zarządu/Sejmiku Województwa Podkarpackiego,
6. Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Podkarpackiego na lata 2013 - 2025.

Spis tabel

Tabela 1. Obszary i pytania badawcze.....	8
Tabela 2. Podmioty gospodarcze z udziałem kapitału zagranicznego.....	14
Tabela 3. Struktura zatrudnienia według sektorów gospodarki	15
Tabela 4. Liczba osób przypadająca na jeden ośrodek innowacji i przedsiębiorczości	19
Tabela 5. Liczba podmiotów gosp. przypadających na jeden ośrodek innowacji i przedsiębiorczości	19
Tabela 6. Zgłoszenia patentowe na 100 tys. mieszkańców w 2011 roku.....	20
Tabela 7. Struktura demograficzna – ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w 2012 roku.....	22
Tabela 8. Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród osób w wieku co najmniej 13 lat	23
Tabela 9. Struktura zatrudnienia według sektorów gospodarki – zróżnicowanie wewnętrzne województwa w 2013 roku (%)	27
Tabela 10. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w podregionach województwa w 2011 roku.....	27
Tabela 11. Pracujący na 1000 ludności w podregionach województwa w 2013 roku	27
Tabela 12. Stopa bezrobocia w podregionach województwa w 2013 roku	28
Tabela 13. Przeciętne wynagrodzenie brutto w powiatach województwa w 2013 roku	28
Tabela 14. Zróżnicowanie województwa podkarpackiego – obszary wiejskie.....	29
Tabela 15. Kondycja przedsiębiorstw w porównaniu do sytuacji sprzed roku	30
Tabela 16. Zasięg produktów i usług przedsiębiorstw	30
Tabela 17. Przewidywany popyt na produkty i usługi na najbliższe 2 lata.....	31
Tabela 18. Planowanie inwestycji	31
Tabela 19. Szanse na wzrost konkurencyjności województwa w stosunku do innych województw w Polsce	31
Tabela 20. Potencjał inwestycyjny, a szansa na wzrost konkurencyjności względem innych województw w Polsce.....	32
Tabela 21. Przewidywalność popytu na produkty i usługi, a szansa na wzrost konkurencyjności względem innych województw w Polsce	32
Tabela 22. Szanse na wzrost konkurencyjności województwa w stosunku do innych województw Polski Wschodniej	32
Tabela 23. Obszary najważniejsze dla rozwoju gmin/powiatów wg podziału JST	37
Tabela 24. Utrudnienia w rozwoju gminy/powiatu wg podziału jednostek samorządu terytorialnego.....	38
Tabela 25. Ocena zaangażowania inwestorów w rozwój gminy/powiatu w ostatnim roku wg rodzaju jednostek samorządu terytorialnego.....	39
Tabela 26. Ocena poziomu zewnętrznych środków rozwojowych, dostępnych dla gminy / powiatu wg podziału JST	39
Tabela 27. Sposób, w jaki w ostatnim roku w gminie / powiecie zmieniła się dostępność transportowa wg podziału JST.....	41
Tabela 28. Sposób, w jaki w ostatnim roku w gminie / powiecie zmieniła się dostępność transportowa wg podziału JST.....	41
Tabela 29. Szanse województwa na rozwój, w odniesieniu do określonych obszarów	42
Tabela 30. Istotne i najistotniejsze bariery rozwojowe województwa	43
Tabela 31. Podmioty wymagające wsparcia w celu przyspieszenia rozwoju województwa	44
Tabela 32. Uwagi i rekomendacje odnoszące się do trafności wskaźników monitorowania <i>Strategii</i>	60
Tabela 33. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> - zestawienie ogólne.....	61
Tabela 34. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – ujęcie dziedzinowe	62
Tabela 35. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 1.1. Przemysł.....	65
Tabela 36. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 1.1. w mln zł	68

Tabela 37. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 1.1. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	69
Tabela 38. Priorytet tematyczny 1.1. Przemysł – wnioski i rekomendacje	70
Tabela 39. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe	72
Tabela 40. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 1.2. w mln zł	74
Tabela 41. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 1.2. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	75
Tabela 42. Priorytet tematyczny 1.2. Nauka badania i szkolnictwo wyższe - wnioski i rekomendacje	76
Tabela 43. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 1.3. Turystyka.....	79
Tabela 44. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 1.3. w mln zł.....	81
Tabela 45. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 1.3. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	82
Tabela 46. Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka - wnioski i rekomendacje.....	82
Tabela 47. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 1.4. Rolnictwo	84
Tabela 48. Priorytet tematyczny 1.4. Rolnictwo - wnioski i rekomendacje	86
Tabela 49. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 1.5. Instytucje otoczenia biznesu	88
Tabela 50. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 1.5. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	90
Tabela 51. Priorytet tematyczny 1.5. Instytucje. otoczenia biznesu - wnioski i rekomendacje.....	90
Tabela 52. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 2.1. Edukacja.....	92
Tabela 53. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 2.1. w mln zł.....	95
Tabela 54. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.1. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	95
Tabela 55. Priorytet tematyczny 2.1. Edukacja - wnioski i rekomendacje	96
Tabela 56. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo narodowe	97
Tabela 57. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 2.2. w mln zł.....	99
Tabela 58. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.2. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	100
Tabela 59. Priorytet tematyczny 2.2. Kultura i dziedzictwo narodowe - wnioski i rekomendacje	100
Tabela 60. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 2.3. Społeczeństwo obywatelskie	101
Tabela 61. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.3. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	102
Tabela 62. Priorytet tematyczny 2.3 Społeczeństwo obywatelskie - wnioski i rekomendacje	102
Tabela 63. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 2.4 Włączenie społeczne.....	103
Tabela 64. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok. w odniesieniu do priorytetu 2.4. w mln zł.....	106
Tabela 65. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.4. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	106
Tabela 66. Priorytet tematyczny 2.4. Włączenie społeczne - wnioski i rekomendacje.....	107
Tabela 67. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 2.5. Zdrowie publiczne.....	108
Tabela 68. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 2.5. w mln zł.....	109
Tabela 69. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.5. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	110
Tabela 70. Priorytet tematyczny 2.5. Zdrowie publiczne - wnioski i rekomendacje.....	110

Tabela 71. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 2.6. Sport	111
Tabela 72. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 2.6. w mln zł.....	112
Tabela 73. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 2.6. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	113
Tabela 74. Priorytet tematyczny 2.6. Sport - wnioski i rekomendacje.....	113
Tabela 75. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna.....	114
Tabela 76. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 3.1. w mln zł.....	118
Tabela 77. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.1. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	118
Tabela 78. Priorytet tematyczny 3.1. Dostępność komunikacyjna - wnioski i rekomendacje	120
Tabela 79. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 3.2 Dostępność technologii informacyjnych	121
Tabela 80. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 3.2. w mln zł.....	123
Tabela 81. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.2. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	124
Tabela 82. Priorytet tematyczny 3.2. Dostępność technologii informacyjnych - wnioski i rekomendacje	125
Tabela 83. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa	127
Tabela 84. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.3. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	130
Tabela 85. Priorytet tematyczny 3.3. Funkcje metropolitarne Rzeszowa - wnioski i rekomendacje	131
Tabela 86. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich	133
Tabela 87. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 3.4. w mln zł.....	136
Tabela 88. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.4. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	137
Tabela 89. Priorytet tematyczny 3.4. Funkcje obszarów wiejskich - wnioski i rekomendacje	137
Tabela 90. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu.....	140
Tabela 91. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.5. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	145
Tabela 92. Priorytet tematyczny 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu - wnioski i rekomendacje	146
Tabela 93. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków	148
Tabela 94. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 4.1. w mln zł.....	150
Tabela 95. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 3.2. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	151
Tabela 96. Priorytet tematyczny 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków - wnioski i rekomendacje	152
Tabela 97. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 4.2. Ochrona środowiska	153
Tabela 98. Wydatki przewidziane w budżecie województwa na 2014 rok w odniesieniu do priorytetu 4.2. w mln zł	155
Tabela 99. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 4.2. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	156
Tabela 100. Priorytet tematyczny 4.2. Ochrona środowiska - wnioski i rekomendacje	158

Tabela 101. Wskaźniki monitoringowe <i>Strategii</i> – priorytet tematyczny 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii.....	159
Tabela 102. Wartości projektów, które wpisują się w charakter priorytetu 4.3. w analizowanym okresie czasu, w mln zł	161
Tabela 103. Priorytet tematyczny 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii - wnioski i rekomendacje	162
Tabela 104. Zainteresowanie Strategią rozwoju województwa – Podkarpackie 2020 wg rodzajów JST	163
Tabela 105. Powody zainteresowania się dokumentami strategicznymi województwa wg rodzajów JST	164
Tabela 106. Zainteresowanie przedsiębiorstw <i>Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2020</i>	165
Tabela 107. Poziom znajomości Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2020 wśród przedstawicieli przedsiębiorstw	165
Tabela 108. Powody zainteresowania się przedsiębiorstw dokumentami strategicznymi województwa	166
Tabela 109. Opinie przedstawicieli JST na temat zgodności własnych działań z celami <i>Strategii</i>	176
Tabela 110. Intensywność podejmowanych działań przez JST w odniesieniu do poszczególnych obszarów	178
Tabela 111. Podmioty warte wsparcia w celu szybszego rozwoju gminy/powiatu wg podziału jednostek samorządu terytorialnego	179
Tabela 112. Realizacja celów określonych w <i>Strategii</i> wg podziału jednostek samorządu terytorialnego	181
Tabela 113. Działania JST w kierunku realizacji celów <i>Strategii</i>	181
Tabela 114. Współpraca przedsiębiorstw z innymi podmiotami	183
Tabela 115. Działania przedsiębiorstw w ramach programów operacyjnych	187
Tabela 116. Przewidywane działania przedsiębiorstw w ramach programów operacyjnych w najbliższym roku	188
Tabela 117. Uwarunkowania i okoliczności sprzyjające realizacji działań w oparciu o programy operacyjne	189
Tabela 118. Uwarunkowania i okoliczności niesprzyjające realizacji działań w oparciu o programy operacyjne	189
Tabela 119. Jakim scenariuszem rozwoju, określonym w <i>Strategii</i> rozwoju województwa – Podkarpackie 2020, posługiwali się respondenci badania wg podziału JST	193
Tabela 120. Odpowiedzi na pytania badawcze	195
Tabela 121. Tabela wniosków i rekomendacji	206
Tabela 122. Całościowe zestawienie wydatków ujętych w budżecie województwa podkarpackiego w 2014 roku zgodnie z priorytetami tematycznymi i kierunkami działań zawartymi w Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020 (w mln zł)	215
Tabela 123. Całościowe zestawienie wydatków ujętych w Wieloletniej Prognozie Finansowej Województwa Podkarpackiego na lata 2014 - 2025 zgodnie z priorytetami tematycznymi (w mln zł)	218
Tabela 124. Zestawienie wartości wskaźników syntetycznych dla poszczególnych kierunków działań zawartych w <i>Strategii</i>	221

Spis rysunków i map

Rysunek 1. Udział ludności województwa podkarpackiego w liczbie ludności w Polsce i w Polsce Wschodniej w latach 1995-2013 (uwaga w tytule wykresu poprawić na Polsce Wschodniej).....	21
Rysunek 2. Utrudnienia w rozwoju województwa wg przedstawicieli JST	36
Rysunek 3. Utrudnienia w rozwoju województwa wg przedstawicieli JST z podziałem na rodzaj JST	36
Rysunek 4. Obszary, które w opinii JST, mają szansę na rozwój w najbliższej przyszłości	37
Rysunek 5. Utrudnienia w rozwoju gminy/powiatu wg przedstawicieli JST	38
Rysunek 6. Ocena zaangażowania inwestorów w rozwój gminy/powiatu w ostatnim roku wg JST	39
Rysunek 7. Ocena poziomu zewnętrznych środków rozwojowych dostępnych dla gminy / powiatu przez JST	40
Rysunek 8. Ocena struktury ubiegłorocznych zewnętrznych środków rozwojowych, dostępnych dla gminy / powiatu	40
Rysunek 9. Sposób, w jaki w ostatnim roku w gminie / powiecie zmieniła się dostępność transportowa	40
Rysunek 10. Sposób, w jaki w ostatnim roku w gminie / powiecie zmieniła się dostępność teleinformatyczna	41
Rysunek 11. Zestawienie OSI dla kierunku działania 1.1.1., z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)	69
Rysunek 12. Zestawienie OSI dla kierunku działania 1.2.1., z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)	76
Rysunek 13. Zestawienie OSI dla kierunku działania 3.1.1. z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)	119
Rysunek 14. Zestawienie OSI dla kierunku działania 3.1.2. z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)	119
Rysunek 15. Zestawienie OSI dla kierunku działania 3.2.1. z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)	124
Rysunek 16. Zestawienie OSI dla kierunku działania 4.1.1., z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)	151
Rysunek 17. Zestawienie OSI dla kierunku działania 4.2.2., z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)	156
Rysunek 18. Zestawienie OSI dla kierunku działania 4.2.3. z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)	157
Rysunek 19. Zestawienie OSI dla kierunku działania 4.2.4. z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)	157
Rysunek 20. Zestawienie OSI dla kierunku działania 4.3.3. z lokalizacją projektów analizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych (liczba projektów)	161
Rysunek 21. Zainteresowanie JST <i>Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2020</i>	163
Rysunek 22. Powody zainteresowania się dokumentami strategicznymi województwa wśród JST	164
Rysunek 23. Trudności w dostosowaniu działań własnych do dokumentów strategicznych	177
Rysunek 24. Podmioty warte wsparcia w celu szybszego rozwoju gminy/powiatu.	180
Rysunek 25. Opinia JST na temat zgodności <i>Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020</i> , z potrzebami rozwoju województwa	185
Rysunek 26. Jakim scenariuszem rozwoju, określonym w <i>Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020</i> , posługiwali się respondenci badania	192